

Vprašalna pola bralcem knjig GMD 1970

Spol Poklic

Starost Kraj bivanja

Kje ste kupili ta Koledar? pri poverjeniku? v knjigarni?

	DA	NE
Ali kupujete vsako leto knjige Moh. družbe?	☐	☐
Preberete vse knjige Mohorjeve družbe?	☐	☐
Berete samo Koledar?	☐	☐
Ste zadovoljni s tem Koledarjem?	☐	☐
Bi radi tudi vi sodelovali in pisali za Koledar?	☐	☐

Kaj najraje berete v Koledarju?

zgodovinske članke	☐	verske članke	☐
pesmi	☐	življenjepise znanih mož	☐
črtice	☐	politične preglede	☐
prispevke za otroke	☐	znanstvene članke	☐
gospodarske nasvete	☐	kroniko naših vasi in društev	☐
kmetijske nasvete	☐	☐

Kaj mislite, da bi bilo treba v Koledarju popraviti:

več slik	☐	več črtic in novel	☐
lepša oprema	☐	več prispevkov za otroke	☐
več praktičnih nasvetov	☐	več aktualnosti	☐
dodati žensko prilogo	☐	višji level prispevkov	☐
več pesmi	☐	pisati lepšo slovenščino	☐
več vzgojnih člankov	☐	več prispevkov iz naših vasi	☐
Več prostora za mladino	☐	več kulturne kronike	☐

Kdo mislite, da bere Koledar:

delavci	☐	duhovniki	☐	penzionisti	☐
kmetje	☐	uradniki	☐	ljudje iz vasi	☐
mladina	☐	študentje	☐	ljudje iz mesta	☐
ženske	☐	trgovci	☐	☐
moški	☐	otroci	☐	☐

IN KNJIGE GORISKE MOHORJEVE DRUŽBE?

Kakšne knjige najraje berete?

kmečke povesti	☐	zdravniške	☐
potopise	☐	vojne povesti	☐
zgodovinske	☐	humoristične	☐
znanstvene	☐	gospodarske	☐
življenjepise	☐	filozofske	☐
moderne romane	☐	policijske	☐
verske	☐	literarno-zgodovinske	☐
mladinske povesti	☐	socialno-politične	☐
otroške povesti	☐	☐
pesniške zbirke	☐	☐

Vaši nasveti in opombe:

Ali mislite, da bodo uredniki upoštevali vaše misli, nasvete in želje DA NE

Prosimo, izpolnite in izročite vašemu poverjeniku ali pa pošljite na naslov:

GORISKA MOHORJEVA DRUŽBA - 34170 GORIZIA - Riva Piazzutta, 18

GORIŠKA KNJIŽNICA
Študijski oddelok
Nova Gorica

1970 8414

NOVEDAR 1970

KOLENDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1970

Izdala Goriška Mohorjeva družba

Gorica 1970

S cerkvenim dovoljenjem

8414

/1970.

N 46.638/1969

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1970

je navadno leto in ima 365 dni; to je 52 tednov in 1 dan. Začne in konča se s četrtkom.

Znaki za lunine spremembe

Mlaj	●	Ščip (polna luna)	☾
Prvi krajec	☾	Zadnji krajec	☾

Začetek letnih časov

Pomlad se začne :	21. marca	ob	1,57
Poletje » » :	21. junija	»	20,43
Jesen » » :	23. septembra	»	11,59
Zima » » :	22. decembra	»	7,36

Sončni in lunini mrki

V letu 1970 bomo imeli dva sončna in dva lunina mrka. V Evropi bo viden le drugi lunin mrk.

1. *Delni lunin mrk* bo 2. februarja in bo trajal od 6,59 do 12,02. Viden bo v Severni in Južni Ameriki, na severozahodnem delu Atlantskega oceana, na Pacifiku, v Novi Zelandiji, vzhodni Aziji in Arktiki.
2. *Popolni sončni mrk* bo 7. marca od 16,04 do 21,11. Viden bo v Severni in Srednji Ameriki, na severozahodnem delu Južne Amerike, na zahodnem delu Pacifika na Grönlandiji, delno v zahodnem delu Irske in Španije.
3. *Delni lunin mrk* bo 17. avgusta od 2,07 do 6,40 zjutraj. Viden bo v Evropi, Afriki, Severni in Južni Ameriki, Antarktiki, na Atlantskem oceanu in jugovzhodnem Pacifiku.
4. *Obročasti sončni mrk* bo 31. avgusta od 20,00 do 1,50. Viden bo na Pacifiku, Novi Gvineji, v vzhodni Avstraliji, na Novi Zelandiji in na drugih otokih Južnega morja.

1	Četrtek	Novo leto - Marija, božja mati
2	Petek	Štefanija, dev.; Makarij, opat
3	Sobota	Gašpar del Buffalo, duhovnik
4	Nedelja	II. po božiču - Angela Folinjska
5	Ponedeljek	Telesfor, muč.; Emilijana, dev.
6	Torek	Razglašenje Gospodovo - Sv. Trije kralji
7	Sreda	Lucijan, muč.; Valentin (Zdravko)
8	Četrtek	Severin, opat; Teofil, muč.
9	Petek	Julijan in Bazilisa, muč.; Peter, škof
10	Sobota	Viljem, škof; Gregor X., papež
11	Nedelja	I. po razglašenju (I.) - Spomin krsta N.G.J.K.; Pavlin
12	Ponedeljek	Alfred, opat; Tatjana, muč.
13	Torek	Veronika Milanska, dev.
14	Sreda	Hilarij, škof, cerkv. učitelj; Feliks (Srečko)
15	Četrtek	Pavel, puščavnik; Maver
16	Petek	Marcel, papež; Oton, muč.
17	Sobota	Anton (Zvonko), opat; Marijan
18	Nedelja	II. po razglašenju (II.) - Marjeta (Biserka) Ogrska
19	Ponedeljek	Marij, Marta, muč.; Knud, muč.; Pija, muč.
20	Torek	Fabijan, papež, in Sebastijan, mučenca
21	Sreda	Neža, devica in muč.; Hilda
22	Četrtek	Vincencij, muč.; Anastazij, muč.; Viktor
23	Petek	Rajmund Peñafortski, duhovnik; Emerencijana
24	Sobota	Timotej, škof; Felicijan, muč.
25	Nedelja	III. po razglašenju (III.) - Spreobrnitev sv. Pavla
26	Ponedeljek	Polikarp, škof, muč.; Pavla
27	Torek	Janez Krizostom, škof, cerkv. učitelj
28	Sreda	Peter Nolasco; Egidij
29	Četrtek	Francišek Saleški, škof, cerkv. učitelj; Valerij, škof
30	Petek	Martina, dev.; Hijacinta, dev.
31	Sobota	Janez Bosco, duhovnik; Marcela; Ludovika

4. In dali so mu ime Jezus (Lk 2, 21)

11. Dvanajstletni Jezus v templju (Lk 2, 42-52)

18. Prvi čudež v Kani Galilejski (Jan 2, 1-11)

25. O delavcih v vinogradu (Mt 20, 1-16)

FEBRUAR

Mlaj ob 6,34
Prvi krajec » 22,26
Polna luna » 20,32
Zadnji krajec » 20,06

Sonce stopi v znamenje *vodnarja*
20. januarja ob 12,24

1	Nedelja	IV. po razglasenju (IV.) - Ignacij Ant., škof
2	Ponedeljek	Svečnica - Darovanje Gospodovo
3	Torek	Blaž, škof, muč.; Oskar (Ansgar), škof
4	Sreda	Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, muč.
5	Četrtek	Agata, devica, muč.; Albuin, škof
6	Petek	Tit, škof; Pavel Miki, duhovnik in tov., muč. ⑤
7	Sobota	Romuald, opat; Rihard; Teodor
8	Nedelja	V. po razglasenju (V.) - Janez iz Mathe
9	Ponedeljek	Ciril Aleksandrijski, škof, cerkv. učitelj; Apolonija
10	Torek	P u s t ; Sholastika, dev.
11	Sreda	P e p e l n i c a (post); Lurška Mati božja
12	Četrtek	Sedem ustanoviteljev - servitov
13	Petek	Katarina de Ricci, dev.; Kristina ⑥
14	Sobota	Valentin (Zdravko), duhovnik, muč.; Antonin, opat
15	Nedelja	I. postna - Favstin in Jovita, muč.
16	Ponedeljek	Onezim, škof, muč.; Julijana, dev., muč.
17	Torek	Frančišek Klet, muč.; Silvin, škof
18	Sreda	Simeon, škof, muč.; Bernardka Lurška, redovnica
19	Četrtek	Konrad; Julijan, muč.; Marcel, muč.
20	Petek	Silvan, muč.; Sadot in tovariši, muč.
21	Sobota	Maksimilijan, škof; Irena (Miroslava); Marjeta ⑦
22	Nedelja	II. postna - Stol sv. Petra
23	Ponedeljek	Peter Damiani, škof, cerkv. učitelj; Romana
24	Torek	Matija (Bogdan), apostol; Sergij, muč.
25	Sreda	Viktorin in Viktor, muč.; Valburga, dev.
26	Četrtek	Andrej, škof; Matilda; Aleksander
27	Petek	Gabrijel Žalostne Matere božje, redovnik
28	Sobota	Roman, opat; Rajmund; Antonija Florentinska ⑧

1. Prilika o sejavcu in semenu (Lk 8, 415)

8. Jezus ozdravi slepca (Lk 18, 31-43)

15. Hudi duh skuša Jezusa (Mt 4, 1-11)

22. Jezus se na Gori spremeni (Mt 17, 1-9)

Mlaj ob 20,22
Prvi krajec » 20,20
Polna luna » 9,45

Sonce stopi v znamenje *rib*
19. februarja ob 2,42

1	Nedelja	III. postna - Albin, škof
2	Ponedeljek	Neža Praška, dev.; Milena
3	Torek	Kunigunda; Marin (Marino)
4	Sreda	Kazimir; Lucij, papež
5	Četrtek	Janez Jožef od Križa; Hadrijan, muč.
6	Petek	Perpetua in Felicita, muč.; Fridolin
7	Sobota	Tomaž Akvinski, duhovnik, cerkv. učitelj; Veselko
8	Nedelja	IV. postna - Janez od Boga, redovnik ●
9	Ponedeljek	Frančiška Rimska, redovnica; Gregor
10	Torek	40 mučencev; Emil
11	Sreda	Sofronij, škof; Marija Terezija Redi, red.
12	Četrtek	Gregor Veliki, papež, cerkv. učitelj; Maksimilijan
13	Petek	Teodora (Božidara); Kristina, muč.
14	Sobota	Matilda; Leon; Karel (Dragotin)
15	Nedelja	V. postna - Klemen Dvorak; Ludovika de Mar. ☞
16	Ponedeljek	Hilarij in Tacijan, oglejska muč., goriška zavetnika
17	Torek	Patricij, škof; Jedert
18	Sreda	Ciril Jeruzalemski, škof in cerkv. učitelj
19	Četrtek	Sv. Jožef, mož pr. Device Marije
20	Petek	Klavdija, muč.; Ambrož; Dionizij
21	Sobota	Benedikt, opat; Nikolaj von Flüe
22	Nedelja	Oljčna nedelja Gospodovega trpljenja - Lea ☺
23	Ponedeljek	Turibij de Mongrovejo, škof; Viktorijan, muč.
24	Torek	Marko in Timotej, muč.
25	Sreda	Oznanjenje Gospodovo
26	Četrtek	Veliki četrtek; Emanuel, muč.
27	Petek	Veliki petek; Janez Damaščan, c. uč.
28	Sobota	Velika sobota; Janez Kapistran, redovnik
29	Nedelja	Nedelja Gospodovega vstajenja - Velika noč
30	Ponedeljek	Velikonočni ponedeljek; Janez Klim. ☾
31	Torek	Modest Krški, škof; Benjamin

1. Jezus izžene hudiča (Lk 11, 14-28)

8. Jezus nasiti pet tisoč mož (Jan 6, 1-15)

15. Judje hočejo Jezusa kamenjati (Jan 8, 46-59)

22. Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem (Mt 21, 1-9)

29. Jezus vstane od mrtvih (Mt 16, 1-7)

APRIL

Mlaj ob 11,51
Prvi krajec » 16,10
Polna luna » 21,02
Zadnji krajec » 12,06

Sonce stopi v znamenje *ovna*
21. marca ob 1,57

1	Sreda	Hugo, škof; Venancij, muč.
2	Četrtek	Frančišek Pavelski, puščavnik; Leopold
3	Petek	Rihard, škof; Sikst I., papež
4	Sobota	Izidor Siviljski, škof in cerkv. učitelj; Benedikt
5	Nedelja	Bela nedelja - Vincencij Ferrer, duh.; Irena
6	Ponedeljek	Irena, dev.; Viljem, opat (Oznanjenje Gospod.) ●
7	Torek	Herman Jožef; Saturnin, škof
8	Sreda	Albert, škof; Valter, opat
9	Četrtek	Marija Kleofova; Tomaž Tolentinski, muč.
10	Petek	Apolonij in tov., muč.; Ezekijel, prerok
11	Sobota	Leon Veliki, papež in cerkv. učitelj; Gemma Galgani
12	Nedelja	3. velikonočna nedelja - Nedelja Dobrega pastirja
13	Ponedeljek	Hermenegild, muč.; Ida, dev.
14	Torek	Justin, muč.; Tiburcij, Valerijan in Maksim ☞
15	Sreda	Peter Gonzales; Anastazija
16	Četrtek	Kalist, muč.; Benedikt Jožef Labre
17	Petek	Anicet, papež; Rudolf, muč.; Robert, opat
18	Sobota	Konrad; Elevterij Ilirski, muč.
19	Nedelja	4. velikonočna nedelja - Ema
20	Ponedeljek	Sulpicij, škof, muč.; Neža, dev.
21	Torek	Anselm, škof, cerkv. učitelj ☺
22	Sreda	Soter in Gaj; Leonida, muč.
23	Četrtek	Jurij (Georgij), muč.; Vojteh-Adalbert, škof, muč.
24	Petek	Fidelis Sigmarinški, duhovnik in muč.
25	Sobota	Marko, evangelist; Ermin, škof in muč.
26	Nedelja	5. velikonočna nedelja - Klet in Marcellin
27	Ponedeljek	Peter Kanizij, duh. in cerkv. učitelj; Hozana Kot.
28	Torek	Pavel od Križa, duh.; Peter Chanel, duh., muč. ☹
29	Sreda	Peter, muč.; Robert, opat; Hugo, opat
30	Četrtek	Katarina Sienska, devica; Jožef Cottolengo

5. Jezus se prikaže apostolom (Jan 20, 19-31)

12. Jezus dobri pastir (Jan 10, 11-16)

19. Jezus napove svoj odhod (Jan 16, 16-22)

26. Jezus obljubi Svetega Duha (Jan 16, 5-14)

Mlaj ob 4,29
Prvi krajec » 8,32
Polna luna » 6,13
Zadnji krajec » 21,38

Sonce stopi v znamenje *bika*
20. aprila ob 13,15

1	Petek	Jožef, delavec - Praznik dela
2	Sobota	Atanazij, škof in cerkv. učitelj; Boris
3	Nedelja	6. velikonočna nedelja - Aleksander; Mavra
4	Ponedeljek	Monika; Florijan (Cvetko), muč.
5	Torek	Pij V., papež; Maksim, škof; Silvan
6	Sreda	Benedikta, dev.; Dominik Savio
7	Četrtek	Vnebohod - Stanislav; Gizela (Željka)
8	Petek	Peter, škof; Viktor, muč.
9	Sobota	Gregor Nacijanški, škof in cerkv. učitelj
10	Nedelja	7. velikonočna nedelja - Antonin; Izidor
11	Ponedeljek	Filip (Zdenko) in Jakob (Rado), apostola
12	Torek	Nerej, Ahil in Pankracij, mučenci
13	Sreda	Robert Bellarmino, škof in cerkv. uč.; Servacij
14	Četrtek	Bonifacij, škof; Pashal, papež
15	Petek	Janez de la Salle, duh.; Zofija (Sonja)
16	Sobota	Ubaldo, škof; Janez Nepomuk
17	Nedelja	Binkošti - Pashal Baylon
18	Ponedeljek	Venancij, muč.; Aleksandra in Klavdija, muč.
19	Torek	Peter Celestin; Pudencijana, dev.
20	Sreda	Bernardin Sienski, duhovnik
21	Četrtek	Andrej Bobola, duh., muč.; Viktor
22	Petek	Emil (Milan), muč.; Renata, Roman, muč.; Rita
23	Sobota	Janez de Rosa, duh.; Deziderij
24	Nedelja	Sv. Trojica - Servul (Socerb), trž. muč.; Marija p. k.
25	Ponedeljek	Gregor VIII., papež; Urban, muč.
26	Torek	Filip Neri, duh.; Eleverij
27	Sreda	Beda, duh., cerkv. uč.; Janez I., papež, muč.
28	Četrtek	Sv. Rešnje Telo - Avguštin, škof
29	Petek	Marija Magdalena de' Pazzi, dev.; Maksim, škof
30	Sobota	Feliks, muč.; Kancij, Kancijan in Kancijanila, m.
31	Nedelja	2. pobinkoštna (IX.) - Marija Devica, Kraljica

3. Jezus uči o moči molitve (Jan 16, 23-30)

10. O pričevanju Svetega Duha (Jan 15, 26-16, 4)

17. O Svetem Duhu in o ljubezni (Jan 14, 23-31)

24. »Meni je dana vsa oblast« (Mt 28, 18-20)

31. Prilika o veliki večerji (Lk 14, 16-24)

LJUBLJANA

Mlaj ob 21,11
 Prvi krajec » 21,09
 Polna luna » 13,56
 Zadnji krajec » 9,13

Sonce stopi v znamenje *dvojčkov*
 21. maja ob 12,38

1	Ponedeljek	Angela Merici, dev.; Pamfil, muč.
2	Torek	Marcelin in Peter, muč.; Erazem
3	Sreda	Karel Lwanga in tov., muč.; Klotilda; Pavla
4	Četrtek	Frančišek Caracciolo; Kvirin, škof, muč. ●
5	Petek	Srce Jezusovo; Bonifacij
6	Sobota	Norbert, škof; Bertrand, oglejski patriarh
7	Nedelja	3. pobinkoštna (X.) - Robert, opat
8	Ponedeljek	Medard, škof; Viktorin; Viljem
9	Torek	Primož in Felicijan, muč.
10	Sreda	Marjeta Škotska, kraljica (Biserka); Bogomil, škof
11	Četrtek	Barnaba, apostol; Feliks (Srečko), muč.
12	Petek	Janez Fakundski; Leon III., papež ●
13	Sobota	Anton (Zvonko) Padovanski, duh. in cerkv. učitelj
14	Nedelja	4. pobinkoštna (XI.) - Bazilij (Vasilij) Veliki, škof
15	Ponedeljek	Vid, muč.; Germana, dev.; Bernard; Prot
16	Torek	Frančišek Regis, duh.; Guido
17	Sreda	Gregor Barbarigo, škof; Adolf, škof
18	Četrtek	Efrem, diakon, cerkv. učitelj; Marko in Marcelijan
19	Petek	Juliana de Falconieri; Gervazij in Protazij, m. ☺
20	Sobota	Silverij, papež, muč.; Florentina (Cvetka)
21	Nedelja	5. pobinkoštna (XII.) - Alojzij (Slavko) Gonzaga
22	Ponedeljek	Pavlin Nolanski, škof; Janez Ficher in Tomaž More
23	Torek	Agripina, dev., muč.
24	Sreda	Rojstvo Janeza Krstnika
25	Četrtek	Viljem, opat; Henrik, škof; Lucija, dev., muč.
26	Petek	Janez in Pavel, muč.; Vigilij, škof, muč. ☾
27	Sobota	Hema Krška; Ladislav; Jožef Cafasso
28	Nedelja	6. pobinkoštna (XIII.) - Vincencija Gerosa
29	Ponedeljek	Sv. Peter in Pavel, apostola
30	Torek	Prvi rimski mučenci; Emilijana, muč.

7. Prilika o izgubljeni ovci (Lk 15, 1-10)

14. Čudežni ribji lov (Lk 5, 1-11)

21. O grehu v misli in besedi (Mt 5, 20-24)

28. Jezus nasiti štiri tisoč mož (Mr 8, 1-9)

Mlaj	ob 12,53
Prvi krajec	» 6,22
Polna luna	» 21,00
Zadnji krajec	» 23,12

Sonce stopi v znamenje *raka*
21. junija ob 20,43

1	Sreda	Teobald; Ester
2	Četrtek	Obiskanje bl. Device Marije; Proces in Martinijan
3	Petek	Irenej, škof in muč.;
4	Sobota	Urh (Ulrih), škof; Berta; Bernardino Realino ☉
5	Nedelja	7. pobinkoštna (XIV.) - Anton Marija Zaccaria
6	Ponedeljek	Marija Goretti, dev., muč.; Bogomila
7	Torek	Ciril, menih, in Metod, škof
8	Sreda	Elizabeta (Lilijana); Kilijan, škof
9	Četrtek	Brikcij, škof; Veronika Giuliani
10	Petek	Rufina in Sekunda, dev., muč.; Amalija (Ljuba)
11	Sobota	Pij I., papež; Olga Kijevska ☽
12	Nedelja	8. pobinkoštna (XV.) - Mohor in Fortunat, muč.
13	Ponedeljek	Posvetitev oglejske bazilike; Evgen, škof
14	Torek	Bonaventura, škof in cerkv. učitelj
15	Sreda	Henrik; Vladimir
16	Četrtek	Karmelska Mati božja; Evstahij
17	Petek	Aleš (Aleksij); Donata, muč.
18	Sobota	Kamil de Lellis, duh.; Miroslav (Friderik) ☽
19	Nedelja	9. pobinkoštna (XVI.) - Vincencij Pavelski
20	Ponedeljek	Hieronim Emiliani, duh.; Marina
21	Torek	Lavrencij Brindiški, duh. in cerkv. uč.; Prakseda
22	Sreda	Marija Magdalena (Majda, Magda); Teofil, muč.
23	Četrtek	Apolinarij, škof, muč.; Liborij, škof
24	Petek	Kristina, dev., muč.; Boris in Gleb, muč.
25	Sobota	Jakob (Rado), apostol; Krištof, muč.
26	Nedelja	10. pobinkoštna (XVII.) - Ana ☽
27	Ponedeljek	Pantaleon, muč.; Sergij; Natalia (Božena)
28	Torek	Nazarij in Celzij, muč.; Viktor I., papež
29	Sreda	Marta; Feliks, Simplicij, Favstin, Beatrika, muč.
30	Četrtek	Abdon in Senen, muč.; Angelina
31	Petek	Ignacij Lojolski, duh.; Helena Švedska

5. O lažnivih prerokih (Mt 7, 15-21)

12. O krivičnem oskrbniku (Lk 16, 1-9)

19. Jezus joka nad Jeruzalemom (Lk 19, 41-47)

26. Prilika o farizeju in cestninarju (Lk 18, 9-14)

Mlaj ob 3,00
 Prvi krajec » 13,01
 Polna luna » 4,33
 Zadnji krajec » 15,22

Sonce stopi v znamenje *leva*
 23. julija ob 7,37

1	Sobota	Sv. Makabejci, muč.; Vera
2	Nedelja	11. pobinkoštna (XVIII.) - Alfonz M. Liguori, šk. ●
3	Ponedeljek	Lidija; Nikodem
4	Torek	Dominik (Vladimil), duh.
5	Sreda	Posvetitev rimske bazilike sv. Marije
6	Četrtek	Gospodovo spremenjenje na gori Tabor
7	Petek	Kajetan, duh.; Donat, škof in muč.
8	Sobota	Janez M. Vianney, duh.; Cirijak, Larg in Smaragd
9	Nedelja	12. pobinkoštna (XIX.) - Roman
10	Ponedeljek	Lavrencij, diakon, muč.; Pavla ☽
11	Torek	Tiburcij in Suzana, muč.; Aleksander
12	Sreda	Klara (Jasna), dev.; Hilarija, muč.
13	Četrtek	Poncijan, papež, in Hipolit, muč.; Janez Berchmans
14	Petek	Evzebij; Demetrij (Mitja)
15	Sobota	Vnebovzetje Device Marije - Tarcizij
16	Nedelja	13. pobinkoštna (XX.) - Joahim; Rok
17	Ponedeljek	Hijacint; Pavel in Julijana, muč.; ☽
18	Torek	Agapit (Ljubo), muč.; Helena (Alenka)
19	Sreda	Janez Eudes, duh.; Marijan
20	Četrtek	Bernard, opat in cerkv. učitelj; Lucij
21	Petek	Ivana Frančiška de Chantal, redovnica
22	Sobota	Brezmadežno Srce Marijino; Timotej, muč.
23	Nedelja	14. pobinkoštna (XXI.) - Filip Benizzi; Klavdij
24	Ponedeljek	Jernej (Bartolomej), apostol; Emilija de Valar ☽
25	Torek	Ludvik IX.; Patricija
26	Sreda	Zeferin; Viktor, muč.
27	Četrtek	Jožef Kalasancij, duh.; Ruf, škof
28	Petek	Avguštin, škof in cerkv. učitelj; Herma
29	Sobota	Obglavljenje Janeza Krstnika; Sabina
30	Nedelja	15. pobinkoštna (XXII.) - Roza iz Lime
31	Ponedeljek	Rajmund Nonat; Pavlin, škof

2. Jezus ozdravi gluhtonemega (Mr 7, 31-37)

9. Prilika o usmiljenem Samarijanu (Lk 10, 23-37)

16. Jezus ozdravi deset gobavih (Lk 17, 11-19)

23. Jezus uči o božji previdnosti (Mr 6, 24-33)

30. Jezus obudi mladeniča iz Naima (Lk 7, 11-16)

Mlaj ob 15,34
Prvi krajec » 18,10
Polna luna » 13,50
Zadnji krajec » 9,03
Mlaj » 20,15

Sonce stopi v znamenje *device*
23. avgusta ob 14,34

1	Torek	Egidij (Tilen), opat	☉
2	Sreda	Štefan, ogrski kralj; Maksima, muč.	
3	Četrtek	Pij X., papež; Evfemija, Tekla, Doroteja, muč.	
4	Petek	Rozalija, dev.; Ida; Roza	
5	Sobota	Lavrencij Giustiniani, škof; Viktorin, škof in muč.	
6	Nedelja	16. pobinkoštna (XXIII.) - Petronij	
7	Ponedeljek	Marko Križevčan in tov., muč.; Regina	
8	Torek	Rojstvo bl. Device Marije; Hadrijan, muč.	☽
9	Sreda	Gorgonij; Aleksander in Tiburcij; Peter Klaver	
10	Četrtek	Nikolaj Tolentinski; Pulherija, dev.	
11	Petek	Prot in Hijacint, muč.; Emilijan	
12	Sobota	Gvido; Silvin, škof	
13	Nedelja	17. pobinkoštna (XXIV.) - Notburga, dev.	
14	Ponedeljek	Povišanje sv. križa	
15	Torek	Žalostna Mati božja; Nikomed	☺
16	Sreda	Kornelij, papež in Ciprijan, škof, muč.; Ljudmila	
17	Četrtek	Spomin ran sv. Frančiška As.; Lambert	
18	Petek	Jožef Kupertinski; Irena in Zofija, muč.	
19	Sobota	Januarij, muč.; Emilija de Rodat	
20	Nedelja	18. pobinkoštna (XXV.) - Evstahij	
21	Ponedeljek	Matej, apostol in evangelist	
22	Torek	Tomaž iz Villanove, škof; Mavricij	
23	Sreda	Lin, papež; Tekla, dev., muč.	☾
24	Četrtek	Devica Marija, rešiteljica jetnikov	
25	Petek	Avrelija, dev.; Sergij Radoneški	
26	Sobota	Ciprijan in Justina	
27	Nedelja	19. pobinkoštna (XXVI.) - Kozma in Damijan, muč.	
28	Ponedeljek	Venceslav, muč.; Lioba (Ljuba)	
29	Torek	Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli	
30	Sreda	Hieronim, duh., cerkv. učitelj; Zofija	☉

6. Jezus ozdravi vodeničnega (Lk 14, 1-11)

13. O največji zapovedi (Mt 22, 35-46)

20. Jezus ozdravi mrtvoudnega (Mt 9, 1-9)

27. Prilika o kraljevi svatbi (Mt 22, 1-14)

O K T O B E R

ZAPISNIK

Prvi krajec ob 2,55
Polna luna » 1,51
Zadnji krajec » 5,32
Mlaj » 13,31

Sonce stopi v znamenje *tehtnice*
23. septembra ob 11,59

1	Četrtek	Remigij, škof; Maksima in Julija
2	Petek	Angeli varuhi; Teofil
3	Sobota	Terezija Deteta Jezusa, dev.; Marija Rossello
4	Nedelja	20. pobinkoštna (XXVII.) - Francišek Asiški; Edvin
5	Ponedeljek	Placid; Marcelin
6	Torek	Bruno, duh.; Renato, škof
7	Sreda	Rožnovenska Mati božja; Marko, papež
8	Četrtek	Brigida, redovnica; Sergij, trž. muč.; Mitja
9	Petek	Janez Leonardi, duh.; Dionizij, škof in tov., muč.
10	Sobota	Francišek Borgia, duh.; Danijel (Danilo)
11	Nedelja	21. pobinkoštna (XXVIII) - Emilija
12	Ponedeljek	Maksimilijan Celjski, škof; Serafin
13	Torek	Edvard Koloman, muč.
14	Sreda	Kalist I., papež in muč.; Justa, muč.
15	Četrtek	Terezija iz Avile, redovnica; Avrelija
16	Petek	Hedviga (Jadviga), redovnica; Gerard Majella
17	Sobota	Marjeta M. Alacoque, dev.; Viktor
18	Nedelja	22. pobinkoštna (XXIX.) - Luka, ev. - Mis. nedelja
19	Ponedeljek	Izak Joques, duh., in tov., muč.; Peter Alkantarski
20	Torek	Janez Kentski, duh.
21	Sreda	Hilarion, opat; Uršula, muč.
22	Četrtek	Vendelin, opat; Kordula, muč.
23	Petek	Anton M. Claret, škof
24	Sobota	Kristina, dev.; Feliks, muč.
25	Nedelja	23. pobinkoštna (XXX.) - Krizant in Darija, muč.
26	Ponedeljek	Evarist; Lucijan
27	Torek	Venancij in Sabina, muč.
28	Sreda	Simon in Juda, apostola; Cirila, dev.
29	Četrtek	Narciz, škof; Ferucij, škof
30	Petek	Alfonz Rodriguez, škof; Marcel
31	Sobota	Volbenk (Wolfgang), muč.; Kvintin

4. Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika (Jan 4, 46-53)

11. Prilika o neusmiljenem hlapcu (Mt 18, 23-35)

18. »Dajte cesarju, kar je cesarjevega!« (Mt 22, 15-21)

25. Jezus obudi Jalrovo hčer (Mt 9, 18-26)

Prvi krajec ob 5,22
Polna luna » 16,58
Zadnji krajec » 21,22
Mlaj » 23,41

Sonce stopi v znamenje škorpijona
23. oktobra ob 12,05

1	Nedelja	24. pobinkoštna (XXXI.) - Vsi sveti
2	Ponedeljek	Spomin vseh vernih mrtvih
3	Torek	Just, tržaški muč. in zavetnik; Martin de Porres
4	Sreda	Karel Borromeo (Drago), škof; Vital in Agrikola
5	Četrtek	Oglejski mučenci; posvetitev tržaške stolnice
6	Petek	Leonard (Lenart), opat; Sever
7	Sobota	Engelbert, škof; Vilibrard, škof
8	Nedelja	25. pobinkoštna (XXXII.) - Spomin 4 kron. muč.
9	Ponedeljek	Posvetitev Lateranske bazilike; Teodor, muč.
10	Torek	Andrej Avellino; Trifon, Respicij, Ninfa
11	Sreda	Martin (Davorin), škof; Mena, muč.
12	Četrtek	Martin I., papež, muč.; Emilijan (Emil)
13	Petek	Diego (Didak); Stanislav Kostka, red.
14	Sobota	Jozafat, škof in muč.; Klementin, muč.
15	Nedelja	26. pobinkoštna (XXXIII.) - Albert Veliki, cerkv. uč.
16	Ponedeljek	Gertruda (Jedert), dev.; Otmar
17	Torek	Gregor Čudodelnik; Evfemija in Tekla, trž. muč.
18	Sreda	Posvetiev bazilik sv. Petra in Pavla v Rimu
19	Četrtek	Elizabeta Ogrska, redovnica; Poncijan, papež
20	Petek	Feliks de Valois; Edmund
21	Sobota	Darovanje Device Marije (Marija, zdravje bolnikov)
22	Nedelja	27. pobinkoštna (zadnja) - Kristus Kralj; Cecilija
23	Ponedeljek	Klemen I. (Milivoj), papež in muč.; Kolumban, opat
24	Torek	Janez od Križa, duh. in cerkv. učitelj; Krizogon
25	Sreda	Katarina; Erazem; Krizogon
26	Četrtek	Silvester, opat; Peter Aleks., škof in muč.
27	Petek	Valerijan, oglejski škof; Virgilij
28	Sobota	Posvetitev goriške stolnice; Katarina Labouré
29	Nedelja	1. adventna - Saturnin, muč.
30	Ponedeljek	Andrej, apostol; Justina

1. O osmerih blagrh (Mt 5, 1-12)

8. Prilika o pšenici in ljujki (Mt 13, 24-30)

15. Prilika o gorčičnem zrnju (Mt 13, 31-35)

22. O božjem kraljestvu (Mt 18, 33-37)

29. O poslednji sodbi (Lk 21, 25-33)

DECEMBER

Prvi krajec ob 14,23
Polna luna » 10,42
Zadnji krajec » 14,03
Mlaj » 9,46

Sonce stopi v znamenje *strelca*
22. novembra ob 18,25

1	Torek	Marijan in tov., muč.; Natalija (Božena)	
2	Sreda	Bibijana, muč.; Kromacij, škof; Blanka (Bianca)	
3	Četrtek	Frančišek Ksaverski, duh.; Kasijan	
4	Petek	Peter Krizolog, škof in cerkv. učitelj; Barbara	
5	Sobota	Sava, opat; Krispina	☞
6	Nedelja	2. adventna - Nikolaj, škof (Miklavž)	
7	Ponedeljek	Ambrozij (Ambrož), škof in cerkv. učitelj	
8	Torek	Brezmadežno spočetje Device Marije	
9	Sreda	Peter Fourier; Valerija, muč.	
10	Četrtek	Melkijad, papež, muč.; (Loretska Mati božja)	
11	Petek	Damaz I., papež; Danijel; Sabin	
12	Sobota	Aleksander (Saša), muč.; Spiridijon (Dušan)	☺
13	Nedelja	3. adventna - Lucija, muč.	
14	Ponedeljek	Just, muč.; Pompej, škof	
15	Torek	Marija K. de Rosa, red.; Kristina, dev.	
16	Sreda	Evzebij, škof; Adela	
17	Četrtek	Lazar, škof; Olimpija	
18	Petek	Gracijan (Gacijan), škof	
19	Sobota	Fausta; Tea, muč.	
20	Nedelja	4. adventna - Evgenlj in Makarij, muč.	☾
21	Ponedeljek	Tomaž, apostol; Severin	
22	Torek	Frančiška Cabrini, red.; Demetrij (Mitja)	
23	Sreda	Viktorija (Zmaga)	
24	Četrtek	Božična vigilija; sveti večer	
25	Petek	Božič	
26	Sobota	Štefan, prvi mučenec	
27	Nedelja	Sveta Družina; Janez, apostol	
28	Ponedeljek	Nedolžni otroci, muč.	●
29	Torek	Tomaž Becket, škof in muč.	
30	Sreda	Evgen, škof; Rajnerij, škof	
31	Četrtek	Silvester I., papež; Pavlina	

6. Janez Krstnik pošlje svoje učence k Jezusu (Mt 11, 2-10)

13. Janez Krstnik pričuje o Kristusu (Jan 1, 19-28)

20. Janez Krstnik pripravlja Jezusu pot (Lk 3, 1-6)

27. Dvanajstletni Jezus v templju (Lk 2, 42-52)

Prvi krajec	ob	3,11
Polna luna	»	5,49
Zadnji krajec	»	4,28
Mlaj	»	20,09

Sonce stopi v znamenje *kozoroga*
22. decembra ob 7,36

Koledar 1970

msgr. LOJZE ŠKERL

Kdor pregleda letošnji koledar, opazi nekatere prehodne spremembe. Druge bodo stopile v polno veljavo v teku prihodnjega leta, ko bodo verjetno pripravljene vse bogoslužne knjige, zlasti brevir za duhovnike.

Cemu vse to?

Cerkvene oblasti so izvršile, kar je koncil zapovedal s Konstitucijo o svetem bogoslužju, ki je bila sprejeta 4. decembra 1963.

Iz te Konstitucije navedem nekaj stavkov. Takole pravi: »Velikonočno skrivnost, ki se po apostolskem izročilu opira na dan Kristusovega vstajenja, obhaja Cerkev vsak osmi dan; ta dan se po pravici imenuje Gospodov dan ali nedelja. Ta dan se morajo namreč verniki zbrati, da se ob poslušanju božje besede in z udeležbo pri evharistiji spominjajo trpljenja, vstajenja in poveličanja Gospoda Jezusa, ter se zahvalijo Bogu, ki jih je prerodil za živo upanje po vstajenju Jezusa Kristusa od mrtvih. Zato je nedelja prvi in glavni praznični dan, ki ga je treba vernikom oznanjati ter vneto priporočati, da bo postal tudi dan veselja in počitka. Druge slovesnosti, če niso res izredno pomembne, naj nedelje ne preglašijo, ker je temelj in jedro celotnega cerkvenega leta.«

»Cerkveno leto je treba tako preurediti, da bodo izročila in običaji svetih časov ohranjeni in prenovljeni v skladu z novimi razmerami. Srca vernikov je treba dvigati predvsem k praznikom Gospodovim, čigar zveličavne skrivnosti se med letom obhajajo.«

»Po izročilu Cerkev časti svetnike ter izkazuje čast njihovim resničnim svetim ostankom in podobam. Godovi svetnikov namreč oznanjajo čudovita Kristusova dela v njegovih služabnikih ter dajejo prav

primerne zglede vernikom v posnemanje. Da ne bi godovi svetnikov prevladali nad prazniki, posvečenimi zveličavnim skrivnostim, naj se mnogi izmed njih prepustijo v češčenje posameznim cerkvam in narodom ali redovnim družbam; v vesoljni Cerkvi naj se obhajajo le tisti, ki slavijo svetnike zares vseobčega pomena.«

Dne 24. februarja 1969 je sveti oče potrdil nov koledar, ki so ga pripravili izvedenci. Enako tudi nove litanije »vseh svetnikov«.

V splošnem rimskem cerkvenem koledarju so le glavni svetniki: to je tisti, ki so imeli in imajo še danes velik pomen za vso Cerkev in rast božjega kraljestva. Zastopane so po njih več ali manj vse zgodovinske dobe in krščanske dežele. God svetnikov se praznuje na dan njihove smrti — dies natalis.

Iz teh razlogov je bila izvedena neke vrste čistka med svetniki in prestavljen je bil dan njihovega praznika. Večina svetniških godov je bila prepuščena krajevnim koledarjem. Tako na primer Justa, Mohorja in Fortunata, Hilarija in Tacijana, Modesta, najdemo samo v naših škofijskih koledarjih; svetega Frančiška Asiškega pa bomo našli v vsakem cerkvenem koledarju.

Ni mogoče naštetih vseh sprememb, še manj pa navesti razloge za spremembe, kakor je to narejeno v uradni izdaji novega koledarja (to je knjige, ki šteje skoraj 200 strani). Važno je, da te novice radi sprejmemo in se nanje navadimo. Služile nam bodo, da se bomo radi oprijeli vseh praznikov in se radi obračali na svetnike s svojimi prošnjami in v njih našli oporo za svojo vero, upanje in ljubezen do Boga in do bližnjega.

Liturgična obnova

mšgr. LOJZE ŠKERL

Letošnje leto smo dobili nove zrele sadove prenovitve liturgičnih knjig. Za poročnim obrednikom (19. marca 1969) je 15. maja izšel krstni obred za otroke. Z dekretom obredne kongregacije 6. aprila je pa izšel nov red ali nova oblika svete maše, ki ga je potrdil sveti oče 3. aprila. Novemu redu svete maše je priloženo dolgo navodilo ali nauk o sveti maši, ureditvi in ustroju svete maše, o načinu maševanja itd. Tej knjigi je sledil seznam beril iz svetega pisma, ki se bodo rabile pri sveti maši.

V koledarju ni mogoče razložiti vseh podrobnosti, ki jih najdemo v teh novih liturgičnih knjigah. Gre za važne stvari. In gorje nam — recimo kar tako — če jih ne bomo poznali in se jih ne bomo držali. Sveti obredi nam bodo vedno bolj tuji, čeprav v domačem jeziku; zakriti nam bodo ostali zakladi lepote in vere, ki jih razodevajo nauki v teh novih liturgičnih knjigah. Ostali nam bodo prav tako zakriti viri božje milosti, ki nam jih donajajo zakramenti.

Gre predvsem za sveto mašo. Vedno bolj se poudarja potrebno sodelovanje vseh, ki so pri maši: duhovnika, vernikov, mežnarja, pevcev, otrok, odraslih. Vsak ima svojo odgovornost in vsi so poklicani, da s svojim sodelovanjem in daritvijo pripomorejo k čim lepšemu in popolnejšemu maševanju. Pri mašni daritvi se verniki zberejo, skupno molijo in pojejo, se kesajo in pobotajo, se spravijo z Bogom in ljudmi, sprejmejo božjo besedo in kruh življenja. Maša je skupna zadeva in ne samo duhovnikova: od začetka do konca.

Za vse to pa je treba resne priprave. Veliko smo do sedaj že naredili, a še veliko dela nas čaka: duhovnike in laike. Kakšne možnosti se po novi obliki svete maše nudijo glasbenikom! S kakšno novo resnostjo in

pridnostjo se bomo morali duhovniki lotiti oznanjevanja božje besede! Vernost naših ljudi je v preteklosti ustvarila čudovita dela. Ali bo šla po tej poti tudi v bodočnosti?

Marsikatera možnost za lepo in urejeno prejemanje svetega zakona nam nudi novi poročni obrednik. Obrednik odpira pot za ohranitev in poživitev marsikatere lepe navade pri poročnem obredu. Važno pa je, da so na vse to duhovnik in poročenca dobro pripravljene. Poročenca ne rečeta samo »da«, ampak z jasnimi besedami povesta drug drugemu, da se imata rada, da sklepata pravi zakon in da si hočeta ostati zvesta za vedno.

Pri novem obredu svetega krsta pa pridejo bolj v ospredje starši, ki so otroku dali življenje in so odgovorni za njegovo vzgojo in rast. Starši naj prinesejo otroka v cerkev. Krst naj se ne izvrši kje na skritem, ampak v župni cerkvi, po možnosti v nedeljo pred zbrano župnijsko skupnostjo. Gre za lepe stvari, katerih se nekateri bojijo. A današnji čas zahteva odkrite in žive vere ter iskrenega krščanskega življenja.

Iz tega je razvidna želja Cerkve, da se poglobi kateheza odraslih. Otroci na splošno poznajo verouk. Manj ga na žalost poznajo odrasli. In vendar so prav ti odgovorni za svoje krščansko življenje in za krščansko življenje svojih otrok.

Novo liturgične knjige niso samo seznam navodil, ampak nova pot za spoznavanje krščanske nauka, za poživitev božjega življenja v nas, za rast v dobrem. So nova pot, ki nam jo odkriva božja previdnost za izkazovanje ljubezni našim bližnjim — našim bratom.

VINKO BELIČIČ

Spomin na Belo krajino

IVAN VAVPOTIČ — BELOKRANJICA

I

*Pobeli se rešelika, drobceno cvetje zadiši,
veter z lagun ga raztroši po gmajni—
in bučno Trst iztegne tipalke.
Bolj ko me bije hrup cest od vseh strani,
tišji, sanjam, je mir v Beli krajini.*

*V izmučeno srce šepečejo zdravamarije
skozi duh brstja, vijolic in sladkega dima,
gledajo mamine oči, se blestijo
skoz čas ... vzdiguje me plima
najglobljih spominov.*

*Aprilski dež, ki budiš kal v trohnobi,
posrkal bom s cvetov, z listov mavrico, v tebi ujeto,
v uteho žeji, v odpomoč grenkobi
... saj mi od tistikrat že spet poteka leto.*

*Pritiskan od večnih snidenj in sloves
dajem vam roko ... skoz čas ... prijatelji mili
iz zidanic in z žeganj tam čez:
pridite v sen mi, skupaj se bomo spočili.*

II

*Vračam se vate, a oči ne odtrgam od sonca Argentine
niti od veličastne zarje lagun — ker glej:
priti do morja, vabečega na vse celine,
začuti galebe — in ne imeti moči za naprej ...
duhati pelin in sivko v brezčasju avgusta
na paštnih obale, mežikati v blišč tujine ...
od sle po potoku med steljniki stiskati usta —*

*O čisti studenci otroštva, o neskaljena molitev!
Zdaj me težijo izzване besede,
a ne razpre se neslišna perut ujede,
ne spluje nad mrki dol zgodovine
grebst obnemeli vozeli bolečin.
Ptice mladosti, prinesite od vseh vetrov semena,
posejte grobove samot, razglasite obsojena imena,
odenite jih s praporom slave
za večni spomin!*

Oglejski patriarh Pavlin in začetki krščanstva pri Slovencih

Misel, da bi napisal sestavek o patriarhu Pavlinu se mi je porodila, ko sem bral v tiskovini, ki jo je Liturgični svet v Ljubljani poslal veščakom in praktikom, da bi ob skupni pomoči dobili čim boljši tekst za cerkvena obredna besedila, predlog, da bi zaradi zgodovine našega krščanstva vključili v litanije vseh svetnikov tudi ime oglejskega patriarha Pavlina.

Takoj v začetku moram povedati, da sta bila dva Pavlina oglejska patriarha. Prvi je živel v 6. stoletju, a je zašel v krivo vero. Ta sestavek obravnava Pavlina II., ki je živel v 8. stoletju. Njegovo osebnost sem obravnaval že na univerzi, toda ne kot učenjaka in svetnika, temveč kot pisca, v čigar spisih se kaže razkroj klasičnega latinskega jezika, ker vanj vdirajo tuji elementi, ki so privedli do italijanščine. Jasno, za bralce kolektarja ni jezikovni proces v delih oglejskega patriarha tako zanimiv kot prikaz njegovega zgodovinskega pomena in misijonskega dela. V okviru karolinškega prepovednega prizadevanja je bil na cerkvenem področju poleg Alkuina največja osebnost. Karel Veliki ga je zelo cenil in se je v nekaterih važnih cerkvenih in političnih zadevah držal njegovih nasvetov.

Čudno se zdi, a je za tiste

V novo življenje

Na Ravnici je cepil drva Simnov Slavko. Živahno je vihtel sekiro in se sklanjal nad tnalno, da so se mu dolgi lasje usipali na nos in se lepili po potnem čelu.

Jesensko sonce, ki je zahajalo za Planjo, se kar ni moglo posloviti od Ravnice, ki je ležala visoko pod Plešcem.

Kalanice so frčale na vse strani in so bile križem kražem razmetane po tleh. Na tnalno je bila globoka vdolbina, polna zarez in zasek, kot bi bili lubadarji izpeljali svoje poti.

Ob steni za hišo so stale velike butare srednje debelih polen, ki so čakale na žago. Pod nizko lopo pa je bila že lepa skladanica scepjenih drv.

Slavko se je hotel založiti za zimo, da bi ne zeblo matere in da bi se kdaj pa kdaj tudi sam pogrel na peči, ko bi se vrnil s smučanja. Zimo je namreč preživel večji del na smučkah, ker je imel veselje do tega športa in je tudi mlajše učil.

Zmotil ga je kratek žvižg. Na stezi pod hišo je zagledal Postiljonovo Zofko, ki mu je mahala s pismonom v roki. Trikrat na teden je raznašala pošto po bolj oddaljenih vaseh. Očetu, ki je bil pismonoša, je s tem prihranila marsikatero pot.

Slavko je spustil sekiro, zagrebel prste v lase in jih vrgel nazaj ter se z dolgimi koraki zapodil proti stezi. Bil je dolg in vitek kot jelka.

»Imaš zame?« je že od daleč spraševal.

Zofka je nagnila glavo na stran, da so se ji mehki pšenični lasje usuli na rame in mu pokimala. Pod pazduho je držala aktovko, s pismom pa se je rahlo udarjala po bradi.

Slavko se je ves zasopel ustavil pred njo in ko mu je izročila pismo, je zardel do ušes. V zadregi ga je obračal med prsti, se nasmehnil in se popraskal po čelu.

Zofka ga je hudomušno opazovala. Iz njegovih potez in vznemirjenosti je spoznala, da je pismo napisala roka, kateri je narekovalo ljubeče srce.

Doma je z veliko radovednostjo jemala pisma iz očetove torbe. Vedno jih je razdelila po vaseh in po hišnih številkah. Ogledovala je pisavo, naslove, še znamko je včasih privzdignila, da bi videla, če je kaj skrivnostnega pod njo. Marsikatero pismo je obračala proti luči. Imela je hude skušnjave, da bi ga odprla in pogledala, kaj je v njem.

Ko je zasledila Slavkovo zbežnost, mu je rahlo stopila na čevelj in ga s svojimi plavimi očmi pogledala izpod čela. Po pečatu je vedela, da je pismo prišlo iz nekega mesta na Siciliji.

»Ali si ti pustil na Siciliji svoje srce?« ga je podražila.

Slavko se je zlecnil, jo udaril s pismom po licu in se v zadregi zasmeljal, da se mu je pokazala vrsta dolgih zob, ki so bili nekoliko porumeneli od tobaka. Nič ji ni odgovoril, zato ga je še enkrat zbudila: »Sicilijanke so lepše kot naša dekleta, kajne? Črne oči, črni lasje, pravi hudički!«

Te besede so ga zadele ko trn. Čeprav je bil z Zofko vedno prijazen, se mu je ob njenih besedah zmračil obraz. Ustnice so mu zatrepetale, v glavi se mu je zablistalo, kot bi ga zadelo deblo in je siknil: »Ti pa kar pred svojim pragom pometaj!« Nato se je osuknil in šel.

Zofka je zardela, obstala kot okamenela in se žalostna odpravila proti sosednji hiši.

Slavko je sedel na tnal, si obrisal roke ob hlače in nekajkrat obrnil pismo med prsti. Svoj pogled je zapičil v črke, se zamislil in se težko oddahnil. Torej spet ona, Bruna! S tresočimi prsti je potolkel s pismom po kolenu in z nohtom previdno odtrgal ožji rob.

Štiri na drobno popisane strani kot zmeraj. Izrazi vdanosti, zapuščenosti, trpljenja, negotovosti in obupa. Vprašanja, očitki in vzdih.

Desno roko je uprl ob koleno in si z dlanjo podprl čelo. Pred očmi so mu začele švigati slike in prizori, kot bi mu nekdo zavrtel film...

* * *

Tudi njega so poklicali k vojakom, ko je začela vojna. Porivali so ga iz kraja v kraj. Mnogi primorski fantje so morali čez morje na afriška tla, na fronto. Sicilija je bila odskočna deska. Tu je Slavko obtičal. Naravna nadarjenost in iznajdljivost sta mu pomagali, da je zlezel v podoficirsko pisarno. Dela ni manjkalo. Prepisovanje imen, računi, živež, obleke, vse je šlo skozi njegove roke. Čas mu je kar hitro mineval. Ni računal s tem, da bodo Nemci preplavili Italijo. Vojna se je zavlekla. Zavezniki so se izkrcali na otoku in ga postopoma zasedli. S tem je bil Slavko odtrgan od domačega kraja. Dokler je prejemal pisma in razglednice od matere in znancev, ni niti pomislil, da je v tujini. Zdelo se mu je, da je še vedno košček domačega sveta v njegovi bližini. Ko pa so bile te vezi nenadoma pretrgane, se je zlilo na njegovo srce in dušo pravo morje domotožja in zapuščenosti. Občutil je vso grenkobo tujine. Zahrepenel je po materi, po Ravnici, Plešču in

neurejene in burne čase razumljivo, da ni noben sodobnik napisal o njem podrobne biografije, da bi mu lahko sledili v njegovem življenju; tako nihče zagotovo ne ve, kje se je rodil in kdaj. Večina zgodovinarjev in literarnih kritikov meni, da je bil rojen v Premariaccu blizu Čedadu med leti 730-740. Sklepajo tudi, da je bil plemenitega ali vsaj bogatega rodu, sicer ne bi mogel imeti tako visoke izobrazbe, kakršna se kaže v njegovih delih. Madrisio, ki je leta 1737 izdal njegov življenjepis in njegova dela, sklepa, opt na tedaj veljavne kanone in kapitulacije, po katerih sta morala škof in patriarh biti izbrana med domačo duhovščino, da je bil po rodu iz Furlanije.

Leta 774 je bilo konec langobardskega kraljestva in nad Pavlinovo domovino so zavladali Franki. Proti njihovem kralju Karlu se je leta 776 dvignil vojvoda Hrodgaud, ker je hotel postaviti za langobardskega kralja Desiderijevega sina Adelhisa. Pomagal mu je furlanski plemič Valdand. Po Karlovi zmagi nad uporniki je ta zaradi veleizdaje izgubil posestva v Lavarianu. Karel se je ob tej priložnosti pomudil tudi v Čedadu, kjer je bil Pavlin slavljeno učitelj na šolah, ki so jih obiskovali tudi Slovenci. Karel je poklonil Pavlinu, ki je užival ugled izredno učnega in pobožnega moža, Valdandova posestva. Nekateri trdijo, da je že tedaj namestil Pavlina za patriarha, ko je ravno v tem času umrl patriarh Siegwald. Drugi pa menijo, da je Pavlin postal oglejski patriarh šele kakih deset let pozneje.

Po zlomu uporniških sil je Karel mnogo furlanske zemlje razdelil med frankovske grofe, ki jih je naselil po puntarskih

mestih. Najvplivnejši je bil mejni grof v Čedadu. V vrsti teh grofov je bil znan Erik (ali Henrik), velik Pavlinov prijatelj, kateremu je ob smrti leta 799 posvetil ganljivo elegijo.

Po 5. stoletju je oglejska metropola izgubljala počasi vse cerkve, ki so bile odvisne od nje onkraj Alp, in je tamkajšnje versko življenje docela zamrlo. Leta 568 so Obri poklicali v Norik Slovence, ki so podjarmili vse ozemlje ob Savi, Dravi in Muri in si ustvarili lastno državo Karantanijo. Leta 600 so začeli Slovenci vpadati v Italijo. Langobardi jih niso ovrzali, ker je bilo v njihovem interesu, da skupno z Obri in Slovenci iztrgajo čim več ozemlja Bizantincom. Proti koncu 7. stoletja so Slovenci imeli že zasedene Soško in Vipavsko dolino ter goriška Brda. Nekatere doline v Beneški Sloveniji so bili zasedli že prej. Sredi 8. stoletja so imeli v oblasti ozemlje nad Krminom, Čedadom, Huminom, Osoppom. Seveda so se Slovenci vselili tudi v sam Čedad.

Leta 791 je Karel pripravil vojno odpravo proti Obrom in je krenil iz Regensburga ob Donavi; z druge strani je druga vojska pod Pipinovim vodstvom z istim namenom odpotovala iz Italije preko slovenskih dežel. Pri tej odpravi se je odlikoval tudi Pavlin, kakor beremo v pismu, ki ga je Karel poslal ženi Fastradi. Po zmagi nad Obri je tudi oglejska patriarhija pridobila na vzhodu novih pokrajin, kjer je bivalo večidel pogansko ljudstvo, ki bi ga bilo treba pridobiti za krščansko vero. Kakor sklepamo iz Alkuinovih pism Pavlinu, je bilo poslanstvo oglejskega patriarha, ki je po zrušenju Ogleja blval v Čedadu, težko. V enem pismu namreč Alkuin piše svojemu dragemu pri-

Planji. V zimskih dneh je romal v mislih po zasneženih grebenih in senožetih. Zdelo se mu je, da sliši piš in šuštenje pršiča ob smučih. Od časa do časa se je umaknil v kot, počenil k lesenemu kovčku in privlekel na dan kup pisem in razglednic. Ure in ure je pregledoval domače kraje na svetlih razglednicah in jih s spretno roko prerisaval v večjo risanko. Nešteto krat je prebral vsa pisma, tako da je znal nekatera že na pamet.

Vse to pa ga ni zadovoljilo in pomirilo. Prišli so trenutki, ko si je zaželel lepega gozdička nad vasjo, kjer spomladi vzcvetejo nagnoji in sklanjajo svoje grozdnate cvetove nad stezo. Zahrepenel je po prijaznem obrazu in srebrno deviškem smehu hribovske deklice, kateri bi mogel odkriti svojo žalost in zapuščenost. Iz njenih ust bi gotovo slišal preprosto besedo tolažbe. Nič ni vedel, kaj se godi doma. Vse je bilo tako daleč.

V takih trenutkih je kot mesečen taval iz kraja v kraj, po mestnih parkih in okolici. Srečaval je družine, starčke in starke, mlade žene in dekleta. Mlajši moški so bili zdoma. Matere so spremljale svoje hčere kot pri nas otroke. Dobro je poznal sicilijanske običaje in krvno osveto, zato je bil previden.

Na teh sprehodih je večkrat srečal vitko dekle, ki se je sprehajala z materjo po mestnem parku. Od daleč jo je opazoval in v mislih premleval, kako bi se ji približal. Njeno dostojanstveno obnašanje jo je delalo prikupno. Ko oglje črni lasje in temne oči, ko češnje rdeče ustnice in beli porcelanasti zobje — vse to je bilo zanj omamna slika.

Skrivši jo je skušal narisati, a se mu ni nikdar posrečilo. Vedno se mu je zdelo, da risbi še nekaj manjka. Ni dihala pravega življenja.

Od daleč jima je sledil, ko sta se vračali, da je zvedel za njen dom. Kajkrat je kolovratil okrog hiše kot mačka okrog vrele kaše in čakal, kdaj jo bo zagledal na vratih.

Dolgo je iskal prilike, kako bi se približal njeni materi. Nekega dne se mu je le posrečilo. Nanjo je naletel v trgovini za zelenjavo. Vljudno jo je pozdravil in se ji ponudil, da ji pomaga nesti na dom. Ni se branila, ker je bila precej obložena.

Slavku je srce razbijalo od veselja in razburjenosti, ko je prvič prestopil prag njenega doma. Spoznal je Bruno. Prvi plahi pogledi so postajali iz dneva v dan bolj živi, goreči, žgoči. Smehljaj, ki je prvi dan trepetal na njenih ustnicah, se je spremenjal v zvonko hihitanje. Besede, ki so bile spočetka redke in tihe, kot bi govorila v cerkvi, so se zlile v živahno domače čebljanje, ki večkrat ni moglo prenehati.

Slavko je imel prost dostop v njeno hišo. Mati mu je zaupala in dovolila, da se je v njeni navzočnosti pogovarjal s hčerko.

Zdelo se mu je, da je našel drugi dom. Nič več mu ni bilo dolgčas. Domotožje je izginilo. Na domače je skoraj pozabil. Pisma so ostala povezana, le razglednice je odbral, da je Bruni pokazal domače kraje. Čudila se je hriboviti pokrajini. Najbolj pa je bila iznenadena, ko ji je povedal, da ljudje v teh krajih govorijo drugačen jezik. Tega res ni mogla razumeti. Kako naj govorijo drug jezik, če so v Italiji? Ni ji šlo v glavo, da bi Slavko govoril v tujem jeziku, ki bi ga ona ne razumela. Znano ji je bilo, da so v Italiji različni dialekti. Vedela je tudi, da je sicilijanski dialekt zelo malo podoben književni italijanščini. Da bi pa v Italiji govorili jezik, ki ima svojo slovnico, svoje pisatelje, to je bilo zanj pravo razodetje.

Slavko je živel ko v začaranem krogu. Zunanje dogodke je zasledoval zgolj zato, da je bil vsak dan na tekočem, kako in kam se pomika fronta. In kot je prej hrepenel in želel, da bi mu bila zopet odprta pot domov, se je zdaj skoraj bal dneva, ko bo moral zapustiti Sicilijo. Spoznal je, da se je njegovo srce navezalo na te kraje zaradi enega samega bitja. Čutil je, da mu Bruna nadomešča domače, da ga razume ali se vsaj trudi, da bi ga razumela.

Včasih se mu je oglasila vest. Bil je razdvojen. Vedel je, da ne bo mogel tu ostati. Ali je prav, da se je navezal na to dekle? Čutil je, da so med njima tesnejše vezi kot prijateljstvo. Ni ji sicer dal nobenih obljub, toda ženska je ženska. Njena čustva so močnejša od razuma.

Prišel je konec vojne. Ločitev je bila bridka. Bruna se je topila v solzah. Obljubil ji je, da ji bo pisal in da jo povabi v domače kraje.

Preteklo je že nekaj mesecev, odkar se je vrnil domov. Domači kraji in ljudje so ga raztresli, da je prve čase pozabil na Bruno. Kmalu pa so začela deževati pisma, ki so ga zmeraj bolj vznemirjala. Spočetka je odgovarjal na dolgo in široko in nestrpno pričakoval odgovora.

To dopisovanje pa je kmalu opazila mati. Zdelo se ji je sumljivo. Začela ga je nagovarjati, naj si izbere kako dekle in se oženi. Tožila mu je o starosti, da sama ne zmore več vsega dela, da bi bil že skrajni čas, da pride nevesta k hiši. Videla je, da se le obotavlja, da se nič ne briga za domača dekleta. Nekoč ga je vsa zaskrbljena vprašala, kdo mu piše toliko pisem. Povedal ji je resnico. Materi so se razširile oči od začudenja. Ni mu hotela verjeti. Mislila je, da se šali. Končno je spoznala, da misli

jatelju, da je zaradi bližine krajev njegova dolžnost, ponesti krščanstvo med narode, ki jih je treba spreobrniti; on tudi ima vse potrebno za to vzvišeno poslanstvo. Delo je težko, toda vse je mogoče tistemu, ki veruje. Leta 796 je bil Pipin spet na vojnem pohodu proti Obrom, da bi uredil podjarmljeno ozemlje. S Pipinom so šli tudi Pavlin in drugi škofje. V Panoniji so se srečali s solnograškim škofom Arnonom in njegovim spremstvom, da se zmenijo o najprimernejših načinih za širjenje krščanske vere. Zapisnik o večdnevnem zasedanju je formuliral in oblikoval Pavlin. Ohranjen je tisti del, ki obravnava krst. V svojem spisu »Doneski k zgodovini devetega stoletja« piše zgodovinar Kos:

»Gotovo ni samo slučaj, da je Pavlin, ko obravnava v tem spisu nekatere točke o sv. krstu, tudi omenil, da je frankovska vojska podvrгла vso zemljo do Donave v Panoniji; brez dvoma je hotel reči, da sedaj, ko je zemlja podvržena, pride na vrsto drugo delo, namreč da bo treba ondotne prebivalce krstiti in jih v enem hlevu zjediniti z drugimi kristjani.«

Pavlin in Arnon nista na tem zasedanju obravnavala samo problema spreobračanja poganov, temveč sta tudi določila mejo med obema sedežema, ki naj bi bila Drava. Karel Veliki je to mejo dokončno odobril leta 811, ko je zaradi nje nastal spor med Arnonom in Pavlinovimi nasledniki Orsom in Masencijem.

Pavlin in Arnon sta začela vsak na svojem ozemlju širiti krščansko vero. Vemo, da je bila glavna ovira pri misijonih solnograških duhovnikov neznanje domačega jezika. Ne vemo, kako je bilo v Ogleju, ali v Če-

dadu so gotovo poznali slovenski jezik. Ne poročajo, ali se je Pavlin še kdaj vrnil na oddaljeno ozemlje svojega misijona; gotovo pa je tja poslal svoje duhovnike. Iz leta 801 je pismo duhovnika Blancidija, kjer ta toži nad težavami pri pokristjanjevanju Slovencev. Dokaz, do kod je segal vpliv Ogleja, so svetniki, katerim so posvečali cerkve. V Ogleju so častili predvsem sv. Hermagora, sv. Fortunata, sv. Kancijana in sv. Vida.

Pomen in veljavo oglejskega patriarha dokazuje dejstvo, da se je v okviru karolinškega imperija udeležil in suvereno posegel v vse važnejše cerkvene razprave. Njegovo ime je zablestelo zlasti pri nastopih proti adopcionistom. Po nauku slednjih je Kristus pravi sin božji samo kot Bog, kot človek pa je njegov posinovljenec. Ta zmota je nastala v Španiji, a se je kmalu razširila tudi v bližnje dežele. Propagirala sta jo Feliks, škof v Urgelu in toledski škof Elipand. Najbrž je Karel po Alkuinovem prigovarjanju sklical sinodo v Regensburgu, da bi razčistili Felksov in Elipandov nauk. Prišel je tudi Feliks, ki je po dolgi diskusiji preklical svojo zmoto. Zaradi izrednih Pavlinovih zaslug na tej sinodi je Karel poklonil oglejski cerkvi dve diplomi: s prvo je dal oglejski duhovščini oblast, da iz svoje srede izbere patriarha, z drugo pa davčne in dajatvene olajšave. Toda Feliks je po povratku domov obnovil krivo vero. Elipand je frankovskemu kleru poslal pismo, kjer razlaga in brani nauk adopcionistov. Karel je po naročilu papeža Adrijana zbral tokrat sinodo v Frankfurtu. Kako je potekal ta cerkveni zbor, opisuje Pavlin v knjigi »Sacrosyllabus«. Na zasedanju je bila dokazana zmota adopcionistov

resno. Začela mu je odsvetovati. Iz dneva v dan ga je karala, in med njima je zazijal prepad, ki se je zmerom bolj širil.

* * *

Slavko je odmaknil roko s čela in vnovič razgrnil pismo po kolenu. Amore mio! — ga je klicala Bruna. Iz listnice, ki jo je vedno nosil s seboj, je potegnil njeno sliko. Prijazno se je smehljala. V njenih očeh je žarela sreča. Zenici sta bili uprti naravnost vanj. Zdelo se je, da za tistim nasmeškom tiči beseda, ki bi jo rada spregovorila.

Nič ni slišal, da je prišla mati iz hiše in nabirala sušce za kurjavo. Ko jo je opazil, je stala že pred njim in vsa zamaknjena buljila v sliko in pismo. Ustnice so ji trepetale. Njen pogled je bil srdit. Do te ženske je čutila pravo mržnjo. Izpraskala bi ji obraz. Vedela je, da je ta ženska kriva vseh nesoglasij, preprirov in žalosti, ki so kot slana zamorili tisto nežno ljubezen, ki je prej vladala med njo in sinom.

»Slavko! Poslušaj me,« je začela. »Ne bodi hud! Vedno sem ti dobro želela. Lepo te prosim, pusti to dekle. Tujka je. Saj veš, da raje umrjem, kot da mi jo pripelješ v hišo. Nobene naše besede ne zna. Povej mi, kaj bo delala v teh hribih? Vajena je toplih krajev, pri nas pa je pozimi mraz... Vse druge navade imajo pri njih... Tu je treba delati. Le pomisli, kaj ti bo delala? — Poglej okrog, Slavko, saj je toliko pridnih deklet pri nas. Rade te imajo, ker si bil vedno pošten. Domačinke so! Poznajo naše navade, naš jezik! Premisli, Slavko!«

»No, ali še niste končali svoje pridige? Saj pravim, da bi bili dobri za fajmoštra!« ji je zabrusil in se umaknil v hlev.

Mati se je zlecnila. Besede so jo ko igle zbudle v srce. V njenih očeh se je zalesketala solza in ji zdrknila po licu. S težavo se je premaknila in vsa sključena odšla v hišo, kot bi ji naložili težko breme na pleča. Zdelo se ji je, da je nekdo položil trnjeven venec okrog njenega srca.

* * *

Drugega dne je moral Slavko na pašo. V vasi niso imeli stalnega pastirja, zato so se vrstili od hiše do hiše. Krave so pasli najprej na gmajni, v jeseni pa po senožetih, ker otave niso kosili.

Ogrnil si je star, zakrpan suknjič, vtaknil pod pazduho knjigo in majhno risanko in z dolgo leskovo pognal krave v breg.

Muh ni bilo več, zato mu živina ni delala preglavic. Suknjič je pognil v mehko travo in se zleknil nanj. Prekrižal je prste in si z dlanmi podprl tilnik, da je pol ležal pol slonel ter se pozibaval kot v naslanjaču. S pogledom je zdrsnil po pobočju,

v sedlo, kjer je čepela vasica Hrastje. Od tam pa je njegov pogled lezel po nasprotnem pobočju proti Planji. Zamislil se je.

Včerajšnje besede so ga zadele. Dolgo v noč jih je premleval. Zdelo se mu je, da ima mati svoj prav. Če vse dobro premisli, mu le dobro želi. Vedno so ga imeli za zavednega Slovenca. Kaj bi zdaj rekli, če bi pripeljal tujko v hišo? Čudili bi se. Posmehovali bi se mu. Premalo je razmislil o tem, da Bruna ni za te kraje. Mati prav pravi, da bi se ne mogla privaditi mrzlemu podnebjju. Vleklo bi jo le na jug. Najbolj ga je vznemirjala misel, da ni za kmečko delo, vsaj za tako ne, kot ga zahtevajo razmere in kraji, v katerih bi morala živeti.

Vedno bolj je spoznaval, da mu mati prav sve-tuje, naj si izbere ženo med domačimi dekleti. Nje-mu končno ne zadostuje le ženska, s katero bi se igral kot s punčko. Potrebna mu je dobra gospodi-nja, ki bo kos vsakdanjim skrbem in težavam, ki bo pripravljena na žrtve in bo z veseljem sprejela breme materinstva. Da bi pa zmogla vse to, bo mo-rala zajemati moč iz zaklada ljubezni.

Da, ljubezen — je pomislil Slavko. Ali ni vzkli-la med Bruno in mano prava ljubezen? Ali bi ne bila dovolj močna, da bi prebrodila vse ovire in za-preke?

Zatopil se je sam vase in prav v globini srca je začutil praznoto. Zazdelo se mu je, da njegova ljubezen do Brune ni bila iskrena. Vnel se je zanjo kot kup slame, ker je iskal nekoga v zapuščenosti in dolgočasju. Pravega zaupanja med njima pa ni bilo. Ni ji odkril svoje notranjosti in ni prodril v skrite koticke njenega srca. Vse je ostalo le pri po-vršju. Nitke domačnosti, prijaznosti in nežnosti pa so ju kljub temu tako povezale, da se jima je ob slovesu zdelo, da ne bosta mogla živeti drug brez drugega.

Ob misli, da bi pripeljal v hišo žensko, ki jo premalo pozna, se je zlecnil in sklenil, da napiše Bruni dolgo pismo. Zahvalil se ji bo za dobroto in prijaznost v času težkih dni tujine in ji obljubi svoje prijateljstvo.

V teh mislih ga je zmedel Toninov Franjo, ki je prihajal po listnati stezi skozi gozd in piskal na razglašene orglice. Bil je siromak, čeprav so imeli doma vsega dovolj. Kljub doraščajočim letom je bil le otrok. Zaostal je v rasti in v duševnem raz-voju. Bil je suhe postave, gologlav, s hlačnicami do kolen, čevlje pa je večkrat nosil kar očetove, da so mu noge opletale v njih. Imel je temne, košate, na-kodrane lase kot črnici: njegov obraz je bil spačen, zagorel, ustnice štrleče, z očmi pa je škilil. Ko je gledal človeka, so mu zenice nemirno švigale iz

na podlagi Elipandovega pisma, iz katerega so zbrani očetje o- vrgli posamezne točke. Po tem zborovanju je Karel poslal v Španijo ljubeznivo pismo, kjer vabi heretike, naj se vrnejo v edinost vere.

Poslal jim je Hadrijanovo pismo in Pavlinov Sacrosyllabus. To je kratko Pavlinovo delo, a vsebuje poleg prikaza krivega nauka bistvo katoliškega nauka. Škof Pavlin je ovrgel Feliksov krivi nauk na podlagi sv. pisma in spisov cerkvenih očetov. Knji- žica je ohranjena v dveh re- daktacijah: prva je priprava na veliko zasedanje, nekak traktat, ki naj bi prepričal španske ka- tolike; druga je samo izveček prve, ki naj bi jo rabili v šolah in na razpravah.

Leta 796 je Pavlin zbral pod- ložne škofe v Čedadu. S tem je obnovil staro disciplino, po ka- teri naj bi se provincialni kon- cili vršili dvakrat na leto. Pav- lin je odprl zasedanje z govo- rom in dokazi o upravičenosti dodatka k Veri »Filloque« (… in Sina, v daljši sosledici besed: »… ki izhaja iz Očeta in Sina«). Šlo je torej za govor in razpra- vo o Sv. Trojici. Zde koncil v Ca- rigradu je potrdil božanstvo Sv. Duha in sprejel formulo: »ki iz- haja iz Očeta...«. Koncil v To- ledu je spregovoril še o odnosu med Sinom in Sv. Duhom. For- mulo so prvič uradno rabili na frankfurtski sinodi. Rabil jo je Pavlin v Sacrosyllabusu in Karel v pismu španskim škofom. Naj- brž je Pavlin že v Frankfurtu obljubil, da bo formulo razložil in osvetlil. To je namreč ures- ničil na čedadskem konclu. V rimski Cerkvi so še dolgo vztra- jali pri prejšnji obliki, da ne bi dražili občutljivosti vzhodnja- kov. Teološki razpravi sledijo predpisi o disciplini in morali. Gre za sedem kanonov, ki naj

bi urejevali disciplino duhovnikov; štirje kanoni se tičejo sv. zakona, eden ženskih samostanov, eden praznovanja nedelj in eden pobiranja desetnin.

Toda Feliks si ni dal pokoja. Poslal je Karlu podroben opis svojega nauka. Ta ga je predal Alkuinu, da ga dokončno ovrže. Alkuin je predlagal Karlu, da bi si v tem delu pridružil druge učene moze, predvsem Pavlina. Tako je Pavlin od samega kralja dobil naročilo, naj ovrže Feliksov nauk. Sledila je v ta namen sinoda v Aachenu, katere se Pavlin ni udeležil. Cim je Pavlin končal ovržbo, jo je poslal Karlu s pismom. V njem piše o povodu in vzroku knjige, da je začel delo, da ustreže kralju, a da ga je moral prekiniti zaradi nepredvidenih dolžnosti, da ga bo dokončal tudi sedaj, ko je Feliks utihnil. Delo je končal 366. dne v letu, torej v prestopnem letu 800. Pisal ga je po vsej verjetnosti dve leti. Na koncu prosi kralja, da bi knjigo izročil prijatelju Alkuinu kot dokaz ljubezni in prijateljstva, ker se boji, da ne bi mogel narediti prepisa. Delo je napisano v treh knjigah. Prva je mnogo daljša; po tej je namreč Feliks preklical dokončno svojo zmoto in je konfutacija izgubila na aktualnosti. Alkuin se je silno razveselil tega Pavlinovega apologetskega dela in v pismu Arnonu zelo hvali v njem obliko, slog in dokaze. Tako zaključuje pismo: »Srečna Cerkev in srečno krščansko ljudstvo, dokler ima takega branitelja katoliške vere!«

Po starih letopisih je Pavlin umrl leta 802, ko je 15 let vodil oglejsko Cerkev. Imel je šestdeset ali malo več let. Njegovo truplo so pokopali v največji čedadski cerkvi. Pavlinovo ime ni prišlo v rimski martirologij in

kota v kot. Tudi glava se mu je tresla. Imel pa je lepo lastnost, da se ni bal ljudi. Le utihnil je, če se mu je približal tujec. Doma se je bal edino očeta, ker ga je večkrat silil k delu, ki mu pa ni dišalo. Sosedovega Slavka je imel bolj rad kot domače. Odkar se je vrnil domov, je zmeraj stikal za njim.

»Hooo! Sla-avkooo!« je že od daleč klical z debelim glasom, ki je čudno zvenel iz njegove otroške postave.

Slavko se je naslonil na komolec in se ozrl proti hosti.

»Ho-o!« je odgovoril.

Franjo se je pognal proti njemu in nerodno opletal z nogami, kot bi bil pijan. Smejal se je od veselja, da se je vsa koža na obrazu zgrbančila in zadobila starikave poteze.

»Ha-ha-ha!« se je zarežal, ko se je ustavil pred Slavkom. »Čuješ, utekel sem mu, uj, kako sem mu utekel!« je ponavljal in se z orglicami in dlanjo udarjal po kolenu.

Slavko je razumel njegovo misel. Kljub temu ga je vprašal: »Komu si utekel, Franjo?«

»Našemu Toninu sem utekel. Uuu, kako sem utekel! ... Franjo, po listje! mi je ukazal, jaz sem pa kar utekel!«

Očetu je zmeraj rekel »naš Tonin«, kot je slišal govoriti mater.

»Čuješ, Slavko, ali imaš kako cigareto?« je prosil.

Slavko, ki je že poznal njegove muhe, je koj segel v žep in privlekel na dan leseno škatlico.

Franjo je sedel k njemu in ves drgetal od razburjenja. Tobak je imel nad njim tako moč, da se je ves tresel, ko je zagledal cigareto. Alkohola ni maral. Če so mu pokazali kozarček žganja, je kar zbežal iz hiše.

Slavko mu je ponudil cigareto, ki jo je strastno zgrabil. Oči so se mu svetile in mu švigale iz kota v kot. Roka se mu je tresla in ko mu je Slavko prižgal, je žulil in cuzal, da so se mu vdiralala lica, in škilil v pepel, ki se je delal na ogorku.

Slavko se je zagledal v orglice, ki so ležale pred njim v travi. Bile so oslinjene in zgrizene. En del pokrovčka je že manjkal, da so kazale železna rebrca s tankimi jezički, ki so bili ponekod že nalomljeni.

»Ali imaš muziko?« ga je vprašal.

Franjo je zapičil svoj pogled v orglice, segel z desnico po njih, z levico pa ni izpustil cigarete.

»Mhm!« je zagolčal in vlekel: »Mp! Mp!« Vse je izcuzal, do zadnjega ogorka, tako da se mu je papirček prilepil na ustnice. Ko ga je speklo, je zivnil in s prstom otresel ogeljček v travo.

»Pepac je rekel, da mi bo dal "ramoniko". Ej, kako bom godel!«

»Harmoniko ti bo dal?« se je čudil Slavko.

»Ramoniko, ramoniko!« je ponovil Franjo.

Slavko je opazil obrasnik na njegovi levici in se spomnil na dogodek, o katerem so mu že drugi pripovedovali.

»Kaj pa si tu naredil?« ga je vprašal in pokazal na roko.

Franjo je dvignil glavo, razkrečil usta in se zarežal: »Hahaha!«

»Ali te je pičila čebela?«

»Haha! Čebela, čebela!«

Slavko je vedel, da je med vojno našel v očetovem žepu pištolo, ki je bila tako svetla in srčkana, da se mu je zdela prijetna igrača. Obračal jo je po rokah, sprožil petelina in krogla mu je predrla dlan. Ko je stopil s krvavo roko pred domače, so ga prestrašeni spraševali, kaj je naredil. Zarežal se jim je in rekel: »Čebela me je pičila!«

»Kakšna pa je bila tista čebela?« ga je vprašal Slavko.

»Takale!« je pokazal Franjo. »Pritisnil sem jo, pa je naredilo: Tum! in me je uklala! Hahaha!«

»Ali si imel revolver?«

»Levolver, levolver! Naš Tonin ga je imel skritega v janki in sem ga staknil.«

Slavko se mu je smejal in opazoval, kako so se spreminjale poteze na njegovem obrazu. Vzel je risanko in v nekaj črtah prenesel njegovo podobo na papir.

Franjo je pokleknil, se uprl s komolci v travo in buljil v risbo.

»Oo, kako je lep!« se je čudil.

Slavko mu je dal risanko v roko in vprašal: »Kdo pa je ta?«

»Hahaha! Franjo! O, kako je lep! Ali bo moj, a?«

Slavku se je dobro zdelo, da ga je z malenkostjo zadovoljil. Odrgrgal je list in mu ga dal. Franjo je še nekaj časa škilil v podobo, nato jo je spoštljivo pritisnil na prsi in z ljubeznivim pogledom švigal po Slavku ter ugibal, s čim bi mu povrnil.

»Jaz ti bom naredil prav lepo šibo, da boš pasel krave,« je rekel in pokazal po živini, ki je pravkar začela uhajati čez mejnike.

Oba sta vstala in se zapodila za kravami. Franjo je mahal s šibo po zraku, racal za Slavkom in vpil na vse grlo: »Hoo! Liska, Pirha, Sivka, Čadana, nazaaj!«

S težavo sta zavrnila krave, ki so postale nemirne, kot bi čutile slabo vreme.

slavni zgodovinar Muratori se začudeno sprašuje, kako da ga kardinal Baronio ni vključil vanj, ko so tam našla mesto imena ljudi, ki so po svetosti in zaslugah daleč za njim. Pavlin je namreč že za življenja užival velik sloves učenega, modrega in svetega moža. Po njegovi smrti so ga začeli kmalu javno častiti, najprej v njegovi domovini in nato se je njegovo čiščenje razširilo daleč, celo v Francijo in v Nemčijo. V oglejskem liturgičnem letu je bil do 16. stoletja Pavlinu posvečen 11. januar, odtlej pa 9. februar. O njegovi izredni osebnosti, o njegovem vplivu na življenje v karolinškem imperiju, o njegovih pisateljskih in pesniških odlikah so mnogo stoletij po njegovi smrti pisali študije in razprave. Pesniki ga opevajo kot legendarno osebnost. Pesnik Ellero ga v njemu posvečeni himni tako pozdravlja: »Pozdravljen jasnovidec, mislec in apostol / veliki Pavlin pozdravljen!«

V pesmi Ivana Trinka »Slovenci sv. Pavlinu« sta morda najbolj značilni zadnji dve kitici:

Trpin Slovenec

Ti tudi spleta skromen venec.

Saj tvoje mu ime je drago,

saj tudi zanj, pastir in skrben

[oče

imel srce si vroče

in dušo blago.

Pavlin, vladika!

Oglejske cerkve kras in dika!

Naj klanja slednja se ti glava;

od veka v vek naj tebi se oglaš

hvaležna pesem naša

in večna slava!

Sto let Sueškega prekopa (1869 - 1969)

Letos poteka sto let, odkar je bil zgrajen Sueški prekop, ki povezuje Sredozemsko morje z Rdečim morjem oziroma Indijskim oceanom po najkrajši možni poti. Slovesno so ga odprli 17. novembra 1869 z velikim zmagoslavjem in ob prisotnosti številnih evropskih vladarjev in drugih več tisoč tujih gostov, da o domačih egiptovskih udeležencih od najvišjih kraljevih in sultanovih predstavnikov pa do puščavskih beduinov niti ne govorimo. Le-teh je bilo po poročilih očividcev na desetisoče od blizu in daleč, kajti hoteli so z lastnimi očmi videti novo morško pot sredi njihovega nemotnega kraljestva — peščene puštinje. Od tedaj je po Sueški morski ožini plulo na desetisoče velikih in manjših ladij z milijoni potnikov in tonami vsakovrstnega blaga iz Evrope v Azijo in v obratni smeri. Ta prekop je namreč zelo skrajšal pot v Azijo, kajti ladjam ni bilo treba več pluti okoli Afrike. Te edinstvene prednosti so se zavedale vse države, zlasti še ev-

Nato sta sedla v neko jamo, da sta bila v za-
tišju, ker je od severa zapihal hladen veter. Franjo
je začel rezljati leskovo šibo in bil tako zaverovan
v svoje delo, da so se mu kar sline cedile iz na pol
odprtih ust. Slavko pa je začel vnovič razpredati
svoje misli okrog Brune, matere in znancev. Na ti-
hem se je jezil sam nase in tuhtal, kako bi se čim-
prej rešil iz mrež, v katere se je bil tako nepre-
mišljeno ujel.

* * *

Minili so dnevi. Listje je orumenelo, pordelo in
se prelivalo iz barve v barvo. Bukov gozd je bil kot
pisana mavrica.

Slavkovo pismo je romalo na Sicilijo. Nekaj
tednov je čakal, odgovora pa ni bilo. Vsa pisma, raz-
glednice in slike je povezal z rdečim trakom, jih za-
vil v časopisni papir in vtaknil na dno lesenega vo-
jaškega kovčka pod knjige in druge papirje.

Nekaj dni je zbegano letal okrog in ni nikjer
našel pravega obstanka. Končno ga je le ustavilo
in umirilo delo v društvu. Izvolili so ga za tajnika.
Otroci so se pripravljali na nastop. Bili so brez kul-
lis. Doma je zlepil velike pole ovojnega papirja, jih
raztegnil čez vso steno v izbi in začel slikati ozadje
za oder. Narisal je drevesa, velike gobe in palčke
z dolgimi bradami in rdečimi kopicami.

Pripravljaj je plakate in vabila za razne nastope
odraslih. Delo ga je uravnovesilo. Tudi z materjo je
postal bolj prijazen. Opogumila se je in mu zopet
začela namigavati, kako lepo bi bilo, če bi prišla
mlada gospodinja k hiši. Čeprav je bil večkrat zdo-
ma in je marsikatero delo zaostalo ali pa ga je mo-
rala sama opraviti, mu ni nič očitala. — Se bo že
kje obesil za kako krilo! — je na tihem upala.

Slavko je imel povsod velik ugled: pri sosedih,
prijateljih, zlasti pa pri dekletih. Imel je veliko le-
pih lastnosti. Krasilo ga je vse to, kar očara žensko.
Bil je prijazen, nikjer ni prišel v zadrego. Vse so
ga poznale kot najboljšega smučarja, vedele so, da
lepo riše, poleg tega pa je imel tudi fotografski apa-
rat, ki je bil za gorske kraje redkost in prava pri-
vlačnost. S tem je znal ustvarjati pravo čudo. Z
umetniškim čutom je poiskal kraj, ozadje, svetlobo
in čas, da so fotografije kljub morebitnim manj le-
pim obrazom postale zaokrožena lepota. Dekleta so
ga kar požirale z očmi in iskale njegovo družbo.
Veselile so se vsakega trenutka, ki so ga preživele
v njegovi bližini. Le eno jih je motilo. Njegov dom,
ki je stal na visokem. Vsaka si je želela v dolino
in čakala, da bi iz doline prišel ženin.

Slavko jih je opazoval. Ugajala so mu lepa ža-
metna lica, pridne roke, iznajdljivost in gibčnost.

Na društvenih sestankih in pri vajah je imel dovolj prilike za ocenjevanje. Tudi v knjižnici je pogledal, kam romajo knjige, da je videl, katera največ bere. Večkrat ga je zaneslo v to in ono hišo. Tudi pri Petrovih se je ustavil, kadarkoli ga je pot vodila na Skalo. Z Zorko sta bila prijatelja že iz zgodnje mladosti. Pogostoma sta se srečavala, zlasti ob nedeljah, drug drugemu sta zaupala svoje težave, a med njima ni bilo tesnejše vezi kot jo ustvari prijateljstvo. Zato ji ni Slavko nič zameril, ko je zvedel, da si je izbrala fanta. Prišla je vojska, zmešnjave in Zorka je začutila, da je njen fant ne bo mogel osrečiti, ker si nista bila po duši in srcu sorodna. Zaprla se je sama vase in fantu odklonila roko. Dolgo je oklevala in cincala, preden se je odločila za ta korak. Bilo ji je celo žal in so se porajali trenutki, ko bi bila vse pustila in se zaprla v samostan. Končno je le prebolela. Hudo je bilo. Pripravila je balo, mislila na novi dom, hrepenela je po otrocih, nenadoma pa se je vse zrušilo. Od vsega upanja in načrtov ji je ostala samota in zapuščенost.

Zvedela je, da se je Slavko srečno vrnil domov. Dolgo se nista videla. Nič ji ni pisal, ker ni maral motiti njene ljubezni. Cenila je to njegovo obzirnost. Zdaj pa si je od srca želela, da bi se povrnili trenutki, ko bo nekoč v njegovi družbi. Čutila je, da si imata veliko povedati.

Slavko se ji je približal, a jo je bolelo, ker ni videla na njem tiste vedrine, ki jo je pričakovala. Slutila je, da tudi njega nekaj tare in da si medsebojno skrivata tajnosti. Oba sta želela, da bi čimprej bruhnile na dan. Sama se je najprej opogumila in mu zaupala svojo odločbo. Slavko ji dolgo ni maral verjeti. Tudi to jo je bolelo. Poizvedoval je naokrog in ko je spoznal, da je res, se ji je približal s prijateljskim srcem. Trudil se je, da bi izpolnil vrzel, ki je zazijala v njeni notranjosti. Kot potoček so mu žuborele besede, ko ji je pripovedoval svoje dogodivščine iz vojske. Nič ji ni skrival. Tudi o Brunji ji je vse povedal.

V zimskih dneh ji je priskrbel smuči, da sta šla sama in z drugimi na Planjo, kjer so bile lepe dolinice in gladke vzpetine, po katerih so se spuščali in rezali sneg, da je sikajoče švistelo, kot bi vetrič pihal skozi igličevje.

Zimski večeri so jima potekali v veselih razgovorih na peči. Tudi Zorkini domači so radi poslušali Slavka.

Domov je prihajal ves blažen, skoraj omotičen. Čutil se je prerujenega. Mati se je čudila njegovi spremembi in razigranosti. Slutila je, da se nekaj čudežnega dogaja v njem, a ni imela poguma, da bi se s svojo radovednostjo približala temu njegovemu

ropske velesile, ki so za svojo trgovino in industrijo uvažale surovine iz Azije in Daljnega Vzhoda. Zaradi tega so se sporazumele za njegovo skupno upravljanje in ga proglasile za mednarodno vodno pot, odprto ladjam vseh držav v mirnem in vojnem času. To je trajalo do leta 1956, ko je egiptovski predsednik Nasser nasilno podpržavil Sueški prekop (ki pač gre po egiptovskem narodnem ozemlju), obetajoč si od tega ukrepa znatne finančne dohodke ter neomejeno nadzorstvo nad prekopom in s tem diktiranje pogojev posameznim državam in velesilam. Prva žrtev je bil Izrael, čigar ladjam Egipt ne dovoli uporabljati prekopa. Od zadnjega spopada z Izraelom leta 1967 pa je Sueški prekop zaprt za vse ladje, ker egiptovska vlada noče odstraniti potopljenih ladij iz njega. Zato izgleda, da stoletnice njegovega odprtja ne bo mogoče primerno proslavljati.

PRVI NACRTI ZA PREKOP

Zgodovina nam ve povedati, da so bile s tem prekopom vedno povezane znatne težave zlasti z njegovo graditvijo. Zamisel o povezavi Sredozemskega morja z Rdečim je stara tako rekoč kot svet ker so se z njo ubadali že stari narodi. Egiptovski faraoni so baje Nil povezali s Sueškim zalivom v Rdečem morju, a le za majhne ladje. Rimljani so skušali obnoviti faraonov prekop, a po njihovem odhodu ga je zopet zasul pesek. V 16. stoletju so Benečani predlagali, da bi spet prekopal faraonov prekop, ali morska pot okoli rtiča Dobre nade je odvrgnila zanimanje za predlog Beneške republike. Angleži, Holančci in Portugalci so ves promet iz Azije in dežel Daljnega Vzhoda preusmerili okrog Afri-

ke. Zato je nad Sueško ožino štiri stoletja zavladała pozaba in tišina, katero je motil le kak drzen arabski trgovec na velblodih.

Zamisel, da bi spojili Sredozemsko in Rdeče morje z vodnim prekopom čez Sueško ožino in s tem obnovili staro trgovsko pot na Daljni Vzhod, je vzpodbudila Napoleona, ko je leta zavzel Egipt. Leta 1798 je posebni skupini znanstvenikov z inženirjem Lepèrom načelu naročil, naj proučijo vprašanja s tehnične strani. Zaradi netočnih meritev je inž. Lepère prišel do zaključka, da je delo težko izvedljivo, češ da je med vodami obeh morij desetmeterska višinska razlika. To je francosko vladno odvrnilo od nadaljnjih korakov v tej smeri.

Toda romantična in živahna preteklost ožine je v naslednjih desetletjih zamikala več zanešenjskih človekoljubov, ki so bili prežeti z velikopoteznimi načrti in zamislili o zblizanju ljudstev vsega sveta. Eden izmed teh je bil Prosper Enfantin, voditelj francoske filozofske šole, poznane pod imenom »Bratovščina sv. Simona«, ki je leta 1846 ustanovil v Parizu mednarodno študijsko društvo za preučevanje pregraditve Nila in prekopa preko Sueške ožine. Toda egiptovski vladarji so pokazali malo razumevanja za takšne želje Evropejcev.

NASTOP FERDINANDA LESSEPSA

Od leta 1833 do 1837 je bil francoski konzul v Kairu Ferdinand Lesseps, ki se je tudi začel osebno zanimati za zamisel o gradnji prekopa skozi puščavo med Sredozemskim in Rdečim morjem. Spoznal se je tako s Prosperom Enfantinom ter nekim drugim rojakom, to je Adol-

svetišču. Potrpežljivo je čakala, da bo sam razgrnil pred njo zaveso svojih skrivnosti. Tudi to je dočakala.

Sneg je skopnel. Slavko je popravljaval orodje, natikal motike in lopate, da bi začel rezati zemljo. S smehljajem na obrazu se je približal materi in jo na pol v zadregi vprašal: »Mati, kaj pravite, ali naj se oženim?«

Materi so žarele oči v svetlem ognju in po vsem telesu jo je spreletelo nekaj pomladnega in mladostnega.

»Oh, Slavko, kolikokrat sem te že prosila!« je rekla. »Le poglej moje roke! Same koščice so še, za nobeno rabo niso več. Čas bi že bil, da bi se malo oddahnila. Ali si že izbral? Povej, Slavko, katera je? Ne vprašam, če je lepa, samo to bi rada vedela, ali je pridna. Veš, Slavko, dober glas gre v deveto vas. Jaz bi samo to želela, da bi se zmeraj rada ime-la in da bi bil mir pri hiši.«

Slavko je že nekoliko zavihal nos, ker so mu pridige presedale, a danes materi ni zameril. Bil je preveč dobre volje.

»Zorko sem izbral,« je rekel.

»Zorko? Tonovo Zorko? Čast Bogu, Slavko. Pridna je. Ta bo prava za našo hišo.«

Slavku je dobro delo, da je mati zadovoljna.

»Ali si jo že vprašal?«

»Še ne, mati. Hotel sem prej vas vprašati.«

Mati se je nasmehnila. Vesela je bila, da ji sin zaupa, da jo še vpraša za svet, čeprav je že zrel mož.

»Kar pripelji jo, Slavko, in povej ji, da jo pričakujem z odprtimi rokami.«

* * *

Vse drevje je bilo v cvetju, kot bi bilo posuto z belimi snežinkami. Lastovice so se vrnile in cvrkutale pod žlebovi, povsod se je porajalo novo življenje.

Slavko in Zorka sta sedela pod cvetočo cimboro za Tonovo hišo. Kadarkoli je zapihal vetrič, je otresel nekaj cvetnih lističev, ki so jima padali na lase. Oba sta bila zamišljena. Slavko je držal v roki fotografski aparat, s katerim sta se pravkar fotografirala. Hukal je v lečo in jo brisal, čeprav ni bilo niti praška na njej. Zorka se je igračkala s pisano vrvico, s katero je imela na rokavih in ovratniku obšito belo bluzo.

Slavko je odložil aparat, zakašljal in se zamaknil v njen pas. Na njem so bile uvezene velike planike in encijan. Rahlo jo je prijel za roko in se z globokim pogledom zazrl v njene oči.

»Zorka, danes te moram nekaj vprašati... Upam, da bom vesel tvojega odgovora.«

Zorka se je zdrznila. Slutila je. Plaho je umaknila pogled, ki je zaplaval v daljavo.

»Pri nas doma je tako prazno, pusto. Mati je stara. Potrebovali bi novo moč, nekaj novega življenja. Kaj praviš... midva se poznavata že veliko let. Prijatelja sva bila. Ali bi hotela ti priti na moj dom? Ali bi se hotela za vedno združiti z mano in postati moja žena? Lepo te prosim, ne odreci tej moji prošnji. Tudi z materjo sem že govoril. Rada te ima kot jaz in z odprtimi rokami te pričakuje...«

Zorka je ko v sanjah poslušala te besede, ki so jo iznenadile. Padale so kot balzam na njeno srce. Bila je vesela in hkrati nemirna. Kri ji je bušila v glavo, da je zardela ko mak. Dih ji je zastajal in pred očmi se ji je zgrnila tanka koprena, kot bi se imela onesvestiti. Šele Slavkova roka, s katero jo je pobožal po laseh, jo je vzdramila, da se je okrenila in ga z velikimi očmi pogledala. Težko se je oddahnila.

Slavko se je smehljaj in ustnice so mu vztrepavale. Nekaj trenutkov sta tiho gledala drug drugega, kot bi se ne bila še nikdar videla. Molče sta se spraševala: Ali sva ustvarjena za skupno življenje?

Zorka je povabila veke in jecljaje povedala: »Ako upaš, da bom osrečila tvoj dom, sem pripravljena prestopiti vaš prag in s tabo živeti.«

S težavo je požrla slino in globoko dihala, da so ji valovile prsi.

Slavko ji je hvaležno stisnil roko, se sklonil k njej in jo poljubil. Srce mu je razbijalo od veselja. Najraje bi bil zavriskal.

Od severa je zavel močan piš, da so se stresle veje in po njunih glavah se je usulo belo cvetje, kot bi se narava sama veselila tihe sreče, ki ju je navdajala.

* * *

Slavkova mati je bila preveč blažena, da bi sama zase ohranila veselo novico o nevesti, ki bo kmalu poživila njih dom. Njena notranjost je prekipevala od zadovoljstva, zato je kmalu povedala sosedi, da se njeno trpljenje bliža koncu, ker bo dobila družbo in pomoč.

Novica se je razširila kot blisk. Čeprav so Zorko dobro poznali, so se od kraja trudili, da bi na njej našli kak prašek, ki bi sprožil plaz opravljanja.

Dekleta, ki so rade pogledovale za Slavkom, so iz zavisti začele otresati jezike: Ho! Starati se je začela in je videla, da drugega ne bo, pa se je nanj obesila! Naj le gre na Ravnico, bo že videla, kaj se pravi delati! Vse bo morala znesti v oprtniku. Postarala se bo in prezgodaj legla v grob!

phom Linantom de Bellefonds, ki je bil inženir za osuševalna dela pri egiptovski vladi. Ta je namreč leta 1840 opravil nova merjenja na Sueški ožini in dokazal, da ni nobene višinske razlike med gladino Sredozemskega in Rdečega morja. S tem je popravil napako inženirja Lepèra in dokazal, da je prekop tehnično izvedljiv. O teh svojih ugotovitvah je obvestil Lesseps, ki je kot diplomat tedaj služboval v Evropi. Daleč od Egipta je bil že skoro pozabil na Sueški prekop, da mu razne okoliščine niso spet obudile misli na domišljijo o časih, ko je služboval v Kairu in sanjal o Sueškem prekopu... Zaradi spletk na dvoru francoskega cesarja Napoleona III. je leta 1849 zapustil diplomatsko kariero in se umaknil na posestvo svoje tate. Leta 1853 mu za škrlatinko umre žena. Tako osamljen in odtrgan od sveta in dogajanja v njem se je še bolj posvetil kmetovanju na posestvu.

Toda leta 1854 je prišlo do odločilnega preobrata v njegovem življenju. Iz časopisov je zvedel, da je egiptovski podkralj (kediv) Abbas umrl in da ga je nasledil Mohamed Said, ki ga je med svojim bivanjem v Kairu še kot dečka učil jahanja, tako da sta postala velika prijatelja. Od tedaj Lesseps ni imel več miru. V odgovoru na poslano čestitke, ga je mladi Said, gospodar Egipta, povabil, naj ga čimprej obiše. Lesseps se je brez pomislekov odpravil v Egipt, kajti v svoji daljnovidnosti je zaslužil, da je napočil čas za uresničenje sanj o prekopu, o katerem je v mladih letih toliko razmišljal.

Nekega dne — 15. novembra 1854 — je Ferdinand Lesseps med vojaškimi vajami sredi puščave stopil v Saidov šotor in

mu začel razlagati, kako svet potrebuje krajšo pot na Daljni Vzhod; kako bi prehod zbližal ljudstva vsega sveta in prinesel veliko slavo Egiptu.

Podkralj je pazljivo poslušal prijatelja in se naposled obrnil do Lessepsa dekoč: »Prepričal si me in sprejemam tvoj načrt. Zagotavljam ti svojo pomoč in zaupanje.« Brž je ukazal prekiniti z vojaškimi vajami in se vrnil v Kairo. 30. novembra 1854 je že dal prvo koncesijo za ustanovitev družbe za pripravo načrtov za graditev Sueškega prekopa. Lesseps je določil za njenega ravnatelja. Koncesija velja za dobo 99 let; sam podkralj bo dodelil potrebno zemljišče; prekop bo odprt za ladje vseh držav; dobiček se deli po tem ključu: 15 % egiptovska vlada, 75 % družbi in 10 % ustanoviteljem družbe.

BOJ S TEŽAVAMI IN OVIRAMI

Ferdinand Lesseps je s pridobitvijo egiptovskega podkralja za uresničitev načrta o prekopu Sueške ožine dosegel izredno pomemben uspeh. Toda kakor hitro je mednarodna javnost zvedela o tem načelnem dogovoru, se je Lesseps znašel pred novimi težavami in ovirami vseh vrst. Uresničitvi načrta o Sueškem prekopu je najbolj odločno in nepopustljivo nasprotovala Anglija z lordom Palmerstonom na čelu, ki se je iz zavisti in sovražnosti do Francije bal, da bi nova prometna zveza z Daljnim Vzhodom okrnila angleško trgovino in politični vpliv v Aziji. Nič ni pomagalo Lessepsovo osebno prepričevanje, da bo prekop koristen za vse države. Zaradi nasprotovanja Anglije tudi druge evropske velesile kot Francija in Avstrija niso marale javno podpreti Les-

Pobožna je, zato sili v višave, da bo bliže Bogu! Ji bo že splahnela tudi pobožnost! Ali misli, da je našla zaklad? Slavko ne bo čepel doma. Preveč je vajen okrog kolovratiti. Od žalosti bo umrla.

* * *

Slavko in Zorka sta včasih ujela te govornice, a sta se vsemu nasmehnila: — Naj le govorijo!

Pridno sta zagrabila za delo in začela pripravljati vso drobnjarijo, ki je potrebna za skupno življenje. Kot ptice sta znašala svoje gnezdece.

Zorka, ki je bila sama šivilja, je dolgo v noč krojila, šivala in vezla. V svoji omari je kajkrat preštela in pregledala, kaj še manjka. Bila je zelo iznajdljiva in je imela dober okus. Mati jo je kregala, ko je videla, da si krade spanje in ji vidno pešajo moči.

Slavko se je tako oprijel doma, da so se mu vsi čudili. Po cele dneve ga ni bilo iz hiše. Vse je hotel prenoviti. Bil je pleskar in zidar. Iz papirja si je napravil kapo, si opasal star materin predpasnik in začel beliti sobe. Z veliko potrpežljivostjo je okrasil izbo in spalno sobo. Stene v izbi je posejal s planikami, encijanom in slečem. Po ure in ure je prečepel na klopi in s čopičem mešal barve na kosu okenske šipe.

Mati ga je vsa zamaknjena opazovala in ker mu drugače ni mogla pomagati, je skrbela, da ni bil lačen. Tudi prave kave mu je skuhal.

»Popij, Slavko, popij! Saj je le požirek!« mu je silila.

Vsa srečna je bila, ker se ni branil. S sklenjenimi rokami je stala pred njim in z mežikajočimi očmi sledila vsaki njegovi potezi.

V spalni sobi je posejal stene z gnezdecami, iz katerih so čivkali mladiči in zevali z lačnimi kljunčki.

Vsa hiša je dišala po barvah in apnu. Stari duh po plesnobi in postanem je izginil.

Ko so bile sobe prepleskane, je pretaknil vse kote in urejeval razmetano orodje. Izpod stopnic je zvelkel stare, raztrgane in plesnive čevlje, jih z brezovko ometel in vse znesel na podstrešje.

V kleti je popravil pod, na katerega so stresali krompir, ker je bil že ves sprhel. Kalanice, ki so bile razmetane okrog hiše in pod lopo je zložil v ravno skladanico in jo pokril z zarjavelo pločevino. Trske, ščine in sušce, ki so jih rabili za kurjavo, je spravil pod streho, da bi se jih ne prijel vloga. Iz hoste je nanese nekaj butar lepih, gladkih leskovih palic, da ga je mati debelo gledala, kaj bo z njimi.

»Zorka ima rada rože,« ji je hitel razlagati, »zato ji bom napravil vrt na sončnem kraju. Pa tudi nekaj zelenjave mora biti pri hiši.«

Palice je s sekirico ošilil na tnalu in vsako odsekalo, če je bila daljša kot poldrugi meter. Nato je vzel dolgo vrstico in nekaj korakov od hiše zaznamoval kvadraten prostor, katerega je ogradil s palicami. Napravil je gost plot, da bi ne mogle kokoši v vrt. Potem je z ostro, koničasto lopato zrezal zemljo in jo preuredil v lehe.

Ko se mu je zdelo, da je hiša pripravljena za nevestin sprejem, se je s svojimi dolgimi koraki napotil na Skalo, da bi se z Zorko pomenil o poroki.

Dnevi so se iztekli kot voda v hudourniku. Zorka je bila nemirna in kljub sreči, ki jo je navdajala, se je čutila zaskrbljena. Včasih se ji je zdelo, kot bi tavalala v megli, kot bi se dvigala nad oblake, kot bi sanjala. Ni mogla verjeti, da bo zapustila mater in domače.

Dva dni pred poroko so nakladali balo. Kot otrok je tekala po hiši in ogledovala vse predmete, kot bi se morala za večno ločiti od njih. In ko je za vasjo gledala, kako se je obloženi voz počasi pomikal proti Ravnici, jo je obšlo neko čudno čustvo, ki ga še ni poznala. Domotožje jo je dušilo, da je s težavo požirala slino. V daljavi je videla Slavkov dom, ki je bil ožarjen od popoldanskega sonca, da so se vse šipe svetile in mežikale, kot bi gorelo.

"Sveti se, kakor zaklet grad!" ji je šinilo skozi možgane, da se je kar prestrašila te misli. Kmalu zatem pa jo je obšla druga tolažilna misel: "Kraljična boš v tem gradu! Druge boš osrečevala, za druge se boš žrtvovala, tvoje srce bo kot polna kupa ljubezni, s katero boš napojila žejna srca, ki te čakajo."

* * *

Poročni dan je obema prinesel nova odkritja. Nista vedela, da imata toliko prijateljev. Še tisti, ki so ju prej obrekovali, so prinesli svoje radovedne obraze na ogled. Očarani so bili, ko so zagledali Zorkino vitko postavbo. V dolgi beli obleki je bila podobna gorski vili. Tudi otroci, katerim je Zorka večkrat pripovedovala pravljice, so pritekli s svojim darom.

Deklamacije, petje, lučke, vse je bilo tako očarljivo, da je Slavko, ki ni poznal cmeravosti, nehote segel po robčku in si obrisal solze, ki so mu od ginjenosti privrele iz oči.

Fantje na Ravnici so ves dan hiteli z delom. Pred Šimnovo hišo so postavili slavolok in po stari šegi sprejeli novoporočenca.

Slavkova mama je vse dni premišljevala, kako bo nagovorila novo gospodinjo, a ji je vse odpovedalo, ko jo je zagledala pred seboj. Ustnice so ji zatrepetale, v očeh se ji je zalesketala solza in na-

sepsovih naporov. Šele čas ter izvršeno dejstvo sta prisilili Anglijo, da je spremenila zadržanje, čeprav je skoro do zadnje ga ovirala gradnja prekopa.

Težave drugačne narave pa je povzročalo vprašanje denarnih sredstev. Inženirji so cenili stroške gradnje prekopa na približno dvesto milijonov frankov. Leta 1858 je Lesseps ustanovil Svetovno družbo za pomorski Sueški prekop s sedežem v Parizu, ki je začel zbirati denar s prodajanjem delnic. V nekaj tednih so v Franciji prodali 207.000 delnic po 500 frankov. Kupci so bili večinoma majhni vlagatelji kot: odvetniki, inženirji, zdravniki, učitelji, duhovniki, trgovci in podjetniki ter natakariji. Neki list v Angliji je v zvezi s tem uspehom zapisal: »Podpisniki so večinoma natakariji, ki so se dali zapeljati časopisom, kakršne gostje puščajo na mizi, ali pa so trgovski vajenci, vajeni prebirati oglase v starih časopisih, v katere zavijajo svoje pakete.«

Toda kmalu se je izkazalo, da so stroški prekopa bili dvakrat večji od predračuna (dvesto milijonov frankov). Razliko je Lesseps s svojo diplomacijo izvil iz egiptovskih vladarjev, ki so poleg izdatne pomoči v denarju dali na razpolago tudi tisoče delavcev.

ZACETEK IN POTEK DEL

Čeprav je Lesseps imel zbrano le polovico potrebne vsote, je z njemu lastno zagnanostjo in optimizmom začel graditi prekop. Spomladi leta 1859 se je na obalah jezera Manzala okrog dveh kolov, zapičenih v puščavski pesek, zbrala gruča ljudi. Lesseps je prvi prijel v roke lopato in jo zasadil v pesek. Nato je lopato dal drugim inženirjem in delavcem, ki so drug za

drugim obrnili lopato peska. Tako na tiho brez slovesnosti se je začela gradnja Sueškega prekopa.

V začetku so dela počasi napredovala, kajti ni bilo še dovolj delavcev in potrebne tehnične opreme. Istočasno je bilo treba napeljati pitno vodo iz Nila po sledovih starega prekopa faraonov, ob vstopu v kanal iz Sredozemskega in Rdečega morja pa so morali zgraditi ustrezno pristanišče za pristajanje tudi večjih ladij, ki bi morale dovažati vso potrebno opremo za kopanje prekopa. Posebne okoliščine so vplivale, da egiptovski podkralj Said ni bil več tako naklonjen velikemu podvigu ter je celo oviral dela pri jezeru Manzala. K sreči je Lesseps brž ugotovil, kaj vznemirja Saida. Od francoskega cesarja Napoleona III. je končno dosegel javno pomoč in varstvo. Napoleonova odločitev je pomirila omahljivega Saida in Lesseps se je s še večjo vneto vrgel na delo. 18. novembra 1862 so vode Sredozemskega morja pritekale v suho kotanjo jezera Timsah na pol poti do Sueza.

Ko se je zdelo, da so glavne težave premagane, pa so nastopile druge nepredvidljive ovire političnega značaja. Pri prekopu je namreč sodelovalo dvajset tisoč egiptovskih težakov, ki jih je dal na razpolago podkralj Said. Delali so skoraj zastoj in živeli v neznosnih razmerah. Nad tem je zainteresirana Anglija zagnala velik hrup, češ da Lesseps ravna z njimi kot s sužnji, in posredovala pri turškem sułtanu v Carigradu, da je egiptovskemu vladarju ukazal umakniti vse težake. Na gradbišču je spomladi leta 1864 legla nenavada tišina.

Lesseps je imel spet srečo, da se je spor kmalu poravnal

mesto besed je razklenila roke in vsa srečna prižela nevesto na svoje prsi.

Svatje so posedli za mizo. Bili so dobre volje. Dobra kapljica je kmalu razmajala jezike. Zapela je harmonika in ko so bili vsi razigrani, se je na vratih pojavil Slavkov prijatelj Niko s košem na rami. Vsi so ga začudeno pogledali in se zakrohotali. Vedeli so, da bo nekaj smešnega.

Niko je bil resen. Koš je odložil na klop, ga previdno pokrnil in se ozrl po svatih.

»Kdo ve, kaj imam v košu?« je vprašal.

»Mačka! Kokoš! Zajca!« so vsevprek padali odgovori.

»Mmm! Uuuu! Neee!« se je kremžil Niko. »Nič ne veste! In tudi ne boste uganili. Zato vam bom sam povedal in pokazal.«

Previdno, kot bi se bal, da mu kaj zbeži, je odgrnil koš in potegnil iz njega cucelj. Vsi so bušili v smeh in čakali, kaj bo iz tega. Niko je ostal resen.

»Vi se smejete, ampak so važne stvari. V košu je Slavkovo življenje. Le pogledjte! To je tisti cucelj, s katerim so mu dajali piti mleko, da je zrastel.«

Nato je spet segel v koš in privlekel kos zlomljene šibe.

»Slavko se je kot otrok rad potepal. Ta je pa tista šiba, s katero ga je mati naklestila!«

Svatje so se krohotali.

»Pridni bodite!« je požugal Niko, »drugače vam ne bom nič več pokazal.« Zatem je vlačil iz koša predmet za predmetom in pripovedoval: »To je tisti svinčnik, s katerim se je učil pisanja; s tem lijakom so mu vlivali učenost v glavo; to je tisti čik, ki ga je zavrgel, ko je prvič pokadil cigareto; to je kos smučke, ki jo je polomil, ko je drvel po senožeti; ko je odrasel šoli, je imel polno muh po glavi; rad je gledal za lepimi deklicami in jim pošiljal pozdravčke in poljubčke čez hribce in dolince! Le pogledjte, tu so pisemca in tisti pozdravčki!« In je pokazal šop pisem in razglednic, ki so bile povezane z rdečim trakom.

Svatje so se zvižali od smeha.

»O, le počakajte, še ni vse!« je hitel Niko. »Ko je okusil vse sladkosti in bridkosti, se je spomnil, da bi bilo prav poiskati ženko. In takrat se je zagledal v Zorko. Hm! Pot je dolga, včasih ga je zalotila noč, ko je hodil vasovat. Strah ga je bilo, zato je nosil s sabo leščerbo. Le pogledjte jo! Ta je tista leščerba, s katero je hodil na Skalo. Nekega dne pa je bilo slabo vreme: veter, burja, dež. Moker je bil kot kokoš, ker mu je polomilo "marelo". Le pogledjte jo, še sedaj je taka!« In že je privlekel iz koša star, strgan in polomljen dežnik.

Vsi so pokali od smeha. Slavkova mati je sedela ob peči in si brisala solze, ki so ji od veselja curele po licu.

»No, kaj bi pripovedoval! Saj dobro veste, da sta se razumela in sta sklenila stopiti v zakon. Pripravljena sta na skupno življenje, na skupno trpljenje in veselje. Vpregla sta se v zakonski jarem. Če bosta naravnost vozila, pojde vse dobro, če pa bosta vlekla vsak na svojo stran, bo smola. No, to je pa tisti jarem, v katerega sta se danes vpregla.«

S težavo je potegnil iz koša pravi jarem z zaprežnicami vred.

Svatje so mahali z rokami, cvilili in piskali od smeha. Bili so se po kolenih, se spakovali in vsevprek dopovedovali Niku, naj neha, ker jih že vse boli.

»Saj bom končal, bom!« jih je tolažil. »Samo še nekaj moram povedati... Mi se veselimo, vriskamo, vpijemo, se smejemo, tulimo, cvilimo, občudujemo lepo nevesto, na nekoga bi bili pa skoraj pozabili. Na Slavkovo mamo! Le pogledajte jo! Danes se je kar pomladila. Taka je, da bi jo jaz zasnubil! In veste, zakaj se je pomladila? Vesela je, srečna! Jaz dobro vem, kako se je bala, da bo ostala sama, da Slavko ne bo mogel najti ženke. Kar hirala je od samih skrbi. Težak kamen ji je ležal na srcu. Danes pa se ji je ta kamen odvalil od srca in se je globoko oddahnila, ker je prišla k hiši mlada moč in pomoč. Tisti kamen se je skotalil po grivi in jaz sem ga medpotoma ujel v koš, da vam ga pokažem. Le pogledajte ga!«

S težavo in z zariplim obrazom je izvlekel velik okrogel kamen in ga položil na sredo izbe.

To je bil višek.

V največjem hrupu se je prikazal med vrati Franjo, ki je precej časa skrivši kupal izza rožancev.

»Hahaha!« se je zarežal in s spačenim obrazom buljil v svate, ki so bili vsi zaripli od smeha. Oči so mu začele švigati po mizi, od krožnikov do cvetja, od kozarcev do steklenic. Nozdrvi so mu nemirno plale in vsrkavale cigaretni dim, ki je kot tančica valoval po sobi.

Nastala je mučna tišina. Vsi so pričakovali, kaj bo.

Franjo se je previdno prestopil in ves zamaknjen zapičil svoj pogled v Zorko. Nekaj trenutkov jo je motril, ne da bi trenil s trepalnicami. Vedno nemirne zenice so se umirile. Zorka je zardela ko paradiznik in povsila veke. Franjo pa se je obrnil k Slavku, dvignil roke in z velikimi lopatastimi dlanmi zaploskal: »Oo! Kako je lepa! Čuješ, Slavko, kako je lepa! Ali bo pridna? Ali bo imela tudi mene rada?«

in novi egiptovski vladar Ismail mu je na posredovanje Napoleona III. izplačal odškodnino za odpoklic delovne sile v višini 84 milijonov frankov. S to vsoto je Lesseps kupil večje stroje, tako da je gradnja odslej napredovala s presenetljivo hitrostjo. Orjaški bagri in drugi parni kopalni stroji so nadomestili mišice egiptovskih težakov ter opravili ogromno delo. Spomladi leta 1869 je bil prekop v grobem zgrajen, tako da je Lesseps napovedal slovesno otvoritev za 17. november istega leta.

Težave so ena za drugo izginjale. Potem ko je bil rešen finančni problem, je Lesseps zmagal tudi v boju z Veliko Britanijo, ki ga je ves čas ovirala. Njegov veliki nasprotnik lord Palmerston je umrl, turški sultan je končno dal svoje privočenje. Nekaj zaskrbljenosti je k zadnjemu povzročila skalnata polica pri Salufi, ki ni pustila voda iz Rdečega morja v Grenka jezera, kjer bi se morale pomešati z onimi iz Sredozemskega morja. Delavci in tehniki so naskočili greben s krampi, stroji in lopatami in nazadnje z — dinamitom. Zadnja ovira je bila odstranjena le petnajst dni pred otvoritvijo.

SLOVESNA OTVORITEV

Končno je napočil toliko pričakovani in napovedani dan, ko so se stroji ustavili in delavci odložili orodje. Sen o prekopu čez Sueško ožino se je uresničil, povezano je bilo Sredozemsko in Rdeče morje, kar je za 10.000 kilometrov skrajšalo vodno pot iz Indije v Evropo. Ob vstopu v prekop so zgradili pristanišče, ki se imenuje po egiptovskem podkralju Saidu Port Said; ob jezeru Timsah pa novo mesto s pristaniščem, ki ga je

*Lesseps v čast drugemu egip-
tovskemu vladarju Ismailu —
imenoval Ismailija. Povečano in
modernizirano je bilo tudi pri-
stanišče Suez v Rdečem morju.*

*V sredo, 17. novembra 1869
je francoska cesarica Evgenija
(Lessepsova sestrična) v prisot-
nosti predstavnikov največjih ev-
ropskih držav na čelu velikega
spreveda ladij s francosko jahto
Aigle (Orel) zaplula v Port Sai-
du v prekop. Pot do Sueza so
gostje prevozili v petnajstih u-
rah. Sueški prekop je bil s tem
odprt za promet.*

*Povemo naj še, da je kmalu
zatem Ferdinanda Lessepso spre-
jela sama angleška kraljica Vik-
torija, čeprav mu je njena vlada
nekoč najbolj nasprotovala. To
je bilo za 64-letnega Lessepso
največje zadoščenje in ohenem
dokaz, da ni z uresničitvijo svo-
jega ambicioznega načrta niko-
gar oškodoval, ampak da so se
z njegovo zmago okoristili vsi
narodi. Zato je njegova zmaga
hkrati zmaga človeštva in med-
narodnega sodelovanja nad za-
vistjo in ozkosrčnostjo.*

V svoji preprosti duši se je bal, da bo zdaj za-
vržen, da se ne bo smel več približati Slavkovemu
domu.

Slavko se je nasmehnil in mu pomigal, naj pride
bliže.

»Pridna je, pridna! In tudi tebe bo imela ra-
da,« ga je potolažil.

Franjo se je oddahnil, kot bi bil dolgo nosil ne-
ko breme v sebi. Nato se je sklonil k Slavku in mu
pošepetal: »Čuješ, daj mi eno cigareto!«

Slavko se s komolcem dregnil Zorko in ji z
očmi pokazal škatlico, ki je ležala na mizi.

Zorka se je nasmehnila, segla po škatlici in
natresla Franju polno pest cigaret. Nato mu je da-
la še kos potice in ga potrepjala po ramenu.

»Oo, kako je pridna!« je ves srečen dopovedo-
val Slavku in stiskal med prsti cigarete, kot bi se
bal, da mu jih kdo ne ukrade. »Sibo ji bom naredil,
da bova skupaj pasla krave,« je rekel.

Vsi so ga obstopili in mu ponujali cigarete, da
je bil ves zmeden in jih je s tresočimi rokami gatil
v žepe. S težavo se je prerinil iz izbe in se umaknil
za hišo, da jih bo v miru žulil in cuzal do zadnjega
ogorka.

* * *

Nekaj ur pozneje sta Slavko in Zorka stopila
v spalnico. Vanju je dahnil vonj po svežem perilu.
Zdelo se jima je, da so vsa gnezdeca, ki so bila na-
slikana na steni, oživila. Ptice so zažvrgolele. Sli-
šala sta svatovsko pesem, ki je pela o novem domu
in novem življenju.

Ko so vprašali Beethovna, odkod črpa čudovite melodije, ki jih je tkal
v svoja dela, je odgovoril: »Verjemite, s svetim spoštovanjem ljubim
stvarstvo — naravne lepote, govornica narave mi je popolnoma razumljiva,
znam prisluhniti čudovitim zvokom, ki pozvanjajo iz nje. Njen mir je
najlepša pesem, v njej so skriti vsi motivi, večni zakoni harmonij, živi
splet prepletajočega se kontrapunkta. A vse to, kot odsev večne resnice
in sreče. To je religija, jaz pa sem svečenik, ki črpa iz neizmernega zaklada
in gradi most, preko katerega se bodo ljudje laže približali večni Luči.«

ALBERT REJEC

JOŽEF MARCHET

FURLANSKI DUHOVNIK
IN LJUBITELJ SLOVENCEV

Mežnarjeve pridige

Predgovor

Litanije

Skakanja kaštrona

Današnje poroke

Takrat pri bombardiranju

Dobra gospodinja

Nova maša

Čudeži od vina

Slovo

Jožef Marchet, furlanski duhovnik, ali po italijansko Giuseppe Marchetti, je bil desetletja vodilni furlanski jezikoslovec in slovnicar, umetnostni zgodovinar Furlanije in vseh starinskih slovenskih cerkvic v Beneški Sloveniji.

Od vseh Furlanov je pisal najlepšo furlanščino in njegove knjige so brali in še bero vsi Furlani brez razlike, verni ali neverni, ker uživa jo ob bogatem in sočnem njegovem jeziku. Pisal je v vse furlanske časopise, pratike, koledarje, pisal tudi v politične tednike, v take, ki so bili v nemilosti pri oblasteh, ker se je bojeval neustrašeno za avtonomijo Furlanije v letih, ko je to bilo političen greh. On edini je bil od vseh Furlanov, ki je šibal in kritiziral skozi desetletja zapostavljanje Slovencev v Furlaniji.

Rodil se je v slikoviti Gemoni, Huminu v stari beneški slovenščini. Prav v njegovi Gemoni se križajo štiri furlanska narečja. Zivel je premalo, od leta 1902 do maja 1966, ko so ga Furlani izgubili in ko so beneški in vsi drugi Slovenci v Italiji izgubili v njem ne samo zaščitnika, ampak tudi borca za naše jezikovne pravice.

Rajniki Jožef Marchet je obiskoval osnovne šole v Gemoni in je nato obiskoval šole v malem a nato v velikem semenišču v Vidmu. Pokazal je veliko nadarjenost in ljubezen do stare furlanske zgodovine. Zato ga je videmski nadškof poslal na katoliško univerzo v Milanu, kjer je dosegel doktorat iz zgodovine o starih furlanskih listinah. To delo mladega furlanskega znanstvenika je privleklo nase pozornost vseh furlanskih znanstvenih krogov. Na velikem videmskem semenišču mu je bil med drugimi profesor tudi Ivan Trinko. Čeprav je bila med njima precejšnja razlika v letih, se je med učencem in njegovim slovenskim profesorjem razvila velika ljubezen in sodelovanje, ko je mladi Marchet začel sistematično preiskovati zgodovino

Furlanije in pa tudi njene starodavne cerkvice, slike starih mojstrov po cerkvah, trhle lesene plastike in kajpada tudi arhitektoniko furlanskih starih mest, njihovih cerkva, gradov in starih stanovanjskih palač.

Naj navedemo izmed številnih njegovih znanstvenih del trajne veljave za Furlanijo naslednja njegova dela, ki prikazujejo razpon njegovega znanstvenega preučevanja: 1. »Lesena plastika v Furlaniji« (La scultura lignea nel Friuli) v sodelovanju z umetnostnim zgodovinarjem Nicoluttijem. 2. Veliko in obširno, nekoliko s furlanskim domoljubjem ožarjeno delo »Furlanija v svojih ljudeh in časih« (Il Friuli - Uomini e Tempi), ki prikazuje velike furlanske kulturne delavce in njihova dela. 3. Zgodovinska monografija njegovega rojstnega kraja Gemone in okolice (Gemona e il suo mandamento). 4. Oris furlanske slovnice (Lineamenti di grammatica friulana), ki je z njim postavil na znanstvene jezikovne temelje pravila furlanskega jezika. 5. »Votivne cerkvice Furlanske Slovenije« (Le chiesette votive della Slovenia Friulana). Delo je objavil v furlanski reviji »Sot la nape« leta 1961, a je slovenski prevod izšel v koledarju Mohorjeve družbe v Celju za leto 1965.

Preko svojih znanstvenih del na področju umetnostne zgodovine je prišel v tesen stik s slovenskimi umetnostnimi zgodovinarji v Ljubljani, zlasti z dr. Emilijanom Cevcem, ki je izdelal podobno delo o leseni plastiki v Sloveniji. V svojem zgodovinskem delu o mestu Gemoni ni Marchet pozabil dveh najbolj zakotnih slovenskih hribovskih vasi v gemonskem okraju: Brega in Flejpana z njunimi okolnimi selišči v občini Montenars. Opisal je njuni cerkvi in težko življenje teh hribovcev.

Vsi Slovenci pa moramo biti hvaležni, da je s svojim delom o 33 votivnih cerkvicah opozoril

furlansko javnost na ta dragoceni umetniški zaklad na slovenskem etničnem ozemlju Furlanske Slovenije iz druge polovice 15. ali začetka 16. stoletja. Te cerkve se s svojimi arhitektonskimi posebnostmi približujejo, kot ugotavlja Marchet, številnim cerkvam na sosednjem Krašu. Marchet je tudi ugotovil imena stavbarjev, med njimi najpomembnejšega Andreja iz Loke, dalje njegovega družabnika Jakoba, Martina in Luka, ki sta nadaljevala Andrejevo in Jakobovo delo. Sklepna misel Marcheta glede teh starodavnih cerkvic čedadske Slovenije se glasi: »Ponovno se nam potrjuje teza, da se na tem etnično slovenskem, politično pa Italiji pripadajočem ozemlju, harmonično družita dve kulturi, ne moremo pa zanikati, da v umetnosti prevladuje nagnjenost proti Vzhodu in Srednji Evropi.«

Te cerkvice ležijo večidel vrh gričev ali celo hribov iznad vasi v goščavah, ki preraščajo nekdanje senožeti in travnike ter stezice, ki peljejo do njih. Kot pravi znanstvenik, bi jih moral Marchet fotografirati z raznih oglov, toda kako, saj bi moral prej posekati vse tiste goščave, ki so jih čisto zakrile. Zato jih je narisal v perspektivnih skicah.

Preteklo je že najmanj deset let, odkar jih je Jožef Marchet risal in medtem se je ne samo goščava zgostila, ampak jih je že cela vrsta v grozečem razpadu. Marchet sam je ugotovil, da je bilo več kot 33 teh hribovskih cerkvic. Navedel je 4 izmed njih, ki so že propadle, in sicer v Kosići cerkev sv. Egidija, v Petjahu cerkev sv. Kancijana nad vasjo, cerkev sv. Jerneja v Hiasti in sv. Jurija v Gorenjem Barnasu.

Objavljamo seznam 33 cerkvic, ki jih je Marchet še našel v dobrem stanju, zato da jih obišče tudi kak domačin iz Beneške Slovenije in Slovenci iz drugih slovenskih pokrajin, da bodo vsaj z žalostjo v srcu ugotovili, kako propada velikanski umetniški zaklad Beneške Slovenije. Mimo listin Beneške republike in dokumentov krajevnih cerkvenih in političnih oblasti spada tudi teh 33 cerkvic v kulturne dobrine slovenske narodnostne skupine v Beneški Sloveniji. Slovenci v Italiji ne smejo kloniti v svojih naporih, da nenehno terjajo od deželnih oblasti, da iz svojih bogatih zakladov za kulturne potrebe, najprej zaustavijo propadanje, a kasneje z restavracijskimi deli zagotovijo njihov nadaljnji obstoj. To je dežela obvezana tudi zato, da počasti spomin Jožefa Marcheta, enega izmed največjih sinov Furlanije v sedanjem času. In pa

tudi zato, da nadaljuje izročilo Marcheta, kako je potrebno ne samo z razumevanjem, ampak tudi z aktivnimi dejanji pokazati, kako je treba ščititi slovensko skupnost v Beneški Sloveniji in jo podpirati tudi v zaščiti njenih kulturnih dobrin.

Te cerkvice je Marchet še našel in natančno opisal in narisal:

1. Ibana, cerkva sv. Jakoba, opuščena, iz leta 1500.

2. Ibana, cerkev Sv. Duha na pokopališču, nastala pred letom 1450. V prezbiteriju je slika, ki je najbrž delo nekega slovenskega slikarja iz srede 15. stoletja.

3. Sv. Ivan v Celè v Landarski jami, sezidal mojster Andrej s pomočnikom Jakobom iz Škofje Loke.

4. Bjača, cerkev sv. Jakoba, iz zgodnjega 16. stoletja.

5. Brdca, cerkev sv. Lucije na Hribu (občina Sovodnje), iz zgodnjega 16. stoletja.

6. Podklap (občina Fojda), cerkva sv. Marije Magdalene v Gradišču iz 13. ali 14. stoletja, predelana v 16. stoletju. Dve plasti fresk, mlajša plast iz konca 14. stoletja, slikar naslednik Vitala da Bologna.

7. Podklap (občina Fojda), cerkev sv. Helene na Ravnah, neoskrbovana podružnica iz začetka 16. stoletja. Veliki oltar iz 17. stoletja, delo slovenske delavnice.

8. Kanalac (občina Grmek), na pol zapuščena cerkev sv. Martina iz 14. stoletja.

9. Čenta Prapotniška (občina Prapotno), cerkev sv. Petra in Pavla v Britofu iz poznega 15. stoletja. Leseni oltar iz 17. stoletja.

10. Teje (občina Prapotno), cerkev sv. Petra in Pavla, sezidana pred sredino 15. stoletja. Na pročelju pod lopo sledovi fresk iz 15. stoletja, najbrž delo nekega slovenskega umetnika.

11. Čela (občina Prapotno), cerkev sv. Mohorja in Fortunata, nastala v 14. ali v začetku 15. stoletja.

12. Selišče (občina Prapotno), cerkev sv. Nikolaja iz 15. stoletja.

13. Klinje (občina Špeter), cerkev sv. Antona Puščavnika. Sezidali v drugi polovici 15. stoletja.

14. Kosta (občina Tavorjana), cerkev sv. Mohorja in Fortunata iz zgodnjega 16. stoletja.

15. Hostne (občina Grmek), cerkev sv. Matije, sezidana ob koncu 15. ali 16. stoletja.

16. Kravar (občina Sv. Lenart), cerkev sv. Andreja iz zgodnjega 16. stoletja. Leseni oltar

slovenskega »zlatega« tipa, s podpisom Lukas Scharf z letnico 1695.

17. Kravar (občina Sv. Lenart), cerkev sv. Lucije, iz konca 15. stoletja. Freske v prezbitoriju naslikal Jernej iz Loke ali njegov pomočnik leta 1536. Veliki zlati oltar iz zgodnjega 17. stoletja.

18. Frdžel (občina Prapotno), cerkev sv. Lucije, iz poznega 15. stoletja.

19. Jagnjed (občina Sv. Lenarta), cerkev sv. Nikolaja iz začetka 16. stoletja.

20. Laze (občina Podbonesec), cerkev na hribu sv. Donata, sezidana pred 17. stoletjem. Razpadla. Zlati oltar iz 17. stoletja.

21. Mažerola (občina Tavorjana), cerkev sv. Nikolaja na pokopališču, verjetno iz konca 15. stoletja.

22. Mrsini (občina Podbonesec), cerkev sv. Lovrenca iz 15. stoletja.

23. Gorenja Mjersa (občina Sv. Lenart), cerkev sv. Antona Puščavnika, začeli zidati l. 1444. V starih časih se je tu sestajala »mersinska banka«, samoupravna enota sosednjih sotesk.

24. Dolenja Mjersa (občina Sv. Lenart), cerkev sv. Silvestra pri vasi Pikon, napis od 12. aprila 1498, stavbar »magister« Lukas. Lep lesen oltar iz 17. stoletja.

25. Pečnjè (občina Sovodnje), cerkev sv. Mihaela iz kasnega 16. stoletja.

26. Prapotišče (občina Prapotno), cerkev sv. Treh Kraljev iz l. 1470.

27. Ruonac (občina Podbonesec), cerkev sv. Lenarta v Osijaku, iz poznega 15. stoletja.

28. Ruonac (občina Podbonesec), cerkev sv. Urha, okoli l. 1470 v slabem stanju.

29. Špeter ob Nadiži, podružna cerkev sv. Krna (Kvirina), prva stavba iz leta 1250, današnja datirana iz 1493, stavbenikov podpis Pirič ali Petrič. V cerkvi ali ob njej do 1797 sta se sestajali dve samoupravni enoti: landarska in merska banka.

30. Sarženta (Studenec, občina Špeter), cerkev sv. Nikolaja iz 16. stoletja.

31. Vrh-Spignon (občina Podbonesec), cerkev Sv. Duha iz 16. stoletja, se je popolnoma porušila, l. 1449 pozidali novo na starih temeljih.

32. Lipa (občina Špeter), cerkev sv. Luka, zlati oltar iz 17. stoletja.

33. Dolenji Barnas (občina Špeter), cerkev sv. Jerneja iz poznega 15. stoletja.

Slovenci v Kobariškem kotu pa so lahko Marchetu hvaležni, ker je ugotovil v osebi furlanskega mojstra Gian Paola Thannerja, slikar-

ja, ki je poslikal freske v starodavnih cerkvah v Svinem in Borjani.

Seznam zaslug Jožefa Marcheta do sosedov Slovencev s tem še ni izčrpan. V svoji monumentalni knjigi »Furlanija v svojih ljudeh in časih« je posvetil nekaj biografij ljudem slovenskega porekla ali pa pripadnosti slovenskemu kulturnemu območju, ki so se na ozemlju videmske ali pa goriške vzhodne Furlanije uveljavljali. Naj navedemo nekaj Slovencev najbolj znanih imen: Jacoba Stellinija (Stelina) iz Gornjega Tarbija, padovanskega profesorja, ki je živel od 1699-1770 in pisal knjige o etiki, to je o tem, kaj je moralno dobro ali slabo; zdravnika in raziskovalca Antona Muznika iz Mosta na Soči; Carla Podrecco, pisca knjige o beneških Slovencih in Ivana Trinka, ki mu je bil posebno pri srcu.

Od Slovencev pod Italijo je seveda najbolj poznal beneške Slovence in pa tudi goriške, ker je nekaj časa učil na srednji šoli v Gorici in je za časa svojega goriškega bivanja snoval in sestavil slovnicična pravila furlanščine.

Javno in odkrito je gospod profesor Jožef Marchet pisal o Slovencih tudi v videmski pokrajini, kjer jih še zmerom nočejo priznati.

Precej več kot sto člankov pa je napisal incognito v listu »Patrie dal Friul« in drugih furlanskih avtonomističnih listih v zaščito Furlanov in furlanskih Slovencev, ki so jih v prvih povojnih letih najbolj hiteli zatajevati, da jih ni.

Jožef Marchet pa ni bil samo znanstvenik in profesor, ampak tudi duhovnik, pravi duhovni pastir, zrasel najtesneje s svojim furlanskim ljudstvom, ki ga je znal ne le z živo besedo s prižnice, ampak tudi s tiskano besedo voditi, kot kaže zbirka 86 njegovih »Mežnarjevih pridig« (Lis predicjs dal muini), ki jih je priobčeval v katoliškem tedniku »La vita cattolica« in v listu »Cjâr Mat'in«. ki smo jih nekaj izbrali in prevedli za slovenske bralce in najožje sosede Furlane. Saj je že Ivan Cankar v svojih političnih predavanjih leta 1918 odkril slovenski javnosti, kako so slovenski kmetje blizu furlanskim, kako so si v marsičem bližji kot celo drugim jugoslovanskim narodom po načinu življenja in pojmovanju življenja.

Komaj štiri leta so minula, ko so ga položili v ljubljeno furlansko zemljo, a njegova slava šele zdaj po smrti še bolj naglo raste. Izdala je njegove izbrane pridige leta 1965, ko je bil Marchet še živ furlanska založba »Risultive« (Studenec), ki jo je Marchet sam ustanovil kot

jedro furlanskega kulturnega gibanja. Izdali so nato še njegove »Letaris ai Furlans«, ki jih je raztresel po vseh furlanskih periodnih publikacijah. Vse so jih v trenutku razprodali i moralne pridige i domoljubna pisma.

Kot pove v svojem Predgovoru k »Mežnarjevim pridigam« je izbral za pridigarja starega izgaranega furlanskega emigranta Viža Skuto iz povprečne furlanske vasi Gorenje Garganje, ki sicer ne obstoji in ki je niti davčni uradi ne poznajo, ki pa je še kako živa in realna v značaju in razmerah prvih povojnih let po 1945, ko se še niso zacelile vojne rane in razblinile fašistične zablode in so razne vojske, med njimi tudi zavezniške, vnesle zmedo v patriarhalne razmere vaškega furlanskega prebivalstva. Mežnar Skuta pridiga v podružnični cerkvi Gorenje Garganje, ki nima duhovnika, skozi celo leto

na večer vseh nedelj in praznikov, skozi celo leto od starega do novega leta, pridiga tako kot bi si ne upal povedati duhovnik, ker je njegova kritika vaškega življenja na furlanski vasi žgoča, ostra ironija brez usmiljenja, pa tudi »ordinar«, kakršne so navajeni preprosti furlanski ljudje med seboj.

Pridige so bile napisane kakih deset do petnajst let pred drugim vatikanskim koncilom in veje iz njih nadih očetovsko strogega pastirskega duha. Podobni duh, seveda ne po načinu in izrazih Marchetovega mežnarja je bil v rabi tudi po vaseh bližnje Beneške Slovenije in nekoliko manj Goriške in Tržaške zaradi neposredne bližine velikih mest.

Naj bo tudi to Marchetovo pastirsko delo v satirični obliki dobrodošlo med nami kot je bilo med furlanskim ljudstvom.

PREDGOVOR

Zaman bi iskali Garganjo na kartah Furlanije: ne bi naleteli nanjo niti v tistih najbolj nadrobnih in točnih kartah, ki jih uporabljajo vojaki, kjer so zaznamovane celo krtine. Garganja ni »geografska bitnost« ampak »moralna bitnost«, stvarnost šeg in navad. Vso Furlanijo vidiš najbolje tam, kjer je kaj narobe obrnjeno, tam, koder platno pokaže vse svoje vozle, vsa krpanja, vse flikarije, pogreške in napake, skratka vso resnico.

Navajeni smo na neke vrste poceni retoriko, ki visoko povzdiguje našo deželo in naše ljudstvo, više od drugih sosedov in daljnih krajev. To pa je napisano kar naravnost; smo pa pri tem upoštevali tudi drugo plat, ker moramo biti dovolj močni, da vse gledamo brez vetrobrana in da vse pretehtamo brez zvijačnosti. Na takšnih slikah se svetle stvari zdijo še bolj blesteče, če so zraven sence in madeži; in če ni ne senc ne madežev, bodite prepričani, da je vse skupaj laž in se vam niti ne ljubi jih gledati.

Ta resnica je osnutek za knjige, sam zaplet pa izmišljotina, laž: morda bi bilo treba to nekoliko pojasniti. Na podlagi te izmišljije je Gorenja Garganja iz srednje Furlanije: frakcija, kakor so nas učili po italijanski, od sedem do osemsto duš; in skupaj z Dolenjo Garganjo, z Lu-

pignanom in s kakim drugim manjšim seliščem sestavlja občino Scufons (Zakoni). V Dolenji Garganji je sedež občine in fara in nekoliko trgovskega prometa, ki daje tej vasi malce sliko mestnega življenja. V Gorenji Garganji ni ničesar, saj je to vas senikov in brlogov ter vegavih zidov, ljudje so grobijani, ki jih razganjata prevzetnost in zahtevnost. V spodnjem delu vasi je edino civilizirano stanovanje: gostilna Florijana Badusklija, prišleka, ki brezobzirno gleda samo na svoj dobiček. Na kraju vasi, za streljaj daleč od hiš je cerkva svetega Petra, zgrajena v petnajstem stoletju, z zvoničkom vrh pročelja in vežico pred vrati proti cesti. Že dolgo tegà je bral maše v tej cerkvi kurat, ki je bil odvisen od plebanusa iz Dolenje vasi. Zdaj pa nimajo duhovnika, ker se ljudje iz Gorenje Garganje bolje počutijo, da jim duhovni ne vtikajo nosu v njihove zadeve in ne razobešajo njihovega umazanega perila. Na tak način nima vas nobenega, ki bi se briga za zveličanje njihovih duš. Plebanus pošilja kakega duhovnika, da jim bere mašo na praznik sv. Petra, ob nedeljah in pa redko kakšen delavnik, navadno prisopiha ves zasopljn duhoven Ščefin, star in majav kaplan, ki ga duši v grlu zaradi tiste četrte ure klanca. Cerkev je majčkna in s težavo se v njo zrine petdeset ljudi. K maši pride trop žensk, kakšno dekle ter krdelo otrok ter osem ali deset moških.

Zvečer pred prazniki cerkovnik moli naprej rožar in pride ducat oseb, malih in odraslih. Cerkovnik v Garganji je Viž Skuta: veličasten cerkovnik, visok in široko odkritega jezika in zmerom samozavesten. Rojen v prejšnjem stoletju je bil skoro trideset let po svetu, najprej v opekarnah zidne opeke in potem kot dninar in zidar. S prisluženim denarjem, ki ga je shranil, je o pravem času kupil nekaj njiv in neko barako, ki jo je nato podrl in zgradil na tistem mestu hišico. Po prvi vojni ni šel nikamor več; živel je s tisto malo brajde in je še delal cokle za celo vas. Spočetka ni manjkalo kupcev in je kar zdržema delal; toda po drugi vojni so kupci prihajali čedalje manj, in zdaj jih je ostalo le šest ali sedem starcev, ki zavoljo zime še nosijo tako obuvalo.

Viž dela službo cerkovnika zastonj; toda s kakšnim izgovorom se čuti prva osebnost vasi! Večer pred prazniki gre dol k plebanu po ukaze za jutri in pleban mu ukaže, naj najavi v cerkvi urnik maš, cerkvenih opravil in kako drugo sporočilo. In kako zna on to izkoristiti in vleči na dolgo, obrniti navzven vse, kar se v njem kuha: svoja mišljenja, svoje pripombe, svoje kritike, svoje sodbe o ljudeh in dogodkih v Gorenji Garganji. Tako se vsakokrat rojeva »pridiga cerkovnika«, kratka, odkrita in začinjena s soljo, poprom in jesihom. Zato govorijo, da Viž Skuta nima obzirnosti do nobenega, ne do mladih ne do starih, ne do ubogih in ne do bogatih, ne do nevednežev ne do šolanov, niti ne do svojih sorodnikov, niti ne duhovnikov...

Kadar se mu ne zdi kakršna koli stvar prav, jo zagode brez milosti. Viž Skuta je dober kristjan, neomajne in odkrite vere, brez komplikacij in brez političnih preprih; njegove sodbe so končno sodbe, ki bi jih mogel povedati pleban; gre seveda za način, kako jih predstavlja, za besede, za jezik, ki seka, zbada in ki je včasih tako »ordinar«, da bi ga pleban ne bil mogel uporabljati.

Zdaj se je nekdo domislil, da bi prebral in zbral vsaj peščico vseh teh pridig, ki so že bile priobčene v kakšnem listu kot priče furlanskega življenja v posebnem trenutku naše zgodovine — prva leta po zadnji vojni — in kot primer furlanskega jezika, čistega in brez mešanice in okužb. Po tej poti je zagledala dan ta knjižica.

Tolažim se, prav iz srca se tolažim, ko vidim štiri ali pet fantov več kot ponavadi moliti nocoj roženkranc.

Saj vidite, kajne, da so to vojaki, ki so prišli na dopust čez praznike. Potrudili so se pač zato v cerkev k molitvi, da bi si, naj povem brez žlehtnobe, oprali usta s štirimi zdravamarijami, ki so si jih bili prej precej posvinjali.

Takšni so bili zmerom ljudje iz Garganje in iz vasi tod okoli. Doma v hiši so otroci lepo odgovarjali pri molitvi, nato so kasneje peli na koru v cerkvi. A ko so šli proč od hiše, so jih bile same kletvine, same svinjarije, vse beštemije po laško, eno za drugo, kletvine in povrhu še porkerije. Še se spominjam zmerom tistih časov, ko sem bil tudi jaz vojak. Bog ve, koliko let tega nazaj. Tin Teston, vidite ga tam doli, kako tudi on sedi lepo z roženkrancem v roki. Ta se je kregal z mano od začetka zaradi tistih štirih pobov, ki so imeli nositi Mater božjo na procesiji. A tisti dan, ko smo šli na vojaško vizito, Mati božja, kakšen gnoj od kristjana si bil, Tin, kdo te je navadil vse tiste litanije svinjarij? Pa drugi med njimi, ki jih nočem imenovati, ker so že šli tja, kjer se iz ljudi dela zemlja za cvetlične petirje. Če so jih tam onstran prijeli za vse, kar jim je ušlo grdega iz ust v njihovem življenju, lahko garantiram, da so jim dobro ocvrli kože.

Pred časom se mi je urajmalo, da sem moral rajzati dol do Casarse zaradi tistega bimbota od mojega zeta, ki se je nekam zaletel, ko se je napil... (maličevi otroci, naj mi Bog oprost).

Od Vidma doli, benj, sem padel v vagon poln furlanskih vojakov, alpinov, ki so se vračali z licence. Ali mi verjamete? Prisiljen sem bil, da sem kmalu vstal in šel v drug vagon, če ne bi skozljal vse kosilo, toliko nagraužnega so se negobezdali. In jaz nisem migo kakšen preobčutljiv človek. Ti vojaki so toliko porkirali na vse viže, nekaj iz fote, nekaj od veselja, nekaj, ker so se slabo počutili. Porkirali so kar naprej od žeje, porkirali, ker so ga imeli pod kapo, porkirali, ko so govorili, ko so se smejali, ko so peli, ko se jim je kolcalo... Božja strela iz jasnega naj bi jih, te bibe. Ti nesrečni grobijani, ki mislijo, da so zato brihtni, če kolnejo in svinjarijo. In morda so vse to uganjali z istim jezikom, s tistim, ki so le dan prej peli »Tebe Boga hvalimo«.

Koliko naj stavim, fantje, da se vam samim ni nikdar sanjalo, kakšne pijane, surove figure ste, ko ste rjovel in rigali tiste lepe pesmi, ki so nam tako všeč: »Regiment po cesti gre, pa moj fantič zraven je«. In pri tem ne smem omeniti drugih pesmi, ki so take, da jih niti s tancico ovite ne smem omeniti v cerkvi.

Tudi jutri je maša ob devetih in blagoslov ob petih.

In s tem vam voščim lahko noč!

SKAKANJA KAŠTRONA

Jutri je maša ob devetih: nocoj nas bo samo šest molilo rožar, a jutri bomo samo štirje poslušali mašo... Zaslugo za to ima oštir Florijan Baduskli, ki letos organizira pustne veljone, drugega za drugim... Videti je, da mora imeti polno klet švajse in brlozge (brlozge, ki se je ne more znebiti, ker je celo utrjeno žrelo Blaža Cucina ne more prenesti,

ker je preveč perfidna). Toda ponoči, vsaka trščica daje svetlobo in se pri tem ne gleda preveč natančno. Jaz sem zmerom pravil, da je Florijan Baduskli najbolj prebrisana buča v Garganji, pa četudi mu na koži zraste vsak teden tolikšna bula, da je videti kot zrela oguljena češnja. On je pač toliko inteligenten, da mu privre inteligenca na čelo kot pot.

In tako bodo naši ljudje molili rožar z nočnimi krti pri oštirju Baduskli rano zjutraj, ko bo krepana mladina kar naprej drnohala, a vi bogi starci, boste vardevali živino, a duhoven Ščefin bo bral mašo svečam.

Vi, komari Seša, ste povedali takrat, ko sem čakal na pragu, da vstopim v cerkev, Tunini Rešti, da moramo pustiti mladim ljudem da skačejo veselo kot kaštroni, da uživajo svojo uro, da uživajo svoj čas, da se ne bi kasneje kesali in preklinjali, kako so žrtvovali trenutek svoje mladosti; in tako ste vi, komari, poslala obe svoji piščeti na veljon.

Vi Terezina Mora, se nimate nič kesati, ker se kot mlada čeca niste prav ničemur odrekli! Je pač že tako naneslo. Niste izpustila nobene šagre, niste preskočila nobenega veljona, niste žrtvovala nobene priložnosti za zabavo, ste se pustila objemati od fantov in se navadila na čuke. Ali ste kontenta ali zadovoljna? Kaj hočete več od kake druge, ki nikoli ni bila matasta, ki si nikoli ni sama sebi dopustila, da bi se vlačila po brjarjih ali pa za plotovi. Kaj si polnite srce z mislimi na norčije, na makakade pred že 50 leti? Zakaj torej ste zmerom sitna in jeznorita kot vipera. Povejmo naravnost resnico: Če ne bi bila vsa uvela, taka da se ne bi vas dotaknil nihče niti z vilami ali ne bi morda bržkone spet rada šla prevračat kozolce v salo pri Baduskliju? Ali ne manjka morda tista paša, ki ste je bila nekoč navajena prežvekovati? Pa ja se ne boste cmerila za tistimi leti? In Liza Kranjuta, vaša kompanja v norostih, tale jih je šele znala z vso mojstrovino kombinirati. A trapa se je toliko gnala, da bi se poročila, in je končala tako, da je vzela Bortula Sajevca, tistega, ki pobira čike po Vidmu. Saj pameten in urejen možakar ja ne bo vzel žene iz tretje ali četrte roke. Oh, naj se Kranjuta redi vsaj od spominov, ko jo pa zdaj pritiska črna mižerija! In Minata iz zgornjega konca vasi, druga taka tičca iz mojih časov, ta se je razsušila kot rakla in se je vrgla pred noge dobrega Jezusa: kako si ona predstavlja, da bi bil On pripravljen dati korajžo barabskim ostankom v Garganji? Vi tam doli, Marjuta Betova, ki niste ne plesala in ne delala makakad, ampak ste se mučila kot dekle, da ste spravila gor manjše brate, ki jih je Vaša mati pustila kot sirote in ste še kot poročena žena zredila lastne otroke, mar se zato cmerite, ker ste žrtvovala mlada zelena leta? Ali vas niso zato vaši otroci in bratje spoštovali kot najdražji zaklad in skrbijo za vas, da vam nikoli ne zmanjka ne hrana ne obleka, ne medicine, ne ljubezen cele družine. Kaj vam je žal, da ste izgubila zabave? Mar bi drugače ravnala, ko bi se zdaj spremenila v čečo?

Nocoj smo tukaj štirje stari ljudje, malo gor malo dol, iste starosti: poglejmo si v oči, govorimo odkrito. Ko smo prišli do tega, da stojimo z nogo na robu jame, s kostmi, ki se zibljejo, z ustrojeno kožo in z vsemi sklepi, ki šklepetajo, saj nam ne bo preostalo toliko časa, da bi prešteli koliko štajerišev in koliko mazurk smo izgubili, ko smo bili mladi. Če se kdo od Vas kesa, naj se ustavi pred cerkvijo in počaka mojo komari Sešo in lepo z njo zapleše, a jaz ju bom spremljal z zvočenjem nočnih ur.

In s tem vam želim dober večer.

Sezona porok. A danes sem videl eno, ki se mi ne zdi resnična v tej naši cerkvi v Gorenji Garganji. Ne morem se spomniti v svojem življenju, da bi se kdorkoli prišel poročiti tukaj noter: vsi grede, da jo drug drugemu zagodejo, dol na faro. Tista dva od danes, s tem da sta prav vodila barko, vlekla in pehala, sta o pravem času pripravila župnika do tega, da je prelomil svoje pravilo in pristal na to, da ju poroči v navadni podružnici! Prava, velika reč!

A prav tista dva od današnjega dne! ... On, forešt, ki ga niti približno ne poznam in ki ni nikdar prestopil praga te cerkve; ona Slosarjeva Marinela, ki se je tu rodila, a je rasla tam in onstran, ne vem s kom in kako. Saj me razumete, ne da bi vam posebej pojasnil. V teh krajih se je pojavila nekega poletnega dne, govorila je po italijansko in puščala za sabo sledove vonjave, da so vsi psi tekali zanjo. Zakaj sta se toliko trudila, da sta prišla semkaj se poročiti? Bogve. En kapric kot drugi, muha, ki si jo je uvrтела v glavo nevesta iz kmečke poezije o vasici, kjer se je rodila ... Po tem vidite, da je bila nekaj malega pošolah in da je prebrala kakšno knjigo, kakšno ljubezensko zgodbo. Prišla je, da bo tu ... da ji prebudi v njej nežnosti; ali pa tam, kjer je bila, ji ni kazalo, da se pojavi oblečena v belem!

Pred leti sem bral v nekem listu o nekakšnem ameriškem paru, ki se je hotel poročiti nad oblaki in se je spravil v letalo, ali pa na dnu morja, kamor se je potopil z ladjo, ki pluje okoli pod vodo. Ma sem takrat verjel, da so samo Amerikani jemali poroko kot igračo, ki so jo pomešali s svojimi matastimi in štrambastimi neumnostmi. Ma zdaj so se te razvade razširile tudi sem, tostran luže in poročni pari v teh krajih znajdejo vsako leto nekaj novega.

Videl sem torej danes zgodaj to komedijo: ona v belem in on v črnem, a nekdo z violino se je postavil zadaj za oltar in je žagal valcerje in mazurke ves čas maše; nekdo drug pod pretvezo, da slika, je sprožal vsak trenutek bliske na vseh straneh; vrsta domišljavih žensk in jare gospode, ki so se ves čas postavljali tu in tam in niso drugega delali kot šepetali in se režali; in potem so vsi vaški piščanci pasli radovednost pod cerkvijo. Oh, kakšno lepo cerkveno opravilo, kakšna pobožnost in kakšna resnost! In koliko lopat milosti je Gospod zilil na poročni par, ki je zasnoval novo družino s tako priredbo. Ali morete verjeti, da bo dolgo trajalo ognjišče, zgrajeno na tak način? Idite se poročiti tja k oštirju Baduskliju, če hočete tako napraviti, presnete večše, naj mi Bog odpusti!

Četudi se je fajmošter, zato da ne bi nastali še večji pastiči od teh, prilagodil in dovolil komedijo takšne sorte, bodite gotovi, da je še kako dobro razumel, da ima opraviti z ljudmi brez kančka pameti in resnosti. Te ljudi je zaman pozivati, da bi razmišljali in preudarjali, ker so makinetu za razmišljanje pokvarili in je izven rabe.

Jutri je maša ob osmih in blagoslov ob treh. Rekel bom duhovnu Ščefinu, da preden začne mašo, spusti kapljico žegna na cerkev, ker se bojim, da so jo tisti zjutraj zgodaj onečastili s svojimi čudnimi igrami.

In s tem vam voščim dober večer.

TAKRAT PRI BOMBARDIRANJU

Jutri ne bo tu maše; pač pa v sredo, ko je sveti Jožef in še obletnica bombardiranja Garganje. Ali se spominjate tistega dne? Vsi bi lahko obležali mrtvi kot kadaveri, če se letalom ne bi toliko mudilo, da bi odvrgli tovor in če ne bi bili spustili svoj drecek dvesto metrov predaleč.

Prav gvišno bi bili vsi kadaveri, zakaj pri nas ni nihče izkopal krtovih brlogov pod zemljo, da bi si zavarovali glave, nihče ni slišal zvonov ali tuljenja siren, ki bi opozarjalo pred nevarnostjo, nihče si ne razbijal glave, kadar se v zraku kar naenkrat pojavi jata tistih krokarjev. In tako smo jo dobro odnesli, pa čeravno smo se od strahu potili.

Dobro smo jo torej odnesli z vojsko, to pa sploh!

Posebno oštir Ferjan Srakoper, ki je mogel že dva meseca kasneje iztočiti Amerikancem ves petijot, ki ga je imel v kleti. Posebno jo je odnesel lišo Ramot, ki si je sezidal hišo s soldi od črne borze. Posebno pa Vera Njoko, potem ko so ji spet zrasli lasje, je lahko zadovoljevala regiment zavezniških soldatov. Posebno pa sin Menata, ki je napolnil hišo z urami, pisalnimi stroji, aparati vsake vrste..., ki so mu padali od zgoraj skozi kamin, kakor vsi vemo!

Res so brdki in odlični vsi ljudje v Garganji!

Tisti dan so jim res šklepetali zobje in so momljali Gloripatris in so klicali na pomoč vse svetnike v nebesih; in ko je minila fifa, so se naglo vrgli v svoje lepe kšefte, samozavestno in s tako sigurnim frisom, da so jih drugi z zavistjo občudovali.

Poben, naj se distrigirajo s Tistim tam gori, ki se mu ne mudi in drži vse pripravljeno, da jih pokliče, da napravi z njimi račune. Dokler je še kaj sape v pljučih, ni partida nikoli končana.

Jaz sem postal star: leta in leta sem ogledoval lep sadovnjak Roza Blazuta, najlepši oreh cele Furlanije. A ko sem nekega večera spet šel mimo, ni bilo več ničesar, ker ga je strela posmodila.

Naj nas sveti Jožef varuje pred slabim!

Luknje od bombo po travnikih Komunje so jih zapolnili, spet je ozelenela trava. Luknje matastih let je pa zelo težko zapolniti, kakor da bi se kakšen hudiček zavalil na dnu... Ali se komu posreči, da ga od tam še o pravem času spodi iz njegovega brloga?

Danes zjutraj sem zgodaj obrezoval brajdo in speroni so se mi solzili v rokah po vrsti, kakor sem jih rezal s škarjami; za temi solzami bodo pokukali brstiči, za brstiči bodo pognali poganjki, a za poganjki, v božjem imenu, grozdi. Samo ljudem nič ne pomaga, da jih obrežejo, ker ne vedo ne za začetek in za zaključek, da bi storili malce dobrega.

Tako smo prišli do tega, da vsaj vi, ki vas je šest in še drugi štirje poštenjaki, ki so ostali za seme v tej baštardirani vasi, boste prišli zagotovo v sredo se zahvalit sv. Jožefu od kuge, lakote in vojske.

In s tem vam voščim lahko noč.

DOBRA GOSPODINJA

Jutri je cvetna nedelja, maša bo tu ob sedmih, ker bo ob devetih na fari velika maša z blagoslovitvijo oljk. Po maši bo začela pobožnost »Stirideset ur«, in bo vsaka vas na vrsti za svojo uro kot je to navada. Moški iz Gornje Garganje pridejo na vrsto v torek zgodaj; šli bomo od

tu v procesiji ob šestih in pol; ženske bodo imele uro od dveh do treh popoldne v ponedeljek, in bodo šle iz te cerkve okoli ene in pol. Župnik je dal sporočiti, da pričakuje od nas dokaz vere, in upa, da ne bo videl, kot lansko leto, samo štiri starce in kup otrok, ki razgrajajo. Opravila svetega tedna bodo vsa v farni cerkvi, tiste zjutraj bodo ob osmih, zvečer ob šestih in pol. Župnik je še dal sporočiti, da ne bacilira, da bi imeli otroci polno ropotavk in ropotulj v rokah, in ga bo veselilo, če bodo ljudje bolj zreli in da bodo pričeli razumeti, kako so lepi ti obredi in kaj pomenijo te cerimonije v teh dnevih.

Preden začnemo s tem, ste naprošeni, da zmolite zdravomarijo za ubogo Terezijo Mijonovo, ki umira že od srede. Naj Gospod reši ubogo dušo, ki je to zaslužila. Vem, da je bilo zares njeno življenje polno v vseh ozirih: polno let, ker je že precej prekoračila osemdeset let, polno dela, da ni poznala počitka, dokler je ni bolezen prikovala na posteljo; in polno dobrih del, ker ni sebe šparala, da bi pomagala vsem, ki so imeli potrebo. Ostavila je za seboj osem otrok: osem družin, skoraj vseh dobro urejenih, odkritih ljudi in brez fote, ako izvzamemo tisto nesrečno njeno hčerko, ki jo je v času prejšnje vojne vlovil na limanice tisti gizdalin iz Pulije, ki se mu je posrečilo, da jo je popolnoma omrežil in jo odpeljal, da je šla z njim skozi vice že prve ure in da je umrla od ljubezni. Terezija Mijonova je bila takrat, ko sem jo videl kot mlad fant, prava rožica, toda mirna in plašljiva, da ne bi nihče mislil, da bo šla v takšno družino kot so bili Šlosarji, kamor se je omožila in našla moža vdovca in rimbambinita od same pijače, svaka po rojstvu zabitega in že po njegovi konstituciji za nič uporabnega, svakinjo, ki so se ji možgani posušili, a je imela vse okoli sebe lepo na krožnik pripravljeno, a je vseeno vsak čas za vsako figo točila solze; njen mož, presneti Pauli, dober kot kruh, toda sama srdica, brez mrvice temperamenta. In Rezka je razumela, da mora, da reši barako, sama zgrabiti za krmilo in ga trdo držati v rokah. Takrat se je otesla poslušnosti in se je lotila sama voditi hišo, malce zlepa, s sentimentom, pa tudi odločno. Delo pri hiši ji je lepo steklo tudi zato, ker se ni prevzela in si je pridobila zaupanje vseh ljudi. Prizadevala si je vzgojiti otroke brez velikih štorij, v božjem strahu in ni pri tem niti pomislila, da bi mogla tudi učitelj in duhovnik izpolniti del nalog, ki pripadajo sicer možu. Potem ko se je njena hčerka tako slabo znašla v življenju, jo je to izučilo, da je bila trdih rok do komedijantov in čakaronov in jih je kar nagnala. Kakšna komari je poskušala prišepetavati, da je Tereza masa šuperba: al' pa veste zakaj? Ker si ni vzela časa, da bi se smukala po vasi in poslušala vaške čenče. S komarami je bila kar kratkih besed.

In zdaj, ko je prišla do kraja, ji ni potreba, da jo peče vest in se ji ni treba bati predložiti svoje račune Tistemu, ki jo tam gori čaka. Oh, da bi mogli tudi mi, kot ona, pripluti v pristanišče s polno barko dobrih del in s čisto srajco! Izgubili smo dober zgled, takšen, ki bi ga rabili pri delu. In zdaj pomolimo trenutek zanjo, da bi ji bile njene zadnje ure nagrada in pa ne trpljenje.

NOVA MAŠA

Torej jutri bolj zgodaj maša, ob sedmih, in to je kar zadosti, ker bo velik praznik v župnijski cerkvi, kjer ima novo mašo Valentin, sin Nardina Flapa iz Dolenje Garganje. Mar ne bo že petdeset, sedemdeset

let, odkar nismo imeli v garganjskem komunu niti sence kakšnega duhovnika? Jaz vsaj se tega ne morem spominjati, al' ne?

Naša vas z več kot tisoč in šeststo duš v treh naseljih je proizvajala in proizvaja pijandure, barabe, goljufe, požeruhe, ničvredneže, kvartopirce, igralce trešeta, babjeke, otroke, ki jim smrdi delo, ženske slabše od viper, ljudi brez duha in skušnje in tako naprej. Ali kdo ve, na kakšno vižo se je dogodilo, da se je pojavil duhovnik prav v takšnem ozračju? To je prava redkost: če ne zaradi drugega, zaradi zasluge, kar bomo videli jutri.

Jaz vam povem moje mišljenje, da se nimamo kaj veseliti s takim fantom, ki je zlezal iz lupine in ki želi pridigati verske stvari v današnjem svetu. Če bo dobro odrezal, bo moral marsikatero požreti, to veste. En del ljudi pri nas, ga bo gledal postrani iz principa, pa naj dela dobro ali slabo ali pa naj sploh nič ne dela. Drugi del se mu bo prifliknil, da bi imel pomoč, priporočilo, uslugo — ne za dušo, ampak za trebuh. In če se bo lotil tekati tja pa sem, po uradih, direkcijah, po upravah iskat delo za enega, pogledat penzijo za drugega, dati dobro besedo za tretjega, javno hvaliti četrtega, krpiti lonce petemu, tedaj morda ga bodo še prenašali: trebuh je namreč velika stvar.

Spet nekateri, na srečo redki, mu bodo naredili vajeti in ga držali privezanega, korak za korakom, besedo za besedo, zmerom pripravljeni, da ga kritizirajo, češ da ubogi nunc Pauli ni delal tako; da župnik Jaka, Bog mu dej večni mir, ni tako govoril; da duhovni gospod Anton, naj mi Bog odpusti, je pridigal na drugačen način; da je gospod Žvan držal pridigo drugače... Ti stari bi hoteli gospoda po starem, a ti mladi po moderno, ki bi mislil najprej o nogometu in šele potem o mašah; in spet kdo bi hotel, da bi se duhovnik vrgel z vsemi ljudmi v oštarijo in da bi se demokratiziral s pol litrom; a kakšen drug, da bi se zaprl v cerkev in molil ter da bi se od tam sploh ne zganil; posebno da se ne bi mešal v porkerije, lumparije in karonjade ljudi, da ne bi vtikal nos v njihove pastiče, da ne bi skušal zaustaviti rok ali misli, ko plavajo v kalnem glede afarjev ali pa žensk... Kdo, do kam in kako bi se moral spustiti, da bi zadovoljil današnje ljudi?

Pri vseh slavnostnih sprejemih, ki jih prirede po vaseh novomašniku, človeku zastane sapa, ko pomisli na usodo tega mladega fanta, ki se zažene, ker misli, da bo premagal hrib kar tako, in človek le želi, zaprosi Gospoda, da bi se dobro izmazal in da bi Bog držal roko nad njegovo glavo. Kakor bi mogli želeti tudi za duhovnika Valentina od Flapa...

In s tem vam voščim lahko noč.

CUDEŽI OD VINA

Jutri, bo vse po redu; maša ob osmih, večernice ob petih, in po blagoslovu gre duhovnik Tunin v Garganjo. Župnik je poslal povedat da je doli na fari začela devetdnevnicca za Božič in naj se prikaže kak fris od tu pri tej pobožnosti. Vse to je ob šestih zvečer: masa kasno za delo, ker je že temno ob tej uri in pa masa zgodaj za večerjo, zdaj ko imajo električno luč po hišah in niso več navajeni, da bi šli spat s kokošmi, da bi prišparali petrolje. »Kaj delajo ljudje ob tej uri?« je vprašal nunc.

Kaj pač delajo ljudje?! Če bi prišel, kakšenkrat, sem pogledat, bi šjor fajmošter ne spraševal takšne stvari. V tem času, ljudje v Garganji, potem ko je šlo sonce za hrib, stojijo doma v hiši ali pa grejo ven iz hiše. Tisti, ki stoji v svoji hiši gre če dol v klet. Tisti, ki grejo ven hiše, storijo eno od teh dveh stvari: ali grejo v klet kakšnega svojega prijatelja ali pa grejo napolnit takvin oštirju Florjanu Srakoperju. Tako tile kot oni, kadar pride ura večerje, jih slišimo, kako začenjajo peti: »Ljubca moja, oj lala!« Altroke »Misaest« od duhovnikov! V naših vaseh je ob tej uri, ko tečejo razni curki: v vseh hišah je kaka vinska posoda ta novega vina, posebno če je bila dobra bendima kot letos. Furlani ne bacilirajo, da bi se vino postaralo. Bognasvari, da bi prej umrli, preden smo ga posušili. In zato, kar dejmo ga na zob, pravi Martin Goflja.

In kakšne čudeže dela vino! Odplakne žalost, stori življenje lepše, nam stori pozabiti dolgove, a ženam zmeša glavo, da mislijo, da so mlade. Titi Zau je ko jagnje, kadar je trezen, kadar pa zvrne dva ali tri glaže, je ko lev, če ga le češ poslušati. Ježeš, Marija, Bog! Zdi se, da bo zdaj zdaj raztreščil cel hrib. Toni Bogataj ne spravi čez dan treh besed skupaj, zvečer ob osmih pa drži govorance v kantonu oštarije. Verduc mu je odprl zatvorne zgovornosti in besede mu tečejo kot potok Koren ob plohi. In nič ne mara, če noče nobeden poslušati njegovih kaštronerij, ki jih bruha iz sebe. Ali ni to čudež, da iz vina poganjajo besede? Paulo Štanga nima nikoli v aržetu nobenega cvenka. Po prvem pol litru pa je iz črne mižerije kar naenkrat zrasel lord. Hodi kar naprej na vrata oštarije vabit tiste, ki gredo mimo, na pijačo. In če je suh, ukaže napisati na kredo v bukve. Še dobro, da Srakoper ni njoko, in kadar ne daje takvin, ne da tudi njegova klet. Če bi šlo po pijani Štangovi pameti, bi opil vso deželo, tako mu je srce mehko zvečer. Ti tam doli v klopi, kompare Meni — ne zameri — da Ti to povem, da kadar voziš barko, magari četudi bolj na redko, božja pomagavka, kakšna smrdljiva gorna so Tvoja usta. Od Tvojega nagnusnega govorenja bi kozlale celo noge od mize. In vendar si drugače brez oslarij, kar dostojen človek. Rekel bi, da so se nabasale v nekem kantonu tvojega želodca vse krivice tvojega življenja, in ko jih glažek malce pahne, se vsujejo iz tvojega žrela, kakor procesija mravljincev. Drži jih, drži, Meni, prosim Te, drži jih skupaj stisnjene, da ne boš izgledal kot nek smrkav mulc, čeprav si star in plešast. In tudi brat Žef je ravno tak kompanjon kot Ti. Komaj je četrt ure v oštariji, ne sme videti kijklje, ker ga ne more nihče udržati. Magari če gre mimo kak škrbast ženski škorpion tak kot Nusa Meželanka, magari takšna uboga pokveka, kot je moja kunjata Niza, magari posušeno okostje Veline Passarine ali pa bala špeha Vilme, vseeno jo bo Žef takoj ucvril za njo kakor banjški petelin.

Presneti ljudje, ko bi vedeli ali pa videli, kako so smešni! No benj, naj se sami distrigirajo kakor sami vedo. Jaz in Ti, moj kompare Masin ali Piere Škiljec, midva sva se že doslej vserod zastopila. In ko bova šla po mrazu v Spodnjo Garganjo, uloviva še en kanček žegna. Potle pa bomo poplaknili grlo z glažem tam v tisti kleti, ki jo že dobro poznam. Potle se bomo pogovarjali še s kakšnim poštenjakom, ki je tak kot midva. Potle pojdemo prav polagoma gor po klancu na večerjo. Kako je to zdravo za dušo in telo, kajne?

In s tem vam voščim lahko noč.

Tudi to me je na koncu doletelo. In po moji pameti je to prav zares konec in sem zrel, da odletim. Upiral sem se proti vsemu, kar je zatohlo, boril sem se z omotičami in revmatizmi od znotraj in zunaj, a tako naprej ne morem več. Na mestu mi je trdo ostal le moj malon, ma le za malo časa, ker se prav kmalu zmehta v mulco. Nič ne pomaga: ali si od tiste sorte, ki jo potegnejo do sedemdesetih ali pa moraš zahvaliti Boga, da si tako daleč povlekel, kakor sem jo jaz. Nimam nobene preteze za bodoče dni zavoljo tega, ker sem se toliko gnal.

Obvestiti vas še moram, da je jutri praznik Novega leta in da bomo imeli mašo ob osmih. To je zadnje oznanilo, ki sem ga dobil, da vam ga sporočim. Od zdaj naprej, z novim letom, bo prišel novi duhovnik, da Vam bo držal redno službo božjo. Prišel je že dol na faro. On bo določil urnik, da ne bo več treba vsakikrat sporočati, kdaj bo maša ali blagoslov. In predvsem ne bo več potreba, da bi Viž Skuta brez potrebne avtoritete pridigal. Novi duhoven mi je nocoj jasno in bistro rekel: »Vi, gospod Ricotta, boste odslej naprej zvonili, pometali cerkev, prižigali sveče, a pridige bom sestavljal jaz.«

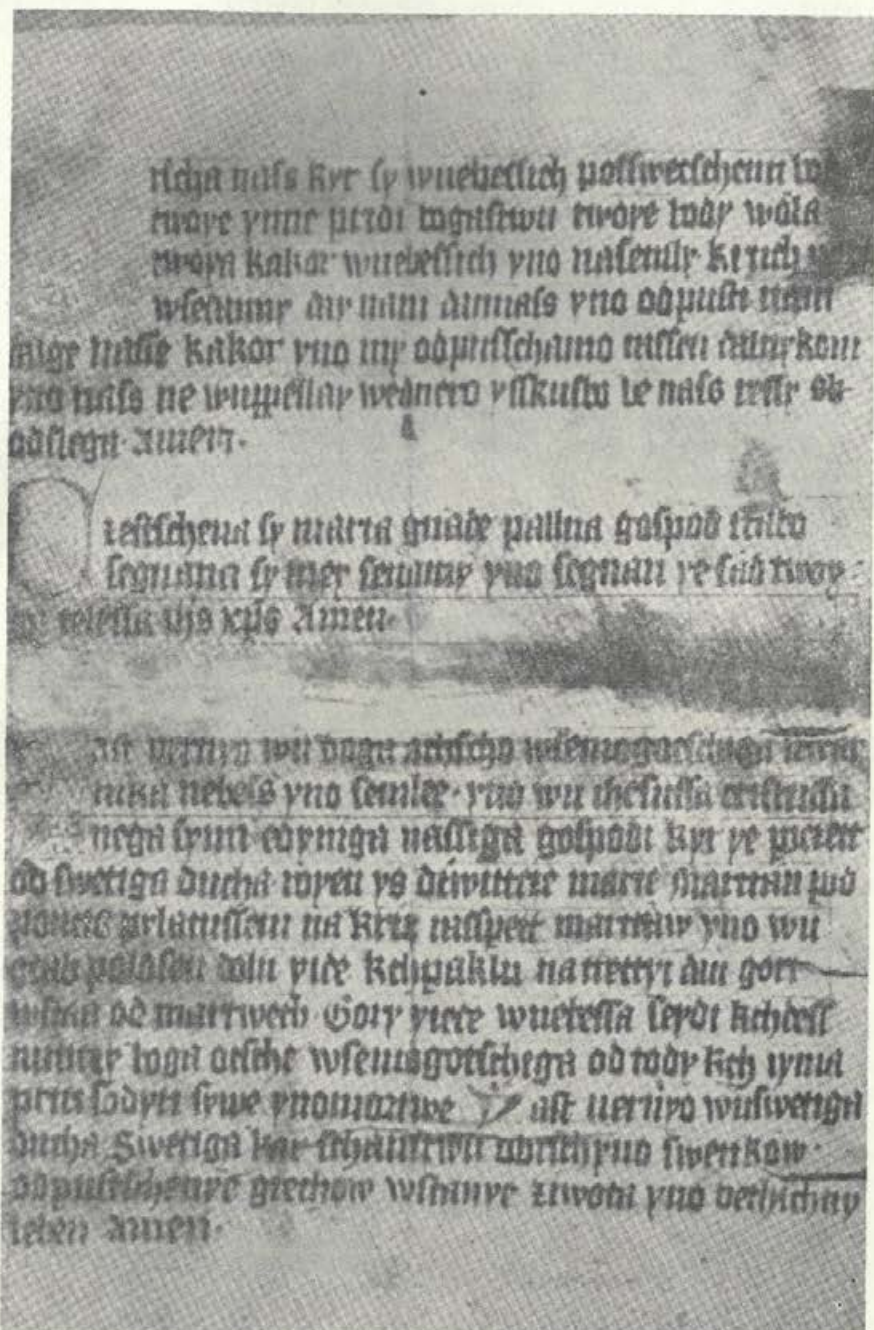
Primaruha, sakrabort! Mene je zmerjal s *signor Ricotta!* Jaz sem vendarle po furlansko Vigj Scueta, saj je bil moj oča Keko Skuta, sin mojega nonota Tonija, ki so mu vzdeli priimek Skuta, ker je kupoval skuto po hišah, in so delali sir kar doma ter ga nosili prodajat v Udin na Plazze dal Gran. A za tiste, ki se obračajo v italijanščini na mene, sem Floreanutti Luigi. In ker me obklada s takšnimi zapovedmi, na takšno vižo ta verzot zeleni, pri vseh svetnikih, naj si gre iskati signora Ricotta, tam, kjer če, jaz ga ne poznam.

In potem, s kakšno pravico, s kakšno avtoriteto in po kakšnem ražonu bi mi dajal ukaze in prepovedi, meni? Jaz, že štirideset let, odkar je zmanjkal tvoj nono, kompare Zepil, ni še nihče stopil v cerkev, da bi pometal pod ali pa brisal prah. Sam sem se poprijel iz lastne volje in zastonj vseh tistih servicij in sem jih nadaljeval iz svoje lastne volje in zastonj prav do zdaj. Stari fajmošter in tisti, ki je zdaj, in duhovnik Ščefin, so to vedeli in me radi imeli, zakaj plačanega mežnarja za Gorenjo Garganjo, kdo bi ga manteniral?

In zdaj en pivel, z obnašanjem hijerarha ali imperatorja, se je pojavil in mi zabrisal takšen befel, kakor bi bil jaz njegov hlapec! Da mi je storil molčati, bo morda imel pravico. O tem nimam avtoritete, da bi govoril in ne bom gusnil niti besede. Ma na konto pometanja in čiščenja, zvonjenja in ugašanja sveč, presneti pandul, naj se sam dištrigira. Vest me ne peče, da bi bil kdaj slabo govoril o postavi Gospodovi in volji župnikovi, pa čeprav sem govoril odkrito in brez dlake na jeziku proti zlu in proti tistemu, ki ga ustvarja. In če sem vas oplazil s preveč svobodnim izražanjem in konfidenco, Vas prosim, da mi oprostite: storil sem to z dobrim namenom. Ko pojde to mimo, se bom tudi jaz ustavljal tam doli v cerkveni klopi s svojimi prijatelji in kompari: Viž Skopil, Leoncin Divjak, Pjer Stiskač, Meni Lista, Toni Montel, Viž Burin, da bom poslušal pridigo kaplana, ki je praznje oblečen.

In s tem vam zadnjič voščim dober večer.

Iz kulturne zakladnice

CELOVŠKI ROKOPIS (600-letnica nastanka)

Prvi zapiski v slovenskem jeziku so nastali v zvezi s krščansko vero, ki so jo začeli načrtneje širiti nemški duhovniki po letu 774. Tedaj je namreč moral karantanski knez Borut prositi Bavarce pomoči proti Obrom, za plačilo je postal njihov vazal, posredno pa tudi vazal Frankov, ki so imeli nadoblast nad Bavarci. Sina Gorazda in nečaka Hotimira je moral poslati na Bavarsko, kjer sta postala kristjana, mejo pa odpreti nemškemu duhovniku iz Salzburga. Vendar ti niso imeli veliko uspeha, ker so pridigali v nemškem jeziku. Šele okrog leta 800 so morali po odločbi Karla Velikega duhovniki učiti vero v ljudskem jeziku in osnovno versko znanje je moralo obsegati: Veropoved, Očenaš, Slavo, glavne grehe in glavne krščanske čednosti. Tako so se morali duhovniki naučiti jezika vernikov in jim pripraviti potrebne molitve in obrazce. Te molitve in obrazce so si zapisali in Franc Ramovš pravi, da »slovenskih tekstov je bilo več in tudi še drugačnih, a porazgubili so se«.

Do danes so se ohranili trije Brižinski spomeniki, ki so bili vpisani v sedanjo knjigo po letu 972 in pred letom 1022, njihov nastanek pa sega vsaj v prvo dobo pokristjanjenja.

V morda še zgodnejši čas sodi *Celovški rokopis*, a so ga zapisali pred kakimi 600 leti. Natančne letnice ni mogoče določiti, zgodovinarji ga postavljajo med 1362 in 1390. Rokopis je kratek, obsega samo en pergamentni list, ki je bil iztrgan iz neke knjige. Na njem so v lepi gotski pisavi in v nemškem pravopisu napisani *Očenaš*, *Češčenamarija* in *Apostolska vera*. List je pozneje nekdo preganil in na prazni strani zapisal več latinskih zapiskov o Marijini bratovščini v Ratečah na Gorenjskem in o umrlih duhovnikih v Podkorenu. Našli so ga v koroškem Zgodovinskem društvu v Celovcu, zato ga imenujemo Celovški rokopis, prvič pa je bil objavljen v reviji Kres (1881).

Nastal je v severozahodnem kotu Go-

renjske okrog Rateč, ki so do 1390 pripadale koroški župniji Marija na Zilji, sem pa so naselili tudi več freisinških podložnikov z Dolenjskega. Zato so v rokopisu zastopana vsa tri narečja: gorenjsko, dolensko in ziljsko. Prvotno besedilo je moralo nastati v dobi pokristjanjevanja, na kar kažejo starinski izrazi, kot: bodi = zgodi se, ino = tudi, ima priti = bo prišel, aoristna oblika: sejde = je sedel, pridi bogastvu tvoje = pridi tvoje kraljestvo. Oblika »kraljestvo« za latinski »regnum« je prišla v slovenščino šele po smrti Karla Velikega, ker je nastala iz njegovega imena: Karl - kralj - kraljestvo. Vendar pa je »bogastvo« po tradiciji ostalo v Očenašu do 15. stoletja.

Celovški rokopis, ki ga literarni zgodovinar Jože Pogačnik imenuje po kraju nastanka Rateški rokopis, predstavlja z Brižinskimi spomeniki tiste molitvene in verske obrazce, ki so jih morali verniki znati v domačem jeziku. S tem je bila dana podlaga slovenskemu pismenstvu, ki bi se bilo razvijalo dalje, če bi politične razmere ne bile tako težke.

MATIJA KASTELEC (350-letnica rojstva)

Rodil se je 1620 v Kilovčah blizu Prema na Notranjskem, postal 24 let star župnik v Toplicah na Dolenjskem, nato v Št. Jerneju, 1657 pa kanonik v Novem mestu, kjer je umrl 1688 in so ga pokopali v frančiškanski cerkvi.

Kastelec je znamenit iz dveh razlogov: program dotedanjih slovenskih katoliških pisateljev, ki so pisali samo za cerkev in duhovščino, je razširil tudi na ljudstvo; v slovensko književnost je vpeljal barok. Tedaj v XVII. stoletju so začeli ustanavljati razne bratovščine, da bi poglobili versko življenje, in tudi Kastelec je bil predsednik bratovščine sv. rožnega venca. In prav za člane svoje bratovščine je 1678 izdal *Bratovske bukvice S. Roženkranca* (ponatis 1682), v katerih je razložil 15 skrivnosti sv. rožnega venca, dal navodila za spoved, »koku se more enimu

BRATOVSKÉ BUKVICE SV. ROZENKRANCA

S. ROSHEN KLANZA.

V' katerih je ukúp sloshena visha ta Pfalter, ali Koshenkrantz s' tómi petnaistimi skriunoftmi moliti, inu koku se more enimu Bolniku k' isvelizhaniu pomagati; sravén samerkanišodpuftkou zhés ceilu lejtu.

Tu je preloshenu s' Nemshkiga, Lashkiga, inu Latinskiga na Crain-
što bessédo skusi

MATTHIA CASTELZA

Chorarja, inu Beneficiata S. Roshenkranza, u' Novim Mestu

Stiskanu u' Nemshkim Gradzu skusi Widmanstetterske Eirbe, u' tém lejtu 1675.

Vsakladi Joannesa Helma, u' Lublani
Ducvlniga Vesnika.

BRATOVSKÉ BUKVICE SV. ROZENKRANCA

bolniku k izveličanju pomagati«, molitve in pesmi. Knjiga je prevedena iz nemščine, latinščine in italijanščine.

Najbolj zanimiva, premissljevanjsko najgloblja in najboljše izdelana pa je Kastelčeva druga knjiga — *Nebeški cilj* (1684). Najprej je 40 poglavij raznih premissljevanj, nato Mesec božje ljubezni, premissljevanja za vsak dan v mesecu (ta Mesec so 1768 ponatisnili), molitve itd. Čutiti je, kako se je pisatelj trudil za bogat in živahen način izražanja, s čemer je vpeljal barok in dosegel višek v nabožnem slovstvu. Za primer. vzemimo odlomek o duhovni ljubezni:

Velika je muč te lubezni:

v lubleno rejč premeni tega zalubleniga.

Lubezn sturi, de edn
ne vej, kaj dela,
ne vej, kam gre,
je ena samovolna smrt.

Ta kir lubi, nej sam per sebi:
nič ne skrbi zase,
nič ne misli zase,
nič ne dela zase:

inu aku ga gori ne vzame tu, kar lubi,
taku on nej nigder.

Tretja Kastelčeva knjiga je *Navuk kristjanski* (1688), ki je prevod iz nemščine; obsega razlago krščanskega nauka, pouk za prvo sv. obhajilo s primernimi molitvami, premissljevanje, zglede in molitve za vse dni v tednu, »lepo pomenkovanje eniga katoliš inu lutriš človeka« in drugo.

Valvasor navaja še vrsto Kastelčevih del, ki so ostala v rokopisu. Tako je prevedel celotno sveto pismo, ki pa se je deloma izgubilo kakor ostali rokopisi. Sestavil je tudi obsežen latinsko-slovenski slovar (*Dictionarium latino-carniolicum*), za katerega je nabral besede iz vseh narečij, nekaj pa jih je ustvaril tudi sam (npr. znanstvo, naplečnik). Jezik v njegovih spisih je literarna dolnejščina z rahlo primesjo notranjščine. Dobro je poznal protestantske pisatelje, iz katerih je vzel pravopis in 11 pesmi izmed dvajsetih, ki so izšle v Bratovskih bukvicah. S svojimi spisi je v tistih suhih časih pritegnil tudi druge, da so začeli pisati; iz njegovih knjig se je npr. učil eden največjih slovenskih pridigarjev — Janez Svetokriški.

MIHAEL MIKEC

(350-letnica smrti)

Mihael Mikec je danes malo znan, vendar je bil eden prvih mecenov ali podpornikov slovenske knjige, odločen nasprotnik protestantov in učen Slovec.

Rodil se je v Ljubljani neznano kdaj, dovršil šole, postal doktor cerkvenega prava, duhovnik in menda 1591

Ljubljanski kanonik. Tako je bil tovariš poznejšega škofa Tomaža Hrena, njegov zvest pomočnik in naslednik v prebendi in dekanatu. Vsaj 1598 je bil prislednik deželnega vicedoma in član deželnega zbora. Zaradi sposobnosti in delavnosti je napredoval do stolnega dekana, stanovskega odbornika, apostolskega protonotarja in nadvojvodovega svetovavca.

Mikec je živel vzorno življenje, zato je lahko krepko pomagal Hrenu pri njegovem delu za katoliško versko obnovo. S škofom ga je vezalo tudi zanimanje za slovenske knjige. Sam je menda napisal le latinski *Speculum charitatis et patientiae* (Ogledalo krščanske ljubezni in potrpežljivosti), toda prof. Kidrič piše, da je bil »med ljubljanskimi prelati za dobo 50 let iz tridentinskega koncila poleg Hrena edini, ki je dejansko dokazal, da se zaveda dolžnosti do katoliške slovenske knjige«. Leta 1615 je namreč izšel v Augsburgu »v zakladi tiga velike časti vredniga gospoda Mihaela Mikeca, s. pisma doktorja inu dehanta v Ljubljani« drugi slovenski katoliški katekizem — *Kanizijev katekizem* — (prvi je bil Posnetek katoliškega katekizma v slovenskem jeziku, predložen po vprašanjih za katoliško mladino . . . , ki ga je izdal 1574 v Gradcu cistercijanec v Vetrinju Lenart Pachernerker). Kanizijev katekizem je prevedel jezuit Janez Čandek iz Višnje gore, ki je za škofa Hrena pripravil 1613 Evangelija inu listuvi.

Mikec je umrl leta 1620 v Ljubljani.

FRANCE JANČAR (150-letnica rojstva)

Rodil se je 1820 kot sin siromašnih staršev v Črešnjevcih, v župniji Sv. Petra pri Radgoni. V osnovni šoli v Radgoni mu je pomagal njegov rojak katehet Peter Dajnko, znan iz slovenske literarne zgodovine, ker je 1824 v slovnici vpeljal novo abecedo »dajničico«. Gimnazijo je dovršil v Mariboru, bogoslovje v Gradcu. Po novi maši 1845 je kaplanoval na 15 različnih krajih na

Štajerskem, do župnika pa se ni mogel povzpeti, ker ga vlada zaradi odločnega narodnega prepričanja ni marala. Umrl je 1889 v Zbigovcih.

Jančar je bil vnet narodni gospodar in strokovnjak za vinogradništvo. Ko je prišel 1861 za kaplana k Sv. Benediktu v Slovenskih goricah, je začel sodelovati z živinozdravnikom in veleposestnikom Dominikom Čolnikom, ki je imel poleg drugega poskusni vinograd, v katerem je gojil skoraj 400 vrst vinskih trt vseh krajev. Jančar se je tako izpopolnil v vinogradništvu in sadjarstvu, da je na vseh službenih postajah učil kmete umnega gospodarstva in žel bogate sadove. Po starših je podedoval obširen vinograd, s prihranki si je kupil v bližnjih Zbigovcih obsežno posestvo — oboje pa je spremenil v vzorno kmetijo, ki je postala praktična šola za vse Slovenske gorice.

Škof Slomšek je visoko cenil Jančarjeve izredne sposobnosti, zato ga je nagovoril, da je začel pisati. V Novicah je sodeloval od 1851. V njih je izšel v nadaljevanjih *Mladi vinicar*, ki je doživel ponatis v knjigi, leta 1867 pa ga je izdala izpopolnjenega Mohorjeva družba z naslovom *Umni vinorejec* v 6.000 izvodih. To je prvo slovensko strokovno delo s tega področja, napisano »po lastnih skušnjah«. Dve leti pozneje je MD izdala drugo Jančarjevo knjigo: *Umni gospodar*, v katerem je bogato berilo za vse panoge gospodarstva (15.000 izvodov).

Jančar je pridno sodeloval tudi pri drugih tedanjih listih in v Koledarju MD.

JOSIP DOLJAK (150-letnica rojstva)

Josip Doljak je bil politik in se je rodil 1820 v Grgarju. Dopržil je pravne študije ter služboval v Milanu in od 1858 v Tistu kot deželni svetnik. Leta 1848 so ga izvolili v državni zbor na Dunaju kot zastopnika goriške okolice.

V državnem zboru je igral Doljak vidno vlogo ter bil med najodličnejšimi slovenskimi poslanci. Ko je šlo za

odpravo podložništva, je stavil predloge za hitro odpravo, za odškodovanje iz posebne zaloge in za izvolitev odbora, ki naj določa odškodnino. Prav ti predlogi so dali njegovim nasprotnikom povod, da so začeli govoriti, češ da zagovarja graščake. Užaljen je že oktobra odložil mandat in se umaknil iz političnega življenja. Ko so italijanski poslanci iz Dalmacije in Primorja zahtevali, naj se jim zbornične obravnave tolmačijo v italijanščini, se je Doljak kot poročevalec postavil za jezikovno enakopravnost vseh narodov.

Doljak je leta 1848 v časopisu Slovenija zelo jasno začrtal v članku *Austrija in Slavjani* pota in cilje slovenski politiki: postavil se je proti madžarsko-nemški hegemoniji, zahteval združitev Slovencev, samostojno narodno življenje, vpeljavo slovenskega jezika v šole in urade, boj proti Frankfurtu in za obstoj Avstrije, če bi pa Avstrija razpadla, »si bodo slavjansko zemljo Slavjani vzeli«. Zaradi teh jasnih domoljubnih nazorov ga je Slovenija priporočila v zopetno izvolitev, kar pa je preprečil Anton Gorjup, ki je nasvetoval volivcem Josipa Černeta.

V kulturno življenje je Doljak posegel v Gorici in Trstu. V Gorici je bil nekaj časa načelnik Slavjanskega bralnega društva, v Trstu pa predsednik časnega odbora Narodne slovanske čitalnice. Toda že 1861 je umrl v Trstu. Za njegove štiri sirote — med njimi je bila tudi poznejša pisateljica Pavlina Pajkova — je skrbel njegov brat Matija Doljak, ki je bil prav tako državni poslanec ter je govoril na taborih v Šempasu in v Brdih (1869).

VALENTIN PLEMEL (150-letnica rojstva)

Valentin Plemel je bil eden prvih slovenskih botanikov svetovnega slovesa. Ko je kot kaplan služboval na Notranjskem, Dolenjskem in Gorenjskem, je študiral domače rastline, jih zbiral in opisoval. Leta 1862 je izdal razpravo *Beiträge zur Flora Krains* (Prispevki h kranjskemu rastlinstvu),

s katero se je ovekovečil v botanični literaturi. Rastline je uredil po abecedi in jih opisal izvirno in zanesljivo, podatki so točni, nahajališča vestno navedena. Večino opisanih rastlin je še istega leta podaril v lepih primerih deželnemu muzeju v Ljubljani za Herbarium Carnolicum. Na dunajski svetovni razstavi 1873 je Plemel predložil bogat herbarij, ki mu je prinesel medaljo za napredek spoznavanja deželne flore. Tudi ta herbarij je prišel pozneje v deželni muzej, enega pa je dobila ljubljanska realka.

Plemel je bil tako znan, da je Niessl v. Mayerdorf v njegov spomin imenoval glivico na Zoisovi zvončnici *Leptosphaeria Plemeliana* ter jo v Avstrijskem botaničnem časopisu 1881 podrobno opisal. Po Plemelu je imenovana tudi *Centaurea coriacea* Plemeli, ki je opisana v istem časopisu leta 1884.

Valentin Plemel se je rodil leta 1820 na Bledu, postal 1843 duhovnik ter služboval kot kaplan na Premu pri Ilirski Bistrici, v Cerknici, v Koprivniku pri Kočevju, v Leskovcu in Škocjanu na Dobravi. Leta 1857 je prišel kot lokalist v Koroško Belo; tu ga je na večer 2. junija 1875 v cerkvi zadela strela in teden dni kasneje je za posledicami umrl.

LOVRO TOMAN (100-letnica smrti)

Med staroslovenskimi politiki sta bila poleg »očeta« *Bleiweisa najuglednejša* Luka Svetec in Lovro Toman. Toman se je rodil 1827 v Kamni gorici, dovršil na Dunaju pravo in od 1865 do smrti 1870 deloval v Ljubljani. Bil je deželni in državni poslanec in 1867 je v parlamentu odločno obsodil dualizem, to je razdelitev države v avstrijsko in ogrsko polovico, pri glasovanju pa je glasoval za že izvršeno razdelitev. S tem je dobil koncesijo za gorenjsko železnico, nakopal pa si je hude napade mladoslovencev.

Toman je bil tudi pesnik, in sicer rodoljubne smeri, ker je začel peti v letu svobode 1848, ko je bilo vsesplo-

LOVRO TOMAN

šno narodno navdušenje. Njegovi vzori so bili: Bog, svoboda in domovina. Njegova zbirka *Glasi domorodni* (1849) je žela svoj čas velik uspeh, danes pa je skoraj povsem pozabljena, ker so se časi spremenili in ker je pisal Toman predvsem zato, da bi prebujal narodno zavest. Nekoliko boljši je venec ljubezenskih pesmi *Milotinke*, ki so nastale zaradi smrti žene Josipine Urbančič-Turnograjske (1833-1854), prve slovenske pesnice.

Toman je tudi drugače veliko kulturno deloval ter je bil med ustanovitelji Slovenske Matice.

RADO MURNIK (100-letnica rojstva)

Med največje slovenske humoriste spada Rado Murnik, ki se je rodil 1870 v Ljubljani, študiral medicino na Dunaju, a je ni dovršil, postal književnik in časnikar, toda od 1921 je bil brez službe in osem let bolan. Za 60-letnico mu je ljubljanska občina naklonila zavetišče v mestni ubožnici in tu je 1932 umrl, pozabljen od vseh.

Murnik si je pridobil ugled s humorističnim romanom *Groga in drugi* (Ljubljanski zvon, 1895), v katerem je glavni junak Groga Kozól, ki je včasih nekoliko počasne pameti, zato marsi-

kdaj katero ugame, vedno pa je toliko prebrisan, da si zna pomagati. Mož je že na zunaj tak, da mora vzbujati smeh, tragika pa je, da se tega ne zaveda. V romanu je polno položajne komike (zamenjava pisem, oseb, baron v košu itd.), še več pa besedne. Roman pa ni samo satiričen, ampak je po Slodnjaku tudi »parodija nekaterih poglavitnih motivov domače in tuje literature, od Linhartovega *Matička* in njegove *Micke* do Jurčičevega *Desetega brata*, od Tavčarjevih ljubezenskih novel do sklepnih verzov v prizoru *Noč Goethejevega Fausta*, od evropskega zgodovinskega romana do moderne dekadentske črtice in mednarodnega kolportажnega romana«. Prav tako zanimiv in svojstven je jezik.

Sledili so krajši humoristični spisi, ki jih je izdal v knjigah: *Ata Žužamaža* (1900) je humoristična novela o podeželskih veljakah in vaškem častihlepu; *Navihanci* (1902) so vesele povesti o različnih stanovih in njihovih značilnih napakah; ta knjiga je najboljše Murnikovo humoristično delo; *Znanci* (1907) prinašajo humoristične in resne novele, med njimi ganljivi *Materino srce* in *Mali kavalir*, ki so ga ponati-

RADO MURNIK

snili tudi v šolskih čitankah; *Jari junaki* (1909) so smešne zgodbe, največ iz vojaškega življenja, napisane v ljubljanskem in ribniškem narečju in v Trubarjevem jeziku; *Matajev Matija* (1909) je dolga novela o kmečkem originalu, nekoliko raztegnjena in pretirana; *Lovske bajke in povesti* (1914) obsegajo različne lovske zgodbe itd.

Najobširnejše Murnikovo delo je zgodovinski roman *Hči grofa Blagaja* (LZ 1911-13). Zasnoval ga je na temeljitih študijah ter opisal razgibano dobo v Ljubljani v drugi polovici XV. stol., ko so Turki pustošili po slovenski zemlji. Toda pisatelj se je v zgodovinskih opisih izgubil, zato je roman šibek in do danes še ni izšel v knjigi. Iz romana je Murnik pozneje ustvaril mladinski roman *Lepi janičar*, ki je izšel šele po pisateljevi smrti 1954. V njem je ganljivo in snovno zanimivo prikazal usodo slovenske deklce, ki trpi v turški sužnosti — podobno kot Jurčičev Juriš Kozjak, s katerim ima marsikaj skupnega. Lepi janičar mladini ugaja, zato je doživel že več ponatisov.

LETO 1870

Leto 1870 je bilo v slovenskem kulturnem in političnem življenju zelo razgibano. Josip Stritar je ustanovil na Dunaju *Zvon*, prvo pravo revijo, v kateri je priobčil roman v pismih Zorin, Literarne pogovore, elegijo Na Jenkovem grobu in vrsto drugih prispevkov. Fran Levstik je začel izdajati prav tako na Dunaju humoristični list *Pavliha*, v *Zvonu* pa je priobčil Franjine pesmi, satiro Sveti doktor Bežanec v Tožbanji vasi, Lesnike in drugo. Josip Jurčič je odšel proti koncu leta v Sisek za sourednika *Südslavische Zeitung*, da bi v nemškem jeziku branil slovenske koristi, napisal pa je črtice: Lipe, Pipa tobaka, Moč in pravica in Županovanje v Globokem dolu. Simon Gregorčič je zapel naslednje pesmi: Siromak, Siroti, Njega ni!, V mraku, Hajdukova oporočka, Opomin k veselju, Novi most in druge.

Mohorjeva družba v Celovcu je za to leto izdala naslednje knjige: *Koledarček družbe sv. Mohora* za navadno leto 1871. *Poljedelstvo* s posebnim ozirom na domače pridelke. Spisal Ivan Tomšič, c. k. učitelj. *Slovenskih večernic XXI. zvezek*. Žalost in veselje. Povest za prosto ljudstvo. Spisal Andrejčkov Jože. *Slovenskih večernic 22. zvezek*. Domače in tuje živali v podobah. Slovenske mladine v poduk in kratek čas opisal Fr. Erjavec, profesor na kr. višji realki v Zagrebu. *Slovenskih večernic XXIII. zvezek*. Janežičeve večernice za pouk in kratek čas. *Življenje svetnikov in svetnic Božjih*. Po najboljših virih spisal Matija Torkar, duhoven ljubljanske škofije.

Stalnih udov je bilo 16.165, torej, 2.539 več kot prejšnje leto.

Slovenska Matica je izdala pet publikacij; to so: *Letopis Matice Slovenske* za leto 1870. *Atlant*. Slovensko besedilo priredil Matej Cigale. *Razne dela pesniške in igrokazne Jovana Vesela-Koseskiga*, finančnega svetovavca (960 strani). Friedrich Karl Ludwig Schoedler: *Knjiga prirode*. II. snopič. *Astronomija in Kemija*. *Slovenski Štajer*. Dežela in ljudstvo. (Tretji oddelek. Narodno gospodarstvo.) Spisal dr. Ivan Gršak.

Knjige so tiskali v prib. 2.000 izvodih.

OSKAR HUDALES

V ponedeljek, 16. decembra 1968, je umrl v Mariboru znani mladinski pisatelj Oskar Hudales. Rodil se je 1905 v Žagi na Tolminskem, zaradi prve svetovne vojne pa se je družina preselila na očetov dom v Savinjski dolini in tu ostala. Nižjo gimnazijo je dovršil v Celju, učiteljsiše v Mariboru, nato je služboval po različnih štajerskih vaseh. Med zadnjo vojno so ga Nemci preselili v Srbijo, po vojni je bil nekaj časa v prosvetni službi, končno je postal poklicni pisatelj.

Leta 1934 je Hudales izdal svojo prvo mladinsko knjigo *Gmajna*, kateri so skoraj vsako leto sledile nove mladinske

ske knjige, vsega skupaj 41 knjig za mladino in odrasle. Njegova mladinska dela so vzgojna ter obravnavajo različne zgodovinske dogodke in razvoj tehnike, s čimer hoče avtor na lahek način seznaniti bralce.

Za odrasle je napisal dva debela romana iz slovenske zgodovine. Prvi je *Križar Lenart*, v katerem je po zgodovinskih virih prikazal enega redkih Slovencev, ki se je udeležil križarskih vojn ter doživel vse strahote saracenskih napadov. Drugi roman je nastal ob 1100-letnici panonsko-slovenskega kneza Koclja. V njem je poustvaril tedanje razgibane razmere, v katerih je deloval ta knez in sta sv. brata Ciril in Metod vpeljala slovansko bogoslužje. Pisatelj je zelo toplo in človečansko prikazal vse tri vodilne osebe, zato je ta roman višek njegovega pisanja.

Hudales ne spada med prvake slovenskih pisateljev, vendar pa je zlasti za mladino ustvaril nekaj del, ki bodo njegovo ime ohranila potomcem.

TONE SELIŠKAR

V nedeljo, 10. avgusta 1969, je umrl v Ljubljani Tone Seliškar, eden najvidnejših sodobnih mladinskih pripovednikov. Rodil se je 1900 v Ljubljani, dovršil učiteljske in služboval po različnih krajih, precej časa tudi v Trbovljah, kjer se je seznanil z revščino rudarjev, kar mu je dalo snov za vrsto socialnih pesmi. Med zadnjo vojno je odšel k partizanom, nato je bil urednik in publicist.

Seliškar je 1923 izdal pesniško zbirko *Trbovlje*, ki jo je posvetil »vsem sajastim bratom in sestram, ki umirajo na našem, s krvjo omadeževanem planetu«. Pesmi so pretresljive, ker prvič v slovenski literaturi odkrivajo težko življenje rudarjev, zanimive pa so tudi zaradi ekspresionističnega sloga, ki je poln nenavadnih primer in drznih podob. Nekako nadaljevanje so *Socialne pesmi* (1937), vendar pa so bolj realistične in osebno izpovedne. Domoљubne in revolucionarne budnice ter žalostinke za padlimi tovariši prinaša knjiga *V naročju domovine* (1947).

TONE SELIŠKAR

Toda največ uspeha je Seliškar dosegel na mladinskem polju. Že 1929 je napisal mladinsko povest *Rudi*, v kateri je prikazal siromašnega fanta, ki gre v Ameriko iskat očeta, tam s pridnostjo postane iznajditelj pri avtomobilih ter doseže velik uspeh v življenju. Povest je vsebinsko nova, ker govori o strojih, raketnem avtu, Lindbergu, obljubljeni deželi Ameriki, ker je podana na ganljiv način in v skladu z doživljanjem preprostega fanta.

Še večji uspeh je dosegel z *Bratovščino Sinjega galeba* (1936), ki je doživela vrsto ponatisov, prevodov v tuje jezike in filmsko obdelavo. Pisatelj je dobro zadel skupino dečkov, ki se odpravijo z ladjo na morje, kjer doživijo vrsto napetih dogodkov in uspehov, ki morajo privlačiti mladino.

Z morja je tudi povest *Posadka brez ladje* (1955), kjer spet nastopajo otroci, ki jih zanese usoda v Afriko, Italijo in Dalmacijo, kjer končno dobijo ladjo ter jo spremenijo v eno prvih jugoslovanskih vojnih ladij.

Dve leti pozneje so izšli *Indijanci in gusarji* o ljubljanskih fantičih, ki bi šli radi skrivaj v Ameriko, vendar se po raznih pustolovščinah vrnejo domov. Živali in partizane opisuje na humorističen način v knjigah *Mule in Liščki*.

Seliškar je napisal tudi nekaj knjig za odrasle, toda največji uspeh je dosegel v mladinski literaturi, ker je znal poiskati novo snov, primerno sodobni mladini, in ker ni vsiljeval svojih nauk, kar je bila napaka prejšnjih mladinskih pripovednikov. Njegove povesti so sveže, sočne, zanimive, dovolj napete in ganljive, primerne otrokovi duševnosti in njegovi radovednosti, zato bodo ohranile svojo vrednost.

SAH MAKS

Od stotnika do cesarja in jetnika

(Ob dvestoletnici Napoleonovega rojstva)

Napoleon Bonaparte je bil trmast otrok težkih časov. V mesecih pred rojstvom sta se njegova starša borila, da ne bi Korzika prišla pod francosko oblast. Ko je vstaja propadla in se je mati Leticija vrnila domov v Aiaccio, se je zaobljubila, da se bo njen sin maščeval za Korziko. Vzgoja trmastega otroka in njegovo šolanje je bila težko vprašanje. Družina je bila revna. Tedaj je novi francoski kralj Ludovik XVI. hotel izboljšati razmerje med Francijo in Korziko. Ustanovil je številne štipendije za sinove Korzičanov. Tako je bil tudi devetletni Napoleon sprejet v zavod Autun pri Lionu. Življenje v zavodu je bilo trdo, podnebje ostro in hrana slaba. Prvič je mali Korzičan videl led, ko mu je v nezakurjeni sobi pozimi zmrznila voda v umivalniku. Nato je bil sprejet v vojaško akademijo v Brienne. Tu je prišel med aristokratske tovariše in v njih ni našel prijateljev. Zaprl se je vase, veliko čital in študiral. Ponosen in trmast, ni mogel prenašati ponižanj. Nekoč je bil kaznovan in bi moral jesti kleče pred vrati obednice. Tedaj je pobledel in od jeze bruhal. Nadzorniku pa je zabrusil v brk: »Gospod, jedel bom stoje in ne

kleče. V naši družini klečimo samo pred Bogom.« Mati je o njem večkrat tožila, da je Napoleon edini otrok, ki ji ne daje upov. Ko pa je končal vojaško akademijo, je bil odličen v matematiki, zadosten v zgodovini in zemljepisu ter povprečen v jeziku in slovnici.

Ko je izbruhnila velika francoska revolucija, ki je odpravila fevdalni red in kmečko podložništvo ter razglasila deklaracijo o pravicah človeka in državljana, je imel Napoleon dvajset let. Novi red ga je zajel in ga v nekaj letih dvignil od navadnega častnika v generala, prvega konzula, cesarja in nazadnje v jetnika sredi Atlantika na otoku Sv. Helene.

Nobena zgodovinska osebnost ni imela toliko življenjepiscev kot jih je imel Napoleon Bonaparte. O njem so skušali popisati vse, a po dvesto letih še ostaja veliko neodkritega. Spreminjal se je od jutra do večera, uro za uro, dan za dnem. Pod istim pokrivalom je bil zdaj despot, moder uradnik, romantični zaljubljenec, nasilnež, vojni genij, poveljnik, demagoški kaplar. Papež, ki je doživel na svoji koži, koliko je veljala Napoleonova dana beseda, ga je imenoval komedijanta. Ker se o Napoleonu ne da na nekaj straneh podati življenjepisa, se bom omejil na usodo njegovega sina, ki svojega nesrečnega očeta ni nikdar poznal.

Rimski kralj mora v pozabo

Sredi vročega julija 1818 se je avstrijski cesar Franc I. vznemirjen nenadoma vrnil iz Dalmacije na Dunaj s svojo četrto ženo Karolino Avgusto. Na dvoru sredi Dunaja je bilo prevroče in 50-letni cesar je hotel čimprej v letni dvorec Schönbrunn. Toda njegova hitrica je morala popustiti pred knezom Klementom Venceslavom Lotarjem von Metternichom, 45-letnim kanclerjem, ki je predložil cesarju v nujen podpis odlok, ki se je glasil:

»Mi, Franc, po milosti božji avstrijski cesar, ker moramo določiti naslov, vojaški položaj, stopnjo in osebni od-

nos kneza Franca, Jožefa, Karla, sina naše preljube hčere Marije Lujize, avstrijske nadvojvodinje, vojvodinje Parme, Piacenze in Guastalle, mu podeljemo naslov vojvode Reichstadtskega in določamo, da mu pripada mesto neposredno za knezi naše družine in avstrijskimi nadvojvodi...»

Knez, o katerem je govoril gornji dekret je imel tedaj komaj sedem let. Bil je lep deček, svetlih las in še daleč od onih let, ko začenjajo kneževiči povzročati skrbi. Toda naglica, s katero je knez Metternich, avstrijski kancler, izsilil cesarjev podpis, je prikrivala nekaj, o čemer odlok sploh ni govoril. Ime očeta tega dečka je cesarski odlok hote zamolčal. Molčal je cesar Franc, molčal dunajski in vsi evropski dvori v letu 1818. Ta kneževič je bil Napoleonov sin. To je bilo vse, kar je še ostalo od nekdanj tako mogočnega cesarja Napoleona, v treh letih po bitki pri Waterlooju.

Ministri, maršali in celo Napoleonovi bratje sami, so se želeli čimprej vključiti v dejansko vstali legitimizem. To niso bili več bonapartisti, niso več povzročali skrbi. Edina nevarnost je bil še njegov sin, ki ga je bilo treba pravočasno potisniti v pozabo in ob stran. Rimski kralj je moral izginiti, izginiti je moral Napoleonov dedič, in ga predstaviti kot brezpomembnega avstrijskega vojvodo. Ko je cesar Franc podpisal odlok, je takoj odšel v Schönbrunn, kjer ga je, kot običajno, čakala vsa družina. V ospredju je stal dedič Ferdinand, ki ga je ves Dunaj poznal kot čudaka. Ko je postal cesar, se je sprehajal po Dunaju v svečani uniformi in z dežnikom ter tako zabaval ne le Dunaj ampak vso Evropo. Cesarja je čakal tudi dvanajstletni Franc Karel, ki je sežigal lutke in kričal: »Sprazžil bom Napoleona,« ko pa je dorastel, je rad prirejal conference pred konji v cesarskih hlevih. Potem je še bila vrsta nadvojvod in nadvojvodinj, bližnjih in daljnih sorodnikov, ki so prihiteli, da bi se poklonili družinskemu poglavarju in njegovi ženi. V ozadju pa je bil v spremstvu nekega avstrijskega grofa

deček, za katerega se je zanimal kancler Metternich: mali jetnik, Napoleonov sin, vojvoda Reichstadtski.

Kje je moj oče

Za malega dečka je bil prihod starega očeta cesarja Franca I. vesel dogodek. Cesar ga je nekoč zibal na kolenih, se smejal njegovim grobim nemškimi jezikovnim pogreškom in mu odkazal lepo stanovanje v levem krilu palače. Deček je dobro vedel, da samo staremu očetu Francu sme postaviti vprašanje: »Kje je moj oče?« To je bilo vprašanje, na katero mu ni maral nihče odgovoriti.

»Kje je moj sin? Kaj so storili z njim?« To vprašanje pa je postavljajl 3000 milj daleč od Evrope jetnik na otoku Svete Helene svojemu dvoru, redkim obiskovalcem in svojemu ječarju siru Hudsonu Loweju. Tri leta je že bil na otoku, a o sinu nobene neposredne vesti. Žena Marija Lujiza mu ni pisala, prav tako ne drugi. Le njegova mati, stara gospa Leticija, je iz svojega zatočišča na trgu Venezia v Rimu pošiljala pismo za pismom na otok Svete Helene, toda niti eno ni prišlo do naslovljenca. Vsi kralji Evrope, ki so se ji nekoč klanjali in ji poljubljali roko, so jo sedaj puščali brez odgovora. Vsi potomci sodarjev in gostilničarjev, katere je njen sin povzdignil v kneze in vojvode, so se ogibali vsakega stika z gospo s Korzike, kateri je ostalo le eno samo prijateljstvo s starim papežem Pijem VII., katerega je njen sin Napoleon vrgel v ječo. Kadar sta se njuni kočiji srečali v Rimu, je bil papež Pij VII., ki je izstopil iz svoje kočije in se približal s svojim počasnim korakom starca Leticiji in jo nagovoril: »No, madame, imate kake vesti o dobrem cesarju?« Toda vesti ni bilo nobene. Napoleon ni smel imeti stika ne z materjo ne s sinom. Smel je le govoriti pred sliko svojega sina: »Ubogi otrok, ne boš nikdar videl svojega očeta.« Slika dečka, ki jo je imel Napoleon pri sebi, je bila še izza starih cesarskih časov, iz časov, ko so se pred

njo klanjali vladarji Evrope, ko so se ob njegovem rojstnem dnevu klanjali vladarju. Toda to je bilo le ob prvem in drugem rojstnem dnevu. Ob tretjem rojstnem dnevu očeta ni bilo pri njem. Tedaj je bil pri Arcis sur Aube in se pripravljal na poslednjo bitko proti vojski svojega tasta: 23.000 Francozov proti 90.000 Avstrijcev. Toda tudi mali tisto noč ni spal. Njegovo guvernanto, madame Motesquiou, je prebudilo stokajoče jokanje. V sosednji sobi pa je mirno spala svojih sladkih sedem ur mati Marija Lujiza. Iz Dunaja pa so že šli na pot častniki, da bi pripeljali mater in sina v Avstrijo.

Od tedaj dalje Napoleon ni dobil več nobene vesti o sinu. Edina pisma Reichstadtskega vojvode so bila naslovljena v Parmo. »Ma chère Maman«, je spočetka pisal sin. Pozneje pa je pisal »Liebe Mutter«. Ko ga je mati le mimogrede obiskala na Dunaju, ji je nekoč na skrivaj izmaknil čevelj, ki ga je nato ljubosumno čuval v svoji sobi kot dragocen spomin na mater, ki se ji je vedno mudilo dalje. Komaj je prišla, se ni mogla umiriti, že je šla dalje. Sin jo je tako poredkoma videl, da se mu je zdela le privid.

Poslednja volja

Na Sveti Heleni je imel Napoleon pri mizi vedno prazen stol: prostor za ženo Marijo Lujizo. Toda v letu 1821 je le poredkoma sedel k mizi. »General Bonaparte je bolan na jetrih, bolezen, ki je stopila v skrajni stadij... Angleški zdravniki me opozarjajo, da je konec blizu...« tako je zapisal čuvaj Hudson Lowe. To je razumel tudi Napoleon. Protesti proti ječarju so ponehali. Hiša se je umirila, cesar je sestavil testament in pozabil na svoje žalostno stanje in okolje. Zaživel je zopet v preteklosti, v dolgih seznamih zapuščin in darov prijateljem, služabnikom in soročnikom. Poseben odstavek je v testamentu namenil celo ženi Mariji Lujizi, katere nezvestoba mu ni bila neznanca. »Na svojo ljubo ženo sem bil vedno ponosen, nanjo hranim do zad-

njeja najnežnejša čustva. Prosim Vas, čuvajte in branite mojega sina pred nevarnostmi, ki obkrožajo njegovo mladost.« Pozabil je na njeno nezvestobo, samo da bi ona mislila na sina. Glavna osebnost testamenta je bil sin, deček desetih let, kateremu Napoleon ni zapustil denarja, temveč le stvari, ki so mu služile v njegovih vojnah ali pa v ujetništvu. Sinu je priporočal: »Sin moj, nikdar ne pozabi, da si se rodil kot francoski knez in nikdar ne dopusti, da bi postal orodje v rokah tistih, ki zatirajo Evropo. Nikdar se ne vojskuj in ne škoduj Franciji.« Še pred pragom smrti je skušal sina iztrgati iz Metternichovih rok. Napoleon je umrl 5. maja 1821. leta med hudo nevihto. Na Dunaju je bilo tedaj vroče in mladi vojvoda, njegov sin, se je veselo pripravljal na odhod v Schöbrunn. Tri dni nato, ko je bil njegov oče že v zemlji, se je cesarski sprevod podal v letni dvorec Franca I. Sveta Helena je bila neznansko daleč in vest o Napoleonovi smrti je prišla v Avstrijo preko Londona šele prve dni julija. Metternich se je oddahnil. Bilo je konec skrbi. Marija Lujiza je brala vest o smrti svojega moža v časopisih in je za pokojnika naročila 2000 maš. 1000 so jih darovali na Dunaju in 1000 v Parmi. V mrtvaškem »oremusu« duhovniki niso smeli izgovarjati imena pokojnika. Namesto »ponižno te prosimo za dušo tvojega služabnika Napoleona«, so mašniki morali dvatisočkrat ponoviti: »prosimo te za dušo tvojega služabnika, soproga naše vojvodinje« in tako so zamolčali ime tudi pred večnim Bogom.

Sin hoče zvedeti resnico

V Schönbrunnu so vsi vedeli za žalostno vest o Napoleonovi smrti, razen sina, ki si ni znal razlagati molka, zadrege dvora in služabnikov, kadar se je prikazal. 16. julija pa mu je eden izmed učiteljev, Foresti, položil roko na ramo in mu govoril o daljnem otoku, kjer je nekaj let prebival cesar Napoleon. Cesar Napoleon? Zakaj mu je

Foresti tako govoril o njegovem očetu? »Cesar je bil hudo bolan, njegovo stanje se je poslabšalo...« Deček je uprl svoje svetle oči v Forestija, sklonil glavo in dejal: »Je umrl?« Odgovora ni bilo. Napoleonov sin je tiho gledal Forestija in se počasi oddaljil. Cesarju Francu pa so sporočili: »Danes je vojvoda zaprt v svoji sobi in ves čas joče...« Ko je mladi Napoleon dopolnil 17 let, bi moral prejeti očetovo dediščino: meč iz Austerlitz, sedlo in vajeti, ki jih je rabil oče Napoleon, njegove pištole in opremo kapele s Svete Helene. Metternich vsega tega ni dovolil. Toda po skrivnih poteh je testament s Svete Helene prišel v roke mladega vojvode, ki se je z vso vnemo vrgel na knjige, ki so poročale o očetu. V kratkem času je propadlo vse prizadevanje učiteljev, da bi prikazali sinu očeta v drugačni luči. Deček se je usmeril popolnoma drugam. Izbral si je junake in prijatelje iz preteklosti, kar je naenkrat opazil ves dvor.

Neki dostojanstvenik je nekoč govoril vojvodi Reichstadtskemu kot običajno o nekem Napoleonu. Sin Marije Lujize pa ga je ostro prekinil in dejal: »Hočete reči, cesar Napoleon!« Ko je to zvedel kancler Metternich, je spoznal, da se je prehitro razveselil, da ga je prevzgojil v avstrijskega vojvodo. Marca 1830 se je ves dvor zbral v Schönbrunn, da bi prisostvoval izpitu mladega Napoleona. Cesar Franc je veselo poslušal odgovore svojega vnuka. Nenadno pa je prispela vest, da je Donava prestopila bregove in poplavlila Dunaj. Cesar se je takoj odpravil v mesto. Mladi vojvoda je hotel z njim, a cesar ga je ustavil, rekoč: »Ne smeš, ne moreš, saj veš, da si bolan in zdravniki...« V Schönbrunn so vse pogosteje začeli prihajati zdravniki in vselej povpraševali po vojvodi. Nekdo je cesarju javil, da so mladeničevi robcí okrvavljeni. Prišel je zdravnik Malfatti, ki je zdravil Beethovena in mu prepovedal jahanje, sabljanje, ples... Toda ko je bil pozimi leta 1831 ples na britanskem veleposlaništvu, se ga je vojvoda vseeno hotel udeležiti v beli uniformi

pešadijskega podpolkovnika. Ni maral plesati, hotel je samo govoriti z nekaterimi francoskimi generali, ki so bili povabljeni. Približali so se mlademu Napoleonu. Najstarejši se je priklonil vojvodi in angleški veleposlanik ga je predstavil: »Maršal Marmont!«

»Marmont! Če pomislim, da sem s tem možem delil svoj kruh!« je leta 1814 vzkipeł cesar Napoleon, ko je zvedel, da je ta maršal predal svoj VI. armadni zbor sovražniku. Vojvoda Reichstadtski pa je ponudil izdajalcu roko in dejal: »Gospod maršal, vesel sem, da pozdravljam v vas najstarejšega tovariša svojega očeta.« Dolgo sta govorila in nihče ni slišal njunega razgovora. Mladi vojvoda se je smejal, Francozi pa so zardevali. Marmonta je vojvoda često povabil na dvor v Schönbrunn in Marmont se je sedemnajstkrat odzval. Ni se naveličal. Metternich je dovolil, da je stari maršal pripovedoval 20-letnemu vojvodi o očetovih vojnih pohodih.

V tedenskih razgovorih je maršal orisal vojvodi sliko očeta, cesarja Napoleona. Ko je prišel do pohoda v Rusijo, je maršal, ki je sam doživljal svojo najslavnejšo dobo, kateri je bil priča, priporočil mlademu knezu, naj bere knjigo, ki jo je napisal general Philippe de Segur: *Histoire de Napoléon et de la Grande Armée en 1812*. To pa zato, ker je v tej knjigi resničnost vtisov. Kneževič se ni utrudil. Maršal Marmont, kakršenkoli je že bil, je bil edini, ki je bil maršal njegovega očeta. Lahko mu je povedal, kakšen je bil njegov oče, njegov glas, njegove kretnje in navade. Po Metternichovem ukazu bi mu bil moral govoriti tudi o žalostnih posledicah Napoleonovega pohlepa. Toda pred sinom svojega cesarja je maršal Marmont govoril le o zmagah od Toulona do Wagrama.

»In po zmagi pri Wagramu, gospod, je vaš oče spal tukaj v Schönbrunn, v eni izmed teh soban...«

Prezgodnji zaton

Pešadijski general Kutschera ni soglašal o vojvodovih vojaških sposobno-

stih z njegovimi vzgojitelji. Dober častnik ne študira, on koraka, jezdi, se poti... Vojvoda je to zvedel. Zajahal je konja in pokazal, da zmore vsak napor kot drugi. Toda čez pol ure je padel s konja, omedlel in iz ust mu je udarila kri. Tedaj so iz skladišča prinesli nosilnico, ki so jo rabili nekateri cesarji v starosti. Služabniki so nato nosili po vrstovih 21-letnega vojvodo. Imel je velike in globoko vdrtne oči in voščene roke. Ob njem je bila njegova najljubša prijateljica Zofija, žena Franca Karla. Pričakovala je drugorojenca Maksimilijana Mehiškega, v vozičku pa božala prvorojenca Franca Jožefa, ki je potem vladal Avstrijo 68 let. Govorila je le Zofija, da ne bi utrudila bolnika: »Jutri bom šla k obhajilu, hočeš tudi ti?« Prišel je trenutek popotnice in dvorni predpis je določal, da mora svečanosti prisostvovati ves dvor. Toda Zofija ni marala plašiti mladega vojvode in je prejela obhajilo skupaj z njim v kapeli. Oba sta klečala drug ob drugem kot ženitni par. Dvor pa je bil skrit za zavesami. Na Dunaj so prihajala pismo, ki so jih pisali Montholon, Gourgand, Marchand s Svete Helene, ki bi bili radi obiskali Napoleonovega sina. Metternich je prestregel vsa pisma in šel sam osebno v Schönbrunn. Ko so najavili vojvodi Metternichov prihod, se je bolnik zazrl v strop in zmajal z glavo. Bil je to prvi »ne«, ki ga je dal bolnik v svojem življenju in prvi »ne«, ki ga je prejel Metternich. Metternich je naglo in jezno odšel. Po parku pa so se radovedni Dunajčani mirno sprehajali in upali, da bodo ob oknih videli senco ubogega bolnika. Zofija se je morala umakniti vsled pričakovanja. Prockesch, edini in pravi prijatelj, je moral na Metternichov ukaz na pot v Rim.

21. julija 1832 se je Anton Prockesch na skrivnem predstavil madame

Leticiji, ki je že bila paralizirana in skoraj slepa. »Kako je z rimskim kraljem?« Prockesch ji je govoril o dečku, o njegovi živahnosti in upornosti. O boleznih pa je molčal. »Tudi njegov oče je bil tak v tej starosti,« je odgovorila gospa. Govorila je strme v praznino, govorila o Napoleonu, o vnuku, o pismih, ki jih je zastoj pošiljala na dunajski dvor. Naenkrat pa je avstrijski častnik videl, da je gospa vstala, da se mu bliža ob podpori svoje služabnice. Čutil je, da mu je položila roko na glavo: »Ker ne morem do njega, želim, da pride nad vas blagoslov stare matere tega ubogega otroka...« Prockesch je padel na kolena, stara gospa pa se je umaknila s počasnimi in drobnimi koraki.

Ob isti uri je nastopila agonija »ubogega otroka«. Marijo Lujizo, ki je spala v sosedni sobi, je prebudil krik: »Mutter, Mutter!« Klical jo je sin: »Ich gehe unter!« Odhajam. V naglici so poklicali komaj posvečenega duhovnika, ki je bil prvič navzoč pri umirajočem. Bil je istih let kot vojvoda. Gledala sta se in mladi Napoleon je sklenil roke in duhovnik je molil molitve za bolne in umirajoče.

Ob petih zjutraj, ko je bil zunaj že svetel dan, je v sobi bila še noč. Marija Lujiza je ob vzglavju gledala sinu v obraz in se ni zavedala njegove smrti. Videla je duhovnika, ki je vstal in druge, ki so padli na kolena. Videla je Malfattija, da je položil roko na mrličeve prsi in čutila, da jo nekdo vodi iz sobe. Ko so mrliču zatisnili oči, je ves dvor začudeno gledal. Na lice »avstrijskega vojvode« je smrt vtisnila poteze Napoleona, prvega konzula in prvega cesarja. Na tisoče Dunajčanov je šlo mimo mrtvaškega odra in so si šepetali: »Sedaj je podoben svojemu očetu. Samo svojemu očetu!«

Nad naslovno stran Vere, enega svojih največjih del, Missae solemnis, je Beethoven zapisal: »Bog nad vsako stvarjo! Bog me ni še nikoli zapustil!«

Župnik

Filip Kavčič

Desklanski župnik Filip Kavčič je bil eden izmed najbolj uglednih duhovnikov Sl. Primorja: ponižen in pobožen, izredno delaven in vnet dušni pastir, gostoljuben in prijeten družabnik, dober liturgist in razsoden škofijski svetovalec. Škof Jenko mu je v pogrebem nagovoru izrekel častno priznanje: »S svojo vero, z življenjem po veri in z vdanostjo v križih in trpljenju je dajal vernikom najlepši zgled, sebi pa jamstvo za večno poveličanje.« Župnik Kavčič je živ primer, koliko mora prestat duhovnik, ki hoče biti zvest svojemu narodu, Cerkvi in Bogu.

ŽIVLJENJEPIŠNI PODATKI

Rodil se je dne 21. aprila 1899 v Idriji kot sin rudarja. Ljudsko šolo je obiskoval v domačem kraju, gimnazijo pa v Ljubljani na Poljanah. Leta 1917 je maturiral in marca istega leta odšel k vojakom. Dodelili so ga pomožnim četam za aviacijo, ki je bila takrat še v povojih. Služil je v Črnovičah v Bukovini in v Zagrebu, konec vojne pa ga je zalotil na Dunaju v oficirski šoli. Po 20 mesecih vojaške službe se je vrnil domov in novembra 1918 vstopil v ljubljansko bogoslovje. Škof A. B. Jeglič ga je dne 29. junija 1922 posvetil v duhovnika. Novo mašo je pel v Idriji dne 9. julija 1922.

Ker je Idrija po prvi svetovni vojni pripadla Italiji, je novomašnik ostal na Primorskem. Nadškof Sedej ga je 1. oktobra 1922 poslal za kaplana v Črni vrh nad Idrijo. Po smrti župnika Janeza Abrama je Kavčič 7. oktobra 1924 postal župni upravitelj v Črnem vrhu, kar je ostal do svoje internacije. Na praznik Sv. R. Telesa, 31. maja 1934, so ga aretirali in čez same štiri dni, 4. junija, ga je izredno sodišče za zaščito države v Gorici obsodilo kot »državi nevaren element« na pet let konfinacije v kraju Castel del Piano Umbro (Perugia). Ko je Mussolini zasedel Abesinijo in ustanovil svoj »afriški imperij«, je pomilostil več kaznjencev. Na posredovanje goriškega nadškofa K. Margottija je bil župnik Kavčič 28. maja 1936 pomiloščen, a s pogojem, da se ne vrne več v Črni vrh. Prav tedaj se je s smrtjo župnika Vinka Mežana izpraznila župnija v Desklah. Nadškof je poslal tjakaj Kavčiča: najprej, 2. septembra 1936, kot župnega upravitelja in nato, 1. decembra 1938, kot župnika. Iz Deskel je dvajset let, od decembra 1938 do februarja 1959, upravljal vikariat Plave. Dvokratno je upravljal tudi Gorenje polje, in sicer leta 1945 od februarja do maja ter od aprila 1949 do aprila 1954.

Po hudi gripi leta 1959 mu je oši-

belo srce. Leta 1964 je stopil v pokoj, ne da bi pretrgal z dušnim pastirstvom v Desklah. O božiču 1968 je težje zbolel. Prepeljali so ga v bolnico v Šempeter, kjer je umrl 5. februarja 1969. Pokopan je bil naslednjega dne v Desklah. Ob prisotnosti 50 duhovnikov in izredno velike množice je opravil pogrebne svečanosti sam koprski škof Janez Jenko.

V ZNAMENJU PREGANJANJA

Njegova življenjska pot se je odvijala v znamenju preganjanja. Bil je namreč neomajno zvest narodu, Cerkvi in Bogu. V nagrado pa je žel preganjanje: preganjal ga je fašizem zaradi zvestobe slovenskemu ljudstvu, preganjala sta ga nacizem in komunizem zaradi zvestobe dušam in Bogu.

Kavčič se je v Črnem vrhu z vso vnemo posvetil dušnemu pastirstvu, da bi v vernikih utrdil vero v pravost. Ker pa je prav tedaj italijanski državni aparat nečloveško zatiral slovensko manjšino, se je zdajci znašel na okopu v obrambi tudi kulturnih in narodnih vrednot, saj prav na teh temelji tudi sama vera. Nepopisno je bil razočaran in zagrenjen, ko je videl, kako je nestrpna in krivična tista civilna oblast, ki je bila poklicana, da ščiti pravico in ostvarja enakopravnost. Takole je zapisal:

»Ko sem opazil, da oblast dela krivico, je bilo to zame veliko razočaranje. Trpel sem duševno in v meni je rasel odpor: bil sem brez-kompromisen v srečanju z oblastmi. Zato so mi fašisti demonstrirali pred župniščem v času, ko je nastal spor med Vatikanom in italijansko vlado. Skriti sem se moral, sicer bi mi razbili šipe v oknih.«

Bilo je Kavčičevo odločno obsojanje potujčevanja in krivic, prizadetih slovenskemu ljudstvu, ki je privedlo do omenjenega fašističnega napada na župnišče v Črnem vrhu. Pritisk se je načrtno nadaljeval. Tako so zahtevali od Kavčiča, naj slovenske otroke poučuje verouk v italijanščini in naj vpelje posebno mašo z italijansko pridigo za vo-

jake in za vernike italijanske narodnosti. Verouk v italijanščini je odklonil, mašo pa je vpeljal. Ker pa so oblasti iz potujčevalnih namenov pričele siliti k tej maši vso šolsko mladino in fante, ki so morali posecati predvojaške vaje, je župnik zadevo predložil nadškofu Sedeju. Ta mu je dne 18. oktobra 1931 poslal pismo, iz katerega odseva nadškofova veličina in neustrašenost v boju za pravice Cerkve in duš, in še zlasti v ostri obsodbi težnje, da bi Cerkev usužnjevali politiki.

»Italijanska pridiga je samo za Italijane, ki so zanjo prosili. Slovenski šolski otroci in fantje, ki se pred naborom vadijo v vojaških vajah, tega niso prosili, ker se že itak udeležujejo slovenske pridige in ne razumejo dovolj italijanščine, da bi s pridom poslušali italijansko pridigo... Božja služba in pridiga se ne smeta zlorabiti za politične in nacionalne namene, drugače postane sv. vera in katoliška Cerkve odiozna, pristranska... Če torej slovenski fantje hodijo k slovenski pridigi, čemu jih siliti, da gredo še k italijanski? Saj se to nikjer na celem svetu ne godi in noben kristjan ni dolžan poslušati ob nedeljah in praznikih po dve pridigi. Namen tega posiljevanja je očiten: nadomeščati italijanske poslušalce. Ker pa je cerkev vsem odprta, nihče ne sme prepovedati Slovincem, da hodijo k italijanski pridigi, toda tudi nihče jih ne sme siliti. Ako se bo to v Črnem vrhu ponavljalo, opomnite dotične faktorje (politični tajnik in drugi), da po trikratnem opominu ustavite italijansko pridigo, dokler se ne ugotovi pametnim zahtevam sv. Cerkve in škofijskim predpisom... Postopajte pa mirno in previdno, nullam dans offensionem adversariis. Bag Vas živi in blagoslov. Velevdani Fr. B. Sedej, nadškof.«

Župnik Kavčič se je zvesto držal teh dušnopastirskih predpisov. Zato so mu očitali, da »nasprotuje fašistični politiki, da se ne udeležuje fašističnih proslav pohoda na Rim«. Goriška kvestura mu je dne 24. septembra 1932 izvršila strogo hišno preiskavo in ga stavila pod posebno nadzorstvo.

Junija 1934 je sledila, kot smo že videli, konfinacija. Sodišče je oprlo svojo obsodbo na razne ovadbe miličnikov, karabinjerjev in tudi domači-

nov. Ovadbe so bile le delno resnične, pretirane ali celo izvite iz trte. »Resnična je bila,« tako piše sam, »ovadba, da sem se uprl, da bi zlorabil službo župnika za cilje fašizma, da bi namreč učil ali pridigal Slovencev v ital. jeziku, vse drugo so si izmislili!« V pregnanstvu so ga hudo poniževali: prepovedali so mu, da bi kakor koli pomagal bližnjim župnikom pri dušnem pastirstvu; niso mu nakazali »vzdrževalnine«, kar so dajali vsem ostalim konfirirancem, tako da je moral prositi nadškofa Margottija, naj mu pomaga, da lahko plača stanovanje in hrano.

Pa tudi po pomilostitvi so izvajali nanj stalen pritisk. Ko je leta 1941 Italija zasedla Slovenijo, je smel ljubljanski tisk prihajati tudi na Primorsko. Župniki so ljudem priporočali, naj se naročijo na Bogoljub. Kavčič je poslal upravi Bogoljuba imena naročnikov, naročnike pa je naprosil, naj osebno pošljejo naročnino. Kljub tolčki opreznosti so ga zatožili, da nezakonito vrši »službo tiskovnega razpečevalca« (esercita il mestiere di procacciatore di abbonamento) in ga klicali pred sodišče v Kanalu. Zagovarjal ga je odvetnik dr. Ludvik Nanut. Čeprav sta župnik in odvetnik priznala dejanje, je sodnija župnika oprostila zaradi pomanjkanja dokazov. Nevzdržnost slične razsodbe (priznanje je pač najboljši dokaz!) je pričala, da je imel kanalski proces drugačne namene: zastrašiti duhovnike, naj ne širijo slovenskega tiska, čitanje ljubljanskega tiska na Goriškem je kaznivo dejanje. Župnik Kavčič je v posebnem pismu na nadškofa Margottija protestiral proti tej razsodbi: tu ne gre več za njegovo osebo, temveč za načelo »svobode katoliškega tiska v mejah zakona. Slična razsodba lahko paralizira vso pastoralno dejavnost župnika, ker pušča vrata odprta sovražniku v veliko škodo Cerkvi in dušam. Ker se vavedam svojih pastoralnih dolžnosti in odgovornosti v sveti službi, ne mislim odjenjati. Prosim Vas, da bi nam izdali navodila, kako naj se poslužujemo katoliškega tiska, ne da

bi kršili veljavnih civilnih zakonov.« Pa kaj je mogel nadškof doseči v dobi, ko ni vladala zakonitost, ampak nasilje?

Marca 1943 je krajevni fašistični tajnik Piero Galzigna zahteval, naj župnik javno moli v cerkvi za zmago fašističnega orožja, naj pozove vernike, naj ne poslušajo tujih radijskih oddaj, zlasti iz Londona, in naj oblastem ovari komuniste, ki živijo v župniji. Kavčič mu je ves ogorčen pokazal vrata, kajti pastirjeva dolžnost je, da ovce varuje pred volkovi, ne pa da jih poganja v njihovo žrelo.

Bridke ure je doživel Kavčič tudi pod nemško okupacijo. Spomladi 1944 je prišel v župnišče častnik nemškega Informationsdiensta in zahteval, naj mu župnik izroči listo vaških terencev. Odvrnil mu je, da ne ve, kdo je v terenskem odboru, a da bi mu teh imen nikoli ne izdal, četudi bi jih poznal, ker duhovnik ne bo nikdar ovajal svojih ljudi. Nemci so se mu za to kmalu maščevali: v noči na 2. maj 1944 so zakrinkani vdrli v župnišče, razgrajali v pritličju, ga izropali in mu odnesli tudi radio. Grozno je bilo zlasti 21. junija, ko so Nemci obkolili Deskle, pobrali kakih 70 ljudi in mnoge odpeljali v Dachau in Auschwitz in prav tako 12. februarja 1945, ko so italijanski vojaki na nemški ukaz ubili devet talcev pri mostiču čez Sočo v Desklah. Župnik Kavčiči je jokaje pogrebel nedolžne žrtve.

Marca 1947 je nihal, če naj zapusti župnijo. Neznanci so mu nalepili na župnišče grozilne napise. Že je mislil zapustiti Deskle in je nadškofu ponudil odpoved, ko so ga zastopniki krajevnih organizacij naprosili, naj ostane v Desklah in mu zagotovili, da bo lahko nemoteno nadaljeval s svojim delom.

Vendarle mu niso bile niti po priključitvi prihranjene bridkosti. Dne 2. junija 1949 je bil kaznovan z denarno kaznijo 10.000 din, ker se je v cerkvi brez posebnega dovoljenja pobirala običajna miloščina. Odvzet mu je bil tudi ves denar v cerkveni blagajni. Z

odločbo 6. junija 1952 je bil kaznovan z globo 800 din, ker ni takoj prijavil nove gospodinjske pomočnice. Dne 3. decembra 1952, točno 20 let po fašistični preiskavi v Črnem vrhu, je doživel še strožjo hišno preiskavo, ki je trajala cele štiri ure. Dne 16. julija 1962 ga je sodnik za prekrške v Kanalu kaznoval z ukorom, ker je povabil v župnišče 13 prvoobhajancev in jim ponudil skromen zajtrk, ne da bi bil »pripreditev« prijavil. Z odločbo 30. oktobra 1963 je sodnik za prekrške v Novi Gorici ustavil postopek proti Kavčiču, ker mu niso mogli dokazati, da bi bil izgovoril podtaknjene mu besede o potresu v Skopju.

Župnik Kavčič je vse to vdano prenašal v zavesti, da ga bičajo, ker je zvest svojim duhovniškim dolžnostim. Kar ga je pri tem mučilo, ni bilo njegovo osebno gorje, pač pa spoznanje, da mu grožnje in nasilje izpodjedajo podjetnost ter hromijo dušnopastirsko delo, in še zlasti ugotovitev, da vse to vpliva zastraševalno na vernike, ki se iz strahu odvrtačajo od cerkve.

VZOREN DUŠNI PASTIR

Desklanski gospod je bil res vzgleden duhovnik. Ponižna skromnost in dobrotnost je skrivala bogastvo kreposti in svetosti. Nadvse rad je imel semeniščnike in sobrate. Kanalski dekan Mirko Berce mu je teden dni pred smrtjo podelil svete zakramente. Bolnik mu je solznih oči rekel: »Ne čudi se mojim solzam. Niso zaradi smrti, ki se je ne bojim, hudo mi je, da se ločim od sobratov, ki sem jih tako rad imel!«

Predvsem pa je bil vnet dušni pastir, ki se je zelo zavzemal za duhovni napredek svojih vernikov. Oskrbel jim je celo vrsto tridnevnih duhovnih obnov: leta 1938, 1943, 1950, 1960 in 1966. Po vojni je kar dvakrat priredil sveti misijon: leta 1957, v dvestoletni spomin, odkar so Desklani dobili pod prvim goriškim nadškofom Karlom Attemsom prvega duhovnika v vas in ko je bil v prvo postavljen v cerkvi krstni kamen, ter leta 1965 ob sklepu področ-

nega sv. misijona v Soški dolini. Izredno sredstvo za poživitev verske zavesti je smatral kanonične vizitacije, ko se sreča škofijski nadpastir z verniki. V Desklah so bile take vizitacije leta 1941, 1957, 1962 in 1966.

Novi časi so prinesli korenite gospodarske in socialne spremembe. Nekam zaskrbljen je gledal, kako so Deskle postajale iz kmečke vasi industrijski center, kar je prinašalo dotok tujega prebivalstva, gradnjo velikih stanovanjskih blokov in nove življenjske nazore. Sporedno z višanjem blagostanja je usihalo versko življenje in se krčilo število rojstev. Kljub tolikim novim hišam je število duš ostajalo skoro nespremenjeno. Kako ojačiti versko zavest in dvigniti нравno raven? Potreben bi bil intenzivnejši verski pouk, delo med mladino, družinski apostolat. A ker so mu časovne razmere onemogočale zunanji javni apostolat, je prenesel pobude za versko-nravno prenovo v notranjost cerkve: župnijsko občestvo se bo versko poživelo, če bo v okusno opremljeni cerkvi živahno sodelovalo v obnovljenem bogoslužju. Od tu dvojno prizadevanje: skrb za lepoto cerkve in liturgična vzgoja vernikov za dejavno sodelovanje pri svetem bogoslužju.

Predvsem se je zavzel za lepoto cerkve in za njeno ureditev po novih liturgičnih predpisih. Po navodilih arh. Erne Tomšič iz Ljubljane je dal cerkev notranje prebeliti in preslikati; postavljene so bile svetilke iz tolčenega železa; cerkev je bila ozvočena. Bil je med prvimi, ki je že l. 1965 postavil v cerkvi oltar obrnjen proti ljudstvu; da bi ljudstvo še bolj približal oltarju, je odstranil obhajilno mizo in prenesel prižnico v prezbiterij.

Cerkev je bil že prej obogatil: leta 1939 je nabavil nove orgle; leta 1946 je na željo povratnikov iz nemških taborišč oskrbel nova kipa sv. Jožefa in sv. Lucije za stranski oltar Srca Jezusovega. Malo pred smrtjo je kupil nove jaslice. Ob misijonu 1965 je omislil nov misijonski križ: iz cerkve sv. Jurija v Nevljah pri Kamniku je prevzel

lep križ, ki so mu dodali po navodilih arhitekta Plečnika posebno »glorijo« v obliki venca. Z glorijo opremljeni križ naj bi izpričeval velikonočno skrivnost: Kristusa, ki je trpel in umrl, a ki je tudi od mrtvih vstal, skrivnost, ki naj bi bila v obnovljenem bogoslužju simbol nove katoliške duhovnosti in pobožnosti.

Župnik Kavčič je upravičeno slovel kot najboljši liturgist v škofiji. Kot član škofijskega liturgičnega sveta je zelo pospeševal liturgično gibanje, za sobrate je sestavil več predavanj, pisal je znanstvene članke v liturgično glasilo »Služba božja« iz Makarske in v pastoralno revijo »Cerkev«.

Rešitev duhovnih vrednot vere in morale je v urejenem družinskem življenju in v zdravi vzgoji. Temelj družin pa je zakon. O krščanskem zakonu je Kavčič mnogo razmišljal. Dne 14. septembra 1942 je pisal nadškofu Margottiju: »Napisal sem knjigo "Hiša na skali" za mojo osebno rabo kot pouk zaročencem, da bi jim dal jasne pojme, kaj je krščanski zakon. Delce sem prebral na duhovniškem zborovanju v Sv. Luciji. Stvar je sobratom ugajala in so jo sklenili razmnožiti.« Tolminski dekan Josip Vodopivec je na prošnjo duhovnikov zaprosil nadškofa, naj izda imprimatur in doseže od oblasti, da se knjiga natisne, saj »edinole cerkvena oblast more na osnovi konkordata izdati knjigo v slovenščini«. Škof je poslal knjigo v pregled dr. Torošu, ta je delo popravil in ga priporočil. Nadškof je septembra 1942 izdal imprimatur in obenem obvestil Kavčiča, da škofija ne more prevzeti natisa knjige, čeprav je velike važnosti za zaročence. Leta 1945 je pisatelj ponudil delo »Hiša na skali« Goriški Mohorjevi družbi, toda ta ni mogla sprejeti natisa zaradi negotovega položaja v deželi. Knjiga pa je bila že poprej razmnožena kot rokopis in premnogi duhovniki so se je posluževali pri nauku za zaročence.

Resnična veličina župnika Kavčiča ni bila v kresanju idej, v znanstvenih

razpravah in v načelnih bojih, temveč v iskreni ljubezni do Boga in do svojih vernikov. Iz te ljubezni je rastlo njegovo požrtvovalno delo, naravnano izključno k božji časti in zveličanju duš. Spopadi z zmotnimi nauki in krivičnimi oblastniki so bili nujni. Četudi zunanje premagan, je kot glasnik ljubezni, resnice in pravice izšel — zmagovalec! Tu pa ne gre za kako šumno zunanje zmagoslavje, pač pa za priznanje v globini duše, da je dobrota nad hudobijo in da je ljubezen tista, ki osvaja srca, tudi srca nasprotnikov.

Ko smo 6. februarja 1969 stali ob odprtem grobu pok. Filipa Kavčiča, so se od njega poslovili: akademik v imenu župljanov, jokajoča deklica v imenu šolarjev, rojak duhovnik v imenu duhovščine. Njihovo slovo je izzvenelo v toplo zahvalo in obljubo: »Živeti hočemo, kakor si nas učil z besedo in zgledom!«

1. z. FERVIDUS

Novoletna zdravica

Polnoči.

Dvignimo zdaj čaše za pretekle, za sedanje, za bodoče dni.

V zdravje, v srečo, v blagostanje naj živi mimo rožnatih postaj, preko trnjevih ograj zdanjšnji in bodoči rod ob Savi, Dravi, Muri, Soči!

Polnoči.

Dvignimo zdaj čaše, slavnostni rojaki, poje bratska kri.

Polnoči.

Razpršite megle se, oblaki, nova zarja v nas žari. Mimo toplih vseh želj, preko stisnjenih mejá v novo leto trčimo, Izrijmo mu puščice, izpijmo mu zdravice vse do dna!

Venceslav Belè

Kulturni delavec na Primorskem

Lansko leto je minilo že trideset let po smrti kanalskega dekana Venceslava Beleta. Umrl je 19. decembra 1938. Ta obletnica je šla neopaženo mimo nas. Mlajši rod tako malo pozna našo preteklost in može, ki so darovali vse svoje sile, duhovne in fizične, za pravice svojega ljudstva.

Pisatelj France Bevk je leta 1939 zapisal o Beletu med drugim tudi tole:

»Stefan Levkós (Beletov psevdonim), ki je tedaj svoje črtice in novele priobčeval v "Domu in svetu", je bil prvi pisatelj, ki sem ga osebno poznal. Še ga vidim v meglenih obrisih: s knjigo v roki se je sprehajal pod starimi, temnozelenimi drevesi semeniškega vrta. Takrat in pozneje: isti prijazni, do dna izprašujoči, dokaj samozavestni pogled. A iz dna oči mu je gledalo tisto "nekaj", kar je ostalo za vedno neizgovorjeno... Novele in črtice, ki jih je v letih 1909-1911. priobčil v Domu in svetu, so bile najboljše, kar je napisal... S slednje strani gleda njegova krepka, prepričujoča osebnost; posebno v spisih, v katerih gre za njegova osebna doživetja. Vrel je kot

mlado vino, njegovim stvarjem se poznajo sledovi hlastnega, neumornega iskanja lastnega izraza... Kar me pri njem posebno osvaja, je toplo čustvo, ki je bilo takrat še v veljavi, ki se ga pa dandanašnji pogosto sramujemo in ga imenujemo sentimentalnost. In svetel optimizem, ki gleda izza vsakega, še tako temnega zastora njegovih besed... Ne smem zamolčati, da je imel fin, prirojen čut za lepoto, ki se je kazal v vsem, kar ga je obdajalo, in ne najmanj v njegovem, za začetnika izredno izpiljenem slogu in jeziku.«

Belè pa ni ostal le pri leposlovju. Njegov čut za lepoto ga je priganjal k novemu delu. Po novi maši ga je pot zanesla na Tolminsko. Bil je kaplan v Podmelcu in nato vikar na Ponikvah. Njegovo bistro oko je kmalu odkrilo dragocene umetnine po starih tolminskih cerkvicah. Začel se je zanimati za umetnost. Z vso potrpežljivostjo je skiciral in fotografiral stare prezbiterije, meril širino in dolžino, opisoval svetnike na freskah in kipih in zbiral gradivo

PISATELJ
VENCESLAV
BELE

za umetnostno zgodovino. Navezal je stike s pionirjem umetnostnih zgodovinarjev Avguštinom Stegenškom, ki je v Mariboru začel izdajati prvo revijo o cerkveni umetnosti pri nas. Stegenšek je postal njegov učitelj. Dne 3. junija 1914 mu je v pismu kar po točkah dajal navodila, kako in kaj naj dela:

«1. Potopisni članek: Ne samo ocena slik, temveč kratko cele cerkve in zraven še nekoliko zgodovine. Pokrajinske slike z vasjo in cerkvijo so prav primerne. Ako mesto baške doline preučite ves tolminski dekanat, mi je še mnogo ljubše. Tolmin je po vsem Slovenskem znan, baška dolina v naslovu je pa že a priori neznan. Jaz sem samo to sprožil, kar je Vam najbližje in najlažje. Ako morete več, tem ljubše mi je in tem koristnejše za list. (Isto velja o poročilu o Cerkljanskem in Kobariškem.)

2. Oglej se mora preštudirati, imate prav. Za to je čas več let.

3. O zlatarjih bom rabil šele za 2. in 3. štev. 1. 1915.

4. Zbirka znamenitih cerkvenih posod v Vaši škofiji bi mi bila jako ljuba; ako bi jo lahko že letos objavil, bi mi bilo prav drago.

5. Denar prejmete v par dneh. Verjamem, da Vam je neljubo, pa do njega imate pravico in vrhutega mi lahko kot svojemu prijatelju povsem zaupate.

6. O umetnosti se lahko tudi iz knjig mnogo naučite. Paziti morate predvsem na *metodo*. Kako je ta ali oni to opisal in dokazal. Potem čitati *kritike* — da vidite, kakih hib se mora pisatelj izogibati. Jaz sem vse, skoro vse, kar znam, naučil iz knjig. Poslušal sem sicer tudi na vseučiliščih, a posebno korist sem imel le od enega predavanja. Pač pa sem mnogo pisateljeval in se s tem uril in tako napredoval.»

V drugem pismu z dne 11. oktobra 1914 ga opozarja na nevarnosti, ki mu pretijo. Med drugim pravi:

»Ako bi bili na Štajerskem, bi Vas bili radi fotografiranja lahko zaprli; župnika, ki je vsled ordinariatovega naročila popisoval kapelice po svoji župniji, so zaprli; no sedaj je že prost... Pri svojem c. kr. okrajnem glavarstvu si prekrbite legitimacijo z opombo, da študirate in fotografirate cerkvene spomenike...«

Bele se je z vso vnemo lotil dela; hodil je okrog in zbiral podatke. Pisal je svojim sobratom.

Tolminski dekan Josip Kragelj mu je dne 21. februarja 1915 pisal sledeče zanimivo pismo:

»Futurizem ali vandalizem. Sam ne vem, kako bi temu rekel. Tu imamo moža, ki se dela slikarja. Mož parvi ingenii, pa domišljjav. Dal sem mu cerkev poslikati in oba oltarja očistiti. Delal je po svoje. Vzel je palico sv. Kvirina na velikem oltarju in jo vtaknil v roko škofu vrh *stranskega* oltarja sv. *Apolonije*. Pa še nekaj. Razrezal je palico, ki jo je pobral v grmu, na dvoje in vtaknil v podobi križa škofu v drugo roko in ga naredil s tem za sv. Blaža.

Sedanjega "sv. Blaža" je imelo ljudstvo za sv. Lukeža. Bil je brez palice in seveda tudi brez sveč.

Stranska svetnika veljata ljudem eden za sv. Tilha (Egidija), drugi za sv. Martina. Pravijo, da ima pri nogah gos, kar na fotografiji menda ni. Sploh fotografija ni prav jasna, kar tudi biti ne more. Naročil sem, naj to pogleda oseba, ki je temu vajena. Če najde ta atribut, ni dvoma, da je mnenje ljudstva pravo.

Vse mogoče, da so ti trije svetniki prav tisti, za katere jih ima ljudstvo. Volarci imajo namreč ustanovljene maše 1. sept. (sv. Egidij) in 18. oktobra (sv. Lukež). Sv. Martin pa *mora* biti v bližini sv. Brikcija. Kedar bom na jasnem, Vam sporočim.»

Skoraj istočasno mu je župnik Leban iz Libušenj pri Kobaridu poslal dragocene podatke o slikarju Groharju. V pismu z dne 23. 2. 1915 sporoča:

»Na Vašo c. dopisnico sledeče:

Grohar je slikal tu po Veliki noči 1. 1898. Dokončal je 1. julija 1898.

Jaz sem pisal slikarju Koželju, če bi sprejel delo, pa Koželj mi je odgovoril, da je preobložen. Tedaj sem bral menda v "Slovencu", da Grohar išče dela. Povabil sem ga, naj pride semkaj in si ogleda cerkev, katero bi bilo preslikati. Povedal sem mu, kaj želim in ga vprašal, koliko zahteva, da napravi sliko za oltarjem: "Prihod sv. Duha", "Štiri evangeliste" na stropu prezbiterija in pa sliko na stropu cerkve "Vnebovzetje M. D." — Zahteval je 600 K, prosto hrano in stanovanje za ves čas dela in enega zidarja, ki naj mu bo na razpolago, kadar ga bode potreboval. Kar je zahteval, to sem mu dal. — To omenjam zato, ker se je nekaterim plača zdela nizka in so rekli: kakršna plača, tako delo. — Pa to ni res, on je toliko zahteval za delo

OD LEVE PROTI DESNI:
PISK,
JOZKO BRATUŽ,
MAKUC,
BELE

na mestu, ko je vse premeril in jaz sem mu dal, kolikor je zahteval. Morebiti je zato manj zahteval, ker tedaj še ni imel absolutno nobenega dela in je bival doma.

Bival je tu dva meseca — seveda ni vedno delal, ker je hodil okrog in slikal krajevne slike — pa tudi dela je hodil iskat.

Pozneje sem mu dobil delo v Ročinju. Ker pa tega dela ni zmožel takoj začeti, se mi je ponudil, da mi napravi sliko presv. Srca J. — slične velikosti kakor je Gosarjev sv. Frančišek (kopija Murillova) za 200 K (ravno toliko je dobil Gosar za sv. Frančiška l. 1894). Dal sem mu sliko presv. Srca J. in po tisti je naredil. Ker pa na moji sliki ni bilo nune (bl. Marjete) — on pa jo je napravil — zato jo je tako čudno oblekel, da nihče ne spozna, iz katerega reda, da je.

Poglavitno je: Grohar je dobil za delo toliko — kolikor je sam zahteval, niti vinarja ne manj.

Se to — razun zidarja so mu morali biti vedno na razpolago delavci, ki so stavili ali premikali odre.«

Nekateri duhovniki so mu pošiljali zanimive podatke, drugi so se obregnili s to ali ono pribombo, ker se jim je to zdelo izgubljanje časa.

Tolminskemu kaplanu je poslal razne napise, ki jih je našel v prezbiteriju in nad portalom pred cerkvijo. Napisi so že zaradi tega zanimivi, ker jih danes ne vidimo več. Kaplanu je pisal:

»Poglej in primerjaj in popravi, kar bi ne bilo prav. Pazi na vsako črko, posebno na ve-

like. Postavi pike. Vzemi daljnogled! Tiste črke, ki so večje oblike, krepko začrtaj!«

Kaplan se je po svoje potrudil in dodal svoje pripombe:

»Nimam daljnogleda. Avtogled! ... Ta napis je jako temen. Sem se dolgo časa napenjal, pa sem sekel: Piš me v uho! Bo že prav! ... Kaj se s tem martraš, saj je tudi to "ana vojska", no, no, de gustibus! Zgodovina ti bo za to hvaležna!«

Beleta take pripombe niso spravile s tira. Zgodovina cerkvene umetnosti mu je že danes hvaležna za vse, kar je nabral in opisal, zlasti za tiste kulturne spomenike, ki jih je uničila prva svetovna vojna. Med temi je zlasti cerkev sv. Danijela v Volčah. Bele je do potankosti popisal vse njene znamenitosti in nam tudi v fotografijah ohranil nekdanji oltar, prižnico in freske.

Prav tako je opisal cerkvico sv. Justa v Koseču pri Drežnici. Tudi ta je bila med prvo svetovno vojno poškodovana, prepleškana in oltar uničen.

Opis teh dveh cerkvic je objavil po vojni v Jadranskem Almanahu leta 1924.

To je povzel iz svojega predvojnega rokopisa, ki nosi naslov »Nekaj cerkvenih spomenikov iz tolminske dekanije«. Žal ni več popoln, ker so se nekatere strani porazgubile. Te zapise sem letos odkril v njegovi zapuščini. Z nekaterimi odstavki hočem prikazati njegovo vestno delo.

»S tem sestavkom imam namen opozoriti s pomočjo fotografičnih slik in kratkih opisov na poglobitve znamenitosti, ki sem jih našel po tolminskih cerkvah in želim s tem zbuditi zanje nekoliko več pozornosti in zanimanja; mnogim so ti spomeniki cerkvene umetnosti premalo poznani in mnogi, ki morda te ali one poznajo, jih na splošno premalo cenijo, ker so se premalo zmenili zanje in jih morda le bolj površno ogledali. Med temi spomeniki je precej zelo zanimivih, četudi ne posebnih dragocenosti, katerih po siromašnih gorskih vaseh ne moremo pričakovati, kajti tod ni bilo gradov in graščakov, ki bi bili zidali cerkve in jih bogato obdarovali; kar dobimo, je, razen v Tolminu, vse od preprostega in skromnega ljudstva napravljeno in postavljeno in moramo sprejeti s toliko večjo ljubeznijo in pieteto ne samo kot umetniške, ampak tudi kot zgodovinske in kulturne spomenike gorskega ljudstva...

»Starejših spomenikov se dobi največ po podružnicah, kar je naravno, kajti te niso bile tako izpostavljene prenavljanju in popravljanju, kakor glavne cerkve. A to, kar je starega ohranjenega, so pač le pičli ostanki iz preteklosti; da se je pa primeroma tako malo ohranilo, tega je kriva večinoma nevednost in nezmožnost precejevanja umetniških in historičnih vrednot uničenih in zavrženih spomenikov. V tej nevednosti se je uničevalo in odstranjevalo mnogo starega, večkrat res lepega in umetniškega in se nadomeščalo z novim, večkrat tudi manjvrednim; seveda je bila pri tem mnogo kriva praktična neuporabljenost dotičnih predmetov, n. pr. lesenih črvinih kipov, oltarjev, preperelih ornamentov, pomanjkanje prostora v premnogi cerkvah itd. Zgorljivih predmetov je pokončal največ velikosobotni sveti ogenj; kar je bilo neuporabnega, se je z neko pieteto sezgalo. Tako sem n. pr. v Tolminu vprašal dolgoletnega bivšega dekana msgr. Kragelja, kaj je z znamenito stolico zadnjega beneškega doža, katero je leta 1798 za tolminsko cerkev kupil dekan Bannes; bil je mnenja, da je našla svoj konec v ognju...

»Veliko je škodovala tudi nevednost, nesposobnost in domišljavost mnogih rokodelcev-rezbarjev, slikarjev in zidarjev, ki so brez usmiljenja uničili marsikaj starega in lepega in nadomestili mnogokrat z novim, neokusnim...

»Največ starejših spomenikov pa je pokončala doba in postava Jožefa II. — Koncem XV. in XVI. stoletja se je dvignilo po tolminskih hri-

bih vse polno podružnih cerkvic, ki so jih morali po Jožefovi postavi zapreti in večinoma podreti. Te cerkvice so bile zidane pod vplivom italijanske gotike...

»Kakor so same na sebi zelo skromne in neznahtne te cerkvice, v katerih nas marsikaj, zlasti prezbiterij — spominja na umirajočo gotiko, so vendar zelo važni kulturni in zgodovinski spomeniki. Da so te cerkvice tako majhne in skromne in ubožne, ni nič čudnega, ker so bile postavljene le s prostovoljnimi darovi takrat razmeroma še tako malega števila vaščanov teh gorskih naselij, kjer ni bilo bogastva in plemenitavev; in vendar so jih postavili v takem številu, da ni nobena doba v tako kratkem času postavila toliko spomenikov. Bili so takrat časi turških vojsk, doba protestantizma in na Tolminskem so se v istem času pojavljali skakači-zamaknjenci, ki so kazali posebno vnemo za postavljenje cerkva in kapel v odvrnitev božjih kazni...»

Navedel sem le nekaj odlomkov iz njegovega uvoda te razprave. Obdelal je skoraj vse starejše cerkve in cerkvice tolminske dekanije. To je delo, ki je zahtevalo veliko potrpežljivosti, časa in truda. Poznejši umetnostni zgodovinarji so iskali v Beletu svojega Mentorja. Znani zgodovinar Stelè mu je leta 1924 pisal naslednje pismo:

Ljubljana, 20. XI. 1924.

Velečastiti g. dekan!

Najprvo naj Vas obvestim o uspehu svoje akcije pri Morassiju radi slik v Tolminu. O prenosu in snetju ne more biti govora, ker jih misli konservatorski zavod v Trstu s cerkvijo vred temeljito renovirati. Delo se bo menda že prih. leto začelo. Zato Vas še enkrat prav lepo prosim, da pravočasno pred začetkom del fotografirate glave na sev. steni, potem eno posamezno dosti dobro ohranjeno glavo za vel. oltarjem pod levim oknom ter svod, kjer je par zame važnih motivov. Kratek referat o rezultatu svojega obiska v Soški dolini priobčim v Zborniku za umetnostno zgodovino v zadnji številki letošnjega leta.

Razen omenjenih fotografij pa imam še eno prošnjo, ki je pa malo bolj nujna, ker je za nek dokaz, ki ga potrebujem, postala zelo važna, to je namreč reprodukcija napisa na cerkvi v Volarjih. Jaz sem si letnico prepisal takole

1817 = 1475. Gre se mi posebno za zadnjo številko 7 = 5, da jo kdo natančno kopira ali fotografira. Najboljši je seve cel napis. Mogoče imate koga v Tolminu, ki je toliko inteligenten in bi žrtvoval tistih par ur pota gor ter mi poskrbel natančno kopijo.

Ne zamerite, prosim, moji nadležnosti!

Vdano Vas pozdravlja Vaš

Dr. Fr. Stele

Tudi Italijani so spoznali v njem razgledanega človeka in so ga prosili za podatke in fotografije, ko so leta 1927 sestavljali turistični vodič za Goriško.

S temi vrsticami sem želel opozoriti na Beletovo delo za umetnostno zgodovino.

Njegovo literarno delo je bilo poudarjeno pri Goriški Mohorjevi leta 1953, ko so izšle njegove novele »Smrekov vršiček« in je dr. Kacin napisal o njem kratko študijo.

Venceslav Belè pa je na Primorskem odigral zelo važno vlogo, ko so fašistične oblasti hotele pri nas uničiti vse, kar je bilo slovenskega. Takrat so nekateri možje spoznali, da je edina rešitev v slovenskem bogoslužju, zlasti v cerkveni pesmi. Zato so začeli misliti na izdajo cerkvenih pesmaric.

SKLADATELJ VINKO VODOPIVEC

Belè, ki je bil že prej dober prijatelj skladatelja Vinka Vodopivca, se je z njim še tesneje povezal. Sam ni bil glasbeno nadarjen, toda dobro je vedel, da skladatelj nujno potrebuje tudi pesnika. Tako je med njima nastala nezlomljiva vez, ki ju je združevala in

utrjevala v najhujših letih raznarodovanja. Iz Kromberga v Kanal in obratno so romala pisma, ki so danes zgodovinske važnosti za Goriško Mohorjevo družbo in za primorsko ljudstvo. In teh pisem ni malo. Pričajo nam o ljubezni, pridnosti, potrpežljivosti in pogumu teh mož, ki so nam zapustili dragocene svetinje. Večkrat veje iz teh pisem duhovitost in zdrav humor, ki je bil prav tako potreben kot dobri verzi in lepe harmonije.

Mnoge Vodopivčeve pesmi — tudi nabožne — so že ponarodele in se nikoli ne vprašamo, kako so nastajale.

Poglejmo npr. pesem »Kristus Kralj vseh večnih časov«. Nastala je leta 1928.

Vinko Vodopivec je dne 26. I. 1928 takole pisal Beletu:

»Kakor sem Ti že pravil — rabim nujno eno mogočno himno v čast Kristusu Kralju.

Komponiral sem že tekst M. Elizabete — pa ni nič vreden — je samo javkanje — same zvezdice in rožice itd. poetov »mjavkanje in mačkov petje«, kakor pravi Prešeren ali Stritar, ne vem zatrdno — pa eden teh dveh bo gotovo.

Prva kitica Elizabetina se glasi:

*Novo pesem poje stvarstvo,
himna nova gre čez plan.
V zlatih notah noč jo piše
na skrivnostno nebno dlan.
Dnevu dan pripoveduje,
zvezda zvezdi oznanjuje:
Živi, Kristus Kralj!*

Že prva beseda "novo" mi ne dopade, potem pa "zlate note" in "nebna dlan"! Naredi mi eno fajn pesem, krepko in močno na to shemo:

```

— u — u — u — u
— u — u — u — u
— u — u — u — u
— u — u — u — u
— u — u — u — u
— u — u — u — u
— u — u — u — u
— u — u — u — u

```

— Živi Kristus Kralj! Ta sklep naj ostane pri vsaki kitici.

Melodija je krepka in mogočna — enoglasno do besede "plan", tam se šele razlije v akord. Če hočeš, lahko pustiš prvi dve vrstici, ker nista tako slabi. Samo namesto *novo*, deni kako drugo besedo, n. pr.: "sladko" — pa tudi

"sladko" ni nič. Ti boš že bolje vedel, saj si literat in poet!

Ne zameri moji grdi pisavi — danes nisem razpoložen — to je pravi "kakogram"...

Pozdrav! Tvoj Vinko.

Marsikatero pesem je moral popravljati Belè, če Vodopivcu ni bila po volji ali pa ni odgovarjala ritmu. Največkrat ga je prosil, naj sestavi kar novo besedilo. Razmere so včasih zahtevale, da je tudi njemu ukazal popraviti tekst in mu dajal nasvete, kako naj Pegaza »nafotra«.

Naslednje pismo nam živo prikazuje takratne razmere, hkrati pa Vodopivčev neskaljani humor.

10. 9. 1932

Carissime!

Tvoje pismo sem danes dobil. Hvala lepa! Vse poslane pesmi so dobrodošle. Samo romarsko — Svetogorsko moraš popraviti! Saj veš, kako je! Krajevnih imen ne smemo več pisati v našem jeziku. Kot adjektiv »svetogorska« — bi šlo enkrat — toda nikakor ne v prvi vrstici. Namesto »svetogorska« v prvi kitici — postavi »čudodelna« ali kako drugače. Refrain pa moraš popraviti. In sicer (za moj okus) naj bo refrain *zmeraj enak* — si ga je lažje zapomniti in tudi bolj "paše" — kakor si tudi Ti uvidel in naredil!

Ali pa vzemi za refrèn III. kitico:

V tvojem domu tukaj gori,

Mati božje milosti,

naj bi v pravi si pokori

srca vsi očistili. (Bi za silo tudi šlo).

Torej krajevno ime »Sveta gora« mora izginiti, ker drugače spravimo v nevarnost celo zbirko. Saj tiskamo sedaj povsod Gorizia in Trieste. Zadnji moj zvezek za moški zbor se šopiri z debelo tiskanim Gorizia (na eni strani trikrat).

Torej, dragi Vencelj, Ti voščim vse najbolj za Tvoj god 28. t. m. in svojega pegaza nafotraj najprej s 1/2 litrom (pri meni zadostuje 1/2 toškane) in ga dobro masiraj z modernim Gummiknüppel-nom, če ga nimaš, zadostuje tudi fiziološka raklja — pa bo šel v galop in napravil boš nove pesmi.

Pegaza je nafotratil! Drugače pade na tla od švohosti. Kromberški konj pravi svojemu gospodarju: (sem večkrat slišal)

»Daj mi, kar mi tiče,
potem pa gon' me kot hudičel!«

Pozdrav! Tvoj Vinko

Belè ga je kar ubogal in pridno pisal pesmi, ki jih je Vodopivec uglasbil, ali pa izročil drugim skladateljem, ki so sodelovali pri pesmaricah.

V zbirki »Gospodov dan« je enajst Beletovih pesmi, v »Zdrava Marija« pa kar šestnajst. Le »Božji spevi« imajo samo eno Beletovo besedilo.

Nekateri skladatelji so poslali Vodopivcu različne napeve z istim besedilom. Takoj je romalo pismo v Kanal s prošnjo in zahtevo, naj Belè napiše nov tekst. Določil mu je celo kitice in ritem.

Tako mu je n. pr. pisal dne 18. novembra 1932:

»... Dr. Kimovec nam je poslal za isto pesem dva napeva; ker sta oba jako lepa in lahka in dveh enakih tekstov ne moremo priobčiti — ni drugega izhoda, kakor da *stante pede sedeš* in takoj napišeš drugi tekst. Kako boš *stante pede sedel*, je pa čisto Tvoja privatna zadeva — samo da nam takoj ustreže!»

In takih »stante pede« je v Vodopivčevih pismih nič koliko. Belè pa mu je vedno ustregel. Pilil je, popravljal in pretipkaval, da se je nabrala cela skladovnica takih rokopisov. Včasih pa je tudi sam skladatelju dajal nasvete. Drug drugega sta podžigala in spolnjevala.

Leta 1930 je Belè napisal himno »Višarski Materi«. Vodopivcu je poslal kar tri variante in mu posebej naročal:

»... Potrudi se, da pesem užge, ker pojde po svetu z Višarj na Koroško in Kranjsko, Primorsko in Benečansko. Dobro napravi, da se bo pesem kar sama pela. Seveda za mešan zbor in ne solo, da lahko vsi romarji pojò. Pesem pride z napevom v novi višarski molitvenik...«

Po štirih dneh (16. XII. 1930) mu je Vodopivec že odgovoril:

Dragi Vencelj!

Evo ti višarsko pesem. Upam, da sem zadel pravi ton. Od treh variant, ki si mi jih poslal — se mi je prva takoj dopadla — je tudi najboljša. Med branjem je bila skladba gotova. En

cel dan sem jo potem pilil in danes zjutraj vrgel na papir...

En lepo vezan molitvenik dobim jaz za šenk in lon? Kajne?

Tvoj Vinko

Pismu je priložena tudi skladba.

Podobno je bilo tudi s himno »Marijanceljska Ti Gospa«. To je ena izmed zadnjih Beletovih pesmi. Napisal jo je za božjepotno cerkev Marijino Celje nad Kanalom. Besedilo je poslal Vodopivcu in ga prosil:

»Vinko! Najprej prosim, piši s svinčnikom, ker je besedilo le v naglici napisano in pride morda kaka sprememba ali kak popravek.

Vzel sem ime Marijino, ker tam gori imajo praznik prav na ime Marijino.

Sredina: »Marijanceljska Ti Gospa« naj bo kakor krepek odpev za litanije, da ga lahko tudi v ta namen porabijo pri blagoslovu.

Če bi Ti ne bilo kaj po godu, pa piši!»

Vodopivec mu je dne 1. 8. 1938 takole odgovoril:

Carissime!

Veni, vidi, škripsi! Pesem je zelo fajn! Ne vem, zakaj bi še tekst popravljal? Saj je prav izvrsten! Milieu je zadet — vse teče gladko! Me je tako navdušila, da sem jo zložil takoj. Kar samo mi je teklo iz svinčnika! V 1 in 1/4 mi je bila fertig. Na Tvojo željo sem pisal s svinčnikom, pa mislim, da ne bo treba nič popravljati. Sicer boš videl sam v petek, da se je pesem kakor Tebi tudi meni posrečila...»

Že naslednji dan mu je pisal drugo pismo:

»Dragi Vencel!

V Tvojem pismu si omenil tudi odpeve za Marijanceljsko slovesnost. Lepa misel! Tiste štiri vrstice v sredini sem že porabil za en odpev. Za cele litanije pa morajo biti 4 odpevi. Torej naredi še tri Marijanceljske odpeve... v isti meri, kakor je bil prvi. Če Ti ni moč vtakniti »Marijino Celje« v vsaki odpev — pa jih naredi bolj splošne. Jaz sem muziko za vse 4 odpeve že naredil. NB! Prinesi jih v petek s seboj v Kromberg, jih bom takoj podložil muziki...»

In Belè mu je seveda takoj ustregel in napisal »stante pede« nove odpeve.

Predolgo bi bilo naštevati vse pesmi in pisma obeh velikih mož. Sčasoma bo

treba vse urediti in v celoti objaviti, ker so nadvse važna, če hočemo prav razumeti obdobje Primorske med dveh vojnam.

Naj omenim samo še to, da je Belè pisal in prirejal besedila tudi za razne kuplete, ki jih je Vodopivec uglasbil. Kadarkoli je bil skladatelj v stiski za besedilo, se je vedno obračal na Beleta.

Dne 24. 4. 1928 je Vodopivec pisal:

»Dragi Vencel!

Dr. Dolinar mi je včeraj pisal v imenu "Pevske zveze" v Ljubljani, da je "Pevska zveza" pripravljena tiskati "Povodnjega moža".

Lepo Te prosim, podvizaj in priredi mi besedilo, da se lahko takoj lotim dela...»

Deset let nato (20. 5. 1938) ga je prosil, naj mu pošlje Aškerčevo balado »Mejnik«:

... »Pevski zbor Grafike v Ljubljani, ki je pred kratkim dvakrat na koncertih pel moje pesmi — me je prosil, naj bi mu uglasbil balado "Mejnik". Če se ne motim, je to Aškerčeva balada. Začne nekako tako:

Bil semenj...

Prodal i on je Lahom par volov. Potem se nekdo vica s kamnitim mejnikom in nazadnje tuli: Kam bi del? Kam bi del?

Odgovor: I — kjer si vzela. Toliko se še spominjam iz svoje mladosti.

Aškerca pa nimam. Obračam se do Tebe — da bi bil tako dober in mi pretipkal ono balado. Jaz ne vem, kam drugam naj bi se obrnil. Ti se še zanimaš za literaturo, drugi pa nobeden.

Toda najprej mi pošlji pesem Srca Jezusovega. Imam že 4 kompozicije za moški zbor napravljene (dve imata že Tvoj tekst, še eno bi rad). Stante pede! Macte virtute!

Dne 31. maja bo pela grafika na radiu moja balado "Mravljja s kobilico" (iz Kranske zhebelice).»

Meseca oktobra, tj. dva meseca pred Beletovo smrtjo, se mu zahvaljuje za Mejnik.

»Dragi Vencel!

Hvaja za Aškerčev Mejnik, ki si mi ga oni dan poslal. Še isti dan sem napravil škico, potem jo pa pustil, da se je uležala. Zatem sem Mejnik en mesec pilil in oblikoval. Prejšnji teden pa sem ga lepo "kaligrafično" prepisal in poslal Grafiki v Ljubljano. Mislim, da bo fajn.

Pa tudi jaz sem zložil "Balado o črni kavi" v pristno Gorazdovem duhu. Strahov in pošasti sicer nisem mogel porabiti, ker strahovi in pošasti običajno ne pijejo črne kave. Na pomoč sem poklical Turke, ki so menda najbolj solidni kavopivci na tem svetu. Da pa bo tudi nekaj pošastnega zraven — sem klical hudiča, ki je nam Slovencem najbolj priljubljena pošast, tako rekoč naša domača narodna pošast. Komponiral pa sem balado za bas in klavir. Le andohtljivo poslušaj:

Balada o črni kavi.

(Spesnil in uglasbil Ambrozij Sraka)

Kavo pije turški paša,
kavo pijejo junaci,
kavo pije Ahmed-aga,
Ahmed-aga z bradoj črnoj.

Pa zakolne Ahmed-aga,
zarobanti in zakolne,
da se tresejo junaci,
da se trese brada črna.

Alah ustvaril dobro kavo,
dobro kavo brez primesi.
Kdo je znašel pa cikorjo?
Znašel pač jo sam hudič je!

Nevoščljiv je bil junakom,
ki so pili dobro kavo.
Pa je v škafu rep namočil,
in tako cikorjo znašel!

Za rime se nisem brigal: 1) ker gre tudi brez rim, 2) ker mi je bilo pretežko iskati rime in 3) iz raznih drugih vzrokov.

Tvoj stari Vinko.«

Belè mu je na to pismo in pesem napisal dolgo razmišljanje o črni kavi in cikorji in na koncu dodal:

»... Veš, dopadla mi je Tvoja balada in sem jo nekaterim gg. prebral in sem potem še pristavil opombo o svoji meditaciji, ki sem Ti jo tukaj resumiral, da se ti nasmeješ o moji meditaciji, kakor sem se jaz Tvoji baladi. Sicer pa bi bilo zares prav in potrebno, da bi to nekoliko razširil in bi iz tega nastal bolj dolg kuplet, ki bi ga prav radi peli pri raznih prireditvah tamkaj! Štiri kitice bi bile le premalo za tak kuplet!«

Na koncu pisma je dodal:

»... To je zares hudičevo delo: Cikorijal Sem v takem razmišljanju sam do tega zaključka prišel! Vino človeka pomevži in pobaburi, kava pa ga osveži in razvedri ter pojunači!... Eja, eja, allala... pozdrav doma!«

Iz vsega povedanega razberemo, kako velik idealizem je preveval njuni duši, da sta kljub težkim časom ohranila vedrino in junaško kljubovala krivicam, ki so kot toča padale na naše ljudstvo. Preizkušnje so skovale trdno prijateljstvo, ki je obrodilo bogate sadove.

Ohranjena je tudi pesmica, ki jo je Belè poklonil Vodopivcu:

Vinkotu Vencelj

*Ti muzikaličen kot slavček v gaju,
Te »Pevca božje slave« vse slavi;
Za me se resno marsikdo boji,
da kvaril petje angelov bom v raji.*

*Spoznala sva se že v življenja maju.
Kaj — kljub razliki — stkalo je vezi,
ki izza davnih, lepih, mladih dni
res trdno, zvesto vežejo še naju?*

*Učitelja-očeta sva imela
midva oba; od njiju sva prejela
bogato dedino: besedi dve;*

*besedi: Bog in narod! — To je vse,
kar najina očeta sta hotela,
za kar midva sva — bodeva živela!*

Da bo slika takratnih razmer pri nas popolnejša, naj dodam še pismo, ki ga je Belè pisal pisatelju Mešku. Pismo nosi datum: 22. 2. 1936.

Predragi Monsignore!

Takoj sem Ti odgovoril na pismo, pa se bojim, da nisi prejel dopisnice, ker sem napisal na njej, da nam je višja oblast dovolila par dnevnikov tam od Vas, jih je pa lokalna oblast prepovedala in tako živimo v nevednosti. Težko mi je posebno radi tega, ker ni mogoče zasledovati kulturnega in posebno slovstvenega življenja tam pri Vas. Prejemamo samo Glasnik Srca Jezusovega in pa Katoliške misijone, pa še to neredno in z izgubami. Nekateri dobivajo Cvetje in Salezijanski vestnik. Od 40 izvodov misijonskih Koledarjev sem prejel samo 5 izvodov; s 35 so si zakurili najbrže. Glasnika sem

T. KRALJ: GROB V. BELETA V SEMPASU

prejel prvo številko 20 izvodov in par dni nato 40 izvodov druge številke...

Ako mi pošlješ Pasijon, upam, da ga prejmem, ker knjige se zasebno že še dobi, če ni kaj posebnega. Tvoj naslov pač ni nevaren. Goriška knjigarna pa se je morala obvezati, da prav nič slovenskega ne naroči. Tudi tiskati se ne sme v Gorici (saj Kat. Tiskarna je itak zatrta) prav nič slovenskega. In se je morala Kat. knjigarna zavezati, da ne bo dala prav nič slovenskega tiskati! Niti novomašnih spominkov ali prvoobhajilnih ne in ne sprejemnic Marijine družbe.

Mohorjeva družba je dobila dovoljenje za izdajo malega koledarčka v obliki žepnega zapisknika, in še tega so natisnili samo 500 izvodov, ker je dovoljenje došlo pozno že po novem letu.

Naročati ne smejo in natisniti tudi ne več molitvenikov in katekizmov! Cele naklade molitvenikov, ki so bili drugje v Italiji natisnjeni, so potem tu zaplenili. Imamo stroge zakone zaradi knjig. Ko je knjiga že natisnjena in opremljena prav tako, kot ima iti na književni trg, mora v cenzuro in ta jo lahko prepove in tako je uničena cela naklada. To velja za knjige. Druge tiskovine pa so v Gorici kar enostavno prepovedali.

V taki mizeriji živimo, da ni zlahka dopovedati. In to je vedno hujše.

Glede molitvenikov in katekizmov, ki pohajajo, smo upali, da pomore cerkvena oblast; toda do danes ni nikake pomoči od te strani! Ali ne morejo, ali ne marajo?!

To pismo prejmeš iz Ljubljane. Pa ne misli, da bom jaz tam. Če kaj odgovoriš, kar navadno odprto karto in pa nikar ne omenjaj teh reči.

Kakor veš je Vinko postal župnik. Silno preprost človek je; toda prijatelji so sklenili, da na velikonočni ponedeljek proslavijo tega odličnega skladatelja — samo po cerkveno. Ta dan bo slovesna instalacija Vinkota-župnika. Povabijo 100 cerkvenih pevcev in bodo peli samo njegove skladbe. In Vinko je obljubil, da se nauči tudi ceremonij, da bo maša z asistenco! Je še ni imel, razen nove maše! Ker je v bolj klavernih gmotnih razmerah, priredimo med sobrati v škofiji zbirko za to proslavo. Prosim, naj pride to za sedaj pri Vas v javnost. Ti pa boš tako prijazen, da napišeš Vinkotu k velikonočnim praznikom kartico z voščili in čestitkami k njegovi proslavi in instalaciji. To ga bo silno vzradostilo. In nekaj veselja mu tudi moramo privoščiti, ker je pri vsej svoji debelosti in neokretnosti velika dobričina.

Ako napišeš ital. naslov, je bolj verjetno, da prejme; kajti poštnih pošiljk gre silno veliko v koš ali v ogenj; kaj vem, kam!

Svojo ljubezen do Boga izpričuje Beethoven v VI. simfoniji, ki ni nič drugega kot slavospev Stvarniku in naravnim lepotam. Tu je napisal:
»Boj se Boga! Ljubi Boga! Poveljučuj Boga! Zahvaljuj se Bogu! Moli Boga!«

Marijin dom pri Sv. Ivanu v Trstu

ZUNANJOST DOMA

Kje je ta novi dom?

Tramvaj (ali avtobus) številka 6 te pripelje z glavne železniške postaje naravnost pred svetoivansko cerkev. Od tu zaviješ na levo kakih 60 m po ulici S. Cilino, nato greš na desno navzgor po ulici Brandesio do številke 23, tu stopiš skozi obok pod stanovanjskim poslopjem na odprt prostor, kjer stoji dom. Dom je namreč na vogalu med ulico Brandesio in ulico Tintoretto.

Zakaj smo pravzaprav ta dom zgradili?

Sola preteklosti

Pri Sv. Ivanu je bilo že konec prejšnjega stoletja živahno prosvetno gibanje. Župnija je bila še skoro čisto slovenska. Še danes vedo povedati, katere slovenske družine so poslale prve otroke v italijansko šolo. Danes je seveda število prebivalcev zelo narastlo, nekdanja vas je postala del mesta, Slovencev je od celotnega števila še dobra petina. Po izvoru jih je seveda veliko več.

Pri Sv. Ivanu so kakor v drugih delih mesta ustanovili Marijino družbo

in slovensko katoliško izobraževalno društvo. Bilo je tudi nekaj poizkusov za skupno svetovno nazorno neopredeljeno prosvetno delo. V prvi polovici tega stoletja so bili tu najbolj znani katoliški delavci župnik Sila, kaplani Čok, Šček in Milanovič. Izkušnja je namreč učila: kjer so bili zavedni katoličani organizirani v lastnih krožkih, je bilo tudi versko življenje v procvitu. Tudi tisti, ki temu procvitu niso bili prijazni, se niso branili duhovnika-sodelavca, če je deloval pod njihovim pokroviteljstvom. Društva niso vodili duhovniki, pač pa so bili pogosto pri tem delu nenadomestljivi.

Nočem tega problema podrobneje analizirati, toda zdi se mi, da je danes prosvetno delo med zavednimi katoličani nekaka propedeutika (uvod) verske vzgoje. Kristjan, ki ni v današnjem času temeljito razgledan, je v nevarnosti, da vero izgubi. Zadnji koncil je pokazal toliko perečih problemov sodobnega življenja, da je nemogoče, da bi mogli vse to preštudirati v cerkvi. Zato je zbirališče zavednih krščanskih ljudi pomemben pripomoček za vsestransko orientacijo v vrtincu miselnih tokov današnje družbe. Seveda je to

delo uspešno in mu je zajamčena kontinuiteta le, kadar je mogoče vzgojiti kadre sposobnega laičnega apostolata, ki prevzame vodstvo dejansko in ne le formalno. Na to potrebo je pokazal zadnji koncil tako jasno, kakor ni o tem še nikoli govorila cerkvena hierarhija. Če bomo delali potrpežljivo, ponižno in vztrajno, se bo tudi to posrečilo. Sedaj pa o tem,

kako smo svoj dom gradili

Pred prvo vojno so imela katoliška prosvetna društva pri Sv. Ivanu lasten

sedež, toda le malo časa. Po vojni so delovala v najetih prostorih. Po drugi vojni smo imeli na razpolago majhno na pol razpadlo dvorano. Zato nas je 24. junija 1955. leta g. nadškof pozval, naj bi začeli iskati novih prostorov. Nekaj časa smo iskali primerno staro stavbo, ki bi jo primerno adaptirali. Pri tem nismo imeli uspeha. Začeli smo iskati primerno stavbišče, na katerem bi sezidali svoj domek. Tudi to je bilo zelo nehvaležno delo. Naši ljudje so namreč želeli, da bi bila ta stavba blizu glavne ceste, blizu cerkve in ne v

SVETOIVANSKI
PEVSKI ZBOR
PRI OTVORITVI
DOMA

SVETOIVANSKI
PEVSKI ZBOR
PRI OTVORITVI
DOMA

ROJAN - SKAVTINJE

kakem strmem klancu. Pri tem pa se je mesto vedno bolj širilo na periferijo, podirali so stare hišice, iz tal so se naglo dvigali visoki stanovanjski bloki. Cene zemljišč so naglo rastle. Tako so že v letu 1962 zahtevali v naši župniji po 20.000 lir za kvadratni meter. Toda imeli smo srečo. V marcu istega leta smo kupili 560 kv. m za 2.500.000 lir, to se pravi »zelo poceni« in v ugodni legi, kakor so pač ljudje želeli.

Novo nepremičnino je bilo treba vknjižiti na nekega lastnika. Zato smo pravila naše Marijine družbe primerno preuredili in zaprosili civilno oblast, da podeli družbi juridično osebnost; ta družba je bila ustanovljena leta 1902; v pravila je prišel tudi člen, ki določa, da so družbeni upravniki lahko samo pripadniki slovenske etnične skupnosti. Po štirih letih, to je 10. oktobra 1966 je predsednik republike podpisal dekret, ki je dal naši družbi te pravice.

Ne bom popisoval vse procedure, ki je bila potrebna, da smo dosegli gradbeno dovoljenje, ker ima vsaka občina svoj lasten pravilnik in ker se ti predpisi neprestano spreminjajo. Važno je, da imajo te reči v rokah ljudje, ki so veščaki v svojem poklicu. Vsako diletantstvo je tu le zapravljanje časa in denarja.

Sedaj pride na vrsto najbolj bolest-

na zadeva, ki je v zvezi z gradnjo slovenskih domov. Naše italijanske soderžavljane pri tem delu velikodušno podpirajo javne ustanove, včasih skoro stoo odstotno. Pri našem domu smo bili doslej deležni te dobrote približno desetodstotno. Nekateri so mnenja, da se to stanje od dne do dne boljša. Da bi se le uresničilo to tiho upanje. Pri našem domu smo si pomagali z nabiralno akcijo. Poleg upravnega odbora, ki je faktičen lastnik imetja, se je ustanovil stavbni odbor, ki je zbiral sredstva. Okrog nas se je tako zbralo okoli tristo dobrotnikov, po večini ubožni ljudje, največ priletne osebe s skromno penzijo. Lotili smo se zidave z novičem evangeljske uboge vdove. Toda cene so rastle. Če bi čakali, da bi zbrali potrebno vsoto, ne bi nikoli začeli. Dobri ljudje so nas podprli s posojili.

Tako smo 8. decembra 1964 blagoslovili vogelni kamen. Zidovi so naglo zrastle, poslopje smo pokrili. Potem pa se je delo za nekaj mesecev ustavilo, da smo si popravili kosti. Delo je bilo končano vsaj v glavnem 24. novembra 1968, tako da je bilo mogoče tisto nedeljo dom slovesno otvoriti.

Kaj se godi v novem domu?

Pri otvoritvi je bilo okrog petsto ljudi. Sodelovali so naši pevci, mladina,

otroci. Vsi navzoči so bili navdušeni nad lepoto lokala in nad prireditvijo. Od dneva otvoritve do 15. junija 1969 je bilo v tem domu 12 večjih nastopov, razni sestanki in družabni večeri, predavanja, skioptične projekcije za odrasle in za šolsko mladino. Sodelovali so naš domači pevski zbor, Slovenska prosveta, posebno pohvalo zasluži naša svetoivanska šola, gojenke provincialne hiše šolskih sester, mešani zbor »Lojze Bratuž« in moški zbor »Mirko Filej« iz Gorice, dva ansambla iz Ljubljane »Rokovnjači« in »Veseli planšarji«, gledališki umetnik Stane Raztresen (»Slovenske balade in romance«), predavatelji dr. Maver, dr. Šah in gdč. Furlanova, »Veseli trio« iz Doline, recitacije svetoivanskih pesnikov, krasne projekcije g. Vinka Zaletela iz Hongkonga.

Še nekaj podrobnosti

Naš dom je videla že večina bralcev Mohorjevega koledarja. Kljub temu hočem navesti še nekaj podatkov o njem. Stavba je dolga 23,75 m, široka 11,45 m, iz tal gleda 7,25 m, v zem-

ljo sega 2,75 m in ima 2.865 m³ prostornine. V zgornji dvorani je 191 sedežev in je še obilen prostor za stojišča. Zgornja dvorana ima tudi galerijo. Spodnja dvorana ima 84 m² površine. Poleg tega je več manjših prostorov. Vrh poslopja je terasa. Prostore ogreva centralna kurjava. Kovinski deli so iz litega železa. Hranilnik vsebuje 7.000 litrov očiščene nafte (gasolio).

Načrte je izdelal ing. Vl. Bak. Dom so zgradila in opremila naslednja podjetja: ing. Sosič z Opčin, Milič z Opčin, podjetje Lepore (Sv. Ivan), Pollini, mizarско podjetje Koršič (Sv. Ivan), Piculin (centralna kurjava - Sv. Ivan), Zanin (vodne in higienske inštalacije), Ambrožič (razsvetljava - Rojan), Piščanc (dekorater), Spinelli (sedeži - Chiopris), General Pavimenti (tlak v spodnji dvorani - Motta di Livenza), Edilmeccanica (tlak v zgornji dvorani - Videm), Fribl (kovinska dela - Nabrežina).

Dvorana je le za silo opremljena. Tudi v spodnji dvorani pogrešamo še veliko opreme.

POGLED PO DVORANI PRI OTVORITVI DOMA

Sisatelj Ivan Pregelj

in župnik

Jože

Fabijan

(Utrinek ob deseti obletnici Pregljeve smrti. Roj. 1883 - † 1. 2. 1960)

Leta 1939 je Ivan Pregelj napisal za Dom in svet spominsko črtico »Za zarjo«, v kateri opisuje svoje otroške in dijaške dogodke. Vsi doživljaji pa so osredotočeni na osebi kaplana in poznejšega župnika Jožeta Fabijana. Pregelj se večkrat v svojih spominih in spisih vrača na Tolminsko, kot bi ga zasledovala živa vest, da je nekemu nekaj dolžan. Vedno se je zavedal, da mu je župnik Fabijan pokazal pot na polje znanosti in mu s svojimi žrtvami omogočil, da je postal vidna literarna osebnost. Tudi »Plebanus Joannes«, »Stefan Golja« in druge Pregljeve stvaritve, v katerih nastopajo duhovniki, so odsev župnika Fabijana, ki mu je bil mentor in mecen v dijaških letih. Že v ljud-

ski šoli je spoznal njegove talente. Postal mu je oče in mati, ko je ostal brez staršev. Pomagal mu je v gimnazijo. Posredoval je zanj in opravičeval njegovo lenobo in neuspehe.

Pregelj sam priznava v črtici »Za zarjo«: »...Fantič je postal gimnazijec, gospod pa je prišel za župnika na Most. Prvo leto je bil deček odličnjak, pozneje pa se je pokvaril. Čez počitnice je imel nekaj prevesti iz nemškega. Prevel in napisal je tako slabo, da je hudo ogorčil župnika. V drugi šoli so ga sploh grajali iz pridnosti. V tretji je želel župnik, da bodi fantič frater. Deček ni maral. V peti šoli je gimnazijec padel, ker je preveč bral Karla Maya. Vendar je šole nadaljeval in dokončal. Pri mizi je jedel z župnikom, pisal njegove cerkvene račune, k maši pa ni stregel...«

V svetolucijskem župnijskem arhivu sta dve pismi, ki potrjujeta Pregljeve besede. Napisal ju je župnik Fabijan pred 70 leti. Prvo nosi datum 1. sept. 1899, drugo pa 8. sept. 1899.

Obe pismi sta naslovljeni na knezoškofijski ordinariat v Gorici. Župnik Fabijan prosi za ponovni sprejem petošolca Ivana Preglja v malo semenišče. V obeh je izražena skrb in ljubezen do fanta, ki je zanemarjal svoje dolžnosti. Pismi objavljam v celoti, ker sta važen dokument za Pregljev življenjepis.

ST. 70

Prečastiti kn.-nadškofijski Ordinariat!

Zdaj leto je bil v malo semenišče sprejet proti plačilu 100 gld., katere je podpisani zanj plačal, tukajšnji petošolec Ivan Pregelj, ki pa pete šole ni dobro izdelal in jo mora letos ponavljati.

Po pravih bi moral izstopiti iz zavoda, vendar se drzne prespoštljivo podpisani prositi, da bi mu prečastiti kn.-nadšk. Ordinariat dovolil ponavljati V. šolo v zavodu proti plačilu 100 gld., katere se zaveže podpisani plačati.

Podpisani ima trdno upanje, da s ponavljanjem V. šole dobi fant trdno podlago za nadaljne študije in da bo potem čast delal zavodu.

Ivan Pregelj nima več staršev in tudi drugih ljudi ne, ki bi bili dolžni zanj skrbeti, zato prosi podpisani, naj preč. kn. nadškof. Ordinariat izjemoma fanta še v zavodu obdrži, posebno ker je zelo mlad, še 16 let star.

Farni urad Sv. Lucija 1. Sept. 1899

Jož. Fabijan
župnik

Pismo so na Ordinariatu prejeli že 2. septembra. Župnik je nestrpno čakal odgovora.

Dne 6. septembra je vodja Castelliz napisal na hrbtu prošnje:

»Povračuje se prosilcu prošnja s prilogami z opazko, da nadškofijska komisija ni mogla uslišati njegove prošnje.«

Pređen je župnik Fabijan prejel negativni odgovor, pa je napisal že drugo pismo:

St. 73

Prečastiti Kn.-nadškof. Ordinariat v Gorici.

Z dopisom 1. t. m. št. 70 prosil je prespoštljivo podpisani, da bi prečastiti kn.-nadškof. Ordinariat izjemoma blagovolil dovoliti, da bi petošolec Ivan Pregelj smel ponavljati peto šolo v malem semenišču proti plačilu gl. 100, katere bi podpisani zanj plačal.

Ker se bliža začetek šolskega leta, želi podpisani zvedeti, ali je bilo mogoče to prošnjo uslišati ali ne, da bode v nasprotnem slučaju mogel pravočasno oskrbeti fantu privatno stanovanje v mestu.

Res je bil fant do zdaj zelo otročji; a upati je, da se bo, kolikor se še ni, v kratkem izmotal iz otročjih povojev ter prišel do pravega spoznanja svojih dolžnosti v šoli in v zavodu.

Ako bi prečastiti kn. nadškof. Ordinariat fanta sprejel le pod pogojem celega plačila, sprejme podpisani tudi ta pogoj.

Farni urad St. Lucija 8. sept. 1899.

Jož. Fabijan
župnik

Pregelj nadaljuje v svoji črtici:

»Prišla je matura, prišla odločitev za stan. Župnik je s tresočo se roko napisal naslov na pismo, v katerem je prosil njegov abiturient za sprejem v bogoslovje.«

Verjetno je župnik slutil, da Pregelj ne bo vztrajal, zato se je njegova roka tresla. Pregelj ni postal duhovnik, toda osebnost župnika Fabijana je skozi življenje oblikovala njegovo notranje bogastvo in njegovo ustvarjalnost.

V črtici zaključuje:

»Bilo je poleti 1916. Tedaj je župnik delal v svoji sobi, ki je bila obrnjena v stran od napadanja. Kar zasliši, da je ustrelilo nekje v bližini. Poskoči in plane k vratom, jih odpre in hoče videti, kje neki je padla italijanska granata. Ta čas se razleti druga v sosedni sobi. Drobci tega izstrelka so ranili smrtno župnika. Umrli je na operacijski mizi v Podmelcu.

Tako hodim na Šišenski vrh in gledam za zarjo. V zarji vidim Vaš grob, Jože Fabijan, kako leži sam, da-leč in na tujem...«

Skupno romanje v svetišča treh dežel

Že v srednjem veku je slovenski človek rad romal: ne samo v bližnja svetišča, temveč tudi v daljne dežele. Naš pesnik Prešeren pravi, da so ga privlačevali Rim, Kelmorajn (Köln ob Renu) in daljna Kompostela v Španiji. Lurda in Fatime takrat ni bilo. Obstajala pa je že tedaj božja pot Montserrat blizu Barcelone, le da je bila slovenskemu verniku na splošno neznan. Dobro smo jo Slovenci odkrili šele po zadnji vojni. Prvič jo je skupina primorskih Slovencev obiskala leta 1964, nato zopet leta 1967 na poti v Fatimo, letos pa smo se odločili, naj bi bila glavni cilj skupnega tržaško-goriškega romanja.

Romanje kristjana v 20. stoletju je brez dvoma postalo drugačno kot je bilo nekoč. Pešhojo so zamenjali avtobusi, vlaki, ladje in zrakoplovi. Ni več toliko dolgovozne molitve, je pa več iskanja Boga v naravi, katere lepota se razkriva na vsakem koraku, in več stika z bližnjim, v katerem je navzoč Kristus. Skupna romanja so prepolna majhnih žrtev: treba je potrpeti z bližnjim, se zadovoljiti s hrano različne vrste, prenašati vročino, obvladati svoj značaj. Na vsak način lahko romanja v sodobni obliki prav tako vodijo k Bogu kot nekdanja v svoji klasični obliki.

OD TRSTA DO BARCELONE

Še nobeno leto se ni tako zgodaj zaključilo vpisovanje za romarsko pot kot letos. Je res, število je bilo omejeno: 220 oseb se ga je moglo udeležiti, toda po treh tednih so bila vsa razpoložljiva mesta že oddana. Cilj romanja je bil zelo mikaven: Montserrat v Španiji, pot do njega pa drugačna kot prejšnja leta in za večino udeležencev nekaj novega: ne po suhem kot doslej, temveč z ladjo.

Nedelja 6. julija 1969 je že šla proti polnoči, ko so začeli prihajati avtobusi na zbirno mesto Moščenice pri vhodu na avtocesto Trst-Benetke. Pet jih je bilo in vsak izmed njih je združeval romarje iz različnih krajev Tržaške ter Goriške, ki so se do konca romanja lepo zllili v eno

samo družino božjih otrok. Tako je vseh pet avtobusov postalo potujoča Cerkev primorskih Slovencev.

Nočna voznja do Genove je trajala deset ur, v genovskem pristanišču pa je že čakala ladja »Canguro verde« (Zeleni kenguruj). Je to ladja posebne vrste, ker ne prevaža samo potnikov, temveč tudi avtomobile in avtobuse. Na ladji smo zvedeli, da ima prostora za 700 oseb, 70 avtomobilov in 36 avtopulmanov. Tudi naši avtobusi so našli prostor v njenem trupu, slovenski romarji pa so dobili kraj za prenočevanje v udobnih kabinah ali ležalnih sedežih.

Ponoči je bilo morje zelo razgibano, toda naslednje jutro se je popolnoma umirilo. Že ob devetih dopoldne je ladja dostojanstveno zavila v veliko barcelonsko pristanišče. Čez uro nato smo stopili na španska tla, večina romarjev prvič v svojem življenju. Tudi naši avtobusi so kakor prerok Jona iz ribe gibčno zapustili notranjost ladje in se razpostavili po pomolu. Še malo in spet smo jih zasedli. Zapeljali so nas mimo mogočnega spomenika v čast Krištofu Kolumbu, ki je bil prav v Barceloni sprejet, ko se je vrnil iz novoodkrite Amerike, na široko avenijo Ramblas, kjer je bil naš hotel za bivanje.

V PRESTOLNICI KATALONIJE

Barcelona je starodavno mesto. Ze Rimljani so na njenih tleh postavili svoje vojaško taborišče (castrum), ki je imelo kot povsod obliko četverokota. To je sedaj stari del mesta, poln ozkih ulic in za ogled zelo zanimiv. Pravijo mu gotska četrt. V njem je zlasti vredna ogleda stara katedrala, ki so jo pričeli zidati v letu 1298, dovršili pa v 15. stoletju. Posebna dragocenost je križ iz bitke pri Lepantu, kjer so krščanske sile leta 1571 porazile turško ladjevje.

Danes je Barcelona veliko mesto, polno novih mestnih četrti z mogočnimi stavbami in širokimi avenijami. Prebivalcev ima že skoraj dva milijona. Med njo in Madridom, glavnim me-

stom Španije, obstaja stalen antagonizem. Katalonija je namreč v Španiji najbolj gospodarsko razvita dežela, stožer španske industrije in trgovine, nima pa nobene možnosti, da bi se sama upravljala. Španija je namreč izrazito centralistično urejena država. Vse se odloča v Madridu in ves denar se tja steka in tam porazdeljuje. Dasi imajo Katalonci svoj jezik, ga v javnosti ne smejo uporabljati. Uradni jezik v Španiji je kastiljanščina, jezik, ki se govori okrog Madrida in Avile, to je v Novi in Stari Kastilji. V Barceloni ne sme izhajati noben list v domačem jeziku; vsi javni napisi so v kastiljanščini in celo nadškof González ni domačin, ampak iz Kastilje poslan. Katalonce to gospodarsko izžemanje in kulturno zapostavljanje boli, a nimajo možnosti, dokler jih duši državni centralizem.

Največjo oporo v borbi za njihove pravice jim nudi domača duhovščina, zlasti pa benediktinski samostan na Montserratu. To je edini kraj v Kataloniji, kjer madridska vlada ne more uveljaviti svoje volje in prepovedati rabe katalonskega jezika. Na vseh napisih je vedno katalonski jezik prvi; v tem jeziku se tu tiskajo nabožne knjige in molitveniki; bogoslužje se vrši v katalonščini. Vse to vpliva tudi na politično zavest katalonskega ljudstva, ki vedno bolj glasno zahteva kulturno in gospodarsko avtonomijo za svojo deželo.

Ker je bi 19. julij določen za obisk Mont-

serrata, so morali naši romarji dobro uporabiti popoldne prejšnjega dneva, če so hoteli dobiti vsaj bežno sliko o tem naprednem velemestu. Najprej so se z avtobusi zapeljali na Montjuich, ki je 213 visoka vzpetina nad pristaniščem s staro trdnjavo na vrhu in z vrsto lepih parkov na pobočju. Rimljani so hribu rekli Mons Jovis (Jupitrov grič) ali Mons Judaicus (Judovski hrib). Iz tega je nastala sedanja beseda Montjuich (izg. Montžujk).

Nekaj posebnega in res vredno ogleda je posebno naselje, ki so ga Španci zgradili na pobočju Montjuicha ob priliki svetovne gospodarske razstave v Barceloni in se imenuje »Pueblo español«. V njem najdeš zastopane vse španske pokrajine z njih tipičnimi zgradbami, cerkvami in obrtjo. Španija v malem, ki obiskovalcu odpre oči v doslej nepoznani svet.

Še z neko drugo zgradbo se Barcelona upravičeno ponaša: s cerkvijo sv. Družine. »Sagrada Familia« je svetišče v značilnem novogotskem slogu, ki ga gradijo že od leta 1884, pa je še vedno nedovršeno. Zaenkrat obstaja le kripta z nekaj stolpi do 115 m višine in nekaj zunanjimi zidovi. Enkrat dovršena, naj bi bila cerkev dolga 110 m, široka 45 m, imela sedem ladij in se ponašala z dvanajstimi nadstometskimi stolpi. Praktično ni tujca, ko obišče Barcelono, ki si ne bi ogledal te arhitektonske zanimivosti.

Po ogledu mesta so avtobusi naše romarje

BARCELONSKO
PRISTANIŠČE
S SPOMENIKOM
KRISTOFU KOLUMBU

MOGOČNA
GOTSKA
STOLNICA
V BARCELONI

dvignili na drug grič, ki pa je dosti višji kakor pa Montjuich. Imenuje se Tibidabo in se dviga 532 m nad morjem. Tibidabo pomeni »Tebi bom dal« in se nanaša na Kristusove besede, apostolu Petru izrečene: »Tebi bom dal ključne nebeškega kraljestva.« S Tibidaba je lep razgled na vse mesto in še dalje na Sredozemsko morje, za verne Špance pa je to kraj češčenja Srca Jezusovega, saj stoji na vrhu griča narodno svetišče, leta 1911 dograjeno. Mogočen kip Srca Jezusovega, v katerega podnožju stoji cerkev, blagoslavlja z razprostrtimi rokami mesto pod seboj in po njem vso Španijo. Prav neokusno pa je in tudi nerazumljivo, da so svoj čas občinski možje postavili ob cerkev prostrano zabavišče, dunajskemu Pratru podobno, ki se prav nič ne sklada z resnostjo kraja.

Na Tibidabu je bila naša prva občestvena maša. Govornik je spomnil navzoče na pomen zadoščevanja, ne samo posamičnega, temveč tudi narodnega. Pokazal je na stvari, ki žalijo Boga med našim narodom in na potrebo, da za te žalitve tudi kot celota zadoščujemo. Mrak je že ovil mesto, ko smo se spustili v dolino, da se odpočijemo od obilnih vtisov in pripravimo za srečanje z Materjo na Montserratu.

PRI »ČRNI MARIJI«

Čudodelni kip, ki se na Montserratu časti, je iz 12. stoletja. Visok je 95 cm. Zaradi tolikih

sveč, ki so se pred njim tekom stoletij použile, je sčasoma popolnoma počrnel. Zato pravijo Španci montserratski Mariji »Morenita«, to je Črna Marija. Kip je tudi doživel svoje kronanje kakor svetogorska podoba, samo da mnogo kasneje, leta 1881.

Montserrat pomeni po naše »Nažagana gora«. Ime je utemeljeno. Njen nazobčani greben sliči žagi z njenimi zobmi. Ta gorska gmota, ki meri po obsegu 25 km in je dolga 10 km, široka pa pet, leži v središču Katalonije ob cesti Barcelona-Madrid, približno 60 km od katalonskega glavnega mesta. Ko se ji romar približa, ga prevzame po svojski mogočnosti, ki jo razodeva, saj se zdi, da je sestavljena iz samih prstovelikanov, ki štrlijo proti nebu. Je to pač edinstvena geološka tvorba, ki je nastala na prav poseben način.

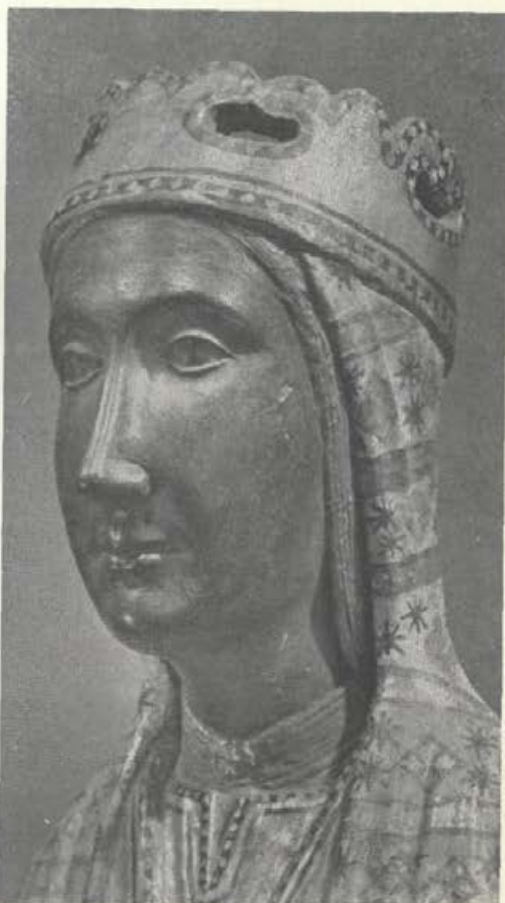
V terciarni dobi oblikovanja zemlje je obstajala tam, kjer je danes Sredozemsko morje, posebna celina, Baleari imenovana; od nje je ostalo le še nekaj manjših otokov: Mallorca, Menorca in Ibiza. Prostor, ki ga sedaj zavzema pogorje Montserrat, je tedaj ležal pod vodo velikega jezera. Mogočna reka je počasi prinašala z balearskega kontinenta in odlagala na jezerskem dnu težke gmote kamna, ki so se med seboj kopicile, sprijemale in rastle v posebno oblikovano goro, iz konglomerata sestavljeno. Nato je prišlo do silnega potresa. Balearski kon-

inent se je pogreznil in ga je zalila morska voda, iz globin jezera pa se je nasprotno dvignila nazobčana gora. Rodil se je današnji Montserrat.

Vsa gora je polna votlin; ni čuda, da so si jo puščavniki prvih stoletij krščanstva kmalu izbrali za svoje zatočišče. Staro izročilo pravi, da so v eni izmed teh votlin našli kip, ki je sedaj predmet romarskega češčenja. Zgodovinsko pa je gotovo, da je že konec 9. stoletja stala na vzhodnem pobočju v višini 792 m kapelica, Materi božji posvečena. Leta 1025 se ji je pridružil benediktinski samostan. Začela se je doba romanj. Sedanja bazilika je iz leta 1592, samostan pa iz leta 1755. Svetišče je dolgo 68 m, visoko 33 m, široko pa 21 metrov. Njegove stene, zgrajene iz kamna, ki ga nudi gora sama in mu kiparjevo dleto komaj pride do živega, so debele dva metra.

Kakor naša Sveta gora je tudi Montserrat doživljal svoje vesele in žalostne dneve. Leta 1811 so ga Napoleonovi vojaki močno opustošili; leta 1835 je varuhe svetišča, benediktince, za nekaj časa pregnala protiverska domača vlada. Med državljansko vojno 1936-1939 so se morali znova umakniti z milostno podobo vred. Rdeči revolucionarji so tedaj umorili 23 menihov, ki sedaj počivajo v kriпти bazilike.

Ta milosti polni kraj je bil torej cilj naših slovenskih romarjev. Ko so vstopili v mrak zavito notranjščino Marijine hiše, so se najprej

»CRNA« MATI BOŽJA, KI SE ČASTI NA MONTSERRATU

CERKEV IN SAMOSTAN
NA MONTSERRATU,
V OZADJU
EDINSTVENA
SKALNATA GMOTA
»NAZAGANE GORE«

spoštljivo približali čudodelnemu kipu. Vključiti se je bilo treba v vrsto ljudi, ki so se vzpenjali po stopnicah in nato zopet sestopali. Sledila je koncelebrirana sv. maša, potem pa so nastopili samostanski otroški pevci. Montserrat je svetovno slaven zlasti po svojem veličastnem bogoslužju. Znana je njegova pevska šola, kjer dečki prejemajo vso zadevno izobrazbo. Trikrat na dan jih je slišati v svetišču: dopoldne pri slovesni sv. maši, opoldne pri »Salve« ter zvečer pri rožnem vencu in vsak romar je srečen, če lahko prisostvuje njih petju. Ta sreča je doletela tudi nas.

Sledilo je kraljevsko kosilo v restavrantu, ki je tudi last samostana. Za osebno pobožnost ali za sprehode je žal ostalo le malo časa. Nekaterim se je mudilo nazaj v Barcelono, da še kaj nakupijo. Pa je na Montserratu še toliko drugih zanimivosti: npr. pot k Sveti votlini (Santa Cueva), kjer naj bi bili našli milostni kip in kjer se vrsti 15 kapel kot izraz petnajstih skrivnosti sv. rožnega venca. Lahko bi bili tudi opravili pobožnost križevega pota, katerega postaje so sicer rdeči nasilniki razdejali, pa stojijo sedaj na njih mestu preprosti križi; z vzpenjačo bi se bili lahko tudi dvignili na enega izmed vrhov nad samostanom, od koder je veličasten razgled.

Za vse to je zmanjkalo časa; ostalo pa je v duši duhovno doživetje srečanja z Materjo božjo sredi gorskega sveta in občutek, da smo po njej

prišli bliže njenemu Sinu in našemu bratu Jezusu Kristusu.

MESTO PAPEŠKE SUZNOSTI

V četrtek, 10. julija je bilo potrebno že v ranem jutru pospraviti kovčke, kajti do noči je bilo treba priti v daljni Avignon na Provanškem v Franciji. Ob eni popoldne smo prečkali Pireneje in dali Spaniji slovo, ob štirih popoldne je bilo kosilo v Narbonni, že v polni temi nas je končno malo pred deseto zvečer sprejel Avignon.

To mesto Slovincem ni dosti znano in le malokdo od njih ga obiše, pa je v zgodovini papežev in rimske Cerkve odigralo zelo pomembno vlogo.

V začetku 14. stoletja je bil Rim vse prej kot urejeno mesto. Bila je poulična drhal, ki ga je obvladala in celo papeži so bili v stalni nevarnosti, da se jim kaj zgodi. Tako se je leta 1309 odločil papež Klement V. (1305-1314) na prigovarjanje francoskega kralja, da se začasno naseli v mestu Avignon ob reki Rodanu (Rhône), ki je bil itak že od leta 1274 papeška last. Ni pa še imel svoje palače, ampak je stanoval kar pri dominikancih.

Njegov naslednik Janez XXII. (1316-1334) je bil prej škof v Avignonu. Zato si je za svojo papeško rezidenco izbral kar svojo škofovsko palačo južno od katedrale Notre Dame des Doms, le da jo je razširil in prenovil.

NARODNO SVETIŠČE
SRCA JEZUSOVEGA
NA HRIBU
TIBIDABO

GORIŠKO-TRZASKA SKUPINA, KI JE FOTOVALA V AVTOBUSU ST. 4

Na papeškem prestolu mu je sledil Benedikt XII. (1334-1342). Ta je dal podreti palačo Janeza XXII. in naročil arhitektu Petru Poissonu, naj zgradi novo stavbo, ki se sedaj imenuje »Stara palača«. Klement VI. je tej dodal nove stavbe, ki nosijo skupno ime »Nova palača«. Notranjost je okrasil s slikami Matej Giovanetti iz Viterba. Inocenc VI. (1353-1362) je delo svojega prednika le dopolnil, Urban V. (1362-1370) pa je postavil na vrtovih še stavbo »Rim«. Gregorij XI. (1370-1378) je na prigovarjanje sv. Katarine Sienske že mislil na povratek v Rim, ki ga je leta 1376 tudi izvedel, zato ni ničesar dodal ali spremenil na papeški palači kakor tudi ne sledeča protipapeža Klement VII. in Benedikt XIII.

Po odhodu papežev je palača služila papeškemu legatom vse do francoske revolucije; v tem času je Avignon postal last francoske države, ki je papeško palačo uporabljala kot vojašnico. Sele leta 1906 je bila spremenjena v muzej, kar je še danes. Vsako leto privabi na stotisoče obiskovalcev, ki zlasti občudujejo Klementovo kapelo, v gotskem slogu zgrajeno (56 m dolga, 15 m široka, 19 m visoka). Ogledal si jo je tudi del naših romarjev, zlasti goriška skupina.

Vsi romarji pa so se zbrali v častitljivi cer-

kvi Matere božje Notre Dame des Doms iz 12. stoletja, kjer so imeli skupno službo božjo in se utrdili v sklepu, da bodo ostali Cerkvi zvesti, saj prav njena zgodovina priča, da je neporušljiva in da je niti slabost njenih vodnikov ne more uničiti.

CUDOVITA KARTUZIJA SREDI RAVNINE

Spet je bilo treba hiteti ves dan po francoskih cestah. Postanka je bilo malo, časa za ogled zanimivosti med potjo tudi ni bilo, tako da nas je prevzela splošna utrujenost, ko smo prišli v Savono ob dveh zjutraj in se vlegli k počitku. Pa je bila noč kratka. Ob osmih zjutraj je bilo treba spet na pot, in sicer po hitri cesti čez Genovo proti Paviji. Ob enajstih smo bili že v cerkvi kartuzije, da v njej zaključimo svoje romanje in se Bogu zahvalimo za prejete milosti.

Kartuzija pri Paviji velja za enega najlepših umetniških kompleksov vse Italije. Z gradnjo je pričel leta 1396 Galeazzo Maria Visconti iz Milana, potrebnih pa je bilo pet stoletij, da je dobila sedanjo lepoto in razsežnost. Zlasti je umetniško bogato pročelje bazilike, pristen izraz lombardske renesanse. Tudi 24 celic iz 15. stoletja, v katerih so bivali kartuzijanci, so pra-

va mojstrovina in vredne ogleda. Danes v kartuziji, čeprav se tako imenuje, teh molččih menihov ni več. Umaknili so se v bolj mirne kraje, kjer jih ne nadleguje radovednost obiskovalcev. Na njih mesto so nedavno prišli cistercijanci. Dolgo vrsto let je bila kartuzija le muzej; od lanske jeseni pa spet služi namenu, za kar jo je Visconti dal zgraditi.

Samega mesta Pavije si nismo mogli ogledati, ker smo prišli spet v stisko s časom. Je pa to zgodovinsko pomembno mesto, ki je bilo že v času Rimljanov vojaško oporišče proti vdorom barbarov s severa; Langobardi so v 8. stoletju iz Pavije napravili svojo prestolnico; od leta 1525 do 1713 je bila pod špansko oblastjo, nato do italijanskega Risorgimenta pod Avstrijo. Ponaša se z eno najstarejših univerz v Italiji. Ustanovil jo je Karel IV. leta 1361. Ponos mesta so bili njegovi stražni stolpi. Bilo jih je kar 150. Ostali so le trije. Med cerkvami je najbolj izrazita bazilika sv. Mihaela iz 12. stoletja, zgrajena v romanskem slogu.

Enkrat mimo Pavije smo se predali enoličnosti lombardske ravnine. Na noč smo prišli v Mestre, že po polnoči pa dosegli domače kraje. Vse se je srečno izteklo, za kar Bogu prisrčna hvala!

HUMAR KAZIMIR

Opajske zgodbe v prvih dnevih partizanstva leta 1943

(ODLOMEK IZ DNEVNIKA)

Počilo je na mali šmaren zvečer ob 8,30. Radio je sporočil: Sklenjeno je premirje med Italijo in zavezniki.

Kakor strela z jasnega nas je vse zadela ta novica. Hitro nastane na trgu pred župniščem velik šum in nemir. Ljudje glasno govore, se smejejo, zlasti so glasna dekleta. Začujejo se partizanske pesmi. Vse, kar more, privre iz hiš. Vsi smo veseli. Mame pravijo: »Otroci, tata bo prišel domov!«

Ob 9,15 poslušamo radio London, ki novico potrdi. Torej ne more biti nobenega dvoma več. Premirje je sklenjeno, vojne je konec, tako sodijo ljudje. Orožnikov iz bližnje kasarne ni nobenega na izpregled. Sami smo gospodarji.

Kraševac mora veselje in žalost zaliti. Zato se kmalu ves opajski narod zbere v gostilni pri Pahorju. Največjo sobo zasede mladi svet. Tam odmevajo pesmi, a le partizanske. Svet se veseli, zaradi tega se g. župniku zdi primerno, da stopi med svoje ljudstvo in se z njim tudi sam povese. Tam pri Pahorju smo torej zalili »konec vojne«. (Kako smo se varali, so pokazali že naslednji dnevi.)

Mladina je od pesmi prešla na zabavo, na ples. Starejši smo jih gledali in pili. Razpoloženje vseh je bilo prazniško, slovesno, veselo. Po 10. uri zvečer se prikažejo karabinjerji, češ da je »coprifuoco«, policijska ura. Gospodar nažene mladino ven iz lokala, starejši pa še ostanemo in pijemo naprej in se razgovarjamo. Tudi orožniki se ustavijo in zasedejo mizo v kotu. Nič se jim ne mudi na patrolo. Tedaj se od svoje mize oglasijo možakarji in užgejo nekaj starih narodnih. To zopet prikljče mladi svet v gostilno; tu se drenja okrog mize starejših in po svoji moči pomaga. Toda vlečejo jih le tiste tri, štiri partizanske.

Proti enajstim se gostilna izprazni, večina gre domov spat in sladke sanje sanjat. Vsi za partizansko idejo bolj navdušeni pa ostanejo še pokonci, med njimi tudi občinski obhodnik, po domače Fiš. Nekateri pridejo zalivat tudi v župnišče. Ostali pa po vasi še naprej brundajo: »Nad vasjo je čredo pasla... s planine pride partizan«. In to je šlo potem naprej vso noč na Lokvico in se končalo zjutraj v Dolu.

V četrtek, 9. septembra zjutraj so se zgodaj znova začele zbirati skupine na trgu. Govorilo se je marsikaj, zlasti o partizanih. Kaj bo zdaj? Kdo bo imel oblast v rokah? Okrog 10. ure dopoldne pride po klancu navzgor ob Kovah prvi partizan, z brzostrelko čez

hrbet, oblečen v civilu. Kdo je? Lado iz Kostanjevice, vedo povedati ljudje. Vse se strne okrog njega, on pa naravnost do brigadirja. In ta se, glej čudo ene noči, — še prejšnji večer bi ga gotovo ustrelil, — začne z njim mirno pogovarjati. Kmalu pridejo ven iz skrivališč še drugi partizani. Njihov poveljnik Jože iz Ljubljane si da izročiti od orožnikov vse orožje in okrog 11. ure so bili vsi karabinjerji razoroženi in partizani so vzeli oblast v roke. Nastanili so se v gospodarskih poslopih g. Pahorja. (Ti so bili na začetku vasi proti Kostanjevici in prazni.) Koliko je bilo teh prvih partizanov, ki so bili strah in trepet celega Krasa? Stel jih ravno nisem, a vem, da pretiravam, če trdim, da jih je bilo petnajst, vštevši eno partizanko.

To je bilo potem tekanja po naši vasi. Dekleta so vsa strmela v partizane in se jih niso mogla nagledati: »Oj, kako si rejen, kako si lep, kako si zrastel...« kakor da bi medveda pripeljal v vas. Od te ure se je začela v Opatjem selu partizanska republika. Vse je hotelo postati partizansko. Trobojnic, kokard, rdečih zvezd ni bilo ne konca ne kraja. (Pozneje sem opazil, da so s kora odnesli tudi rdeči baržun, s katerim smo pokrivali tipke na orglah, da so izrezali rdeče zvezde.) Pahorjeva poslopja so se začela polniti s prostovoljci, ki so se v neverjetno velikem številu stekali od vsepovsod, kakor v svetem pismu: kruljavi, hromi, brez ene roke, slepi na eno oko, mladi 14, 15-letni, pa tudi stari 50, 60-letni; samo da je mogel hoditi, pa je šel med partizane. Tudi dekleta niso hotela biti manj kot moški in so si zato nadela partizanske čepice z rdečo zvezdo in v kasarni pomagale, kar se je dalo.

Popoldne so prihiteli tudi iz sosednjih vasi, zlasti iz Sel jih je bilo veliko. Stari partizani, kot zmagovalci in poveljniki, so si dali veliko opraviti, ljudje pa se jih še zmerom niso mogli nagledati. Pozdravljali so stare znance, stiskali roke, a še bolj dvigali pesti v pozdrav: »Zdravo tovariš, zdravo tovarišica!« Nekateri so prišli pozdravit tu-

di župnika. Seveda jim je tisti dan bil »tovariš«.

Okrog 4^h popoldne, ne vem od kod, prinesejo slovensko zastavo. Kar na drog z njo na trgu pred Pahorjevo gostilno. Zaplapolala je v vetru prvikrat po dolgih in bridkih 25 letih. Oglasi se partizanska pesem, potem pa starejši moški, zbrani okrog droga, začno: Od Urala do Triglava... Toda kratko življenje je bilo odmerjeno tej slovenski trobojnici. Ze čez kratko uro jo snamejo in na njeno mesto pride druga, večja, partizanska. Pozdravijo jo z navdušenim ploskanjem dosti bolj kot prej slovensko in partizanska pesem gre dosti bolj od srca kakor prej narodna. Sad propagande, ki je ves čas imela pred očmi dosti bolj partizanstvo kakor slovenstvo. Najbolj navdušeno so pele Seljanke in Ločkarke.

Ko smo šli ta večer spat, smo bili vsi presrečni partizani.

Veličastna blagoslovitev vogelnega kamna Slovenika

V petek, 9. maja je papež Pavel VI. pri posebni advienci za Slovence blagoslovil vogelni kamen Slovenika. Za to priložnost je prišlo iz Slovenije vseh pet slovenskih škofov skupaj z več kot 300 romarji, med katerimi je bila tudi številna skupina letošnjih novomašnikov. Kot zastopnik ameriških in kanadskih Slovencev je bil navzoč prelat Alojzij Baznik, župnik pri Sv. Vidu v Clevelandu. Prav tako so bili po svojih predstavnikih navzoči Slovenci s Tržaškega, Goriške in Koroške. Slovenske duhovnike po svetu pa je zastopal msgr. Ignacij Kunstelj.

Avdienca je bila v krasni, umetniško bogati klementinski dvorani (imenuje se po papežu Klementu VIII., ki jo je dokončno uredil). Pred avdienco je vse navzoče v imenu Slovenika po-

OD LEVE PROTI DESNI: MSGR. M. JEZERNIK, ŠKOF VEKOSLAV GRMČIČ, ŠKOF MAKSIMILIJAN DRZEČNIK, KARDINAL FRANJO SEPER, PAPEŽ PAVEL VI., NADSKOF JOŽEF POGACNIK, ŠKOF JANEZ JENKO IN POMOZNI ŠKOF ST. LENIČ

zdravil prorektor msgr. Maksimilijan Jezernik. Razložil je pomembnost današnjega dogodka za zgodovino slovenske Cerkve. Prvič v zgodovini imamo Slovenci pet škofov in po ustanovitvi slovenske cerkvene pokrajine-metropoliije, je to prvič, da so vsi skupaj prišli k sv. očetu. Pomembno je to, da bo ravno ob tej priložnosti papež blagoslovil tudi vogelni kamen zavoda, v katerem bodo živeli duhovniki, ki se bodo v Rimu poglobljali v teološke študije, da bodo tako lahko bolj koristili rojakom doma in po svetu. Nato je pokazal listino z imeni vseh dosedanjih dobrotnikov Slovenika, ki so dejansko njega živi temeljni kamen. Ta listina bo položena v vogelni kamen.

Komaj so se odprla vrata in smo zagledali častitljivo v bel talar oblečeno postavo papeža, je po dvorani mogočno zadonela pesem »Spet kliče nas venčani maj«. Medtem ko je papež hodil proti svojemu prestolu, je prijazno podajal roko romarjem, ki so ga navdu-

šeno pozdravljali. Marsikdo ne bo nikoli pozabil tega trenutka. Ko je prišel med nas, sta mu mogočno petje in navdušenost romarjev privabila na obraz prijazen nasmeh, čeprav se mu na obrazu vidi, da ga tarejo velike skrbi.

Ko je prišel na svoj sedež, ga je ljubljanski metropolit takole nagovoril:

»Ta zbor romarjev naj pred vami predstavlja vso družino slovenskih vernikov! Za obisk groba sv. Petra in počastitev njegovega spomina nas je nagnil trojni namen: najprej smo se vam prišli, sv. oče, zahvalit za ustanovitev naše cerkvene pokrajine z metropolit-skim sedežem v Ljubljani. S tem je bila spolnjena dolgotrajna želja naših pastirjev in vernikov. Upamo, da bo to v dobro našega božjega ljudstva kakor tudi vesoljne Cerkve.

Drugi razlog našega romanja je zgodovinski. Zadeva začetke širjenja evangelija med slovanskimi narodi. To delo sta pred 1100 leti izvršila sv. Ciril in Metod. Želimo predvsem, da bi duhov-

na dediščina, ki smo jo dobili od sv. bratov, vedno bolj cvetela in da bi katoličane in pravoslavne privedla do edinosti.

Tretji razlog našega romanja je posebne vrste. Ponižno vas prosimo, da blagoslovite temeljni kamen Slovenskega zavoda v večnem mestu Rimu. V njem naj bi naši duhovniki dobili globljo teološko izobrazbo in se utrdili v ljubezni do Cerkve in Kristusovega namestnika.«

Sv. oče je potem prosto, kakor mu je pač narekovalo srce, odgovoril na ta pozdrav:

»Ko vas z velikim veseljem sprejemam, mi je neugodno, da vam ne morem govoriti v vašem jeziku. (Papeževe misli je sproti prevajal ljubljanski nadškof.) Toda srce pove več ko besede. Vedite, zelo smo srečni ob današnjem sprejemu. Ta trenutek je za nas in za vas poln veselja, radosti, upanja in hvaležnosti Gospodu.

Ginjeni smo nad besedami vašega nadškofa in metropolita, ker pričajo o vaši veri, ljubezni do Cerkve in do naše osebe. Nekaj pa na nas dela še poseben vtis. To je — *vaša zvestoba*. Pri srečanjih nas večkrat vprašujejo, kaj naj v teh težavnih in zmedenih časih stori dober katoličan. Preprosto odgovarjamo: "Zvest naj bo. Bodite zvesti."

S svojim prihodom, s svojim ploskanjem, z izrazi svojih čustev nam govorite, da ste zvesti. Zato vas pozdravimo in blagoslovimo. To vam priporočamo, k temu vas spodbujamo tudi za prihodnost. Kristus je dejal svojim apostolom: "Ostanite v moji ljubezni!" Zato vam ponavljam: Ostanite v Kristusovi ljubezni, v ljubezni do Cerkve in do vse katoliške skupnosti.

Vam duhovniki, bogoslovci (tu se je papež obrnil proti skupini letošnjih novomašnikov), zastopniki naroda, ki je že stoletja zvest Cerkev, še enkrat ponavljam: Bodite ponosni in močni v svoji zvestobi Kristusu in Cerkev.«

Po tem prostem govoru je papež prebral še uradni govor, ki se glasi:

»Radi smo vas sprejeli in se vam

iz očetovskega srca zahvaljujemo za izraze vdanosti, katere ste nam s svojim prihodom izkazali.

Slišali smo, zakaj ste se odločili za to romanje, prvo po ustanovitvi vaše cerkvene pokrajine s sedežem v Ljubljani. Vse to nam je v veliko tolažbo in jasen dokaz iskrenosti, trdnosti in gorečnosti vaše katoliške vere. To katoliško vero sta vašemu ljudstvu nekoč prinesla sv. Ciril in Metod. Sprejeli ste jo ne le kot najbolj dragoceno dediščino in jo neomajno ohranili skozi stoletja, temveč je tudi nikoli niste prenehali hraniti in gojiti ob Petrovem sedežu. Dokaz za to vidimo v vašem sklepu sezidati v večnem mestu zavod, v katerem naj bi se vaši duhovniki globlje uvajali v svete vede in vzgajali v večji ljubezni do Kristusa in njegove Cerkve. (Tu je sv. oče latinski govor prekinil in v italijanščini dejal: To da prinašate v blagoslov temeljni kamen zavoda v Rimu, nas zelo veseli, saj je Rim kot središče krščanstva tudi vaše mesto.)

S kakšnim namenom in s kakšnim upanjem ustrezamo vaši prošnji za blagoslovitev temeljnega kamna za zavod, boste lahko ugabili. Kamen za ta zavod ni bil brez zveličavnega nagiba vzet prav iz bližine groba prvaka apostolov. Trdno smo prepričani, da bo ta zavod, ki ga boste postavili, utrjeval med vami tisto rimsko vero, katero hvali apostol Pavel, in da bo vašo cerkveno pokrajino tesneje povezoval s svetim sedežem.

V želji, da bi se nam to upanje spopolnilo in da bi se začeto delo privedlo do srečnega konca, podeljujemo kot jamstvo nebeških darov vam vsem in vsemu prebivalstvu predrage nam Slovenije apostolski blagoslov.«

Po končanem govoru je papež vstal, šel k vogelnemu kamnu Slovenika, ki je bil postavljen na posebni mizici v kotu, povabil vse škofe, naj pridejo k njemu in kamen blagoslovil.

Bog daj, da bi res kmalu prišel čas, ko bomo kamen vzdali v novo zgradbo!

V blisku in gromu poveličana Šentviška gora

SKLADATELJ
IVAN LAHARNAR

(SPOMINU IVANA LAHARNARJA)

Nekoč smo prijeli za palico — popotovko, se oprtali in hajdi na goro, zdaj se nam ponuja motorizacija, ki se je povzpela tudi visoko v hribe, na planote. Na Goriškem se je svet od Alp doli večkrat prelomil in se je umiril na planoti: na Trnovski, Banjški, Šentviški. Že prvi slovenski priseljenci so se zatekli v višja naselja in se zavarovali pred sovražnimi napadi od vzhoda in zapada. Tako so nastajale prve naselbine tudi na Šentviški gori nad Baško in Idrijsko dolino, utrjene v gradiščih in taborih. Mi smo se, kakor velijo sodobna pravila, pripeljali na planoto sv. Vida ali kratko na Goro, saj iz Slapa ob Idriji je zaznamovanih kar 9 km se dvigajoče, vijugaste ozke ceste, vendar prijetne, vodeče nas skozi »zelene predore« bukev, smrek, lip; skozi vasice, zasenčene med jabla-

nami, hruškami, orehi do vrha, do blestečih senožeti-košenic, do krompirjevih, rženih njiv, do glavnega, osrednjega kraja na Šentviški gori.

Od nekod zaslišali smo gorski spev,
ga nesel k Idriji je veterc lahkokrili.
Je odmev zvonov zagorskih, glas premili
ali pesem fantov in njihovih dev?
Sli smo daljnim klicem tem naproti.
Kje ste pevci skriti po planoti?

Na Gori je danes tako praznično. Neka vznemirjenost, radostno pričakovanje sije z obrazov vaščanov, dekleta zletajo od hiše do hiše, prinašajo zelene, rože, pletejo vence, fantje zabijajo kole, mlaje. Zastave plapolajo. Godci se že oglašajo v vaški krčmi. Vse tako razigrano v pomladnem sončnem jurtu! Spet smo doživljali prazniški dan na vasi z vsemi dišavami in vonjavami kot nekoč, ko je bilo vedro nebo in

ni udarjal grom za gorami. V lepo nedeljo, na shod sv. Vida, točno 15. rožnika 1969 je vabilo še drugo slavje, odkritje spominske plošče skladatelju domačinu Ivanu Laharnarju.

Tu pri Špičku v rojstni hiši se nam razodene, v jezbo pelje nas, vse note nam razgrne, vsaki pesmi božji-domoljubni, solzo utrne kot pečat, spomin, ki v pevcih ne ovene. Šel je deček v šole, skoz vse teorije, vaje, vrnil se je mojster — pesmi v note daje.

Vaščani iz tolikih naselij kakor so že od davna: Praprotno, Brdo, Polje, Daber, Ponikve, Péčine, Police, nad vsemi Šentviška gora postavljajo se, vsi Planótarji-Gorjani skupaj z goriškimi študenti, tistimi preživelimi še iz goriške gimnazije pod Avstrijo, z njimi so vzdali spominsko ploščo na Laharnarjevi rojstni hiši. V lanskem koledarju Goriške Mohorjeve družbe 1969 smo z užitkom prebrali spis »Skladatelj Laharnar, ki je premalo poznan«, ki ga je tako vsestransko sestavil glasbenoslovec dr. Zorko Harej in nam odkril podobo skoraj že pozabljenega pevca z Gore.

Bilo je v času, ko nismo imeli v Gorici ne glasbene ne orglarske šole (v Ljubljani so jo takrat že odprli), imeli pa smo posamezne glasbenike,

skladatelje (Danilo Fajgelj, Ivan Koškoar, Ilovar, Harmelj, pozneje Emil Komel, Vinko Vodopivec, Franc Setničar...), ki so vzgajali samouke, med temi tudi naravno nadarjenega, hribovsko bistrega Ivana Laharnarja.

V Vidovo nedeljo se je ljudstvo zbralo še popoldne v cerkvi, lahko bi rekli v baziliki svojega patrona-zavetnika, ki mu je pel domači pevski zbor in je na orglah spremljal skladateljev sin France Laharnar, potem se je z vsemi mnogoštevilnimi gosti zgrnilo pred Laharnarjevo rojstno hišo in je še živeči Laharnarjev pevec Bičič odkril spominsko ploščo z napisom:

*Kmet - glasbenik : Glej, oboje :
zemljo orje, pesmi poje.*

Slovenski skladatelj

Ivan Laharnar

rojen v tej hiši 6. maja 1866

umrl 27. decembra 1944

Stari goriški študentje

Rojaki

1968

Med bliskom in gromom je predsednik kluba France Gorkič, ki so mu asistrali pribočniki Žigon Jože, Saunig Kazimir, Zorzut Ludvik, pokroviteljsko pozdravljal predstavnike, je prof. Maks Pirnik orisal Laharnarja, so domači

SENTVIŠKA GORA

pevci in mladinci odpevali Laharnarjeve skladbe, so šolarji recitali in si je ljudstvo dajalo duška:

Na tej Gori mož se izpove
čustva, oj prepolna, v bisere prelije,
poje nam skoz dušo in srce
milodoneče žlahtne melodije.

Dne 28. decembra 1944 je deset pogrebcev pod pretečimi nemškimi granatami položilo v grob zemljana Ivana Laharnarja, ki pa je njegov duh priklical v življenje neumrljive melodije skladatelja po božji in človeški volji.

* * *

Spominu skladatelja Ivana Laharnarja ob 25-letnici njegove smrti je 17. avgusta 1969 popoldne sledila še svečana cerkvena proslava z mašo zadušnico in cerkvenim koncertom po bogoslužju. Govoril je vipavski dekan Slavko Podobnik, petje je vodil cerkljanski dekan Stanke Medvešček, z orglami je spremljal skladateljev sin. Peli so Laharnarjeve skladbe mešani oziroma moški zbori iz Sentviške gore, iz Spodnje Idrije, iz Mosta na Soči, iz Drežnice, zbor duhovnikov. Po slavu v cerkvi se je ljudstvo sprostil na prostem pred cerkvijo in so v veselem vzdušju pritegnili še zbori iz Medane, Tolmina, Vipave, da so zadoneli spevi v neskalskem ljudskem razpoloženju.

Sentviška gora je dostojno proslavila svojega pevca.

Bilo je pred prvo vojno (mi šteje mo naš čas ali po prvi ali po drugi svetovni vojni), bilo je torej v petnajstih letih prejšnjega stoletja, še v avstrijski Gorici, ko je tam v Šolski ulici (sedaj Mamelijevi), na pročelju pobeljene hiše prednjačil napis: »Staats-obergymnasium in Görz (Državna višja gimnazija v Gorici), znotraj na dvorišču pa se je ta hram učenosti dvignil v dve nadstopji z dolgimi arkadnimi hodniki, s tolikimi rjavo pobarvanimi vrati, s tabelami označenih razredov nad njimi A, B, C. Pod A oddelke so uvrstili dijake italijanske in nemške narodnosti, pod B in C slovenske oziroma slovanske narodnosti, katerih število je z leti stalno naraščalo. V letu 1913 je poleg nemške gimnazije zrasla še samostojna Slovenska humanistična gimnazija in posebej Italijanska realna gimnazija. Vhod v gimnazijsko poslopje je vodil iz Šolske ulice in desno navzgor po stopnišču, okrašenem s štukaturami in figurami iz 1704 — mimo profesorske zbornice, nazvane »Konferenzzimmer«, ki je bila strah in trepet nadebudnih dijakov.

V teh — klasičnim in humanističnimi vedam — posvečenih prostorih se je z uma svetlim mečem bistril mladi naš svobodni duh, ki so ga presajali z domačih logov in dobrav na antična, na grška, rimska tla, v nemška tuja obzorja — saj sta se naš jezik, naša miselnost umaknili v tri ure slovenščine na teden. V vseh ostalih predmetih smo se v prvih razredih lomili z nemškim učnim jezikom. Slovenska zavest se je takrat v dobi preporoda v nas že zasidrala. Nemški profesorji, prišliki s severa, tudi blagohotni Tirolci vmes, nekateri zaradi zdravljenja v avstrijski Nizzi, nekateri poslani k nam kot kulturonosci, so nam bili v splošnem pravični, saj so kmalu začutili protitež od strani slovenskih profesorjev. Bili so (da le nekatere imenujem) naše krvi in čustev: dr. Avgust Žigon, dr. Karel Pirjevec, dr. Karel Ozvald, Karel Prijatelj, Andrej Ipavec, Martin Mastnak, Ivo Pregelj, Ivan Tabaj, dr. Ivan Bratina, dr. Fran Rostacher, dr. Ed-

I. z.

Za študentovskih let

(SPOMINU ALOJZA PAVLINA)

List za listom pada... A naše drevo je cvetelo na svežih mladikah z gostimi košatimi vejami, razveseljuje se z obilnim sadom, stoječe, oj tam na ravnem polju, odporno vsem pomladanskim viharjem. Popotniki so se ustavljali pod njim in občudovali njegovo zdravo rast, še ptice pod nebom so ga obletale, oj tam na ravnem polju.

OB 25-LETNICI MATURE (1938) V LJUBLJANI. SEDIJO OD LEVE PROTI DESNI: A. PAVLIN, DR. K. PIRJEVEČ, DR. K. OZVALD, A. KODERMAC. V PRVI VRSTI: KOZUH, A. GORJUP, A. PERTOT, M. FERJANCIC, J. KAMUŠIC, E. BESEDNJAK, J. RUSIJA, A. SKAZA. V ZADNJI VRSTI: J. GERBIC, L. MERMOLJA, A. ZORN, LAHARNAR, S. PAVLICA, L. ZORZUT, K. BIRSA

vard Dolinšek, Fran Povšič, Ivan Steblovnik, dr. Peter Sorli, Rudolf Lavrenčič, Josip Pavlin, v letih 1910-1911 ravnatelj dr. Josip Tominšek, v letih 1912-1913 ravnatelj dr. Janko Bezjak. Največji naš miljenec pa je bil dr. Alojz Fogar, profesor verouka, sin furlanskega očeta in slovenske matere, sedaj upokojeni nadškof v Rimu, ki se ga njegovi ex študentje še vedno spominjajo in obiskujejo. On pa, naš ex Profesor, z ginjenim zadoščenjem blagoslovlja svoje Ex Studenten.

Za eno ali drugo ekstravaganco vneti studiosi smo le včasih skočili čez šolske planke, redno takrat, ko smo šli na nabor in bili »tauglih« potrjeni. Kakšen »patriotičen« ponos! Pri Fonu na Solkanski cesti smo se slovesno zbrali. Teta Karlinca nam je iz Brd prinesla harmoniko. Po polnoči je pojoča četa vseh »rekrutov« odkorakala čez Koren v mesto s harmonikašem na čelu. Zdajci — stoj! Ogromni mož postave, s kiflcem, z luno pod vratom, je zrasel iz teme, prijel godca za rokav.

Aj, je zacvilila harmonika. In šlo je čez Travnik ajns, cvaj: godec, harmonika in policaj! V tisti palači, ki je imela spredaj železne verige, se je ustavil. Tovariši so zbežali in poskakali čez vse kolonce na Ribjem trgu, le trije zvesti so od daleč sledili. *Izrek* nočnega c. kr. oficijala: Študentje naj gredo domov, harmonika ostane tu! *Epilog*: Zakon kaznuje zaradi kaljenja nočnega miru. *Tovarištvo*: kazenska vsota takoj zbrana in plačana! *Previšek*: zapitek pri Fonu na Solkanski cesti. *Posledica*: zaradi prekrška iz »patriotičnih« čustev — pomilostitev po sklepu profsorskega zbora. Živeli slovenski profesorji! Harmonika je zahreščala in se s teto Karlinco vrnila v Brda, v bolj razumevajočo publiko.

V tistem času se je pojavil na goriški gimnaziji veliki slavist, prešerno-slovec, moderni filozof, psiholog, pedagog — konvertit — profesor dr. Karel Ozvald. Bil nam je razrednik in profesor slovenščine od VI. do VIII. B razreda. Z njim se je naš razred visoko

postavljaj in je pridobival sloves izrednih študentov. Tudi profesorji so ga — sicer postrani gledavši — dovolj obrajtali. Pa nam je naš slovenski šolnik zadajal naloge, ki so nam psihološko in pedagoško odpirale pogled v moderno vzgojo in spoznavanje samega sebe kakor: Priroda in človek, ki še živi, Nad modernim človekom žvižga bič: kaj porečejo ljudje?, Mlado žito valovito, Moj jaz, Moderna tehnika je otrok duha in roke, Reka in človek, Vprašaj deležnik »izobražen« za izkaznico, »Zrel!«. V svojih pedagoških analizah je naš znanstvenik posvetil učeči se mladini več dobrih vzgojnih del: Volja in dejanje, 1911; Srednješolska vzgoja, 1912; Smernice novega življenja, 1918, vsa dela izredno bogata na pomembnih citatih naših in tujih mislecev iz svetovnega slovstva. Naj je govoril ali pisal, nas je vedno obogatil z izbranimi citati — kakor pesnik, ki v verzih govori.

Profesor sociolog je v svoji tedanji metodiki šel korak dalje. Šolskemu razredu kot družbi, socialnemu organizmu je dal samovladanje v obliki šolske občine, ki je imela svoja pravila in so jo upravljali štirje glavni funkcionarji: župan (reprezentant šolske občine), zdravstveni nadzornik (za prezračenje, čistočo), arbiter elegantiarum (za medsebojno spoštovanje, ugled razreda), gospodar (skrb za snaženje, pospravljanje). Alojz Pavlin je bil arbiter elegantiarum, pa tudi Fervidus!

V tistih letih so se Goričani šli klerikalce, liberalce in socialiste. Tako so se tudi naši duhovi spoprijemali in odbijali. Ločitev duhov! Z Župančičem smo plavali: Meni se hoče širokih ravnin in svobodnega obzorja... Kuj me, življenje, kuj... Duhovit tovariš je napisal na tablo: Turistje, organistje, se v plesu rad vrti, je v Brdih klerikalec. v Gorici stranka mi! Razredniku je bil ta naš boj všeč. V šolskih izvestjih (Schulnachrichten) je izkazoval naš razred veliko mastno tiskanih imen sošolcev-odličnjakov.

Ta razred, ta šolska občina je bilo

tisto cvetoče drevo, o j tam na ravnem polju.

2

Alojz Pavlin, nedavno umrli naš sošolec (4. septembra 1969), je bil odličen član te šolske občine. Postaven fant s študentovsko črno frizuro in še s pesniškimi naočniki, je idealno gledal v svet, rojen 1892 v Ravnici za Skabrijelom, v hiši, ki se danes sramežljivo skriva med starimi hrami, v vasici, ki je dala tudi msgr. Alojza Filipiča. Stari furmani so s Trnovskega vozili les in drva v Gorico, pa so nekega lepega dne pripeljali v mesto še Lojzeta in ga stisnili v latinske šole. Starši z družino so se preselili v Gorico. Vse, kar smo popisali, je z nami doživljal tudi Alojz Pavlin, naš skromni, a živahni, veseli sošolec, vsako leto črno, debelo natisnani odličnjak »latinec in grk«. Rekli smo mu goriški poba (mul di Gorizia). Bil je, o j slavček mili, pevec po božji in naši volji, žvrgoleči tenorist. Pevci sošolci Povšič, Ferjančič, Pavlin, Pertot so sestavljali kvartet, poleti ob kopanju so odmevali soški bregovi. Glasbeniki še vedno trdijo, da je Goriška dajala najboljše tenorje (tako operna pevca Josipa Rijavca, Mariota Šimenca, Dornika in druge).

V Tolminu, katehet v letih 1921-1924, je obudil in vodil mešani pevski zbor iz Zatoľmina. Lepa slika prikazuje ta zbor, svetla lica, vedra čela, zavzetost pevcev. V letu 1923 je pevovodja skladatelj Srečko Kumar povabil tenorista Pavlina v svoj Učiteljski zbor, ki je odlično nastopal po raznih italijanskih mestih (glej sliko zbora v kolektarju GMD 1925). Ravno tako je dekan v Kobaridu pospeševal cerkveno in narodno petje. Sošolci smo kdaj pa kdaj obiskali vedno še elegantnega, finega gospoda in smo z njim obnavljali študentovska leta ob pol litru vipavca, še raje ob buči brica. Et semper memnisse juvat.

Po letu mature 1913., ko smo se razšli, se pretokli skozi prvo vojno, si zagotovili eksistenco, si naložili tudi zakonski jarem, smo se začeli iskati na

MEŠANI PEVSKI ZBOR IZ ZATOLMINA (1923 - PEVOVODJIA: ALOJZ PAVLIN)

vseh koncih sveta, da bi si pogledali, koliko let nam je progresivna starost zarisala v lica in koliko jih je pobrala bela slanica? Od 31 maturantov leta 1913 nas je »post iucundam iuventutem, post molestam senectutem« ostalo še 9 preživelih sošolcev (oktobra 1969) in profesor Karl Prijatelj. List za listom pada... Pa naj pada... Naši listi so še v procvitanju.

3

Smo v avgustu 1969, na Travniku, v Gorici. Sem od Raštela se počasi, po-

časi pomika eleganten gospod v črnem, oprt na palico, pogleda v stolpno uro sv. Ignacija, malo bolj se podviza. Duhovnik je, še častitljivih potez, vase zamišljen. Ura bo kmalu osem. Maševat gre k »zavitarjem«. Alojz Pavlin — servus, arbiter elegantiarum! Še smo tu.

Šestega dne v septembru 1969 smo mu zagrnili gomilo na goriškem pokopališču... Kdo je na vrsti? List za listom pada... Na pogrebščini pojemo — na mnoga leta!

Ivan Cankar: »Ej, mati, majka, življenje moje, vseh mojih misli, vsega mojega nehanja začetek in cilj! Kako so žuljave in zgrbljene tvoje uboge svete roke — blagoslovi me, sina, z ubogimi svetimi rokami! Tvoje čelo je polno skrbi in trpljenja, s trnjem je kronano namesto z diademom, — nagni k meni, sinu, svoje ljubljeno, s trnjem kronano čelo, ozri se na ponižni dar, ki ti ga prinašam, siromašne matere siromašen sin, ozri se na moje srce in sprejmi ga!«

V spomin goriškemu skladatelju

EMILU KOMELU

Se zdaj ga vidim; umirjen korak, glava nagnjena malo naprej, dolgi in bujni lasje, pozimi ogrnjen s plaščem. Spominjam se ga, ko mi je v semenišču dajal prve napotke v harmoniji in v igranju klavirja. Bil je dober in ljubezniv učitelj. Glasba je bila njegov življenjski element in to smo njegovi učenci čutili. Po vojni so se najine poti razšle: on je ostal v Gorici, jaz pa sem odšel v Trst. Na mojih poteh v Gorico sem ga nekajkrat videl v Bratuževi kavarni, kamor je redno zahajal. Če pa sem po naključju prišel v Gorico v nedeljo, sem ga šel poslušat v travniško cerkev sv. Ignacija, kjer je orglal pri slovenski maši. Njegove improvizacije na orglah so bile nekaj posebnega. Ne zmeraj. Razpoložen je moral biti: v takih blagoslovljenih trenutkih je orglal, kakor da bi ga bil obsedel glasbeni demon. Po mnogih letih sem ganjen poslušal svojega prvega glasbenega učitelja, ko je v Nabrežini nastopil z zborom. Za tem ga nisem več videl.

Med vsemi glasbeniki, ki so delovali na Goriškem v prvi polovici 20. stoletja, je najbrž imel najglobljo glasbeno izobrazbo. Njegovo javno delovanje se začelja v zadnjih letih prejšnjega stoletja. Rodil se je v Gorici februarja 1875. O njem beremo, da je že kot pet-

leten otrok igral po nekem razglašenem klavirju in so ga starši zasačili, ko je na podstrešju tolkel po nekem napol razbitem bobnu. V glasbo ga je začel uvajati oče, ki je bil glasbeno izobražen mož. Tako je nastopil kot orglar, ko mu je bilo komaj osem let. V gimnazijskih letih ga je učil klavirja profesor Gasteiger, harmonije in kontrapunkta pa Danilo Faigelj. Sam bi rad šel na dunajsko glasbeno akademijo, a starši niso hoteli. Želeli so, da se opri- me kakega praktičnega in donosnejšega poklica. Po materi je namreč bil iz napol plemiške družine, ki je imela zemljišča pri Podnanosu blizu Vipave. Tako se je Emil vpisal na agronomsko šolo v Klosterneuburgu, obenem pa je obiskoval dunajsko glasbeno akademijo. Leta 1895 je diplomiral iz kompozicije. Univerze pa ni končal, ker se je poslej posvetil le glasbi. Vrnil se je v Gorico in takoj začel z javnim delom. Po tedanjih poročilih so tega leta praznovali 60-letnico ustanovitve prosvetnega društva v Vrtojbi. Povabili so mladega Komela, da jim izuči pevski zbor. Nastop mu je dobro uspel. Na mah je zaslovel kot pevovodja in začel romati v bližnje in v bolj oddaljene vasi, kjerkoli se je pokazala potreba po pevovodji ali orglarju. Poleg učenja petja

je često moral skladati, skladbe spreminjati, poenostavljati in pisati orgelske igre.

Na Goriškem je tedaj bilo okoli 50 kulturnih ustanov. Mnoge vasi so že imele svojo čitalnico, pevski zbor in dramski odsek. Prireditve so bile skoro vsako nedeljo v kaki vasi. Leta 1900 je bilo ustanovljeno v Gorici »Pevsko in glasbeno društvo«. Komel je učil na glasbeni šoli tega društva klavir, orgle in teorijo ter z ravnateljem Josipom Michlom veliko doprinesel k razvoju šole. Skof Sedej mu je tudi poveril organizacijo cerkvenih zborov in orglarske šole. Med prvo svetovno vojno je moral k vojakom. Po vojni je vodil glasbeno šolo in obnovil »Pevsko in glasbeno društvo«. Njegov zbor je skoro vsak mesec kje nastopil, sam ali v sklopu kake dramske prireditve. Skupno z orkestrom je pripravil in izvedel tudi opere in kantate, kakor sta bili na primer Mozartova opera »Boštjan in Boštjana« in Sattnerjeva kantata »V pepelnični noči«.

Leta 1927 je fašizem zatrl vso to bujno rast prosvetnega življenja. Nastal je molk in zavladal strah. Komel se je odslej preživljal z lekcijami in se je bolj posvečal skladanju. Sodeloval je pri pripravi in izdaji cerkvenih pesmaric »Zdrava Marija«, »Gospodov dan«, in »Božji spevi«, ki jih je izdala Goriška Mohorjeva družba v letih 1929-33. Svetne kompozicije pa je priobčeval v »Novih akordih«, v »Zborih«, v »Prvih plamenih« (to pesmarico je leta 1920 izdalo Učiteljsko društvo Julijske Benečije, uredil pa jo je Srečko Kumar) in v »Pesmarici« tržaške Glasbene Matice. Emil Komel je tudi pomagal Srečku Kumarju ustanoviti in organizirati Učiteljski pevski zbor. Bil je pobudnik mnogih glasbenih tečajev. Pevovodiem in organistom je l. 1934 posvetil knjigo »Harmonija«, kjer razlaga osnove harmonije s praktičnimi navodili za skladanje glasbenega stavka. V predgovoru piše, da ima pripravljeni še drugo in tretjo knjigo o kontrapunktu in kompoziciji. Knjigi, kolikor mi je znano, nista izšli. Dajal je privatne lekcije, or-

glal v cerkvah — znano je, da je v cerkvi sv. Ignacija na Travniku orgljal kakih 60 let — in učil pevske zборе. Že v tem času se mu je verjetno porodila misel na suito za orkester »Obisk pri Vodopivcu«. Vanjo je vpletel nekaj značilnih Vodopivčevih motivov in jo končal po vojni. Zamisel se je verjetno porodila na enem od obiskov pri prijatelju in skladatelju Vinku Vodopivcu, župniku v Kronbergu pri Gorici, kamor je Komel pogosto zahajal ob nedeljskih popoldnevih.

Po drugi svetovni vojni, ki jo je preživel v Gorici, je obnovil goriški pevski zbor in glasbeno šolo v sklopu Zveze prosvetnih društev. Učil je bodoče učitelje na slovenskem učiteljskišču. Pripravil je koncert, posvečen Simonu Gregorčiču, na katerem so izvedli njegovo novo pesem »Goriškemu slavčku«. Leta 1958 je prejel od Zveze prosvetnih društev Slovenije zlato kolajno za petdesetletno kulturno delo.

Vsega, kar je Komel napisal, ni posebno mnogo. Bil je skromen in ni silil v ospredje. Takim mehkim dušam je treba zunanjih spodbud. Zato se kaže njegova dejavnost zlasti tam, kjer je bila potreba; to je bilo predvsem področje cerkvene pesmi, kjer se je seveda poleg orgljanja skozi dolga leta edino mogel umetniško izživljati. Po pregledu njegovega glasbenega opusa na tem področju izstopajo nekatere skladbe, ki so prave umetnine. Rekel sem že, da je Komel dobro poznal harmonijo in kontrapunkt. Pa še nekaj drugih posebnosti označuje njegove skladbe: glasbeni tok je vedno gibek, sproščen, lahkoten; melodija živahna — spominjam se še, kako je bil pri pouku vedno proti statičnosti v melodiji — v gradnji vokalne glasbe se drži kot malokdo pomena in duha besedila ter naravno in skoraj igraje prehaja iz ene intonacije v drugo.

Zaradi svežine, neposrednosti in učinkovitosti spadajo nekatere Komelove pesmi v spored, ki se pogosto izvaja. Take so, da navedem samo nekatere: »Pozdravljena Brezmadežna«, »Vsi zbori zadonite«, »Hitimo, o zem-

ljani«, »Ponižno stopimo«, »Na križ pri-bit«, »Podati hočem ti srce« in »Vese-lo pesem naj doni«.

V svetnih skladbah je bil bolj prost, ker ni pisal za neke zборе ali za to ali ono rabo, in je zato lahko polneje dal duška svoji invenciji in svojemu obšir-nemu glasbenemu znanju. Te pesmi imajo širšo zasnovo, bolj zapleteno zgradbo ali so pisane za številnejšo in različno zasedbo. Tako je skladbi »Kmetova pesem« in »Fantje na vasi« napisal za solo, zbor in orkester.

Letos poteka deseta obletnica nje-gove smrti. Naj bodo te vrstice v hva-ležen spomin pedagogu, orglarju in skladatelju Emilu Komelu.

JOZEF ZORZ

Stoletnica

Čitalnice v Štandrežu

Med slovenskimi vasmi, ki so gojile narodno zavest in prosveto, ima tudi Štandrež častno mesto. Štandrež, zdaj sestavni del goriškega predmestja, je še do nedavnega ohranil vaški značaj in ponos. Zgodovinska priča njegovega prosvetnega dela je Čitalnica, ki je pravkar obhajala stoletnico svoje usta-novitve.

Pred sto leti, v dobi narodnega pre-bujenja, so Štandrežci začutili potrebo po skupnem kulturnem udejstvovanju, po lastni čitalnici. Zamisel je vzknila ob novici, da slične čitalnice že delujejo v Gorici, v Ajdovščini, v Črnicah, v Solkanu, v Vrtojbi in drugod; močno se je ojačila po Šempaskem taboru, kate-rega so se udeležili tudi številni Štan-drežci. Neposredni pobudniki štandre-ške čitalnice pa so bili: katehet Andrej Marušič, urednik tednika »Domovina«, prvi štandreški župan Jože Nanut in učitelj Jožef Komavec. Čitalnica, ali bralno društvo, pa je bila ustanovlje-na dne 25. aprila 1869. Imela je začet-koma 40 članov, za predsednika je bil izvoljen učitelj Jožef Komavec.

Čitalniško delovanje je bilo na za-četku dokaj skromno: s knjižnico, na-rodnim petjem in prireditvami »bese-dami« je vsekakor vršila svoje poslan-stvo: budila je narodno zavest. Goriški odvetnik in narodni buditelj dr. Kar-el Lavrič je o štandreški čitalnici iz-rekel zelo pohvalne besede. Posebno častno je izpadla prireditev, ali »bese-da«, februarja 1873.

Kasneje se je ustanova preimenovala v »Bralno in pevsko društvo«. Njeno delovanje se je omejilo predvsem na petje, še zlasti cerkveno. Pozneje sta pod okriljem društva nastala dva odse-ka, tamburaški zbor in telovadni odsek »Sokol«, ki ga je vodil Anton Rijavec. Nov razmah narodnoprosvetnega dela je prineslo v Štandrež novo katoliško izobraževalno društvo »Naš dom« s telovadnim odsekom »Orel«. Umirjeni in izredno delavni dušni pastir Josip Ko-sovel je vzdržal složno delo med obema društvoma, zlasti še ker so bili člani obeh društev povezani v skupnem cerkvenem zboru, ki ga je vodil pevovodja Bralnega in pevskega društva.

Po prvi svetovni vojni se je tudi v Štandrežu polagoma obnovilo društve-no življenje. Spet je bilo petje, cerkve-

ANDREJ MARUŠIČ, UREDNIK »DOMOVINE«

no in narodno, ki je zbralo razpršene člane v enoto, pozneje pa zares lepo uspele prireditve. Fašistično nasilje pa je l. 1927 razpustilo vsa slovenska dru-štva in tako je tudi v Štandrežu za-

CERKVENI
IN MLADINSKI ZBOR
»STANDREŽ«

mrlo javno prosvetno delovanje. Bile so ponovno cerkvene stene, in še zlasti kor, ki so kljub fašističnemu preganjanju ohranile ljudstvu živo materinsko besedo in še zlasti pesem. Nekdanje Bralno in pevsko društvo je živelo in delovalo po Cerkvenem pevskem zboru.

Po končani drugi svetovni vojni je prosvetno delo v Štandrežu ponovno zaživelo. Dejavnost se je razvijala v dveh smereh: Prosvetno društvo »Oton Župančič«, ustanovljeno novembra leta 1945, ki ji razvejalo svojo dejavnost po odsekih, ter stari Cerkveni pevski zbor, ki se je nenehno udeleževal tudi na kulturnem področju, in iz katerega se je razvilo prosvetno društvo »Štandrež«, s sedežem v Župnijskem prosvetnem domu. Tudi prosvetno društvo »Štandrež« ima svoj pevski, dramski in športni odsek, ki lepo uspevajo.

V vasi pa delujeta še dve važni organizaciji: »Kmečko društvo« in športno društvo »Juventina«.

Praznovanje stoletnice

Za zares občestveno in skupno proslavo stoletnice štandreške Čitalnice so se povezala vsa štandreška društva: prosvetni »Oton Župančič« in »Štan-

drež« ter kmečko in športno. Sporazumno so sestavili skupni častni in delovni odbor, za predsednika so izvolili Dina Ronerja in za tajnika dr. Damijana Pavlina. V številnih skupnih sejah so izdelali program stoletnih proslav.

Da bi med vaščani ustvarili potrebno duhovno ozračje, je odbor organiziral v župnijski dvorani poseben *kulturni večer*, posvečen čitalnicam, v slogu čitalniških besed: petje, recitacije in predavanje. Predaval je prof. Rado Bednarik, pela sta zboru obeh prosvetnih društev, deklamirala pa je šolska mladina.

V vseh krajevnih časopisih se je najavil spored proslav.

Kot sedež jubilejnih stoletnih proslav je bil izbran Župnijski prosvetni dom. Delovni načrt je vseboval naslednja pripravljalna dela:

- 1) Na obširnem asfaltiranem dvorišču naj se postavi slavnostni oder s primernim ozadjem;
- 2) v mali dvorani naj se uredi razstava goriškega tiska;
- 3) v igralnici, razstava slik;
- 4) velika dvorana naj se uredi za nastope v primeru slabega vremena;
- 5) na trgu pred cerkvijo naj se po-

stavijo stojnice s srečolovom, domačim vinom in prigrizkom.

Jubilejne proslave so se odvijale porazdeljene na pet dni:

1) Dne 24. maja zvečer: *Otvoritev proslav* z godbo na pihala iz Doberdoba. Najprej po vasi, nato pa koncert na odru in nastop folklornih skupin.

2) Dne 25. maja: *Proslava stoletnice*. Predpoldne: odkritje spominke plošče na hiši, ki je bila prvi sedež Čitalnice, s slavnostnim govorom predsednika in pisatelja dr. Andreja Budala. Nato petje obeh prosvetnih zborov. Zvečer: Pozdravni govori. Nastopi pevskih zborov: mladinskega in mešanega »Štandrež«, »Miren« iz Mirna, »M. Filej« iz Gorice, »Jezero« iz Doberdoba, »L. Bratuž« iz Gorice, »Fantje izpod Grmade« iz Devina in »O. Župančič« iz Štandreža. Prosvetno društvo »Štandrež« nastopi in umetniško poda čitalniško Vilharjevo igro »Poštena deklica« v režiji Aleksija Pregarca.

3) V soboto 31. maja: Nastop glavnih pevcev Opere iz Ljubljane z baletno skupino. Po zaslugi opernega pevca Mira Brajnika, štandreškega rojaka.

4) Nedelja 1. junija: Zvečer nastop »Veselih planšarjev« iz Ljubljane.

5) Dne 2. junija: »ex tempore« slovenskih srednješolcev na trgu v Štandrežu. Zvečer nastop gledališča iz Nove Gorice s Spevackovo komedijo »Naši trije angeli« v režiji Andreja Stojana. Zaradi slabega vremena so igrali igro v župnijski dvorani.

Domačini in številni okoličani so si ogledali zanimive razstave in se udeležili vseh prireditev.

Časopisje je zelo laskavo ocenilo stoletno proslavo štandreške Čitalnice.

Za ta jubilej je bila izdana spominška knjižica »Ob stoletnici štandreške Čitalnice« z zanimivo vsebino: prikaz prosvetnega delovanja v Štandrežu, življenjepisi zaslužnih Štandrešcev in številne slike.

Praznovanje stoletnice čitalniškega dela v Štandrežu je dostojno počastilo ustanovo, ki je imela tolik delež pri prebuditvi narodne zavesti, ter štandreške rojake, ki so s svojim delom prispevali k skupni zakladnici slovenske kulture in prosvete. Jubilejne proslave pa so bile hkrati spodbuda sedanjim narodnim delavcem in opomin mladim rodovom, naj toliko duhovno dediščino ohranijo in s svojim kulturnim prispevkom še obogatijo.

CERKVENI
IN PROSVETNI
MEŠANI ZBOR
»ŠTANDREŽ«

VINKO BELIČIČ

PETERO
PESMI

Božič

Silvestrovo

Trije kralji

Jožefovo

Maria Luggau

I. PENGOV : K POLNOČNICI

BOŽIČ

Bila je noč, in duša je jokala
od grenkih bolečin po svetli poti.
A davni greh težil je nje peroti,
v obupu, upanju je trepetala.

In Bog ljubezni, Gospodar veselja,
usmilil se je solznega človeka.
Poslal je Luč v Betlehem: iz veka
teme nas je rešila Njegova volja.

Pregnale molk so svete harmonije,
nebesa angelov so zdaj odprta.
O Jezus, bodi klas nam, bodi trta,
naj Tvoja milost vekomaj nam sije!

SILVESTROVO

O zmrzla, mrtva zemlja:
ko snežec vate se zažira
in čezte valovi ledeni piš
in vrane v siju predvečera
hite prenočevat v daljne bore...
spet se nocoj ti izteče leto zgodovine.

Vzravajte se mi, pleča, in sprostite,
ozrite trudne se oči tja gor,
oddahni se, srce, zbežite,
vse grenke misli — na vigilijo novih zor!

TRIJE KRALJI

»Zatóni, trpki dan slovesa!
Ugasni, krona zlatih, odpočitih ur!
Zbledite, prazniki! Obmolkní, hrup
neskončnih cest! Zaspíte, o drevesa!«

Uslišan zrem skoz mesečino:
pred mano svetíli dol, in grič, in dalje
vse blažja luč, ko da Tri kralje
pospremiža spet v domovino.

JOŽEFOVO

Grej, sonce pomlajeno, žela najbolj plašnih sanj,
slo po vrnitvi nepozabnih ptic,
po žoltem cvetju razdehtelih stez,
in gorska jezerca, sprostitve čakajoča!

Čas me prebada z nezlomljivo sulico,
vse bolj in bliže čuti jo srce:
umij goloto z vej, razveži brste
v bandera aleluje vihrajoča!

MARIA LUGGAU

Od onkraj gora in planin,
s pobočja nad rosno Ziljo,
belo-rdeča iz osrčja smrek in trav
mi siješ, Maria Luggau.

O daljna, izza vseh serpentín,
izza vseh padajočih studencev,
preko vasic in samot in tokav
zvoniš mi, Maria Luggau.

Gledam te skozi spomin,
čutim te kakor molitev,
kakor dviganje iz težav.
Prosi za nas, Maria Luggau!

POK. DEKAN ALOJZIJ PAVLIN

»Upam, da mi bo Bog milostljiv!« S tem vzdihom na ustnicah je dne 4. septembra 1969 umrl v goriški bolnici bivši kobariški dekan Alojzij Pavlin. Pogrebne svečanosti so se izvršile dva dni pozneje v cerkvi sv. Ignacija. Mašo zadušnico je opravil nadškof P. Cocolin, v slovo mu je spregovoril msgr. Močnik, pogreb pa je vodil župnik Angel Persig. Položili so ga v grob njegovih staršev na goriškem pokopališču.

Mladostna leta

Rodil se je dne 23. oktobra 1892 v Ravnici nad Grgarjem. Tu je tudi obiskoval prva dva razreda ljudske šole. Družina se je nato preselila v Gorico, kjer je oče zidaril. Osemletnemu Lojzku se je mestno življenje zazdelo »kakor sanje, kakor prelepa pravljica«. Družina je sprva stanovala pod Kostanjevico, nato pri Pevmskem mostu in končno na Gradu. Lojze je posečal ljudsko šolo v Šolskem domu, gimnazijo pa v sedanji Via Mameli. Bil je zelo nadarjen, družaben, izvrsten pevec. Študiral je z lahkoto in maturiral z odliko.

Srednješolska leta (1905-1913) so bila za Pavlina zelo plodna. S slovenskimi sošolci, med katerimi sta bila tudi Jožko Bratuž in Engelbert Besednjak, se je udeleževal pod okriljem »Dijaške zveze«, ki je združevala katoliško u-

smerjene dijake, javne dijaške dejavnosti. Sošolci Alojzij Pavlin, Marijan Ferjančič, Avgust Pertot in Jože Povšič, vsi dobri pevci, so osnovali odličen pevski kvartet, ki je marsikje častno nastopil. Večkratno v tednu so v čitalnici Slovenske krščanske zveze v Gosposki ulici prebirali časopise in revije, poslušali predavanja, se pripravljali na nastope. Dijaki so skoro vsako leto priredili posebne nastope in večjo veselico. Tako so l. 1909 igrali »Divjega lovca«, naslednje leto Abramovega »Zlatoroga«, nato Finžgarjevo »Naša kri«. Vstopili so med Orle, imeli zahtevne vaje in uspele nastope.

Velik vpliv je imel na goriške dijaške katehet in voditelj »Dijaške Marijine družbe« prof. Ivan Rejec. O njem piše Pavlin: »Ivan Rejec, prefekt v goriškem velikem semenišču, je bil eden izmed najboljših katehetov, kar sem jih poznal. Njemu ni bilo samo za to, da bi se kaj naučili, ampak da bi nas vzgojil za odločne in značajne katoliške dijake. Bil je zelo izobražen, posebno v filozofiji, teologiji in zgodovini, kar je nam dijakom zelo imponiralo. Pri njegovih urah smo razpravljali o vsem, kar je bilo v zvezi z vero: pustil je, da smo stavili ugovore, zadevo je nato obrazložil in izpodbil ugovore. Bil je odločen in neustrašen, da je celo profesorje prijel, če je slišal, da so kaj takega učili,

kar se ni strinjalo z resnico in vero... Ta učeni in asketsko živeči duhovnik je imel zelo velik vpliv name in morda se moram prav njemu zahvaliti, da sem postal duhovnik.«

Prva duhovniška službena mesta

Po končani maturi l. 1913 je stopil v goriško bogoslovje, ki se je čez dve leti zaradi vojne preselilo v Stično. V bogoslovju je še bolj poglobil prijateljske vezi s Cirilom Munihom, Alojzijem Kodermacem in Stankom Staničem, s katerimi je snoval načrte o bodočem delu na Goriškem. Dne 5. julija 1916 ga je nadškof Sedej posvetil v duhovnika. Novo mašo je pel dne 9. julija 1916 v Gabrjah pri Štanjelu, kjer je pastiroval skladatelj David Doktorič, ki je zelo cenil novomašnika kot dobrega pevca in pevovodjo. Z Doktoričem je Pavlin ohranil tople prijateljske vezi do njegovega odhoda v Jugoslavijo.

Nadškof je novomašnika poslal na višje bogoslovne študije na Dunaj v Avguštinij. Skupno z njim sta študirala tudi dr. Ciril Potočnik in dr. Tomaž Klinar. V prvem akademskem letu je Pavlin napravil izpite iz sirščine, arabščine in aramejščine ter izdelal disertacijo »Judas Iskarioth«. V začetku junija 1918 je z Dunaja odšel na počitnice v Sv. Križ k župniku Ivanu Rejcu, a nadškof ga je poslal v Vipolže nadomeščat vikarja Jakoba Piriha, interniranega v Italiji. Iz Vipolž je soupravljal tudi bližnjo Kozano, ker je bil tudi kurat Alfonz Blažko interniran. V Vipolžah se je Pavlin zelo priljubil. Medtem se je Avstrija zrušila in Goriška je pripadla Italiji. Pavlin je bil prisiljen opustiti misel na povratek na Dunaj. Ker sta se medtem vrnila iz internacije oba dušna pastirja, je nadškof dne 15. junija 1919 premestil Pavlina za kaplana v Črniče. Toda samo nekaj mesecev pozneje, 26. februarja 1920, ga je poslal v Vipavo, kjer je ostal dve leti. Dekan Andrej Lavrič je bil rahlega zdravja, tako je kaplan Pavlin v veliki meri opravljal tudi njegove posle.

Pavlin si je na Vipavskem pridobil ugled in spoštovanje. Veljal je za bogoslovno zelo podkovanega, izobraženega, uglajenega in finega gospoda. Srca mladine si je osvojil z vljudnim in hkrati prisrčnim nastopom. Vipavci radi pobejo. Pavlin pa je bil glasbeno zelo izobražen in je imel pravi pevski dar: cerkveni pevski zbori so pod njegovo taktirko dosegli umetniško višino. Skupno s sobraty je pridno pomagal pri važnih zadevah splošne koristi: organizirali so dekanijske shode dekliških Marijinih družb; podprli delovanje Zbora svečnikov sv. Pavla za zaščito verskih in narodnih koristi; zbirali podpise vseh staršev v obrambo obveznega krščanskega nauka v ljudskih šolah, ki so ga šolske oblasti v Trstu začele izrivati s tem, da so ga proglasile za neobvežen predmet. Čas, ki ga je Pavlin preživel na Vipavskem, je sam označil kakor »najlepša leta duhovniške službe«.

Septembra 1922 je bil imenovan za kateheta na ljudski šoli in na učiteljskišči v Tolminu. Da bi si pridobil učiteljskiščnike, jih je začel poučevati v cerkvenem petju. To pa je izzvalo nevoljo ravnatelja Calvija, ki mu je konec novembra odpovedal pouk na učiteljskišči. Dekan Rojec je v imenu nadškofa ostro protestiral na prefekturi v Trstu, tam pa so mu izjavili, da je »Pavlin politično osumljen« že iz prejšnjih služb. Pozneje so mu vendarle dovolili povratek na učiteljskišče, a z zelo omejenim urnikom: tedensko je imel 25 ur verouka v ljudski šoli in le 2 uri na učiteljskišči.

Katehet Pavlin je poleg šole pridno pomagal tudi v dušnem pastirstvu. Pri nedeljski maši je pridigoval, spovedoval itd. Udeleževal se je društvenega in sploh prosvetnega dela, zlasti s prirejanjem veselice in s pevskimi nastopi. Med drugim se je udeležil pevske turneje Učiteljskega zbora pod vodstvom Srečka Kumarja v Benetke in Bologno.

Župnik in dekan v Kobaridu

Imenovanje je prejel dne 4. julija 1925, umeščen pa je bil v Kobaridu na

praznik Marijinega vnebovzetja. Pred njim se je odprlo široko delovno obzorje: dušno pastirstvo v kobariški župniji, povezava področnih verskih pobud v dekaniji.

Prva skrb je veljala župnijski cerkvi v Kobaridu, ki jo je temeljito popravil in dal poslikati. Posebno zahtevna so bila dela za novi kor, da je lahko sprejel številen pevski zbor. Kupil je tudi nove cerkvene klopi. Poskrbel je enako za lepoto podružnih cerkva. Na izredno višino je dvignil domači cerkveni zbor, ki je bil kos uspelim cerkvenim koncertom.

Dekanijska duhovščina se je tedensko zbirala v kobariškem župnišču in skupno reševala težavnejše probleme. Ta srečanja, pri katerih je stvarnemu pretresu dogodkov in ljudi ter živahni debati lahko sledila tudi partija taroka, so povezala duhovnike v strnjeno celoto, tako da so bili vsi istih misli in da so enako vrednotili nova socialna gibanja in politična dogajanja.

Doba fašizma ni bila prijetna za slovenske duhovnike, še posebno ne v tako izpostavljenem središču kot je bil Kobarid. Dekan Pavlin, dasi uglajenega nastopa in modre opreznosti, je moral sprejeti delež preganjanja: šolska oblast v Trstu je dne 25. aprila 1927 odklonila njegovo imenovanje za nadzornika verouka v ljudskih šolah kobariškega okrožja. Leta 1929 mu je goriška prefektura izrekla »sodnijski opomin« (ammonizione), češ da je odklonil verski pouk v šoli v italijanskem jeziku, medtem ko ga je poučeval v cerkvi v slovenščini. V opominu so bili navedeni kraji, kamor ni smel brez posebnega dovoljenja orožnikov: smel je iti v Volče, ne pa onstran Soče v Tolmin. Leta 1934 ga je kobariški podeštat tožil na prefekturi v Gorici, da je raje ukinil procesijo na Marijino vnebovzetje kot da bi pristal, da se pri procesiji poje v latinščini ali italijanščini, kakor so naročali novi predpisi. Leta 1938 je zapadel ponovnemu policijskemu opominu, ker da ni hotel med svojo mašo pridigati v italijanščini in da je tako duhovno zanemarjal versko oskr-

bo župljanov italijanskega porekla. Za Italijane je bila posebna maša z italijanskim petjem in pridigo, le da je one dni italijanski kaplan odšel na kratek oddih, dekan pa je bil voljan imeti italijansko pridigo po svoji maši in ne mednjo, kot so tedaj naročali cerkveni predpisi. Ta opomin ga je vezal celi dve leti.

Še bolj kritična so bila leta druge svetovne vojne. Moški so bili vpoklicani in vtaknjeni v posebne delavske bataljone; v Gonarsu so odprli koncentracijsko taborišče in vanj zaprli cele družine z otroki vred. Dekan Pavlin je dne 10. marca 1943 s posebnim pismom rotill goriškega nadškofa K. Margottija, naj doseže od pristojne oblasti olajšave za vpoklicance in internirance. Med drugim je pisal:

»Veliko družin je tu pripravljenih pošiljati vsak mesec po par paketov živil internirancem v Gonars. Še več ljudi se je izrazilo, da bi vzeli z veseljem otroke internirancev na svoj dom ter skrbeli zanje kot za lastne otroke... Intervenirajte... Bi lahko spravili vse internirane otroke na deželo, saj bi samo naša fara prevzela okoli sto otrok.«

Nadškof je takoj pisal vojaškemu ordinariju Bartolomasiju, naj posreduje pri vojaških oblasteh.

Po kapitulaciji Italije septembra 1943 se je tudi v Soški dolini s središčem v Kobaridu osnovala partizanska republika, a Nemci so s tanki kaj kmalu prevzeli oblast v dolini, medtem ko so gorski kraji ostali v rokah partizanov. Večkratno so se vneli težki boji, sledile so nemške represalije, goreli so domovi in padale žrtve. Bila je doba nasilnih obračunavanj, nejasnosti in zmede. Po vojni je Kobariška povečini prišla pod zavezniško upravo, a borba ni popustila in sovraštvo je spet zahtevalo nove žrtve. Prav vsakdo, in še posebno tisti, ki so stali na odgovornih mestih, kot so bili duhovniki, je doživljal bridke dneve, ki so prenekatere mu zlomili živce, da si je zaželel miru in varnosti, pa čeprav daleč od rodnega krova.

Ponovno v Gorici

Ko je postalo jasno, da bo Kobarid ostal v komunistični vladavini, se je dekan Pavlin februarja 1947 preselil v mesto svoje mladosti, v Gorico. Kot nekdanj v Tolminu je zdaj v Gorici prevzel verski pouk sprva na slovenski nižji srednji šoli in zatem na slovenskem učiteljišču in na višji gimnaziji. Za svoje dijake je leta 1955 spisal »Kratek pregled sv. pisma stare zaveze«. Po potrebi je pomagal tudi v dušnem pastirstvu: maševal je pri Sv. Ignaciju, bil redni spovednik v redovnih hišah. Sodeloval pa je tudi v javnem življenju. Za Katoliški glas je napisal več verskih in političnih člankov, nekaj let je celo sestavljal tedenske politične preglede. Zanimivi so bili njegovi članki iz astronomije. Pisal je tudi v Pastirčka. Bil

je odbornik Alojzijevišča in Katoliškega tiskovnega društva.

Zaradi bolehnosti se je l. 1962 umaknil v pokoj. Dne 10. julija 1967 je pri Sv. Ignaciju obhajal svojo slovesno zlato mašo. Zbolel je na pljučih in se zdravil celi dve leti v goriškem sanatoriju. Nato si je opomogel, ali zadnje dneve avgusta 1969 so mu odpovedale ledvice. Prepeljali so ga v bolnico, kjer je prve dni septembra izdihnil.

Pokojni dekan Pavlin je bil zgleden duhovnik, zaveden Slovenec, mož načel in vedno zvest svojemu prepričanju. Visoke postave, prikupne zunanosti, fin in uglajen, je imel na sebi nekaj vzvišenega, aristokratskega, odmaknjenega. Kdor pa se mu je približal, je kaj kmalu odkril koliko srčne dobrote in plemenitosti, čistega idealizma in duhovnega bogastva je bilo skritega v njegovem duhovniškem srcu.

VINKO BELICIC

Na Svete Višarje

Strma gre pot skozi sence rosnih gozdov,
ko je potihnil hrup živih stvari
in je onstran dolin ostala zatohla ravan.
Zdaj le studenec in veter v krošnjah večata molk
— preludij v blagoslovljeni dan.

Strma je pot, a z vrh gore zvoni.
Obstanem, otiram si znoj, srce si tešim
v vonju malin. Kako me je upehal svet —
nečist, sebičen, varljiv!

Strmina se krajša, vse bliže je zvon
in duša izsušena se luči napija.
Še malo — in molitev skali mi oči:
Nekoč bom poslednjič pred Tabo
v tej cerkvi na gori, Marija,
takrat me osrči za najtežji vzpon!

Razgibano prosvetno-kulturno življenje katoliško usmerjenih Slovencev na Goriškem

24. februarja 1969 je imela Zveza slovenske katoliške prosvete (ZSKP) na Goriškem svoj sedmi občni zbor. Je to konfederacija enakovrednih organizacij in skupin, ki so se povezale v iste namene, to je, razvijati hočejo prosvetno-kulturno dejavnost, ki naj bo slovenska in katoliška. Slovenska zato, ker je s slovensko narodno zavestjo v tesni zvezi tudi naše versko prepričanje in katoliška zato, ker smo prepričani, da le ta svetovni nazor lahko uspešno zagotovi našo narodno samobitnost in kulturo.

V to zvezo so trenutno vključena štiri prosvetna društva: »Mirko Filej« iz Gorice, »Jože Abram« iz Pevme, »F. B. Sedej« iz Steverjana in društvo iz Štandreža, nadalje Slovensko katoliško akademsko društvo (SKAD) iz Gorice, moški pevski zbor »Mirko Filej« in cerkveni pevski zbor iz Podgore. Tudi Doberdob je letos dobil svoje prosvetno društvo. Imenuje se »Hrast«.

Če bi kulturno delo povzeli v številkah, so društva in druge ustanove, ki so včlanjene v

Zvezi slovenske katoliške prosvete, pripravile nad trideset kulturnih večerov, 12 koncertov, 25 dramskih nastopov in sprožile večje število različnih drugih kulturnih pobud.

Koliko je bilo pri tem udeležencev? Točno število bo težko ugotoviti, ker je na voljo le statistika za Katoliški dom v Gorici. Tu jih je bilo skupno okrog deset tisoč. Če jih je bilo po okoliških vaseh približno toliko — in ta cennitev ima realno podlago —, dobimo dvajset tisoč udeležencev v eni sami sezoni. To gotovo ni malo ter priča, da smo kljub vsemu še vedno narod, ki ljubi svojo kulturo in jo plemeniti s svojim krščanstvom.

VELIKA DEJAVNOST ZVEZE SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE

Omenjena Zveza je svojo dejavnost usmerila zlasti na prireditve, ki so vključevale več nastopajočih skupin ali kjer so bili prirediteljski stroški toliki, da bi jim posamezna društva ne

MESANI PEVSKI ZBOR »LOJZE BRATUŽ« IZ GORICE

TRG
LOJZE BRATUZ
V PODGORI

mogla biti kos. To velja zlasti za razna gostovanja od zunaj, ki so bila navadno finančno negativna in je moglo priti do njih le ob podpori Zveze.

Kot vsako leto, je Zveza tudi lani pripravila že tradicionalno »Cecilijanko«, to pot z dodatkom »68«. Ta revija zamejskih pevskih zborov je privabila v Katoliški dom rekordno število poslušalcev, pa tudi udeležba zborov je bila

nadvse zadovoljiva; kar trinajst se jih je predstavilo.

Naj jih predstavimo, kakor so prihajali na oder: moški oktet »Planika« iz Pevme; mladinska zbor iz Števerjana in Doberdoba; cerkvena zbor iz Štandreža in iz Števerjana; moški zbor »Fantje izpod Grmade«; cerkveni pevski zbor iz Doberdoba; zbor Marijine družbe iz Gorice; cerkvena pevska zbor iz Rupe in Peči ter iz

GOVOR
DR. AVGUSTA
SFILIGOJA
PRI POIMENOVANJU
TRGA
LOJZE BRATUZ

Ukev v Kanalski dolini; moški zbor »M. Filej«.

Se prav posebno je bilo občinstvo veselo pevcev iz Ukev pod Sv. Višarjami. Nastopili so v pisanih nošah in se postavili s pesmimi s koroško motiviko.

Ob zaključku prireditve je bil razglašen natečaj za izvirno zborovsko skladbo svetne vsebine, rok za vlaganje pa je bil določen do 31. marca 1969.

Zveza je lani nudila velik prispevek v pravo božično vzdušje, ki naj bi ga bili deležni goriški Slovenci s poslušanjem izbranih božičnih pesmi. Zato je povabila Slovenske madrigaliste iz Ljubljane, da so nastopili v nedeljo pred božičem 22. decembra 1968 v goriški stolnici. Koncert je bil resnično umetniško doživetje. Posnela ga je tudi radijska postaja Trst A in ga nato oddajala na sam sveti večer.

Kmalu nato — za sv. Tri kralje — je Zveza pripravila vsakoletno božičnico v goriški stolnici. Poslušalci so doživeli prijetno presenečenje: prvič — in upamo, da ne zadnjič — so nastopili naši šolarji. Zbor je bil sestavljen iz otrok iz mesta in iz Šandreža. Poleg njih sta nastopila še moški zbor »Mirko Filej« in mešani zbor »Lojze Bratuž«.

V začetku leta 1969 pa je Zveza slovenske katoliške prosvete izvedla pobudo, ki je gotovo do sedaj vzbudila največ pozornosti tako v naši kot v italijanski javnosti. Dne 4. januarja je bila slovesno odprta v Katoliškem domu razsta-

va slovenske ljudske nabožne umetnosti. Obsegala je značilne predmete in okraske, kipe in slike, ki so jih za to priliko posodili Etnografski muzej v Ljubljani, Goriški muzej v Novi Gorici ter upravni odbor Kraške hiše v Velikem Repnu. Brez dvoma je bila razstava vredna ogleda, saj je bila veren prikaz pristnosti slovenske religioznosti v teku stoletij, obenem pa priča o živem čutu za umetniško ustvarjanje med slovenskim narodom.

V zvezi s to razstavo je Slovensko katoliško akademsko društvo priredilo vrsto predavanj — bila so štiri — v mali dvorani Katoliškega doma, ki so se raztegnila čez vso sezono in so bila strokovno na višku. Bila so to predavanja, ki so osvetljevala ljudsko umetniško ustvarjalnost na raznih področjih; predavali so razni strokovnjaki iz Slovenije.

Zveza slovenske katoliške prosvete se je tudi pridružila rojakom v domovini in zdomstvu v praznovanju stoletnice Baragove smrti. Praznovanje jubileja bi se bilo moralo po prvotni zamisli obhajati že za misijonsko nedeljo 1968. Toda zaradi raznih ovir se je datum zavlekel do prve nedelje v februarju 1969. Ker se to nedeljo vsako leto obhaja na Goriškem in Tržaškem nedelja za katoliški tisk, so prireditelji obe proslavi združili, saj je bil Baraga sam zelo zavzet nabožni pisatelj in goreč širitelj dobrega tiska.

Osrednji del proslave je tvoril Baragov ora-

GOVOR
DR. TEOFILA
SIMČIČA
PRI POIMENOVANJU
TRGA
LOJZE BRATUŽ

torij, sestavljen ob besedilu dr. Tineta Debeljaka in ob odlomkih Geržiničeve glasbe. Na teh dveh opornikih je režiser Aleksij Pregarc sestavil lastno delo, v katero je vpletel odlomke iz Baragovih pisem, poročil in življenjskih podatkov. Pri nastopu so sodelovale skoro vse naše kulturne moči v Gorici: otroci z otroškim zborom, moški zbor »Mirko Filej« in mešani zbor »Lojze Bratuž«, ob klavirju je spremljala prof. Lojzka Bratuževa, dramska šola pa je dala recitatorje. Slavnostni govor je imel g. Jože Jurak, kot sam Baraga z Dolenjske doma. Proslava je dosegla izredno dostojno umetniško raven in je občinstvo zelo zadovoljila. Kasneje je bila ponovljena še v Doberdobi in pri Sv. Ivanu v Trstu.

Tudi vsakoletni pustni večer na pustno nedeljo je domena Zveze slovenske katoliške prosvete. Ni lahko pripraviti programa za te vrste prireditev in najti sodelujočih, zato je treba dati priznanje vsem, ki so sodelovali: muzikalnemu triu MI-NI-PE, deklicam, ki so nastopile z igro »Svet malih«, folklorni skupini, članom SKAD-a za prizor »Noetova barka«, dvema »volčičema« (tj. mladima skavtoma) za pogumni nastop, zlasti pa obema glasbenima skupinama iz Standreža-Sovodenj ter Števerjana (ansambel »Jana«). Program je bil res raznolik, da je občinstvo glede zabave lahko prišlo na svoj račun.

Lepi svečanosti poimenovanja trga pred cerkvijo v Podgori pri Gorici 16. februarja 1969 po narodnem mučeniku Lojzetu Bratužu je sledila naslednjo nedeljo 23. februarja prav tako lepa in prisrčna proslavitev njegovega spomina v Katoliškem domu, ki jo je pripravila Zveza slovenske katoliške prosvete na Goriškem, saj je bil pokojni Lojze Bratuž postal zlasti kot nadzornik slovenskih cerkvenih zborov v goriški nadškofiji last ne le goriškega mesta, kjer se je bil 17. februarja 1902 rodil, temveč vse goriške dežele. Zelo lep spominski govor je imel Maks Komac, osebni prijatelj pokojnega Bratuža. Na zelo topel način se je pokojnika spomnil v imenu bivših dijakov tudi dekan Slavko Podobnik iz Vipave, ki mu je bil Lojze Bratuž učitelj petja v goriškem semenišču. Uvodno razpoloženje v večer je ustvaril mešani pevski zbor, ki nosi Bratuževo ime z dvema pesmima, ga. Pregarčeva in Mirko Špacapan ml. pa sta po spominskem govoru prebrala nekatere pesmi iz sonetnega venca »Spominčice možu na grob«, v katerem je pokojnikova vzorna družica Ljubka Šorli izpela vso svojo veliko ljubezen do moža,

RAZSTAVA LJUDSKE NABOŽNE UMETNOSTI

bol, pa tudi krščansko predanost v voljo božjo. Kulturni večer je zaključil moški zbor »Mirko Filej« s štirimi pesmimi, ki jih je bil pokojni Bratuž sam skomponiral.

Gorico je že zajela polna pomlad, ko je 27. aprila 1969 v organizaciji Zveze slovenske katoliške prosvete spet prišlo do pevskega koncerta v Katoliškem domu. Iz Ljubljane je prišel gostovat obnovljeni primorski akademski zbor »Vinko Vodopivec«, ki je odpel 16 pesmi.

Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici je zaključila prosvetno sezono 1968/1969 s koncertom 15. junija 1969, na katerem sta nastopila oba naša goriška zbora »Lojze Bratuž« in »M. Filej«. Prvi je odpel sedem pesmi, drugi pa osem.

Pred začetkom drugega dela koncerta je g. Stanko Jericijo v svojstvu zastopnika Zveze in kot tajnik komisije natečaja za izvirno zborovsko pesem, ki je bila na »Cecilijanki« 24. novembra 1968 naznanjena, razglasil izid tega natečaja. Stane Malič z Opčin pri Trstu je prejel prvo nagrado za pesem »Mrak« na besedilo F. Žgura za mešani zbor, Aleksander Vodopivec iz Gorice pa drugo nagrado za pesem »Goriška zdravica« za moški zbor. Besedilo je pripravil A. Pregarc.

Ob koncu svoje letošnje kulturne sezone je Zveza slovenske katoliške prosvete želela obiskati tudi Južno Koroško, da nastopi med koroškimi Slovenci in jim prinese pozdrave naše primorske skupnosti. Tako je prišlo dne 6. julija 1969 s pomočjo Krščanske kulturne zveze v Celovcu do kulturnega nastopa v Št. Jakobu v

RAZSTAVA
LJUDSKE
NABOŽNE
UMETNOSTI

Rožu. Pri tem nastopu so sodelovali: oba zgoraj omenjena goriška zbora, folklorna skupina in pa glasbeni ansambel MI-NI-PE.. Pred nastopom se je goriška skupina ustavila v Šmihelu v Podjuni, kjer se je udeležila sv. maše in je zbor na trgu pod lipo zapel več pesmi, kosilo je bilo v Tinjah v domu duhovnih vaj, na sporedu je bil tudi obisk Gospe Svete pri Celovcu ter postanek v St. Janžu v Rožu.

Naši goriški Slovenci so bili povsod toplo sprejeti, a povsod so tudi bili priče bridke bolečine koroških Slovencev, ki se ji pravi ponemčevanje in zapostavljanje. Da, slovenska Koroška postaja ena sama velika rana, kjer ji oholi Nemci uničujejo košček za koščkom s svojim gospodarskim in političnim pritiskom. In to delajo brez sramu z vsemi blagoslovi neke lažne demokracije, v imenu dobrega sosodstva s socialistično Jugoslavijo in sklicujoč se na pokoncilski čas. Na Južnem Koroškem, ko se pogovarjaš s Slovenci, lahko spoznaš izraziteje kot kjer koli drugje, kako so besede eno, dejanja pa drugo.

SE DRUGE PRIREDITVE V KATOLIŠKEM DOMU

Na dan pred praznikom sv. Nikolaja je tudi lani sv. Miklavž obiskal v družbi krilatcev in rogatcev Katoliški dom ter obdaril naše šolske otroke iz mesta in goriškega podeželja.

Ob priliki 60-letnice svojega plodovitega delovanja je priredila Slovenska Marijina družba v

Gorici 15. decembra 1968 slavnostno akademijo, ki so jo pripravile njene članice. Voditelj družbe dr. Kazimir Humar je v svojem govoru prikazal veliki pomen te organizacije pri ohranjanju in uveljavljanju slovenstva v goriškem mestu. Seveda pa bo morala Marijina družba v novih razmerah nujno iskati novih prijemov. Pri tem ostaja slej ko prej pereč problem naraščaja.

12. januarja je prišel na povabilo SKPD »M. Filej« v Gorico priljubljeni predavatelj Vinko Zaletel. To pot je pokazal skioptične slike o Hongkongu in Daljnem Vzhodu. Naslednji večer je bil gost SKPD »F.B. Sedej« iz Števerjana, kjer je ponovil predavanje.

V organizaciji moškega pevskega zbora »M. Filej« sta 19. januarja 1969 predavala člana Slovenskega okteta Tone Kozlevčar in Danilo Cadež ter številnemu občinstvu s skioptičnimi slikami in s filmom prikazala niz uspešnih gostovanj, ki jih je imel omenjeni oktet v Zahodni Evropi, v Kanadi, v Severni Ameriki in Maovi Kitajski.

SKPD »Mirko Filej« je bilo čez teden nato pobudnik gostovanja gledališke družine iz Nove Gorice v Katoliškem domu. Ta se je predstavila z znano Goldonijevo komedijo »Tast po sili«. V zelo posrečenem tržaškem narečju so igralci z veliko dovršenostjo odigrali svoje vloge, zlasti Stane Leban v liku sitnega, a v bistvu dobrohotnega beneškega meščana. Igra je zaradi svojih zapletov in razpletov bila za občinstvo

RAZSTAVA LJUDSKE NABOZNE UMETNOSTI

vir neprestanega smeha in je doživela velik uspeh.

Zopet je bila polna dvorana, ko je 22. februarja zvečer nastopila folklorna skupina »Tine Rožanc« iz Ljubljane. Presenetila je velika udeležba naših ljudi z goriškega podeželja — znamenje, da so te vrste prireditev za širšo publiko mikavne in da si jih želi. Program je trajal dve polni uri in je zajemal razne plesе iz vse Jugoslavije. Zelo so ugajale narodne noše,

ki so odgovarjale pokrajini, kjer so posamezni plesi doma.

Tudi Slovensko gledališče iz Trsta je letos enkrat gostovalo v Katoliškem domu. Malim in velikim otrokom je 16. marca 1969 dvakrat predvajalo pravljico »Rdeča kapica«. Pri prvi predstavi, ki je bila popoldne in namenjena zlasti otrokom, je bila dvorana nabito polna. Z zadovoljstvom smo ugotovili, da slovenskega rodu na Goriškem še ne bo tako hitro konec.

V postnem času so dušni pastirji s pomočjo Zveze slovenske katoliške prosvete organizirali v Gorici vrsto vzgojnih predavanj za razne stanovce, ki so vsa bila v Katoliškem domu. Najprej je 7. marca 1969 govoril staršem in duhovnikom prof. dr. Štefan Steiner iz Ljubljane o vprašanju kontrole rojstev in o papeški okrožnici »Humanae vitae«. Nato je prišla na vrsto doraščajoča mladina. Tej sta govorila Jožko Benedetič, spiritual v malem semenišču v Vipavi in prof. Ivan Artač z Opčin. Pojasnila sta odnos sodobnega človeka do svobode in avtoritete ter razpravljala o duhovni krizi mladostnikov v današnjem času. V tednu pred oljčno nedeljo so prišli na vrsto dijaki. Tako nižje kot višješolcem je govoril Jožko Kragelj iz Liga nad Kanalom. Ta je imel 27. marca zvečer tudi predavanje za odraslo mladino.

Naznanilo, da bo na belo nedeljo — letos je bila 13. aprila 1969 — govoril goriškim Slovencem apostol gobavcev francoski odvetnik Raoul

RAZSTAVA
LJUDSKE
NABOZNE
UMETNOSTI

Follereau, je razgibalo naše ljudi kot le malo-katera prireditelj. Napolnili so dvorano in gale-rijo Katoliškega doma in še mnogi so stali. Pre-davanje moža krščanske ljubezni je tak obisk v polni meri zaslužilo. Vse navzoče je pretresla globoka doslednost njegovih izvajanj. In ob kon-cu Follereaujevih besed so z obilnimi prispevki potrdili, da besede apostola gobavcev niso bile padle v prazno.

Ni še dobro Follereau zapustil Gorice, in zo-pet se je napolnila dvorana Katoliškega doma. Teden dni za njim so namreč prišli za nedeljo Dobrega pastirja, ki se zadnja leta obhaja kot Dan za duhovne poklice, v Gorico bogoslovci iz Ljubljane — šestdeset po številu. Bogoslovci so priredili koncert, ki je bil razdeljen v tri dele: verske pesmi, religiozne popevke in narodne pe-smi. Zlasti so vžgali mladi »Klicarji«, to je člani vokalno-instrumentalnega ansambla, ki so ob-činstvu odkrili novo zvrst cerkvene glasbe.

18. maja 1969 so pa nastopili učenci in učenke slovenskih osnovnih ter srednjih šol na Goriškem v Katoliškem domu z bogatim sporedom. Sodelovale so šole iz Števerjana, Valerišča in Jazbin, iz Pevme, Podgore, Rupe in Peči, iz So-vođenj, Gabrij in Dola, pa iz Gorice (ulica Croce in Randaccio) ter enotno nižja srednja šola in slovensko učiteljske iz Gorice. Pogrešali pa smo šolsko mladino iz Doberdoba.

Zadnja prireditev v Katoliškem domu pred počitnicami pa je bilo 26. junija 1969 predava-

nje misijonskega brata Karla Kerševana iz Kon-ga, ki je bil prišel v Evropo na zdravljenje. Povedal je mnogo zanimivega iz svojega delo-vanja ob reki Kongo in po predavanju odgo-varjal na številna vprašanja.

KULTURNO ŽIVLJENJE V ŠTEVERJANU

Ta simpatična vas, ki kot stražni stolp bdi nad vso goriško deželjo, je v pretekli sezoni do-živela najbolj vesel dogodek v povojnem času, ko so bili namreč na praznik sv. Jožefa odprti novi društveni prostori v župnijskem domu in prvič uporabljena dvorana. Ta sicer še ni kon-čana, a že sedaj dobro služi svojemu namenu.

Da ima Števerjan sedaj tako lep dom, gre hvala zlasti vztrajnosti in požrtvovalnosti seda-njega župnika Oskarja Simčiča, ki je neutrudno delal na to, da bi tudi števerjansko farno ob-čestvo prišlo do svojih prostorov, kjer bo mo-goče neovirano razvijati ter oblikovati versko in narodno zavest.

Blagoslovitev doma je izvršil sam goriški nadškof msgr. Cocolin, tedanji goriški prefekt dr. Pietrostefani z gospo pa je s prerezanjem traka na vhodu simbolično odprl nove prostore. Župnik Simčič je nato izrekel zahvalo vsem, ki so pripomogli k postavitvi doma. Veliko je pri-speval goriški nadškof, precej dežela, a najbolj dragoceni so bili darovi naših ljudi. Ves ta de-nar bi pa še daleč ne zadostoval, če ne bi bila

ŠKOF
MSGR. COCOLIN
BLAGOSLAVLJA
ŽUPNIJSKI DOM
V ŠTEVERJANU

PRIZOR
IZ IGRE
»DESETI BRAT«
V ŠTEVERJANU

župnija odprodala večjega dela svojega zemljišča.

Popoldne so v novi dvorani, ki ima prostora za 400 gledalcev, nastopili domači igralci SKPD »Francišek Borgia Sedej« z ljudsko igro Jurčičevega »Desetega brata« v Govekarjevi priredbi. Zahtevno igro so nastopajoči dobro podali. Karsneje so jo še ponovili v Steverjanu, Medani v jugoslovanskih Brdih ter v Ligu (Marijinem Celju) nad Kanalom ter v Doberdobi.

Tudi prvomajsko slavje na prostoru »Med borovci« je letos dobro uspelo. Udeležba je bila polnoštevilna; ne samo domačini, tudi premnogi iz goriškega mesta in okolice so radi prišli. Za razvedrilo sta skrbela dva glasbena ansambla, domači »Jana« in »Rokovnjači« iz Ljubljane. Nastopili so tudi ljudskošolski otroci iz Steverjana, goriške skavtinje in mešani pevski zbor iz Doberdoba. Folklorna skupina »Olympia« iz Gorice je navdušila s svojimi plesi, o prazniku dela pa je spregovoril dr. Emidij Susič.

Tudi na kulturne večere niso v Steverjanu pozabili, čeprav so se morali do odprtja župnijskega doma zadovoljevati še s staro malo dvorano na Križišču. Samo nekatere naj omenimo: 12. decembra 1968 je kazal skioptične slike o Sloveniji prof. Slavko Bratina, teden dni nato pa je predaval prof. Rado Bednarik o pisatelju Ivanu Cankarju ob 50-letnici njegove smrti. Kvaliteto tega večera so povzdignili z

dovršenim podajanjem iz Cankarjevih del člani dramske šole iz Gorice, igralec Aleksij Pregarc in Snežica Cernic iz Steverjana. 2. januarja je dr. Kazimir Humar predvajal film o Sveti deželi, 20. marca, prvi dan po odprtju župnijskega doma, pa je bil na sporedu kulturni večer o filmskem ustvarjalcu Pier Paolu Pasoliniju. 12. aprila 1969 je Steverjan obiskal Stane Ratzresen, član Slovenskega gledališča v Trstu ter doživeto recitiral niz slovenskih balad in romanc. Bil je to kulturni večer izredne umetniške kvalitete in je vse prisotne silno navdušil ter prevzel. Veliko je k temu pripomogla tudi scenerija odra.

V okviru društva »F. B. Sedej« je števerjanska mladina poživila tudi športni odsek. Sportnemu združenju so nadedeli ime »Brda«. To združenje je na jesen pripravilo »Števerjanski športni teden«, ki je trajal od 30. avgusta do 7. septembra 1969 ter je žel tak uspeh, kakršnega ni sprva nihče pričakoval. Ob zaključku športnih tekem (na sporedu so bili nogomet, lahka atletika, odbojka, namizni tenis, kolesarstvo in streljanje zračno puško) je bila v župnijskem domu v veliki dvorani kulturna prireditev in nagajevanje.

Edino, kar trenutno manjka članom števerjanskega društva, je večja zavzetost za petje, saj bi lahko imeli v Steverjanu boljši in bolj številni zbor. Dobrih glasov je namreč na pretek.

ODBOJKARSKA
EKIPA
S. 2. »BRDA«
IZ ŠTEVERJANA

RAZGIBANA PROSVETNA DEJAVNOST V ŠTANDREŽU

Ta vas je bila v pretekli sezoni kulturno zelo razgibana. Razlog za to je bil stoletni jubilej njihove čitalnice, čigar praznovanje se je izvršilo v dveh delih od binškošne sobote 24. maja do 2. junija 1969. Pri omenjeni proslavi je imelo velik delež tudi prosvetno društvo Štandrež, ki je včlanjeno v Zvezi slovenske katoliške prosvete.

Ob začetku proslav stoletnice štandreške čitalnice je med drugimi spregovoril tudi dr. Kazimir Humar v imenu Zveze slovenske katoliške prosvete. Navzoče je pozval, naj bi složno stali tu na zadnjem braniku slovenske zemlje ter čuvali in gojili do konca časov slovensko in krščansko prosveto. Od pevskih zborov, ki so na proslavi nastopili 25. maja, so bili tudi trije zbori, ki so včlanjeni v omenjeno Zvezo: otroški zbor prosvetnega društva Štandrež, moški zbor »Mirko Filej« in mešani zbor »Lojze Bratuž«, oba iz Gorice.

V zvezi s temi proslavami sta bili v prostorih župnijskega doma tudi dve razstavi: ena je bila razstava slovenskih starejših slikarjev, katerih dela so dali na razpolago goriški Slovenci, druga pa je bila razstava slovenskega tiska, ki je v zadnjem stoletju izšel v Gorici.

Poleg tega velikega prispevka k skupni prireditvi je pa štandreško društvo poskrbelo tudi za lasten program med prosvetno sezono. Predvsem je naštudiralo več iger. Tako je dalo na

oder Vilharjevo enodejanko »Poštena deklica«, ki je zaključila kulturni večer v nedeljo 25. maja 1969 ob priliki stoletnice štandreške čitalnice. Najbolj zahtevna pa je bila igra v štirih dejavnih »Testament«. Veliko večerov so morali sodelujoči žrtvovati, da so jo lahko končno prikazali 20. aprila 1969 na svojem domačem odru. Igro so igralci, 21 po številu, kasneje še ponovili v Števerjanu in Katoliškem domu v Gorici.

Člani prosvetnega društva Štandrež so poleg z igrami večkrat nastopili tudi s svojim pevskim zborom. Ni manjkalo kulturnih večerov s predavanji, povabljene so pa bile tudi tuje skupine, da so pri njih sodelovale, npr. glasbena skupina »Rokovnjači« iz Ljubljane 30. aprila 1969 in folklorni ansambel iz Zadra 18. oktobra 1969. V župnijski dvorani so redno vrteli tudi primerne filme.

V okviru društva se je osnoval športni odsek, katerega člani že pridno vadijo in tudi nastopajo. Društvo je 16. marca letos tudi organiziralo izlet v Slovensko Benečijo, ki se ga je udeležilo 30 pevcev. Obiskali so Špeter Slovenov, Štoblank in Klodič.

TUDI V DOBERDOBU JE BILO ŽIVAHNO

V Doberdobu so imeli že prej delaven cerkveni zbor in pa razne nastope v župnijski dvorani. Prav ta dvojna dejavnost je silila v to, da se vse prosvetno življenje poveže v okviru društva in postavi primerno dvorano. Tako je prišlo letos do ustanovitve prosvetnega društva

»Hrast«, nova župnijska dvorana pa je tudi že pod streho in ji manjka samo še notranja oprema.

V društvu »Hrast« so se torej organizirali člani cerkvenega pevskega zbora in pa številni drugi mladi ljudje, ki sedaj razvijajo veliko dejavnost na raznih področjih kot so zborovska pesem, glasba, odrske prireditve in šport. Zlasti so ti mladi ljudje izpričali svojo zavzetost in podjetnost na dveh prireditvah 20. aprila in 6. julija 1969.

Prvi prireditvi so dali ime »Praznik pomladi«. Na prijaznem prostoru »Med hrasti« ob rastoči župnijski dvorani so pripravili bogat športni in kulturni program. Nastopili so trije zbori: mladinski pevski zbor iz Doberdoba, oktet »Planika« iz Pevme in »Fantje izpod Grmade«. Za veselo razpoloženje je skrbel glasbeni ansambel »Jana« iz Števerjana, medtem ko je moral nastop folklorne skupine iz Ločnika zaradi grozčnega dežja žal odpasti.

Ker se je 20. aprila obhajal tudi Dan duhovniških poklicev, so Doberdobci doživeli v opoldanskih urah še prijetno srečanje z ljubljanskimi bogoslovci, ki so prišli na obisk ter zapeli v cerkvi vrsto verskih pesmi, na športnem igrišču pa še narodne.

Se bolj uspešen je bil »Praznik mladine« 6. julija. Za zaključek loterije za dvorano je mladina pripravila dober in pester program, ki je trajal dva dni in privabil v Doberdob nad dva

ŽUPNIJSKA DVORANA V DOBERDOBU BO KMALU DOGRAJENA

TRIJE
SREBRNOMAŠNIKI
NA
»PRAZNIKU POMLADI«
V DOBERDOBU

SLOVENSKI
BOGOSLOVCI
IZ LJUBLJANE
NA OBISKU
V DOBERDOBU

tisoč ljudi. Tekma v odbojki z ekipo »Libertas« iz Turriaca je bila prva točka sporeda. Igra »Deseti brat«, ki so jo podali igralci iz Steverjana, je prav tako pritegnila občinstvo. Na sam praznični dan sv. Urha, starodavnega sopatrona župnije, so popoldne nastopili trije pevski zbori: dva iz Doberdoba in eden iz Mirna. Folklorne plesje je izvajala splošno znana skupina iz Koprivnega (Capriva) pri Krminu, glasbeni ansambel »Jana« je pa s svojo poskočno muziko oživiljal prireditve od začetka do konca.

Društvo »Hrast« je s to prireditvijo pokazalo, da ima zares požrtvovalne in agilne člane. Želeti bi bilo, da se v prihodnje vključi še v Zvezo slovenske katoliške prosvete, saj bo z nje-no pomočjo lahko še bolj razvilo svojo dejavnost, istočasno pomnožilo kulturno izmenjavo z drugimi v Zvezo vključenimi društvi in skupinami.

PODGORA IN PEVMA

Ta dva kraja žal ne razpolagata s primernimi prostori, da bi si mogla privoščiti prireditve večjega obsega, toda v obeh župnijskih dvoranicah ni manjkalo kulturnih večerov in v Podgori tudi manjših dramskih nastopov. Za gojenje družabnosti med članstvom je bilo prirejenih tudi nekaj skupinskih izletov.

Za Podgoro pa moramo beležiti proslavo na trgu pred cerkvijo ob poimenovanju istega po pokojnem skladatelju Lojzetu Bratužu, katerega so prav s tega trga odpeljali na mučenje čemur

je sledila prerana smrt. Cerkveni pevski zbor je za nedeljo 16. februarja 1969 organiziral slovesno komemoracijo. Sodelovali so tudi pevci zbora, katerega je še pokojni Bratuž učil in so lepo zapeli njegove skladbe. Proslave sta se udeležila tudi zbor »Mirko Filej«, zbor »Lojze Bratuž« in zbor Marijine družbe iz Gorice. Slovesnost so povzdignili trije mladi recitatorji ter govorniki: msgr. Rudi Klinec, dr. Karlo Brešan, dr. Teofil Simčič in dr. Avgust Sfiligoj.

Tako Podgora kot Pevma sta se s posebnim kulturnim večerom spomnila v zvezi s poimenovanjem trga pred podgorsko cerkvijo po Lojzetu Bratužu tega narodnega mučenika. Predaval je prof. Rado Bednarik, ki je bil osebni prijatelj pokojnega.

Tudi slovenska mladina organizirana v športnem združenju »Olympia«, uživa vsa leta svojega obstoja gostoljubje v Katoliškem domu v Gorici. Predsednik združenja je bil letos prof. N. Černic, tehnični vodja prof. M. Kranner.

Pomladanska športna sezona 1969 je prinesla Olympijinim športnikom vrsto uspehov. Že odbojgarsko tekmovanje v »D« ligi se je dosti boljše zaključilo kot lansko leto. V odbojgarskem prvenstvu naraščajnikov je postala »Olympia«, že prej pokrajinski, nato še deželni prvak. Tudi mladinci so dosegli prvo mesto CSI v goriški pokrajini ter v deželi Furlanija-Juljska Benečija. Naraščajnik Mirko Spacapan je vrgel v Trstu disk 33 m daleč in dosegel prvo mesto. Vsi ti uspehi so nadvse razveseljivi, ker doka-

zujejo, da ima »Olympia« dober naraščaj.

V dneh od 13. oktobra do 9. novembra 1969 je »Olympia« že osmič priredila športno tekmovanje »Memorial Mirko Filej«. Nastopajoči so se pomerili v odbojki, kolesarstvu, streljanju z zračno puško, v lahki atletiki, namiznem tenisu, nogometu in košarki. Praktično so se tekmovanja udeležile vse slovenske vasi od Brd do Krasa. Udeležba je bila presenetljivo velika. Naši mladi ljudje so lahko spoznali, da je tudi med mladim rodом mnogo takih, ki čutijo in delajo slovensko. V nedeljo, 16. novembra 1969 je bila nato v Katoliškem domu slovesna razdelitev nagrad tekmovalcem in nastopajočim moštvom. Prvič je bil letos izročen prehodni pokal vasi, ki je v vseh športnih disciplinah nabrala največ točk.

Se en lep dogodek moramo zabeležiti v zvezi s športnim združenjem »Olympia«. 12. oktobra 1969 je bilo slovesno odprto in blagoslovljeno novo igrišče za odbojko ob vhodu v Katoliški dom. Novo igrišče je bilo mogoče zgraditi predvsem zaradi pomoči, ki jo je nudil Italijanski narodni olimpijski odbor. Če bo slovenska mladina, ki se športno udejstvuje v »Olympiji« še naprej deležna razumevanja in podpor, bo gotovo postala vredna naslednica tistih rodov, ki

so v neprimerno težjih okoliščinah izpričali svojo narodno pripadnost.

POGUMNO NAPREJ!

Ko sem začel s pisanjem tega pregleda, sem menil, da bo zadostovalo nekaj strani, da v glavnem orišem prosvetno-kulturno življenje katoliško usmerjenih Slovencev na Goriškem. Toda bolj ko sem se poglobil v zbiranje podatkov, bolj sem strmel in se čudil vsemu, kar je bilo v pičli dobi enega leta storjenega med nami. Nočem reči, da je bilo storjenega dovolj in da se smemo okrasiti z lovorjem, a upam si reči, da je bilo narejeno veliko, zlasti ker manjka materialnih sredstev.

Iskreno zato želimo, da bi krščanska prosveta zajela še tista naša naselja na Goriškem, kjer je bila do sedaj odsotna, kjer pa že obstaja, da bi še poživila svojo dejavnost, okrepila svoje vrste in obrodila bogate sadove, saj smemo le na ta način upati, da se bo tudi v letu 2000 moglo pisati: »Slovenci pa živimo na Goriškem slej ko prej in hočemo živeti tudi v tretje tisočletje.« Tisti Bog, ki nas je poklical v življenje in postavil na ta košček zemlje, tudi hoče, da ostanemo zvesti krvi svojih očetov, jeziku svojih mater in veri svojih prednikov.

PRIZOR IZ BARAGOVEGA ORATORIJA V ZUPNI CERKVI V DOBERDOBU

Odmev s Krasa

(Spominu Draga Marušiča)

Ko odkrivamo znamenite Goričane, zaslužne po kulturnih, domoznanskih, gospodarskih pa tudi političnih vidikih in ocenah, se najprej ozremo, kjer so bistri studenci in visoke gore, in jih mnoge najdemo, največ onih, ki so povečali našega duha in so s peresom obogatili jezik in slovstvo. Kmalu za temi se že uveljavljajo sinovi našega Krasa, ki jim poje kremeniti kamen, šumijo zeleni bori, jih ogreva staro kraško ognjišče, jim pljuska morje ob nabrežja, se jim odkriva čudo podzemlja, se jim razodeva trden značaj, resnoba.

Skof Anton Mahnič, pisatelj, katoliški filozof, prof. Karel Strekelj, jezikoslovec, nabiralec narodnega blaga, Pahor Jože, pisatelj, Maks Fabijan, veliki arhitekt, Anton Strekelj, strokovni učitelj kmetijstva, Jože Abram, župnik, pisatelj, planinoslovec »Trentar«, Josip Abram, politik, Marušič Drago, politik, pesnik Igor Gruden, pesnik Srečko Kosovel, pesnik Ciril Zlobec, potem vrsta Žigonov, med temi pisatelj-duhovnik Žigon, med mlajšimi Jože Žigon, bibliograf, pisatelj in še koliki drugi so osvet-

lili bistri um kraškega človeka in njegova ustvarjanja.

Od teh je stopil danes na spominsko pozornico dr. Drago Marušič, rojen 10. decembra 1884 v Opatjem selu, umrl v Ljubljani 30. septembra 1964. Po goriških šolah in praški univerzi se je ustanovil v Gorici (1911), sicer v odvetniški pisarni, vendar se je nesebični idealist vsega predal obrambnemu delu znotraj in zunaj slovenskih organizacij do prve vojne, na vročih tleh dveh si nasprotujočih, danes spravljivih elementov. Za prve vojne se je izročil valom silnih nadnarodnih viharjev. Iz ruskega ujetništva je jugoslovanski dobrovoljec prešel v Grčijo, se preril skozi albansko Kalvarijo, bil v Parizu član Jugoslovanskega odbora, se izkazal v Ameriki — vsepovsod je gradil, predstavljal, napovedoval nastajajočo Jugoslavijo in pri tem kar moč zagovarjal priključitev Primorske. V Ljubljani slovenski ban, pozneje minister jugoslovanske vlade in še kot predsednik Slovenskega Rdečega križa je nenehno lajšal usodo primorskih emigrantov. Med drugo vojno se je kot liberalni narodni boritelj, nacionalist pridružil Osvobodilni fronti v Ljubljani. Ne ozirajoč se

na njegove osebne nazore, mi visoko cenimo rojaka Marušiča, narodnega, socialno čutečega, poštenega politika, še več, velikega borca za pravice goriških Slovencev.

Zato so mu sovaščani Opajci skupaj s starogoriškimi študenti ob tako lepi udeležbi domačinov in gostov — tudi iz zamejstva — odkrili dne 14. septem-

bra 1969 na njegovi rojstni hiši v vasi ob cesti spominsko ploščo iz kraškega marmorja, mu je slavnostno govoril njegov soborec dr. Ernest Turk, so mu domači in mirenski pevci zapeli narodne budnice, so mu šolarji recitirali in od teh je kraški sokolič Peter Marušič povzdignil kraški sloves, izročilo starih študentov s klicem mladincev:

SUMITE NAM ZELENİ BORI

*Studenti stari so priromali na Kras
se pomladit, sprostit, postrgat stari kvas.
Postaja lepa ta — Opatjega je sela.
Za njimi, glejte, vroč mladincev roj
noseč prevratni novi svet s seboj,
pojoč vsem — pesmi Srečka Kosovela.*

*Se v njih se iskra vžge in ogenj zaplanti
v Gorè, Vipavsko, Brda, Kras — sen davnih dni,
še v njih plantijo stari, večno lepi vzori.
Zdaj mladci mi, vzemimo dediščino to:
duha prečiščeno, prekaljeno zlato!
Sumite nam zeleni bori, bori!*

*Vi tožite: Je ni, je ni, da vode ni?
Kaj — iz kremena nam ne teče rdeča kraška kri —
— teran — po srčnih žilah zemlje in človeka?
Zajemajmo iz grude te — požlahtnjenih sokov
za mlado rast, v slovensko čast, za zárod nov,
če vredni smo otroci svobodnega veka.*

*Pahorji, Zavavlavi, Marušiči — vi delavni ljudje,
mojstri, kamnoseki, skarabácarji — kako vam gre?
Povzdignite se danes — zavihtite biče,
bodite sorojaku botri, žive priče!
Naj sonce sije, burja brije — kdo je mar?
Opajci vi — Na zdar!*

Pesnik Gradnik v svojem sonetu »Komen« ni videl samo kamna na Krasu, kaj več:

*In vendar vidiš v belih oknih vase
s slapovi nageljnov, pri hiši vrt
in latnike široke krivih trt
in ajde in vinogradov oaze.*

*Čemu obup? Kri kraška je teran.
Če kamen trd je, je še trša dlan.*

Utrgali smo spomladi beli cvet z miljenega kraškega drevesa — rešelike in utrjali smo jasni živordečkast cvet kraškega roja, ki oba razveseljujeta kraške gmajne in naša srca.

(¹) Kdo so ti skarabacarji? Beseda je italijanska dvozloženska: baca, bacchetta = šiba, bacchetto = bičevnik, scoria = bič, gajzla (iz nemščine), v križevem potu so nekoč rekli »ki je gajžlan bil« (ki je bičan bil). Torej skarabacarji

so izdelovalci bičev. Če otroci nismo ubogali, nas je mama nabrisala s skarabacom, na Krasu »s kropinčevim oljem« (z bičem iz kropinčevega lesa). V Opatjem selu je bilo nekoč do 50 in še več skarabacarjev, danes kolikor prstov na eni roki. Toda sredi vasi se le ponaša odlikovana delavnica kraških bičevnikov, ki se v nji ubadajo z orodjem — mojster Just Marušič in sin s pomočniki. Izdelujejo biče iz posebnega lesa, iz kropivca ali kropince, posečenih z grmov ob njivah; težak, prožen les, ki ga skrbno negujejo. Potrebno je struženje in oblanje, predno se izoblikujejo gladki ali pleteni bičevniki.

V Opatjem selu so ali Marušiči ali Pahorji ali Zavadlavi, mirmi, delavni prebivalci v 76 obnovljenih hišah (za prve vojne je bila vas docela porušena). Kopljejo, lomijo kamnito rudo, kraški apnenski kremen, kraški marmor, največ za nagrobne in druge spomenike, vsi krepki, zagoreli kamnoseki v združenem Marmolomu. Opatje selo je dobilo svoje ime po opatu Belinjskega samostana (benediktinskega), ki je imel tu svoje posesti.

KAREL MAUSER

Razpadajoča hiša

S slepimi okni
joka za otroškim vriščem,
za tihimi besedami moža in žene,
za šepetom bezga in vonjem melise.

Že zdavnaj je ostala sama,
vrata je vrgel iz tečajev veter,
ki je nanosil v sadovnjak seme
robide in belega trna.

V pozni pomladi samo rumene glavice regrata
še tolažijo samoto udrte strehe.
Bele, puhaste glavice v vetru najdejo zavetje
na trhljih tleh zapuščenih sob.

Nekoč se bo vihar usmilil njenega ječanja
in ugasnil jok slepih oken.
Neko pomlad bodo rumene glavice regrata
v usmiljenju pognale
tudi med ruševinami njene sreče.

KRONIKA

p. k.

1969

PRAGA, 16. januarja

Student filozofije Jan Palach se je zažgal pod spomenikom sv. Venceslava, na trgu, ki je nekakšno srce vseh Čehov. Jan je umrl čez tri dni, zaradi opeklin. Istega dne se je v Plznu zažgal mlad delavec, Josef Hlavaty. V pismu, ki ga je Palach napisal kot testament, je zahteval odpravo cenzure; toda njegova gesta je imela dosti globlji pomen: bilo je zadnje dejanje brez-

upnega upora Čehov proti ruski okupaciji in proti »realističnim« državnikom, ki so klonili nasilju.

20. januarja so študentje v Pragi postavili ultimatum vladi, v katerem so zahtevali svobodne in demokratične volitve za federativno skupščino, izreden kongres partije, odpravo cenzure. Sto petdeset tisoč ljudi je tiste dneve

demonstriralo po Vaclavskem trgu. Toda vlada ni sprejela ultimatumov.

Vedno več moči imajo v njej filosovjetski elementi, ki jih vodi Gustav Husak in ki so v poletnih mesecih dosegli vsa ključna mesta v vladnem aparatu, izolirali Dubčka in Smrkovskega, udušili manifestacije 21. avgusta ob obletnici okupacije, in se v Moskovskih pogovorih meseca oktobra popolnoma podvrgli ruskim ukazom.

V Pragi pa je nekdo napisal na zid:

Vzeli so nam solze
in sedaj hočejo,
da bi se smejali.

RIM, 27. februarja

Med dvajsetimi urami Nixonovega obiska v Rimu so Študentovsko gibanje, levičarske stranke in skupine anarhistov pripravile po mnogih rimskih predelih manifestacije proti Nixonu, vietnamski vojni in pretesni povezanosti Italija-ZDA. Policiji se je posrečilo v nekaj urah vzpostaviti red, čeprav z velikim številom ranjenih (en študent je umrl) in z mnogo škode.

Toda s cest so se demonstranti zatekli v univerzitetno mesto, ki je bilo že skoraj cel mesec zasedeno od študentov. Potem ko je profesorski zbor izglasoval prekinitev izpitov in zaporo univerze, so se študentje zabarikadirali s klopki, omarami, železnimi koli in kupi kamenja; za okni so pripravili bombe Molotov, svinčene krogle in opeke. Več tisoč mladih je pričakovalo vdor varnostnih organov. Potem ko so se na univerzo zatekli še anti-Nixonovi demonstranti in so desničarski časopisi zagnali gonjo, s katero so zahtevali »red in mir« in grobo črnili progresivne skupine kontestatorjev, ki so jih eno-

stavno izenačili s teroristi in soversivci, je vlada morala nastopiti. Ob šestih zjutraj je tisoč orožnikov pričelo prodirati na ozemlje univerze; toda našli so samo par študentov, ki se niso niti skušali braniti. V trenutku, ko so se morali odločiti za odpor, z vsemi posledicami, ali pa za mirno predajo, je večina izbrala drugo pot.

S tem je dokazano, da tiste velike nevarnosti revolucije in civilne vojne, s katero strašijo desnice, ni. Po drugi strani pa je tudi dokazana šibkost študentskih organizacij, ki so se po dveh letih navdušenih bojov za reformo univerze in za razširitev te reforme na vso družbo, znašle v slepi ulici. Reforme še vedno ni, ker je vlada ne zna in zglada tudi noče dati; po drugi strani pa se študentje ne znajo povezati z drugimi silami: proletariat jih ima za elito, ki uganja revolucijo za šport. Večina delavstva razume samo korporativistično sindikalno politiko, skuša doseči blagostanje in skoraj noče družbenih sprememb; srednji sloj vidi v kontestatorjih samo »maoiste« in podobne sopotnike trajne revolucije.

Tako je študentsko gibanje v veliki nevarnosti, da se povrne zopet samo k univerzitetnemu reformizmu, ali pa da se spusti v sterilno poulično nasilstvo. In v tem letu smo lahko opazili prav takšno involucijo.

AMUR, 2. marca

Na obmejnem področju med Rusijo in Kitajsko ob Amurju, za katerega se že več let obe državi potegujeta, so Kitajci povzročili nov incident (2000. v enem letu, po ruskih vesteh), v katerem je padlo okoli petdeset ljudi. Čeprav, kot smo rekli, incident ni prvi, se je prvič zgodilo, da je novica o njem prišla v svet. Val nacionalizma je preplaval Kitajsko, milijonske množice so demonstrirale po vseh mestih. Mao in njegovi sodelavci so napad uporabili za okrepitev notranje povezanosti po težavah kulturne revolucije. Stara naveda je, da se vlade poslužijo nevarnosti

izven meja zato, da zakrijejo nesoglasja v notranjosti.

Rusi pa so skušali izrabiti toliko propagandirane incidente tako, da bi iztrgali čim več komunističnih strank izpod kitajskega okrilja. Toda ta hegemonična tendenca ni naletela na podporo od zunaj: na moskovski pankomunistični konferenci ni nobena delegacija hotela prehudo napasti Kitajske.

Morda je prav ta ruska izguba pripravila sovjetske predstavnike, da so v oktobru pričeli pogovore s Kitajsko, v katerih naj bi dosegli pogodbo o 10.000 km dolgi meji. Sporazum naj bi bil začetek normaliziranja odnosov med velikima voditeljicama svetovnega komunizma.

BATTIPAGLIA, 9. aprila

Medtem ko so se predstavniki mesta pričeli pogajati v Rimu, se je velika demonstracija, ki so jo pripravile vse stranke kot podporo delegaciji, nena-

doma prevrgla v pravo bitko. Skupine demonstrantov so ustavile ves promet po cestah, se vogle na tračnice na postaji; zažgali so občinsko palačo in desetine avtomobilov. Policija je nastopila zelo trdo in red se je vrnil šele, ko so padle prve žrtve.

Vzrok teh nemirov moramo iskati v zaostalosti in revščini južnih pokrajin, ki jih meridionalistična vladna politika v vseh letih še ni mogla rešiti. V Battipagli je približno 32.000 prebivalcev, od katerih je 15.000 brezposelnih ali pa delajo samo nekaj mesecev na leto v tovarnah konzerv. Kmetje zapuščajo polja in iščejo lažjega zaslužka v mestu; toda šibka industrija ne more zaposliti vseh. Zato je vsa mestna ekonomija v krizi.

Tako je ozadje upora. Ljudje so razumeli, da je zastoj samo upati na pomoč, zato so v jezi obupa stopili na cesto in razbili, kar jim je prišlo pod roke.

PARIZ, 28. aprila

Charles De Gaulle je izgubil referendum o reformi senata, s katerim je skušal razumeti, ali ima še vedno večino državljanov za seboj. Toda več kot 53 % Francozov je glasovalo proti. Po desetih letih samovoljnega vladanja se je De Gaulle zavedel, da je s svojo politiko prišel do mrtve točke, iz katere mu ni mogla več pomagati niti demagoška poteza referenduma. Zato se je odpovedal mandatu.

Zadnja kriza golizma je pričela lani v maju, ko so skupne demonstracije delavcev in študentov popolnoma zaustavile življenje v državi. Vladi se je posrečilo pomiriti delavce s poviški plač, s tem pa je še bolj ošibela razmajano finančno stanje države. Zato pa so se čutili zelo negotove industrijalci, trgovci in državni uradniki, ki so bili do takrat največji podporniki generala.

Vse nezadovoljstvo je prišlo na dan 27. aprila, pri referendumu. Toda ko je De Gaulle le moral iti, ni bilo za njim »zmede in revolucije«, kot je dostikrat

strašil. Pričela se je volilna kampanja, ki je predstavila Francozom vse komponente demokratičnega političnega življenja. V obnovljenem demokratičnem boju se Francozi niso upali stopiti na novo pot; konservativno so izglasovali za predsednika De Gaullovega somišljenika Pompidouja.

BIAFRA, 8. maja

Secesionistični vojaki so napadli dve taborišči italijanskih iskalcev petroleja družbe ENI; pobili so enajst tehnikov na bazah Obkai 3 in Kwale 3, osemnajst ljudi pa so odpeljali kot vojne ujetnike, češ da so sodelovali z nigerijsko vojsko.

Po dolgem pogajanju med Italijo in Biafro, pri katerem so sodelovale dobrodelne organizacije, Vatikan in nekatere afriške države, so ujetnike izpustili.

Dogodek je znova priklical pozornost javnosti na vojno v Biafri, ki se vedno bolj zavlačuje in zgleda brez rešitve, saj ne moremo smatrati za rešitev uboj vseh Biafrancev, kot trdi nigerijska vlada. Toda kakšen pomen je imel napad na baze italijanske petrolejske družbe? Ojukwu, voditelj Biafre, je s tem hotel opozoriti petrolejske družbe, ki delajo na nigerijskem ozemlju in plačujejo centralni vladi visoke pristojbine, s katerimi Nigerija lahko kupuje vedno več orožja za vojno. Hotel pa je tudi doseči od držav, ki še niso uradno priznale Biafre, vsaj priznanje »de facto«. Takšno priznanje je zelo pomembno v sedanjih okoliščinah, ko je Biafra vedno bolj izolirana na mednarodnem polju in popolnoma obkrožena od sovražnih enot. Samo velike države lahko rešijo Biafro pred popolnim uničenjem.

CAPE KENNEDY, 18. maja

Polet Apollo 10 je bil generalna vaja za prvi polet na luno. Trije astronauti, Stafford, Young in Cernan, so v osmih dneh poleta ponovno preizkusili raketne motorje in komunikacijske naprave. Stafford in Cernan sta se z modulom LEM ločila od kapsule in se spustila proti Luni ter jo večkrat obkročila v višini 15 km. Fotografirala sta Mare Tranquillitatis, kjer je čez dva meseca pristala posadka Apollo 11, in preizkusila zadnje spremembe in popravila v modulu, ki jima je povzročil nekaj težav pri vodenju. Po njihovem uspešnem poizkusu je lahko NASA pričela priprave za zgodovinski polet Apollo 11.

ŽENEVA, 10. junija

Pavel VI. je obiskal Mednarodno organizacijo dela in Ekumenski svet Cerkev. S tem potovanjem je hotel javno dokazati, da je katoliška Cerkev prisotna povsod, kjer ljudje dobre volje sodelujejo za rešitev najhujših človeških problemov.

Se važnejše je bilo papeževu potovanje v Ugando, 6. julija. Prvi stik z afriško Cerkvijo ni bil tako pretresljiv kot lanski stik z južnoameriškimi verniki, ki so pokazali Pavlu VI. tragično nujnost širokopoteznih reform prav na cerkvenem polju. Afriška Cerkev je dosti mlajša, intelektualistična zapadna problematika je ni pretresla, ker afriška Cerkev šele išče svoj pravi obraz; otresti se mora sholastičnih formul katoliške vere in se približati čim bolj domorodni kulturi in čustvovanju. In prav v potrdilo originalnega značaja afriške Cerkev je Pavel VI. posvetil cerkev, ki je posvečena štiridesetim ugandskim mučencem, prvim velikim žrtvam, ki so po papeževih besedah seme, iz katerega mora pognati resnična nova afriška Cerkev.

PARIZ, 15. junija

Francozi so izvolili za predsednika republike Georges-a Pompidouja, ki je premagal vse tekmece: levice, ki se niso zedinile; desnico in center, ki sta

rajši volili za Pompidouja kot za Poperja, ki je tudi obljubljal spremembe v znamenju reda in konservacije.

Program novega predsednika ni jasno načrtan; Pompidou ga je označil za »realističnega«, seveda v primeri z velikopotezno in ošabno De Gaullovo politiko. Glavne parole novega predsednika so red, trdnost republikanskih ustanov, ekonomska stabilnost. S tem si je zagotovil podporo srednjih slojev, ki so še prestrašeni od revolucionarnega zanosa v maju 1968. Po drugi strani pa je dokazal, da bo njegova politika le nadaljevanje De Gaullove politike v nekoliko omiljeni in manj izvirni obliki. Zato se ni lotil nove evropeistične politike in je ohranil nejasno nihanje med izolacijo in med aktivno udeležbo v sklopu zapadnih držav. Tudi njegova finančna politika kaže enako pomanjkanje vsakega namena radikalne spremembe struktur.

In to pomeni lahko za Francijo samo počasno ekonomsko hiranje, izgu-

bo pravega demokratičnega političnega udejstvovanja, v kratkem — korak v neznano.

LONDON, 28. julija

Anatolij Kuznecov, ukrajinski pisatelj, je zaprosil angleške oblasti za politični azil. S seboj je prinesel rokopise vseh svojih del, ki so doslej izšla samo v cenzurirani obliki. Smatrajo ga za enega najboljših sovjetskih pisateljev zadnje generacije; slavo je dosegel leta 1966 z romanom »Babi Jar«, v katerem je opisal nacistične zločine v Ukrajini. Zadnje priobčeno delo pa je izšlo letos v reviji Junost pod naslovom »Ogenj«. V njem je Kuznecov ožigosal življenje v Rusiji, ki je po njegovem svet brez smisla, svet krutosti in laži.

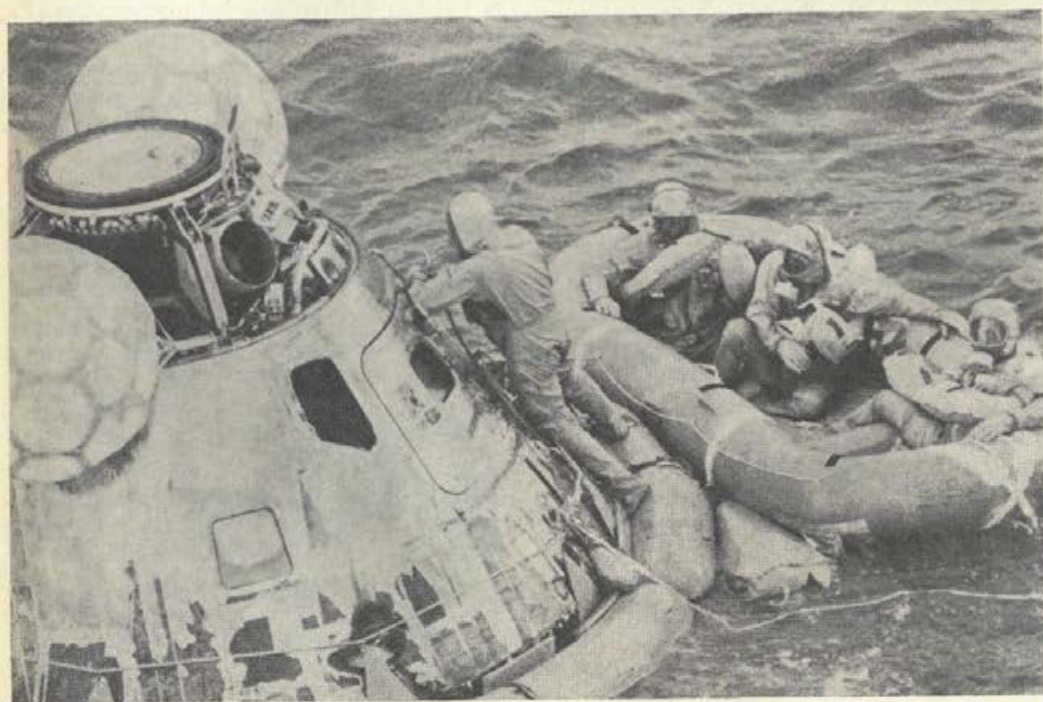
CAPE KENNEDY, 16. julija

20. julija ob 22.17 (po našem času) je lunin modul Eagle Apollo 11 pristal na Luni; astronauta Neil Armstrong in Edwin Aldrin sta bila prva človeka, ki sta stopila na Lunino površino. Armstrong je komentiral zgodovinski trenutek, ko je zapustil modul, s preprosto frazo: »Naredili smo samo majhen člo-

MICHAEL COLLINS, KOMANDANT GLAVNEGA MODULA APOLLO 11, ČAKA NA POVRATEK SVOJIH KOLEGOV Z LUNE

MOŽJE-ŽABE POMAGAJO ASTRONAVTOM IZ KABINE; KMALU JIH BODO PREPELJALI NA LETALONOSILKO HORNET

veški korak, ki pa je ogromen korak naprej za vse človeštvo.« Stotine milijonov ljudi je po vsem svetu sledilo podvigu z izrednim zanimanjem in navdušenjem; človek je imel občutek, da se je zares pričelo novo obdobje v zgodovini, ko je na televizijskih ekranih lahko videl, kako prvi človek hodi po Luni in pušča sledove stopinj na mehki površini.

Na Luni sta Armstrong in Aldrin postavila seizmometer, ki meri morebitno potresno delovanje na našem satelitu, in reflektor za lasersko merjenje razdalje med Zemljo in Luno. Nabrala sta tudi 20 kg kamenja, ki jih več kot sto znanstvenikov preučuje, da bi odkrili iz česa je sestavljena Lunina površina. Čeprav je na Luni privlačnost šestkrat manjša kot na Zemlji (in je torej vsako telo šestkrat lažje) sta se vendar astronauta po par urah dela precej utrudila. Dokazala pa sta, da se človek tudi na Luni lahko premika in dela.

Druge nadrobnosti poleta so tako znane vsem, da jih ni treba še ponavljati. Nepotrebno je tudi, da bi tukaj diskutirali ali so astronautski poleti koristni ali ne, saj še ne vemo, kaj bo človek lahko odkril v vesolju.

WASHINGTON, julija

Predsednik ZDA Nixon išče novih poti za svojo težko politiko. Najprej je poslal Rockefellerja, da se je razgledal po Južni Ameriki; naletel je na ogromen ljudski odpor po vseh državah, katere je obiskal. Stotine demonstracij je očitno kazalo, kaj misli Južna Amerika o ZDA: povsod so očitali Amerikancem njih protekcionizem, njih sebično ekonomsko podporo, njih zakrito izžemanje. Novembra izdano Rockefellerjevo poročilo predsedniku priporoča, naj ZDA popolnoma spremenijo svojo politiko do ostalih ameriških držav.

Potem se je Nixon sam odpravil na pot. V osmih dneh je obiskal Indijo, Pakistan, Thailandijo, Indonezijo, Filippine in Južni Vietnam. Povsod je obljubljal ekonomsko podporo in vojaško obrambo, po drugi strani pa pripravljaj počasni umik čet iz Vietnama. Pokazal je, da po polomu v Vietnamu še ni pripravil nove politike in da niha med neoizolacionizmom in med politiko »svetovne policije«, ki se je do sedaj tako slabo izkazala. Njegov obisk ni pomiril tistih prijateljskih držav, ki se bojijo povečane komunistične agresivnosti po ameriškem umiku, pa tudi

ni začel nove, bolj realistične politike koeksistence tudi na Daljnem Vzhodu.

Če je bilo potovanje po Aziji precejšen neuspeh, se je Nixon bolje odrežal z obiskom v Romuniji, kjer ga je ljudstvo sprejelo z velikim navdušenjem kot predsednika države, ki je prva osvojila Luno. V pogovorih z Romuni je obljubil izboljšanje trgovskih zvez in obnovil obljubo o stalnem varstvu pred tujo agresijo, ki jo je napravil že ob ruskem vdoru na Češko. V zameno pa je dobil v Romuniji pomembne podporne pri tajnih pogovorih in zbližanjih s Kitajsko.

LONDONDERRY, 12. avgusta

Staro sovraštvo med katoliško manjšino in med protestanti v Severni Irski (Ulster), je zopet privedlo do težkih spopadov v Londonderryju in v Belfastu. V pouličnih bojih je umrlo nad deset ljudi, na tisoče je bilo ranjenih, celí predeli mesta so bili opustošeni in zažgani. Dokler ni angleška vlada poslala nekaj tisoč vojakov, ki so s

težavo vzpostavili red in ločili katoliški geto od protestantskih četrti, je bilo nevarno, da bo vzplamtela prava civilna vojna.

Vzrok temu moramo iskati v velikih nacionalnih razlikah v državi. Protestantov je en milijon; vsi veleposestniki, industrijalci in veliki trgovci so protestanti, ki imajo v rokah vso politično oblast. Katoličanov je 500.000 in večina jih živi v zelo slabih ekonomskih razmerah. Brezposelnost, pomanjkanje stanovanj, volilna pravica na podlagi dohodkov, brezpravnost v občinskih skupščinah, so najhujše krivice, ki jih protestanti pridno izrabljajo proti katoličanom. Verske in socialne razlike, fevdalna družbena struktura, pa še etnične razlike med Kelti (katoličani) in anglosaksonskimi priseljenci (protestanti), to je v kratkem problem Severne Irske.

Južna Irska (Eire) je dosegla že leta 1921 avtonomijo od Anglije, po dolgih letih uporov. Ker je Eire povečini katoliška, se hočejo severni katoličani sklopiti z južnimi. Po njihovem mnenju bo samo tako mogoče zagotoviti vsem enake pravice in enako varnost pred nasilstvom.

HANOI, 3. septembra

Ho Či Min, legendarni voditelj protikolonialističnega upora Vietnamcev, je umrl, star 79 let. Sin malega državnega uradnika pod francosko okupacijo, je že kot mlad fant sodeloval z očetom pri soverzivnem delu. Potem je pričel potovati po Evropi in ZDA, ogromno je bral in se sam izobraževal. 1921. leta se je vpisal v francosko komunistično stranko, naslednjega leta pa je šel v Moskvo, spoznal Lenina in se vpisal v partijsko politično šolo. Pozneje je organiziral osvobodilno vietnamsko fronto (Viet-Minh) proti japonski okupaciji, ki je 1945. proglasila samostojno vietnamsko republiko. Toda Severni Vietnam je postal samostojen šele po devetih letih bojov s Francozi, ki so se zaključili z zmago v Dien-bien-phuju in

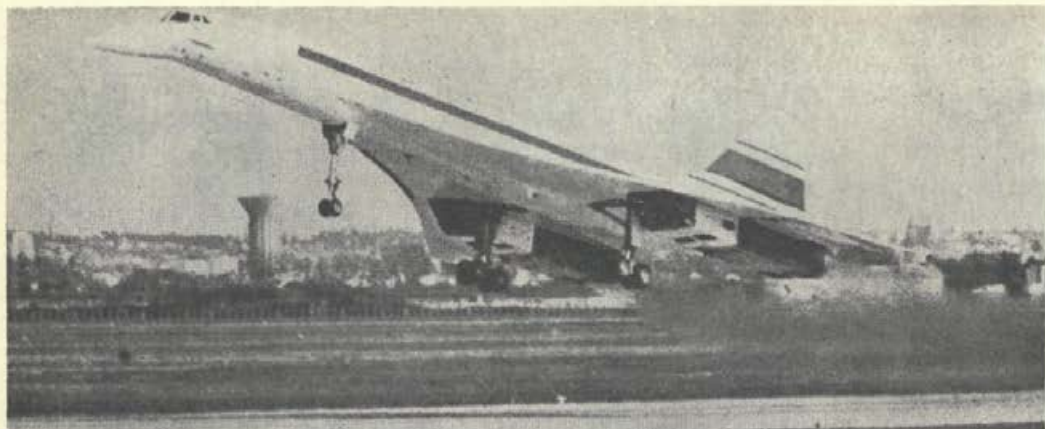
z ženevsko pogodbo. Da bi si pridružil tudi Južni Vietnam, je zopet organiziral gverilo, ki se je spremenila v pravo vojno leta 1964 z ameriško intervencijo.

Ho se je ta leta spretno kretal med Rusijo in Kitajsko, izrabljal je svojo nevtralnost, da je dobil čim več pomoči od obeh strani. Leta 1969, ko se je vojna pričela bližati koncu je zapisal kot zadnje navodilo naslednikom: »Bojevati se moramo, dokler ne izženemo zadnjega napadalca.«

TEL AVIV, septembra

Stanje na Bližnjem Vzhodu se vedno slabša; samo v zadnjih mesecih je bilo na tisoče kršitev premirja. Izraelci se bojujejo na štirih frontah, proti Siriji, Libanonu, Jordaniji in Egiptu in z matematično točnostjo povrnejo vsak napad, vsako izgubo. Arabci pa so odprli »peto fronto«, to je notranjo fronto palestinskih gverilcev, ki sabotirajo kibuce, industrijske in vojaške objekte,

V MARCU SO V TOULOUSU PREIZKUSILI PROTOTIP NADZVOČNEGA POTNISKEGA LETALA »CONCORDE«, KI GA SKUPNO GRADIJO ANGLEŠKE IN FRANCOŠKE TOVARNE. PREVAZAL BO LAHKO OKOLI 200 POTNIKOV, S HITROSTJO NAD 1200 KM/H

da odvrčajo čim več sovražnih vojakov od obrambe na mejah. Izraelci so hudo ogroženi in so tudi v slabih ekonomskih razmerah zaradi ogromnih vojnih stroškov. Prepričani so, da si lahko zagotovijo mir samo z novo zmago nad Arabci. Arabci pa, ki so se po polomu zopet postavili na noge in dobivajo ogromne pomoči od vzhodnih držav, se zopet pripravljajo na sveto vojno proti tisočletnemu sovražniku.

Proti temu rovarjenju in mednarodnemu spletkarjenju, Združeni narodi niso dosegli ničesar res konkretnega. Po zažigu jeruzalemske mošeje El Aqsa so Arabci našli idejno edinost in sestavili skupen generalni štab, ki koordinira vojaške pohode. Izraelci pa vedno huje odgovarjajo na vsako provokacijo, posebno še ker se čutijo osamljene na mednarodnem polju.

BONN, 28. septembra

Socialdemokratska stranka, ki jo vodi bivši berlinski župan Willy Brandt, je dobila 42,7 % glasov pri volitvah za novi parlament. Skupaj z liberalno stranko je Brandt sestavil novo vlado, ki je prevzela, po dvajsetih letih, oblast krščanskodemokratski stranki.

Po velikem ekonomskem napredku

VSAKDANJI PRIZOR IZ VIETNAMSKÉ VOJNE; LJUDJE TRPIJO IN UMIRAJO, PRAVI MIROVNI POGOVORI PA SE SPLOH SE NISO PRICELI

Nemčije v povojnih letih ima nova vlada zelo težak in ambiciozen program. Predvsem je treba zagotoviti stabilnost vrednosti marke. Potem čaka Brandta problem samouprave delavcev v podjet-

jih in pravičnejšega obdavčevanja, problem mladine in extraparlamentarne opozicije. Gotovo največji problem pa je nemška zunanja politika, ki je od vojnih let povod trenja med Vzhodom in Zahodom. Brandtov načrt je tale: podpisati mednarodno pogodbo proti uporabljanju atomskega orožja; pogodba z Moskvo; zблиžanje z Vzhodno Nemčijo; priznanje mej s Poljsko. Tej miroljubni politiki s komunističnimi državami pa Brandt pridružuje vedno krepkejšo evropeistično politiko in tesne stike z državami zahodnega bloka.

v teh obmejnih krajih, še bolj spoznamo iz pogodb o ekonomskem sodelovanju med obema državama. Italija je največja izvoznica v Jugoslavijo, pred Rusijo in Nemčijo. Z oktobrskimi pogovori so se izmenjave še povečale, saj je več italijanskih tovarn podpisalo dogovore z jugoslovansko avtomobilsko, tekstilno, kemično in elektronsko industrijo; med pogovori so tudi sklenili okrepiti cestne zveze med obema državama.

CAPE KENNEDY, 24. novembra

BEOGRAD, oktober

Italijanski predsednik Saragat je obiskal Jugoslavijo; najprej si je ogledal Beograd, kjer je pričel politične pogovore s predsednikom Titom. Potem je obiskal Zagreb, Ljubljano in Kranj ter nadaljeval razgovore na Bledu. Lahko opazimo, da so misli italijanskih državnikov o svetovnih političnih problemih (Vietnam, Bližnji Vzhod, mir, vloga nevezanih držav) zelo slične Titovim. Glede ureditve Evrope pa so razlike v načrtih še precejšnje, pomembno pa je, da je tudi tukaj skupnih točk mnogo.

Da so jugoslovansko-italijanski odnosi vedno boljši, kar sami že opazimo

Conrad, Gordon in Bean, trije ameriški astronauti, so s poletom Apollo 12 Intrepid ponovili podvig astronautov Apolla 11. Po 400.000 km dolgi poti sta se Conrad in Bean spustila na Lunino površino z neverjetno točnostjo, dvesto metrov od predvidene točke. Na Luni sta ostala 31 ur, od katerih sedem izven modula. Postavila sta pravcat laboratorij: seizmometer, magnetometer, merilec ionov, spektrometer in električno baterijo, ki deluje na atomski pogon. Pregledala sta tudi Surveyor 3, ki je ostal na Luni od aprila 1967, in mu odvzela fotografsko kamero. Poleg tega sta prinesla na Zemljo približno 30 kg kamenja in prahu.

Ekumensko potovanje v Srbijo in Makedonijo

Ni res, da je vse že za nami. Tako živo kot še nikoli nam vstajajo v duši spomini, nizajo se pred nami kot biseri, ki jih je utrujeni, a presrečni romar prinesel iz daljnih dežel. Zlata nit iskrenega prijateljstva in sončnega sožitja jih povezuje v enoto, ki najde svoj odsev le v viziji blaženstva v nebesih.

PRIPRAVE IN ODHOD

Mi, ki smo le sedli v udobni avtobus podjetja Avtopromet-Gorica, gotovo nismo slutili, koliko potov, skrbi in ovir je bilo treba premostiti za to dolgo, desetdnevno potovanje po vseh jugoslovanskih pokrajinah tri tisoč km dolge poti. Zamisel za to študijsko ekumensko potovanje se je porodila na nekem sestanku Apostolstva molitve sv. Cirila in Metoda v Gorici. Glavni nosilec te zamisli je bil g. Mirko Rijavec.

Iz Gorice smo odpotovali v torek, 16. septembra pod pokroviteljstvom msgr. dr. Rudolfa Klinca, kateremu so vso pot najuspešneje pomagali prelat Andrej Simčič, solkanski dekan, dr. Janežič in dr. Kosmač iz Trsta z ostalimi sedmimi duhovniki iz goriške, tržaške in koprške škofije, kakor tudi premnogi laiki, ki so se udeležili tega nepozabnega romanja. Naš tehnični vodja je bil prof. Sergej Koglot iz Nove Gorice.

Cilj našega romanja so bili samostani (monastiri) srbske Cerkve ob 750-letnici njenega obstanka. Bila je to kot sveta križarska vojska, ki se je podala v daljne kraje našega Vzhoda, ne da bi si z meči in nasiljem pridobila njihove kraje, temveč da bi si z veliko bratsko ljubeznijo osvojila njihova srca in si pridobila njihovo prijateljstvo, da bi se v medsebojnem razumevanju vedno bolj bližali istemu cilju, ki je Kristus.

PREKO SLOVENIJE DO ZAGREBA

Daleč za nami sta ostala Gorica in Trst, ko smo preko Postojne in Ljubljane dospeli do mikavnega gradu Otočca na otoku sredi zelene Krke. Pot smo nato nadaljevali do Zagreba. Med

potjo nas je dr. Klinec seznanil z življenjem neustrašenega škofa dr. Mahniča in glavnimi značilnostmi hrvaške prestolnice Zagreba.

Zagreb je po velikosti in številu prebivalstva (750.000) drugo mesto v Jugoslaviji. Ima številne univerzitetne fakultete, bogate galerije, verske in narodne spomenike. V zagrebški katedrali smo se poklonili spominu velikega in neustrašeneva pričevalca vere, kardinalu Stepincu. Njegov grob za oltarjem je vse leto pokrit s cvetjem, ki skupaj s prižganimi svečami priča, da hrvaško ljudstvo še ni pozabilo svojega pogumnega škofa.

Na Kaptolu smo videli prostor, kjer je bil na strašen način kronan Matija Gubec, ki se je s tlačani uprl v 16. stoletju graščakom in valptom, kateri so tlačili hrvaško in slovensko ljudstvo. Tu smo vstopili v cerkev sv. bratov Cirila in Metoda in se nato podali v cerkev sv. Frančiška Ksaverija, kjer smo na preprosti marmornati plošči brali napis: Biskup Mahnič. Tu je našel torej svoj poslednji dom neustrašeni borec za staroslovansko bogoslužje in glagolico Anton Mahnič, škof na otoku Krku. Do te samostanske cerkve vodi pot med bori, ob kateri so postavljene postaje križevega pota, vsaka posvečena eni izmed velikih bitk proti Turkom.

OB SAVI PROTI SLAVONSKEMU BRODU IN DŽAKOVU

Pred nami se je odprla žitnica Juogoslavije, Slavonija. Žito je bilo že pospravljen; še pa je bilo videti nepregledna koruzna polja in prostrane hrastove gozdove, ki pričajo o bogastvu te pokrajine. Slavonski hrasti so znani tudi v tujini. Sonce se je bližalo zatonu in bila je popolna tema, ko smo prispeli v Slavonski Brod.

Drugo jutro smo zgodaj nadaljevali pot proti Džakovu. Med potjo so nas naši voditelji seznanili z življenjem škofa Josipa Jureja Strossmayerja, ki je ves čas svojega življenja gorel za zedinjenje ločenih bratov in sezidal tudi krasno baziliko v Džakovu.

STOLNICA V ZAGREBU

Sami smo se kmalu nato prepričali o lepoti džakovske katedrale, ko smo mimo Sremske Mitrovice, znane po eni največjih jugoslovanskih ječ, prispeli v Džakovo. Na levi smo med potjo videli pogorje Fruške gore, kamor so se pred Turki zatekli tudi srbski menihi iz Stare Srbije in ustanovili šestnajst velikih samostanov, znanih po umetnosti in lepoti.

Pozdravila nas je krasna katedrala v gotskem slogu iz rdeče opeke. Veličasten je bil pogled na bogastvo stebrov, ki so se bočili nad prezbitერიjem, na stebre v ladji katedrale z lepimi arabeskami, ki se niso nikjer ponavljali, na freske po zidovih. Tu je bila prva koncelebrirana sv. maša na našem potovanju, ki se je potem ponavljala jutro za jutrom, vse do našega zadnjega dneva v Splitu. Enajst duhovnikov je somaševalo in ta obred je bil tako lep, da nas je vsakikrat znova globoko prevzel. S hvaležnostjo smo pomislili na zadnji koncil, ki je uvedel v sv. Cerkvi to novost. Če ne prej, smo lahko na tem potovanju uvideli, kako je bila potrebna. Pri evangeliju nam je g. dekan Simčič še govoril o velikih zaslugah škofa Strossmayerja, ki je za časa svojega škofovanja

od leta 1866 do 1882 zidal to lepo katedralo, v kateri je sicer več slogov, ker je pač škof Strossmayer veliko potoval in mnogo videl, a se kljub temu ti različni slogi lepo spajajo v enoto. Na njegovem grobu stoji napis: Aedificator ecclesiae Josephus Georgius Strossmayer. Škof Strossmayer je vladal džakovsko škofijo od leta 1849 do leta 1905.

Nato nas je v eni izmed soban škofijskega dvorca sprejel džakovski škof msgr. Bäuerlein, ki nas je v izbranih besedah pozdravil in nam želel nadaljnjo srečno pot. V imenu nas vseh mu je dr. Kosmač odgovoril in mu pojasnil namen našega romanja.

V BEOGRADU

Spet so nas naši duhovni voditelji med potjo seznanili z življenjem in delovanjem beogradskega nadškofa Ujčića in slovenskega škofa Gnidovca. Na trgu pred hotelom »Moskva« nas je že čakal naš slovenski rojak, doma iz Novega mesta, msgr. Alojzij Turk. Takoj nas je osvojil s svojo pristrčno dobroto in razgledanostjo. Bil je naš voditelj po velikem Beogradu vse do Avale.

Msgr. Turk nas je seznanil z verskim položajem v Beogradu zlasti med katoličani. Pohvalil je neprecenljivo vrednost apostolata redovnic sv. Vincencija, ki delujejo po bolnicah in so si z velikanskim trudom in vztrajnostjo pridobile zaupanje in neko mero blagostanja, da niso več odvisne od drugih.

Jugoslovanska prestolnica šteje že milijon prebivalcev. Ze za časa Rimljanov je bil Beograd važno trgovsko mesto. Kasneje so imeli tudi turški paše tu svoj sedež. V Beogradu so se za nekaj časa ustavili učenci sv. bratov Cirila in Metoda, ko so bili ponižani in razžaljeni zbežali iz Moravske in se končno zatekli k Ohridskemu jezeru.

Pod vodstvom msgr. Turka smo si ogledali katoliško cerkev v Beogradu, posvečeno Kristusu Kralju. Tu je tudi sedež beogradskega škofa msgr. Bukatka.

Obiskali smo tudi grob, kjer je pokopan dr. Josip Ujčić. Na plošči nad grobom smo čitali: Nadbiskup beogradski Ap. Administrator Banata 1936-1964 Dr. Josip Ujčić. Rodjen 10-II-1880 Stari Pazin — umro 24-III-1964 Beograd.

V nadškofijskem dvorcu smo vstopili v sobo, kjer je Avstrija izročila Srbom ultimat in napoved prve svetovne vojne. To se je zgodilo 26. junija 1914, po umoru Ferdinanda in njegove žene v Sarajevu.

Obiskali smo nato cerkev sv. Antona Padovanskega, ki so jo zgradili po Plečnikovem načrtu. Takrat so gradili v tem okraju avtocesto in načrt je predvideval, da bo cesta stekla prav preko zemljišča, določenega za zidavo cerkve. Ko so civilne oblasti videle, da gre za načrt mojstra Plečnika, so spremenile urbanistični načrt in premaknile cesto za 20 metrov. Tako je prišlo do gradnje veličastne okrogle stavbe iz rdeče opeke, ki hrani v svoji notranjščini velika dela arhitekta Plečnika.

S to veliko umetnino je Plečnik dokazal globino svoje vere. V svoji župni cerkvi v Ljubljani je veliki mojster preklečal marsikatero uro v molitvi in premišljevanju. V molitvi je snoval načrte za svoje stvaritve.

Tisto popoldne smo si ogledali še dvorec kraljevske dinastije Obrenovičev, nizko enonadstropno pristavo sredi zelenega gozdiča. Z občudovanjem smo pred dvorcem obstali pred mogočno platano, ki svoja čudno skrivenčena debla izteza vodoravno preko vrta, kakor da bi s tem hotela braniti dvorec v ozadju. A v usodni noči leta 1906 ni mogla zabraniti krutim

ubijalcem poti v dvorec. Tam so zarotniki ubili kralja Aleksandra Obrenovića, njegovo ženo Mileno pa vrgli skozi okno in ji razparali trebuh, ker je baje glumila, da je noseča. Kraljevska dvojica ni namreč imela otrok in z njima bi rod Obrenovičev izumrl.

Minila je noč in spet je nastopil nov dan našega potovanja. Odpeljali smo se proti cerkvi Kristusa Kralja, kjer je bila koncelebrirana sv. maša. Med sv. mašo je spregovoril msgr. Turk in poudaril, kako smo na našem potovanju prispeli do vrat, ki peljejo na Vzhod in kako bomo sedaj nadaljevali pot po stopinjah svetih bratov Cirila in Metoda ter njegovih učencev.

Stopili smo še v muzej pravoslavne cerkvene umetnosti nameščen v patriarhovi palači, kjer smo se prvič srečali s krasnimi ikonami in drugimi bogoslužnimi predmeti, s svetimi knjigami, rokopisi iz VI. stoletja in bogatimi paramenti. Videli smo tudi suktnjo kneza Lazarja in prvi ikonostas, posvečen sv. Mihaelu.

Ko smo se potem pripeljali na grič Kalemegdan, nekdanjo rimsko trdnjavo, smo zavzeti obstali. Pred nami se je v prečudni igri izlivalo bogastvo voda, Sava je zašla v objem Donave, se spojila z njo in tako družno nadaljuje sedaj pot v Črno morje. Na otoku, ki leži v objemu Save in Donave, nameravajo zgraditi športno igrišče. Ta otok je zaradi pogostih poplav še neobljuden.

V središču mesta smo stopili nato v pravoslavno cerkev sv. Marka. To je največja župnijska srbska cerkev, ki ima pod seboj osem župnij. V cerkvi je v kamnitem sarkofagu pokopan srbski car Dušan, ki je izdal za časa svojega vladanja (živel je od 1308 do 1355) strog zakonik za svoje ljudstvo. Do katoličanov je bil zelo nestrpen. Leta 1345 je proglasil sebe za carja, a vladal je le deset let.

V četrtek, 18. septembra smo kmalu po kosilu nadaljevali pot do Avale. Med potjo smo se ustavili ob spomeniku ruskim generalom, ki so se ponesrečili z letalom 18. oktobra 1964, ko so prišli proslavljat dvajsetletnico osvoboditve Beograda. Spomenik stoji na mestu, kjer se je zrušilo rusko letalo.

OD AVALE DO OPLENACA

Kmalu nato smo prispeli do Avale. To je velikanski park. Na najvišjem vrhu je postavljen ogromen spomenik padlim iz prve svetovne vojne. Široko stopnišče vodi do njega in bolj ko se mu človek bliža, v mogočnejših razmerjih se

OPLENAC, GROBNICA KRALJEVSKE RODBINE
KARADJORDJEVIČEV

mu prikazuje. Štiri žalujoče žene, ki predstavljajo štiri jugoslovanske pokrajine, so gledane od blizu žene velikanke. V notranjosti visijo venci raznih držav, mest in pokrajin. Videli smo venec tržaškega mesta in še svež venec indijske predsednice Indire Gandi. Spomenik je izdelal hrvaški umetnik Meštrović. Beograjsko mesto je lahko ponosno nanj.

Pot nas je peljala dalje na Oplenac, kjer stoji sredi zelenja velikega parka bela cerkev s številnimi kupolami: grobnica kraljev Karadžordževićev. Kar ostrmeli smo, ko smo prestopili prag. Notranjščina se je lesketala v zlatu čudovito lepih najnovejših mozaikov, saj stoletja niso še zapisala svoje zgodovine v tej grobnici. Zadnji kralj Aleksander I. je bil položen v to grobnico komaj pred 35 leti. Mozaike so po slikah ruskih umetnikov izdelali nemški strokovnjaki, predstavljajo pa najlepše freske slavnih srbsko-makedonskih samostanov. Vse stene zgornje cerkve in spodnje grobnice so pokrite z njimi, še celo globoke okenske dupline, dobesedno vsa notranjost. Ti mozaiki so po lepoti in vrednosti nekaj edinstvenega. Grobnico krasí 1500 kg težak lesteneč, izdelan iz drage kovine. Lepa srbska devojka nam je z vso ljubkostjo in zgovornostjo razkazala vse te umetnine, kjer se na stenah razvija življenje nadangelov, svet-

nikov in vladarjev; v prezbiteriju na visokem stožalu pa kraljuje slika Leonardove Zadnje večerje, izdelana vsa v bisernici. Za časa zadnje vojne je to sliko odnesel Hitlerjev pajdaš maršal Göring, a jo je Nemčija po končani vojni morala vrniti, žal nekoliko pokvarjeno.

V spodnji kripti prav tako bleščeči se v zlatu prekrasnih mozaikov, je na levi strani grobnica, kjer sredi med kneginjo Zorko in ženo Marijo počiva predzadnji jugoslovanski kralj, v Marseilleu umorjeni Aleksander I. Preprost napis in letnica pove: Aleksandar 1888 - 1934.

Lepota Oplenaca nas je vse prevzela. Nada-ljevali smo pot proti Kragujevcu, kjer so Nemci v enem samem dnevu v represalijo pomorili 6000 moških prebivalcev. Tehnični vodja inž. Koglot, ki nam je vso pot tolmačil kraje in zgodovinske dogodke, nam je povedal, kako so Nemci vdrlí v Kragujevcu v šolo in pobrali ves razred dečkov, komaj štirinajstletnih. Učitelju so rekli, da lahko gre, da je prost. On pa se je odločno postavil pred naciste in izjavil, da kamor gredo njegovi učenci, tja pojde tudi sam. Umorili so ga skupno s celim razredom.

POSTANEK V KRALJEVU

Na večer smo prispeli v Kraljevo. V hotelu »Turist« smo dobili večerjo in prenočišče.

Kraljevo ima 60.000 prebivalcev. Dežela je bogata na rudnikih mangana in svinca, manj ima ovčjereje in kmetijstva.

V katoliški cerkvi sv. Mihaela v Kraljevem smo imeli naslednje jutro somaševanje. Po poti tja in nazaj grede smo srečevali dolge vrste kmečkih voz, ki so peljali na mestni trg svoje pridelke. Po blatnih ulicah se je pomikal počasi proti trgu sprevod razdrapanih kmečkih voz, na njem kakšen teliček, prašiček, ovca, paradižniki in paprika, ki jo dovažajo v ogromnih koših. Te v Srbiji in še bolj v Makedoniji največ pridelajo in tudi največ pojedjo. Moški, mohamedanske vere in ti so v večini, nosijo bele suknene čepice, ki komaj pokrivajo lasišče, ženske so pa zelo skromno oblečene. Tu pa tam se je že videlo mohamedanke v svojih značilnih hlačah.

SREČANJE S PRVIM MONASTIROM

Iz Kraljevega smo nadaljevali pot do prvega pravoslavnega samostana (monastira) Žiče. Žičo so gradili petnajst let od 1204 do 1219. Monastire so zidali srbski kralji kot zadnje zatočišče po viharnem življenju bojev, porazov in

zmag. Sem so se zatekli in tu v tihoti, daleč od sveta, premišljevali o smrti in o duši, ki bo večno živela, odtod ime »zadušbina«.

Žiča je zadužbina Stefana Prvovenčanega, prvega srbskega kralja in v njem je bil tudi patriarhat srbske Cerkve ter sedež prvega srbskega nadškofa sv. Save. Zidana je z rdečo opeko, v notranjosti hrani lepe freske iz 12. stoletja. Mlad kaludžer (pravoslavni menih) nam je razložil freske grških umetnikov; nekatere so zelo dobro ohranjene. Tu smo videli prvi ikonostas, ki zakriva glavni oltar in tudi glavne obrede pravoslavne Cerkve. Pri nas ljudstvo somašuje z duhovnikom, v pravoslavni Cerkvi pa je strogo ločeno od oltarja. Vendar moramo razumeti to kot veliko spoštovanje do svetega oltarja, kot skrivnost, ko ni vsem dano, da bi se ji približali. Ikonostas sestavljajo ponajveč slike Bogorodice in svetnikov, Kristusa ter apostolov. Na vratih ikonostasa, ki se odpro le ob najsvetejšem trenutku svete daritve, pa je vedno upodobljeno Marijino oznanjenje.

V žičkem samostanu živi pet menihov, ki se preživljajo s poljedelstvom. Država jim v sorazmerju s številom menihov nakaže zemljo, katero oni ročno obdelujejo. Lepo se nam je zde-

SAMOSTAN ŽICA, PRVI SEDEŽ PATRIARHA SRBSKE CERKVE

ZADUŽBINA SRBSKEGA KRALJA MILUTINA NA KOŠOVEM POLJU

lo, ko je kaludđer dejal, da kmetje nimajo strojev, zato jih tudi sami nočejo imeti.

Monastir Žiča je bil dvakrat požgan, prvič od Bolgarov in drugič od Nemcev leta 1941. Sedaj so ga na novo pozidali, pravzaprav obnovili, kajti glavni zidovi so ostali in tako tudi freske. Prijazni, a zelo resni menih nam je še povedal, da imajo veliko poklicev, zlasti ženskih. Imajo 156 monastirov, 70 moških in 86 ženskih. V prvih je 200 redovnikov, v drugih pa 800 redovnic (kaludžeric). Veliko zaslugo za ženske poklice imajo ruske redovnice, ki so se po komunistični revoluciji po prvi svetovni vojni zatekle v Srbijo in Makedonijo ter tu ustanovile mnogo novih samostanov. Pozneje so odšle dalje v Francijo, toda njihov duh je ostal in njihovo delo je rodilo sadove. Tudi ženski samostani se preživljajo s poljedelstvom.

NA KOŠOVEM POLJU

Po dolini reke Ibar smo nadaljevali svojo ekumensko pot. Na levi gola hribovita pokrajina, na desni raška dolina, v ozadju Novi Pazar, ki so ga zgradili Turki v 15. stoletju in je slovel kot eno najbogatejših mest na Balkanu. Tu smo se poslovili od nove Srbije in stopili na ozemlje nekdanje Raške, ki je bila zibelka

stare srbske države, pa je sedaj naseljena zaradi srbske izselitve pred Turki z mohamedanskimi Arnavti, ki so dejansko Albanci ali kot jim tudi pravijo Škipetarji.

Kmalu se je pred nami odprla 80 km dolga in 20 km široka ravan: Kosovo polje. S kakšnim zanimanjem smo se na Ciril-Metodovi šoli v Trstu učili o bitki na Kosovem polju, o zmagi Turkov nad Srbi, o kosovski devojki, ki je obvezovala rane srbskih junakov, o skrivnostni roži, ki vzcete vsako pomlad iz krvi pobitih junakov. Vse to nam je razlagala prof. Pavla Hočevarjeva, ki se je še danes z vso hvaležnostjo spominjam.

Na Kosovem polju se je na Vidov dan 15. junija 1389 vnel strašen boj. Sto tisoč Turkov je z vso silovitostjo napadlo 35.000 srbskih borcev. Ker so imeli Turki absolutno premoč, se je Miloš Obilić odločil za posebno junaško dejanje. Splazil se je ponoči v šotor sultana Murata in ga zabodel. Upal je, da bo s tem dejanjem zanesel zmedo v turške vrste. Toda poveljniki so Muratovo smrt svojim vojakom prikrili. Tako so Turki z vso silo udarili na srbsko vojsko in jo potolkli. Srbskega kraljestva je bilo konec in začelo se je dolgo 500-letno turško suženjstvo. Vidov dan pa praznujejo v Srbiji še

danes kot dan žalovanja nad izgubljeno svobodo. V prvi Jugoslaviji je bil to državni praznik in konec šolskega leta.

Na Kosovem polju stoji sedaj grobnica, v njej z zeleno turško preprogo pogrnjen sarkofag in v njem Muratovo srce. Pred sarkofagom gorijo lučke in poleg zapadnih turistov zaide tu pa tam tudi kakšen Turek z belo čepico na glavi, da se pokloni spominu sultana Murata.

V popoldanskem soncu smo prispeli v Prištino, veliko naselje s starim in novim delom mesta, z univerzo in letališčem. Prištinska univerza ima 10.000 slušateljev, prav toliko kot pred zadnjo vojno beograjska.

V Prištini smo obiskali tudi turško džamijo. Turki so bili pravkar pri molitvi. Eden izmed njih se nam je približal in nas vprašal, od kod prihajamo. Ko smo mu povedali, da smo Slovenci iz Italije, nam je dovolil, da lahko prisostvujemo njihovim obredom. Nekateri smo že imeli čevlje v rokah, ker smo vedeli, da obuti ne smemo stopiti na sveta tla njihove mošeje. Ustavili smo se v ozadju in lep čas prisostvovali poklekom, poljubovanju tal, pa spet vstajanju molilcev Alaha.

Katoliški duhovniki, ki živijo v teh krajih in redovne sestre so nam pripovedovali, da je silno težko spreobrniti mohamedanca. Tudi pri njih se je že marsikaj moderniziralo. Ženske ne hodijo več pokrite po ulicah, mož ima navadno le eno ženo. Deklice navadno že ob rojstvu prodajo ženinu. Ko dekle dozori, je nje-gova, naj hoče ali noče.

Sestre so nam pravile, kakšne neprijetnosti so imele z dekletom, ki si je izbrala redovni stan, a je bila kot vse druge že oddana staremu ženinu. Dvakrat je prišel v samostan in jo odpeljal. Končno se je sestram le posrečilo, da so jo poslali v Beograd in tam je sedaj že srečna redovnica.

Dvanajst kilometrov za Prištino stoji monastir Gračanica, »zadužbina« kralja Milutina. V njej se hrani grški vojni križ iz 8. stoletja. Na očrnelem zidu smo zapazili svetlo kovinasto ploščo, ki jo je dal postaviti neki francoski diplomat ob 500-letnici srbske Cerkve. Letos pa je proslavila srbska Cerkev 750-letnico svojega nastanka. Ima 25 škofij, v številni tiste v tujini. Zelo trpi na pomanjkanju duhovnikov.

V PRESTOLNICI MAKEDONIJE

Cez poldrugo uro smo prispeli v Skopje, makedonsko prestolnico. To je veliko mesto z

URA NA ŽELEZNIŠKI POSTAJI V SKOPJU, KO SE JE ZAMAJALA ZEMLJA

200.000 prebivalci. Ob potresu pred šestimi leti so bile porušene tri četrtine mesta. Spali smo v pritličnih cementnih hišah. Vso noč je nekaj šumelo. Sele zjutraj smo ugotovili, kaj je bil vzrok temu šumenju in curljanju. Čez noč je odtekla vsa voda iz vodnih pip.

Najprej smo se udeležili koncelebrirane sv. maše v kapeli sester usmiljenk; 38 jih je, ki tu upravljajo skopjansko bolnišnico. Nadvse prijazno so nas sprejele. Tu smo tudi našli 83-letnega lazarista Andreja Tumpeja, ki nas je potem vse do Ohrida spremljal in nam spotoma povedal marsikaj zanimivega iz svojega dolgoletnega bivanja med južnimi brati. Se vedno je čvrst in bister kot mladenič.

Sestre so nam pravile, kako so bile ob trenutku potresa v kapeli in so bile naenkrat ob vse. Cudo, ostala je pa pokonci kapela. Prejele so obhajilo, nato pa odšle pomagat težko prizadetemu prebivalstvu.

Skopje se je prvotno imenovalo Skupi in je stalo že pred Kristusovim rojstvom. Leta 518 je bilo od potresa prvič porušeno. V prvem stoletju po Kr. so ga zavzeli Makedonci, nato je padlo pod Rimljane. V šestem stoletju po Kr. so Skopje začeli oblegati Sloveni. V srednjem veku je bila močna vojaška postojanka, najprej srbska, nato turška.

Odšli smo na ogled tega zanimivega kraja, ki je na novo zrastel iz ruševin. Z avtobusom smo zašli v stari del mesta. Ulice ozke, da se je avtobus komaj pomikal skozi. Strehe hiš so se gale do avtobusne strehe, druga drugo so podpirale, vse razdrapane, vegaste, krite s pločevino, plahkami in lepenko. Zdele so se mi kot berači ob poti, ki kažejo mimoidočim svojo revščino okrnjenih udov in gnojnih ran.

Skopjanska župna cerkev, ki je obenem katedrala, je le velika baraka. Malo pred potresom je bila že v načrtu nova stolnica, ker so prejšnjo morali porušiti zaradi ceste, katero so speljali prav preko nje. Po potresu pa so ves denar za novo cerkev dali za žrtve potresa. Tako v Skopju se danes nimajo spodobne župne cerkve.

Makedonska pravoslavna Cerkev pa ima veliko umetnino v cerkvi sv. Spasa. Tu smo lahko občudovali prekrasen ikonostas iz 12. stoletja, izdelan v lesu in srebru. Brata Peter in Marko Nestor sta dvanajst let rezljala les in ga obdelovala s srebrom ter tako ustvarila to krasno umetnino. Dvesto tisoč funtov šterlingov so že ponujali tujci za to umetnino. Seveda je Makedonci za noben denar ne prodajo.

Zapustili smo Skopje in čez uro vožnje smo že zagledali na griču Titov Veles. Pokrajina se je spremenila v čisto golo valovito deželo, le na ravnem so bili vedno večji nasadi tobaka, bombaža in trt. Ob železnici, ki pelje v Solun in ob reki Vardar smo hiteli dalje proti jugu.

V DEŽELI KRALJEVIČA MARKA

Prišli smo v deželo kraljeviča Marka. Na hribu kraljuje še dobro ohranjen grad Prilep, spodaj mesto istega imena. Povsod golo gričevje, kakor da so črede kraljeviča Marka posmukale sleherno zeleno bilko. Pa še se pasejo neštete črede ovac po tej zemlji in Bog sam ve, kaj še jedo. Tu v bližini so izkopanine rimskega mesta Stobi. Tudi mi smo si jih ogledali. Marsikaj je že bilo odkritega: stebri, mozaični tlak, parne kopeli, atriji in zadaj velik amfiteater, dokaz, da je v rimskih časih bilo tu veliko mesto.

Prilep šteje 40.000 prebivalcev. Kraljevič Marko je živel v njem v 14. stoletju. Mnogo se je boril s Turki; ni čuda, da je ljudstvo okoli njegove osebe nanizalo celo vrsto legend.

Vse hiše so bile okrašene z vencii kakor ob velikih praznikih. Pa smo kmalu odkrili, da so bili ti vencii spleteni iz tobačnih listov, ki jih tako nanizane sušijo, preden gredo v tovarno.

Tudi bombažna polja so postala bolj razsežna, jablane pa so se šibile od težko obloženih vej.

Še nekaj več kot 42 km smo imeli do Bitole, drugega pomembnega mesta Makedonije, ki šteje 56.000 prebivalcev. Tu je župnijska cerkev g. Andreja Tumpeja, kateremu pomaga sobrat Lazarist. Srečali smo se tudi z njim in mnogo nam je povedal o svojem pastirovanju v tej nenavadni deželi. Uspehov skoro ni; ob nedeljah pride le do dvajset ljudi k sv. maši.

NA CILJU

Na večer smo prišli v Ohrid, cilj našega potovanja. Namestili smo se v hotelu »Orce Nikolov« tik ob jezeru. Prijetno so valovi pljuskali ob luninem svitu ob obalo in nas kmalu uspalivali v spokojne sanje.

Drugi dan je bila nedelja. Pravoslavna Cerkev je slavila rojstvo Bogorodice. Najprej smo se udeležili koncelebrirane sv. maše pri sestrah usmiljenkah, ki zvesto skrbijo za svojega duhovnega vodnika in župnika msgr. Dorčića.

Komaj tri leta delujejo te dobre sestre v tem okraju. Prišle so na povabilo msgr. Turka. Od Beograda pa vse dol do Ohrida so prave pionirke v svetem boju za zmago ljubezni in dobrote. Daleč od družin, daleč od svojcev in domovine se dan za dnem žrtvujejo za tuje otroke, za tuje ljudi. V neprestani odpovedi jim poteka življenje, a one so nadvse srečne.

Iz megleneга jutra je vstal sončen dan. Pred nami se je lesketalo Ohridsko jezero. Na nasprotni strani so se odražali albanski hribi, kajti zahodni del ohridskega jezera spada že pod Albanijo.

Po maši smo se odpeljali proti severnemu delu jezera; večina izmed nas ni vedela, kam. Pa smo kmalu zvedeli. V Kališti ob jezeru so praznovali rojstvo Bogorodice in rečeno je bilo, da bo na to slavje prišel tudi sam metropolit samostojne makedonske Cerkve, Dositej.

SREČANJE Z ARHIEPIŠKOPOM DOSITEJEM

Prav kmalu smo bili v Kališti. Nočni naliv je spremenil pota in prod ob jezeru v eno samo rdečo mlakužo. Vozov, avtov in predvsem ljudstva se je kar trlo na prostoru pri cerkvi. Vse povsod pisana množica, štanti, muzikanti in otročad, ki se je srečna podila naokrog prav kakor nekoč pri nas ob cerkvenih praznikih. Slovesnost v cerkvi je bila že pri kraju in nenadoma nam je bilo rečeno, naj vstopimo v samostansko sprejemnico, da pozdravimo nadškofa

Dositeja. Medtem ko smo čakali na metropolita, smo prepevali naše lepe Marijine pesmi. Pa tudi neki pravoslavni mož je začel peti svoje pravoslavne pesmi; hitro so se mu pridružile še kaludžerice (pravoslavne redovnice), oblečene v črnino z valjčastim pokrivalom na glavi.

Začudeno smo pogledali mladega kaludžera, ki je vstopil v sobo z velikim pladnjem medenega kruha. Vsakemu izmed nas je ponudil žličko, a vedno čisto in mi smo po stari slovanski navadi pokusili medico. Tak je bil običaj že naših dedov in pradedov, zato se nam je zdela medica dvakrat sladka.

Pred vrati je zašumelo in prikazal se je metropolit Dositej, veličasten v svoji pojavi, a vendar tako preprost in domač, kakor da bi nas že od davna poznal. Njegov pogled je obšel dobrohotno vso zbrano skupino, potem pa se je nasmehnil in začel govoriti o prazniku tistega dne: »Praznik rojstva Bogorodice obhajamo, zato je prišlo v Kalište toliko ljudstva, pa ne šele danes, prišli so že včeraj in od zelo daleč ter prebili v cerkvi in okoli nje vso noč. Vso noč se je preko jezera razlegalo petje, godba, ognji so plapolali. Na ta način je naše ljudstvo hotelo počastiti Bogorodico. Saj je tudi kralj David plesal pred skrinjo zaveze. Tudi vi ste prišli od daleč in vesel sem, da vas lahko pozdravim skupaj z vašimi svečeniki. Vsi častimo Bogorodico, vsem je mati.«

Burno smo mu zaploskali. Nato ga je pozdravil dr. Janežič in se zahvalil za sprejem. Podaril mu je nekaj letnikov »Kraljestva božjega« in še kako brošurico o ekumenski dejavnosti ter izrazil željo, da bi bili vsi združeni v ljubezni Kristusovi. Metropolit je tedaj pokazal na sliko Janeza XXIII. in patriarha Atenagora, ki je bila na gornji brošuri, ter rekel: »Ko bi bila ta dva živela pred 900 ali 1000 leti, bi ne prišlo do ločitve.« In je nadaljeval:

»Vsi moramo biti eno v Kristusu. Biti pa moramo tudi zvesti svojim tradicijam. Vsak narod ima pravico, da časti Boga v svojem jeziku, v lastnem bogoslužju, zvest duhu in tradicijam svojega naroda, brez odvisnosti od drugega. Zgodovinska dolžnost nas veže, da nadaljujemo blagovestniško delo sv. bratov, a da zidamo kraljestvo božje na temelju, ki so ga nam postavili sv. Ciril in Metod, sv. Kliment in sv. Naum. Na tem temelju lastne cerkvenosti gradimo stavbo božjega kraljestva čim više, čim bliže Kristusu, enakovredni bratje skupnega nebeškega Očeta.«

Pravoslavna deklica nam je ponovno ponudila medice, nakar je metropolit vsakemu podaril blesteč kovinast križec. Hvaležno smo mu poljubili roko in za slovo zapeli našo lepo »Marija skoz življenje«.

To je bilo največje doživetje na naši poti. Obiskali smo še cerkev, bolj podobno hlevčku kot pa cerkvi. Razumljivo, vso noč so v njej prebile matere z malimi otročiči, bolniki in stari, ki so vsi prišli od zelo daleč. Mi, otroci dvajsetega stoletja, smo vihali nos, Bog pa je bil gotovo teh ljudi vesel in ko bi prišel mednje, bi ponovil one besede, ki so vzkipele iz njegovega usmiljenega srca: »Ljudstvo se mi smili... kajti mnogi so prišli od daleč...«

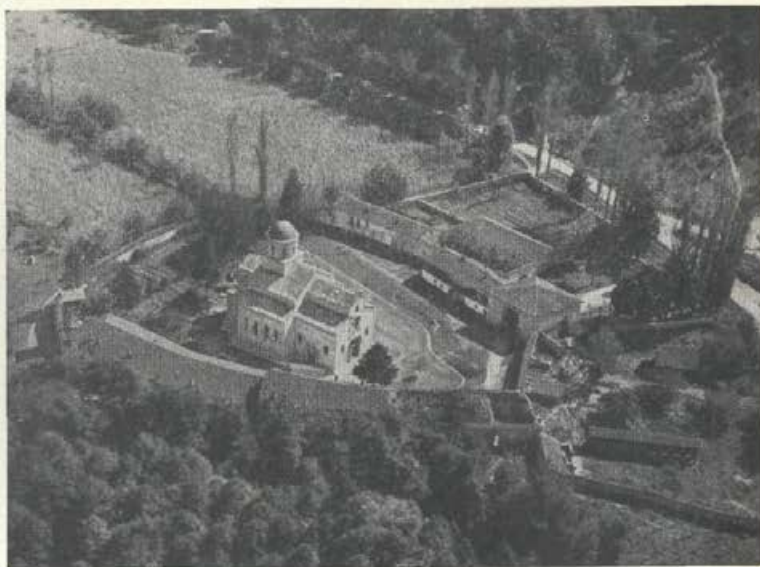
PO JEZERU K SV. NAUMU

Obetal se je krasen popoldan, zato smo izrabili lepi dan in se z motorno ladjo odpeljali na južni del jezera, k Sv. Naumu. Pridružila se nam je tudi skupina dijakin in dijakov ekonomske fakultete iz Niša. Kar kmalu smo bili v prijetnem pogovoru z njimi. Za vse so se zanimali. Posebno sta jim bili všeč naši dve redovnici, članici šolskih sester iz Trsta, ki sta se tudi udeležili tega romanja.

Izstopili smo na skrajnem koncu jezera. Tik za jezerom je že Albanija. Na gričku stoji cerkev sv. Nauma. S hvaležnostjo smo pomislili na sv. Nauma in sv. Klimenta, učenca sv. Cirila in Metoda, ki sta pribežala iz daljne Moravske in preko Beograda ter poti, ki smo jo mi naredili v udobnem avtobusu, peš dosegla Ohrid in se tu naselila. Ne zato, da bi v miru in brezdelju pričakala smrt, ampak da bi z novim ognjem nadaljevala s širjenjem Kristusovega nauka. To se je zgodilo v začetku 9. stoletja.

Takrat je tudi srbski narod sprejel slovansko bogoslužje. Skozi mnoga desetletja Srbi niso imeli svojih škofov. Prvi srbski škof je bil sv. Sava, ki je želel, da bi srbska Cerkev dobila po vzorcu drugih Cerkev popolno notranjo avtonomijo. Bizantinski cesar in carigrajski patriarh se nista upirala načrtu sv. Save in tako je carigrajski patriarh posvetil Savo za prvega srbskega nadškofa ter izdal o tem »gramato«, dekret, po katerem je Sava lahko samostojno upravljal Cerkev v svoji domovini, lahko ustanavljal nove škofije in posvečeval nove škofo. Letos je tako praznovala srbska Cerkev 750-letnico svoje neodvisnosti.

Spet se nam je na povratku pridružila skupina visokošolcev iz Niša in prijateljstvo med

MONASTIR
VISOKI DEČANI
V METOHIJI

njimi in nami se je še bolj poglobilo. Zapeli so nam nekaj svojih lepih pesmi in ko smo se v Ohridu poslovili, smo se pozdravljali kot največji prijatelji.

Ogledali smo si še cerkev sv. Klimenta in sv. Sofije na hribčku nad Ohridom, nato pa se vrnili v hotel, ki pa je bil ves v temi. Povečerjali smo ob svečah in se kot v procesiji na Višarjah podali spat vsak s svojo svečko v rokah.

PO DOLINI ČRNEGA DRINA V TETOVO IN PEĆ

Po dolini Črnega Drina smo drugo jutro v ponedeljek, 22. septembra začeli našo obratno vožnjo. Na desni smo kmalu zagledali dve veliki umetni jezera, iz katerih preko ogromnega jeza odteka voda, ki goni stroje največje hidrocentrale v Jugoslaviji. Hidrocentrala in jez sta povečini vsa pod zemljo.

Znano je, da se vsako leto jegulje podajo na dolgo potovanje iz Atlantskega oceana po Crnem Drinu v Ohridsko jezero, da se tam oplodijo. Sedaj jim je prav ta elektrarna v velikansko oviro. A nagon jih vodi tudi preko teh ovir in premnoge dospejo kljub temu na cilj. Glede te hidrocentrale in jegulj se je razvila v avtobusu zanimiva debata, katero je sprožil msgr. Trevisan iz Krmina, iskren prijatelj Slovencev, ki se je z velikim veseljem udeležil našega romanja. Vprašal je, kaj da je bolje,

da Ohridsko jezero izgubi jegulje, ali pa da imajo ljudje elektriko. Vsi smo se izrekli za drugo rešitev.

Takoj za drugim jezerom in sicer za Debarom smo se približali albanski meji na pet km. Morali bi se ustaviti še v monastiru sv. Jovana Bigorskega, a zaradi silno slabih poti smo ogled tega monastira opustili. Tudi čas nas je priganjal, kajti neasfaltirane ceste so zahtevale od našega vozila mnogo več časa.

Ustavili smo se v Tetovu, tam dobili kosilo in hoteli nato nadaljevati pot proti Prizrenu. A morali smo se vrniti, ker je bila pot zaprta. Ni nam preostajalo drugega, kakor da smo se vrnili v Skopje, videli še enkrat ustavljeno uro na porušenem pročelju kolodvora, nato pa naglo nadaljevali pot do Gabrice in od tam spet po neasfaltirani poti do Prizrena. Zaradi bližine noči smo vozili kar naprej vse do Peći, kjer nas je sprejel v svoje varstvo hotel »Metohija«.

V PEĆI IN V DEČANIH

Naslednje jutro smo vstali že zgodaj, da si med potjo ogledamo še monastir Visoki Dečani. To je veličastna zgradba iz 13. stoletja, zadušbina Štefana Dečanskega. V 35 m visoki kupoli kraljuje Kristus Pantokrat, ves v zlatu, zidove pa krasijo velikanske freske, morda največje, kar smo jih doslej videli in predstavljajo rodomnik carjev. Cerkev je sezidana v gotsko-romanskem slogu.

CERKEV
SV. NAUMA
OB OHRIDSKEM
JEZERU

V cerkvi stoji velik sarkofag, v katerega so položili kosti srbskih junakov, ki so padli na Vidov dan v bitki na Kosovem polju.

Samostan Visoki Dečani stoji sredi gozdov na deželi in je podoben kaki kmetiji na Stajerskem ali Gorenjskem. Mlad kaludžer nas je vodil po stezi preko potoka do izvira kisle vode. Tam nam jo je dal piti iz kozarca, kolikor smo je hoteli.

Nekoliko izven mesteca Peč stoji stara patriaršija, ki jo upravljajo sestre kaludžerice in kjer so živeli srbski patriarhi vse do umika pred Turki leta 1689.

Tudi to jutro smo se udeležili koncelebrirane sv. maše pri sestrah usmiljenkah. Kot povsod so nas tudi tu nadvse prijazno postregle, presrečne, da se lahko pogovarjajo v dragi jim slovenščini, saj večina izmed njih je iz slovenskih krajev. Povedale so nam, da je v Peči samo 800 katoličanov.

IZ PEČI ČEZ ČAKOR V TITOGRAĐ

Preveč smo se zamudili in dali pozneje čisto prav. dr. Humarju, ki nas je silil k odhodu. A bili smo kot otroci, ki smo videli pred seboj le svetlo jutro in nismo slutili poti, ki nas še čaka. Končno smo spet sedeli v našem avtobusu in začeli prodirati v vedno bolj gorat svet. Cesta se je dvigala v vedno bolj divjih serpentinah po neasfaltirani poti do 1800 metrov visokega prelaza Čakorja. Tu smo izstopili, da si ogleda-

mo dolino pod seboj. A bilo je tako ledeno mrzlo, da smo jo kmalu spet popihali na gorko v avtobus.

Spet nas je treslo in premetavalo z desne na levo. V avtobusu je bilo tiho kot pri duhovnih vajah. Pogled na znamenja nesreč, na križe in vence ob poti ni bil ravno prijeten. V duhu smo se priporočali našemu angelu varhu in si želeli, da bi bilo že konec te nevarne vožnje. Skalnati grebeni Črne gore so nas sprejeli v svoje kraljestvo in kdor ljubi divjo romantiko, se je tu lahko do mile volje privoščil.

Pozno popoldne smo prispeli v Titograd in tam sedli k mizi, a nismo vedeli, ali naj bi to pomenilo kosilo ali večerjo. Vsekakor pa nam je kasneje tudi večerja v Hercegovnem teknila.

DALJE PROTI SINJEMU JADRANU

Kdo naj popiše naše veselje, ko smo ob luninem svitu zagledali pred seboj morje in se zavedeli, da nas čaka samo še prijetna vožnja ob dalmatinski obali do Reke. Ob zalivu Boke Kotorske smo prispeli do Hercegovnega in se tam ustavili v hotelu »Riviera«. Lega hotela nas je naravnost očarala. Ni se nam ljubilo spat. Na ploščadi pred restavracijo smo občudovali morje, ki je rahlo pljusvalo ob obalo. Čudovito so žarele zvezde na jasnem nebu, hladen vetrič nas je osvežil in poživil. Bili smo v domovini patra Leopolda Mandiča. Pomislili smo na njegovo spovednico-ječo v padovanskem samosta-

nu, kjer je preživel 42 let svojega življenja, ne da bi videl in užival lepoto svojega rojstnega kraja.

Sonce je že zlatilo morje, ko smo drugo jutro vstali in pohiteli po kamnitih stopnicah v hrib do farne cerkve v Hercegovnem. Župnik don Viktor Karočina nam je ob evangeliju živo orisal življenje in delovanje patra Leopolda Mandića, ki ga verno ljudstvo časti že kot svetnika in ga bo morda tudi sv. Cerkev kmalu dvignila do časti oltarjev. Tudi pater Leopold je gorel v ljubezni do ločenih bratov ter svoje življenje in trpljenje daroval za zedinjenje.

Ob desetih zjutraj smo odšli naprej proti Dubrovniku. Za nami je bila dolga in naporna ekumenska pot, za nami vse lepe in edinstvene dogodivščine, izčrpna predavanja v našem avtobusu, tako rekoč univerza v malem, pa tudi smeh, šale in petje, pa spet molitev in premišljevanje. Neverjetno, kaj vse so naši voditelji splekli v venec našega ekumenskega potovanja.

IZ DUBROVNIKA DO SPLITA

Dubrovnik, ne imenujejo te zaman biser Jadrana! Ves blesteč v soncu si se nam prikazal v predzadnjem jutru našega romanja. To je bilo kot nagrada za vso našo naporno, a tako nepozabno lepo pot. Porazgubili smo se po mestnih ulicah, eni za nakupovanja, drugi spet na lov za zadnjimi razglednicami, tretji za prijeten sprehod po mestnem obzidju. Za vse je bilo dovolj vsega.

Prav tako lep je Split, kamor smo dospeli na večer in se nastanili v hotelu »Split«. Ognjena sončna krogla se je spuščala v morje, ko smo se bližali Splitu in tako radi bi jo ustavili, da bi naš zvesti fotograf Ivanka Furlanova še lahko ujela sonce pred zatonom. A prehitro se je spustilo v morje. V zameno pa je kmalu nato pokukala žareča lunina obla izza hriba in Ivanka jo je ujela v svoj aparat. Pa ne samo to. Vso pot je pridno slikala in prav radovedni smo, kaj vse je ujela v tisto črno škatlo. »Boste že videli,« nam je rekla in to tudi upamo.

Drugo jutro smo več kot dve uri križarili po mestu, si ogledali zidovje velikanske Dioklecijanove palače iz rimskih časov in baziliko, ki so jo zgradili kar znotraj palače. V bližini smo obstali pred ogromnim kipom škofa Grgurja Ninskega, neustrašenega borca glagolaškega bogoslužja, ki so ga nekateri »latinci« hoteli uničiti iz lažne zvestobe do Rima, pa je preživelo vsa stoletja in se ohranilo do danes. Kip je delo mojstra Meštrovića.

Zadnja dva postanka sta bila v Zadru in v Senju, nato smo pa brzeli proti Reki, da bi g. Rudi Zafran lahko še ujel zadnji vlak za v Postojno. Prišli smo še pravočasno in se poslovili od prijaznega gospoda. To je bilo prvo slovo in ob misli, da bodo kmalu sledila še druga, nam je postalo kar težko pri duši. Na nobenem potovanju se nismo še tako zblížali in postali tako rekoč ena ljubeča se družina kot na tej naši »ekumenski poti«.

DUBROVNIK, BISER DALMATINSKE OBALE

Bežni vtisi s poti po Združenih državah

Ameriko, oziroma Združene države sem do letos poznal iz knjig in časopisov. Ze zelo zgodaj, mislim da v osnovni šoli sem bral Alešovčevu naivno zasnovano in pisano povest »Ne v Ameriko!«. V prvih razredih srednje šole mi je prišla v roke Trunkova precej zajetna knjiga »Amerika in Amerikanci«. Jurij Trunk, koroški duhovnik, pisec te knjige, živi še sedaj v San Franciscu, star nad sto let. Prvo, zares živo zanimanje za zemljo onstran oceana pa je v meni zbudil nemški pisatelj potopisnih romanov Karl May s svojimi prepričljivo in privlačno pisanimi zgodbami. Prve slovenske prevode njegovih romanov je izdal Saxerjev »Glas naroda«, glasilo slovenskih delavcev, ki je izhajal v New Yorku. Posodil mi jih je prijatelj, čigar oče je pred prvo svetovno vojno odšel v Združene države. Potem sem odkril, da ima šolska knjižnica vsaj trideset, ako ne celo več zvezkov njegovih del v nemščini. Prvi zvezek sem prebral s slovarjem v roki. Pri branju Mayevih zgodb nisem bil sam. Veliko srednješolcev je spremljalo njegove junake po vseh delih sveta. May, ki je imel bujno fantazijo pripovednika XIX. stoletja, je dejanja svojih romanov vedno naslonil na nekaj trdnih zemljepisnih, zgodovinskih in jezikovnih podatkov. Kot berem v seznamih knjig, ki izhajajo danes med Slovenci, May še vedno privlačuje številno bralsko občino; njegove romane namreč še danes prevajajo in ponatiskujejo. Bral sem seveda še druge knjige o Ameriki, njenih ljudeh in njihovem življenju. Da bi pa kdaj sam šel tja, mi do letos niti na misel ni prišlo, kajti Amerika je Amerika in daleč je.

Tam v začetku jeseni pa se mi je ponudila prilika za štirinajstdnevni izlet v Združene države. Ker imam dovolj časa, sem vabilo sprejel. Potrebni vizum so mi dali takoj.

In 4. oktobra sem se odpravil na pot, da čisto privatno odkrijem že tolikokrat odkriti in do potankosti opisani novi svet. Iz Milana smo v prijetni družbi odleteli v Zürich; direktna letala Milan-New York so bila vsa že davno prej rezervirana. Iz Züricha bi bili morali iti naprej

okoli dvanajste ure. Letalo družbe Swissair pa je imelo zamudo, zato smo odpotovali šele ob štirih. Vedeli smo, da bo polet trajal okoli osem ur. Pod sabo smo zaradi goste megle videli le malo: dele Francije in Anglije ter tu in tam košček Atlantskega oceana. Nad nami pa je bilo jasno, sončno nebo. Leteli smo v smeri sonca. Čez šest ur, ko je bila v Evropi ura deset, je bilo okoli nas še vse svetlo. Opolnoči smo bili nad New Yorkom. Po zvočniku so nam povedali, da bo letalo lahko pristalo šele čez dvajset minut. Zato smo toliko časa krožili nad mestom. Potem se je letalo spustilo na zemljo na mednarodnem letališču J. F. Kennedy. Tam smo žepne ure naravnali po krajevnem času; kazalce smo pomaknili za približno pet ur nazaj.

NA FLORIDI

Ker smo naslednji dan nameravali potovati naprej ter smo imeli listke že v žepih, so nas prepeljali v hotel na letališču La Guardia, kjer smo prenočili. Drugi dan pa spet na letalo, in sicer v Hollywood na Floridi; to je prav na jugu Združenih držav. To pa ni tisti znameniti Hollywood, kjer delajo filme. Prišli smo v zmerno toplo podnebje: toplomer je kazal 30° Celzija; preračunali smo seveda iz Fahrenheita. Nastanili smo se v velikem hotelu, zgrajenem v španskem kolonialnem slogu. Tam doli na jugu se vidijo povsod sledovi španskega vpliva in življa. V poštinih uradih sem npr. videl nad okenci dvojezične napise: angleške in španske.

Hollywood nam je dal prvo sliko modernega ameriškega mesta ali skupine mest. V središču je nekaj visokih stavb, tudi nebotičnikov; od tam pa tečejo široke, ravne, tudi desetine kilometrov dolge ceste; na obeh straneh cest pa so enodružinske hiše ali hišice. Okoli vsake je skrbno negovana trata. Ta geometrična enoličnost se vleče v neskončnost; mesto prehaja v mesto. Da si v drugi upravni enoti, opaziš, ko se bližajo novi skupini visokih stavb. Razdalje so velike; brez avtomobila ne prideš nikamor. Hodiš in hodiš, a čez pol ure opaziš, da se cilj, ki se ti

je v začetku poti zdel precej blizu, ni skoraj nič primaknil. V takih mestih pešcev sploh ne vidiš.

Bila je nedelja. V hotelu so nam povedali, kje je katoliška cerkev in kdaj so maše. Cerkev je oddaljena več kot štiri kilometre. Šli smo s taksijem. V vsakem kraju, kjer smo bili, so poleg drugih tudi katoliške cerkve. Vernikov je povsod veliko; povečini vsi pomagajo pri ljudskem petju.

V Hollywoodu smo ostali teden dni. Večkrat smo se odpravili na daljše izlete ogledovat zanimivosti, oddaljene po več sto kilometrov. Videli smo znamenit akvarij, džunglo opic in papig, velike vrtove najrazličnejših orhidej; obiskali smo zelo velik naravni park Everglades, kjer srna ali zajec počasi prečka cesto, da je treba avto ustaviti. Jeleni se sprehajajo med redkim drevjem v močvirju in mlakah. Čapelj in štokelj je pa ob cestah povsod veliko. Zanimivo je koralno otočje, sestavljeno iz samih koralnih otokov, ki so sedaj med sabo zvezani s cestami in mostovi. Vlečejo se v malo zakrivljeni črti kot podaljšek Floride daleč noter v Mehiški zaliv. Skrajni konec Key West je najbolj južna točka Združenih držav; je prav nasproti Havane, glavnega mesta na Kubi. Razdalja med rtom Key West in Havano bo okoli dvesto kilometrov. To otočje imenujejo tudi svet piratov; tam so v preteklih časih imeli morski razbojniki svoja skrivališča in oporišča. Za Florido so se borile Združene države in Španija. Po končani secesijski vojni so jo Združene države dokončno zasedle in pirate uničile. Na obeh straneh široke ceste je morje ali pa močvirje. Na širših točkah so skupine hiš, moteli, restavracije in podobno. Kontrast je občuten: na eni strani skoraj še nedotaknjena zemlja, na drugi pa moderna civilizacija.

Iz Hollywooda smo telefonirali na Opčine, da poizvemo, kako je doma. Razgovor smo naročili iz hotelske sobe. Na zvezo smo čakali šest minut. Čas smo kontrolirali z uro v roki. Takrat in potem še večkrat smo ugotovili, da v Ameriki znajo ceniti vrednost minut.

Na Floridi je Cape Kennedy, od koder pošiljajo rakete okoli zemlje in na luno. Od Hollywooda je oddaljen le nekaj sto kilometrov. Enodnevni izlet z avtom je bil torej možen. Kraj, ki je znan pod tem imenom, je pravzaprav skupina velikih lagun, na katerih so zgrajene naprave Kennedyjevega vesoljskega centra (J. F. Kennedy Space Center). Obiskovalcev je vsak

dan veliko. Vozijo jih avtobusi po obširnih otokih, čez mostove, od naprave do naprave. Pokazali so nam visoko stavbo, v kateri je ena sama dvorana; v njej montirajo rakete. Tam blizu je velikansko vozilo, s katerim prepeljejo sestavljene rakete iz montažne dvorane na točko izstrelitve. Videli smo natančne posnetke do sedaj izstreljenih raket. To je velik muzej pod milim nebom. Kapsula Gemini T 3, v kateri sta prva dva ameriška vesoljca letela 1965 okoli zemlje, je pa pristna; ni posnetek. Vodnik razloži in opiše vse, kar vidimo. Posebno rad navaja številke: montažna dvorana je tako visoka; zanjo so porabili toliko jekla in drugega materiala; gradili so jo toliko časa itd. Sami račun, sama tehnika, ki učinkovito in prodorno predstavi konstruktivno in gospodarsko moč Združenih držav. Vsi načrti so velikopotezni; prostorne dimenzije so velikanske. Načrtovalci rajši zasedejo kak kvadratni kilometer več; denarja ne manjka. Tiste dni sem se večkrat vpraševal, od kod imajo ljudje Združenih držav ta smisel za velikopoteznost, za razsežnost pri vsakem načrtu, pa naj gre za vodoravne ali navpične zgradbe, na primer za nebotičnike. Samo denar ne more biti vzrok, čeprav je važen. Ali morda izvira ta pojav iz srečnega mešanja raznih narodov, ki so se stopili v novo narodnost s pomnoženimi duševnimi silami?

V tem ozračju, nasičenem s tehniko in številkami, bi pravzaprav ne smelo vznikniti nobeno mistično razpoloženje. In vendar se človek zamisli: Tu, na tem mestu je stal prvi zemljan, ki je skočil na luno ter s tem postavil edinstven mejnik v zgodovini človeštva. Kaj bo tukaj čez petdeset, sto let? Do katere točke v vesolju bo človek dospel do takrat?

* * *

Čez teden dni smo se odpravili proti severu. Na letališču je manjkalo še pol ure do vkrcanja. Stopili smo malo okoli. Opazili smo majhen computer, to je elektronski stroj za računanje in reševanje ter urejanje drugih nalog. Vse napravi bliskovito naglo. Ta, ki smo ga videli tukaj, je bil grafolog, razlagavec pisave in po njej značaja človeka, ki piše. Na listek, ki je pritrjen na stroju, napišeš besedo ali dve, vržeš v stroj pol dolarja in čez dva, tri hipe pride iz stroja list, ki našteje piščeve duševne lastnosti, oriše tako rekoč njegovo osebnost. Na listku je natisnjen seznam 152 bistvenih možnih lastnosti človeške duševnosti; izmed njih stroj izbere tiste, ki ustrezajo pisavi, ter poleg njih na-

pravi štirikotno luknjico. Tako človek v hipu dobi pred oči fotografijo svoje duše.

Ob določeni uri smo odleteli na skrajni sever Združenih držav v St. Paul v Minnesoti. Iz vročine smo v nekaj urah prešli v sneg. Res pa je, da je sveže zapadli sneg naslednji dan skopnel in da je bilo ob sončnem vremenu kar prijetno jesensko toplo. St. Paul in Minneapolis, dve sosedni mesti, ki ležita vsako na svojem bregu reke Mississippi, imata danes močno razvito industrijo. Na sliki iz leta 1848, ki visi v zgodovinskem muzeju, je bila takrat na bregu Mississippija ena sama hiša. Mississippi prihaja s severa. Že tukaj je širok več sto metrov ter je ploven. Z Gornjim jezerom ga veže prekop. Izliva se pri New Orleansu v Mehški zaliv. Deli torej Združene države v dva dela. To bi bila kje v Evropi idealna državna meja.

V St. Paulu imajo veliko stolnico. Ko smo se peljali mimo nje na ogled neke tvornice, nas je šofer opozoril nanjo, rekoč, da je to ena največjih cerkva na svetu. Drugi dan sem jo obiskal. Velika je res, a sem videl drugje še večje. Prijetno me je presenetilo, ko sem za glavnim oltarjem med raznimi kapelami opazil tudi kapelo, posvečeno sv. Cirilu in Metodu, zaščitnikoma slovanskih narodov. Iz »Ameriške domovine« vsem, da živi tam več Slovencev in da je tam tudi slovenski duhovnik. V pokrajinah ob Gornjem jezeru, to je v severnem delu države Minnesota, je več let misijonaril Friderik Baraga.

Na položni vzpetini nad mestom stoji Kapitol, vladna palača, zgrajena v nekakšnem renesančnem slogu. Tudi v Washingtonu in v glavnih mestih drugih držav se vladna palača imenuje Kapitol, po vzoru iz starega Rima.

St. Paul je razmeroma novo mesto. Visokih stavb je malo: hoteli, trgovine, poslopja podjetij. Stanovanjske hiše so tudi tod majhne, nizke, enodružinske. Zaradi tega mesto zavzema velikansko površino; razdalje so za pešce prevelike. Zato pešce vidiš samo v mestnem središču. Tudi majhnih avtomobilov, kot je fičko, ne vidiš. Sami veliki vozovi! Če sklepam po izjavah dr. Milana Vidmarja, svetovno znanega elektrotehničnega inženirja in šahovskega mojstra, si je pred dobrimi tridesetimi leti (1937) ameriška avtomobilna industrija postavila kot cilj: »Vsak Američan mora imeti svoj avtomobil! Vsako stanovanje potrebuje svoj radioaparar!« Danes je to že dejstvo. Vsak odrasli član družine, ki dela, ima avto. O radijskih aparatih

pa sploh ne govorijo več, kajti vsako stanovanje ima televizor. Televizor je v vsaki hotelski sobi. Vidmar, ki je bil svetovno razgledan, dinamičen človek, pa se je takrat razburjal: »Vsak Američan svoj avtomobil! Naj bo! Kaj pa potem? Ali gre ples naprej? Ali naj dobi vsak Američan dva avtomobila? Saj se ne more v dveh hkrati voziti! Vsako stanovanje svoj radioaparar? Prav. Pa potem? Vsaka soba svoj aparar? Kdo jih bo pa poslušal?« Kaj bi dejal danes?

Avtomobili ne vozijo pretirano hitro. Ob širokih, zelo dobro vzdrževanih cestah sem opazil tablice, na katerih je označena hitrost, dovoljena na tistem področju. Najvišja hitrost je menda 75 milj (okoli 120 km) na uro.

V CLEVELANDU MED SLOVENCİ

Cez nekaj dni sem spet stopil na letalo; namenjen sem bil v Cleveland. Šofer, ki me je peljal na letališče, je bil nedvomno indijanskega porekla. Čisto drugačne, svojske poteze v obrazu, nijansirana barva kože, živahnejša igra obraznih mišic, vse to ga je razlikovalo od belih ljudi, a tudi od vseh drugih čistih in mešanih ras, kar sem jih videl v tistih malo dneh. Ko je zavozil v letališki prostor, je ustavil števec, čeprav je potem peljal še nekaj sto metrov naprej. Zanj je bil cilj dosežen, ko je prestopil mejno črto letališkega področja.

Cleveland je mesto zelo velikih dimenzij. Gledal sem skozi okno letala; kar ni ga hotelo biti konec. In vendar letalo leti z brzino okoli 900 km na uro ali petnajst kilometrov na minuto. Prebivalcev ima do poldrugi milijon, če štejemo tudi okolice. Župan je črnc. Zanj so glasovali tudi beli, da dokažejo svojo strpljivost. Prav tiste dni so se spet pripravljali na volitve. To so mi povedali prijatelji; na zunaj volilnih priprav skoraj ni bilo opaziti, če izvzamemo kak osamljen lepak.

Cleveland je tudi največja slovenska naselbina. Navedli so zelo visoko število Slovencev: od 40.000 do 80.000 in čez. Naseljevanje se je pričelo zelo zgodaj, proti koncu preteklega stoletja. Številna je povojna, tako imenovana politična emigracija. Prijatelji so mi pravili, da so jih staronaseljenci sprva gledali zelo grdo. Pozneje so spoznali, da so to dostojni, delavni in poštenu ljudje. Tu so Slovenci vedno imeli svoje organizacije in časopisje. Dnevnik »Ameriška domovina« izhaja že nad 60 let. Danes imajo tudi slovenske sobotne šole. Eno vodi učiteljica, doma iz Gorice.

Na letališču me je čakal dr. Miha Krek, prijatelj iz vseučiliških let, starešina istega katoliškega akademskega društva. Telefoniral sem mu bil iz Hollywooda in pozneje iz St. Paula, da pridem. Videla sva se po vojni v Gorici, potem nič več. Nisva pa niti slutila, da bo dober mesec pozneje umrl. Naslednje dni sem srečal več prijateljev iz Gorice in Ljubljane. Enega, ki je tudi starešina katoliškega akademskega društva, nisem videl malo manj kot petdeset let. Našli smo se stari klerikalci, kot bi rekli in illo tempore po domače. Ure in ure smo obujali spomine, obravnavali literaturo, vpraševali, kje je ta, kje oni, tako da smo na politiko, ki bi vendar morala biti duševna hrana vsakega današnjega normalnega Slovenca, skoraj popolnoma pozabili. Pri tem in onem sem bil na kosilu ali večerji. Povsod so ohranili lepo staro navado, da so pred jedjo in po njej glasno molili.

Osebo sem spoznal dr. Jerka Geržinčiča, ki je komponiral glasbene točke otroške igre »Miklavž prhaja«. Po vojni so jo v Gorici večkrat igrali. Dr. Geržinčič je hrvatski duhovnik iz Istre; verjetno je živel mnogo med Slovenci, kajti slovenski govori perfektno. Sedaj je v službi v škofiji v Ekvadorju. V Clevelandu se mudi po naročilu svojega škofa.

Obiskal sem uredništvo »Ameriške domovine«. Tam sem se seznanil z gospo Mary Debevečo, ki po smrti svojega moža Jaka Debevca vodi list.

Prijatelj iz Gorice me je peljal v umetnostno galerijo (Museum of Art), ki je zelo dobro ure-

jen in oskrbovan. Zunaj stoji Rodinov »Mislec«. Obiskovalcev je bilo tisti dan veliko. Z istim prijateljem, ki je profesor na tamkajšnji državni univerzi, sva šla še v prirodopisni muzej in na univerzo. Tudi tukaj je vse na veliko: množice slušateljev, visoke stavbe, nebotičniki; gradijo pa kar naprej nova poslopja. Obstoji tudi zasebna katoliška univerza. Počasi pa državno šolstvo, ki ima na razpolago velika, skoraj neizčrpna denarna sredstva, odriva zasebne šole, ki sicer niso majhne in revne, a se bodo morale umikati pred brezkonfesionalnimi državnimi.

V NEW YORKU

Lepi dnevi, preživljeni v prijetnem domačem slovenskem ozračju, so naglo minili in treba se je bilo pomakniti proti vzhodu. Naslednja postaja je bila New York. To pa ni mesto, ki si ga lahko ogledaš v enem dnevu. Zato smo zaradi omejenega časa pogledali le nekaj poglobitnih znamenitosti, ki so blizu hotela, kjer smo stanovali. Prvi obisk je veljal palači Združenih narodov. Tam je vedno veliko obiskovalcev. Skupine vodijo gospodične, ki so, kolikor sem videl, aziatke ali črnke ali pa pripadajo kakemu drugemu nebelemu plemenu. Palača je velika; pokazali so nam važne zbornice, na primer veliko dvorano, kjer zboruje skupščina Združenih narodov. Tukaj rešujejo usodo človeštva; v tej dvorani je Hruščov tolkel s copato po svoji mizi. Videli smo dvorano varnostnega sveta, ki je manjša, in še druge sejne dvorane. Zelo zanimiva stavba! Velika je in vse, kar je v njej, je veliko. Le uspehi so bolj majhni.

Iz New Yorka ne smeš iti, če nisi bil na najvišji stavbi sveta, ki stoji v Peti aveniji. Imenuje se Empire State Building, ima nad sto nadstropij ter je visoka 380 metrov. Dr. Milan Vidmar je ugotovil, da je ta nebotičnik višji kot Smarna gora pri Ljubljani. Pravili so, da se nebotičnik ob hudem vetru maje; odklon na vrhu da znaša do 35 centimetrov. Ko smo bili zgoraj, je veter prav močno vlekel, a kakega nihanja nismo čutili.

Nekaj izrednega je gotška katedrala, posvečena sv. Patricku. Stoji med samimi nebotičniki, a vendar ni videti majhna. To je v celoti velika umetnina in posamezne dele, kot kapele, oltarje, portale, kipe so izdelale roke velikih umetnikov. Nenavaden otok umetnosti sredi morja trgovine in sploh gospodarstva. Skočili smo tudi v umetnostno galerijo (The Metropolitan Museum of Art), ki spada med največje

KAREL MAUSER

Dež

*Vedno sem ljubil
njegovo klicanje v noči,
podobno glasu grlice,
ki prisluškuje šumotu kril nad seboj.*

*V njegovem klicanju
sem čutil strast klitja semen
in blažen napor rožnatih popkov,
ki se neslišno odpirajo.*

*Ljubim njegovo klicanje v noči,
lovim ga v dlani kakor otroci.*

na svetu. Ima ameriške umetnine; še več pa jih je iz drugih delov sveta, zlasti iz Evrope. Stopili smo še po Peti cesti, na Wallstreet, Broadway. Vsega po človek ne more videti. Še tam rojeni domačini ne poznajo vsega.

Še na nekaj sem postal pozoren, kar se mi ne zgodi mnogokrat: na modo. Na cesti sem videl dve gospodični v plaščih, ki sta segala do tal. Dobesedno: do tal. Bil sem zares presenečen; do tedaj namreč kaj podobnega že leta in leta nisem videl. Kontrast med kratkimi hlačami in krili, na katere smo vajeni, in temi dolgimi plašči je bil prevelik. Pozneje sem opazil še več tako oblečenih gospodičen. Povedali so mi, da so to začetki nove mode, da se taki plašči imenujejo »maxi« in da bo ta novost prišla v Evropo jeseni 1972. Če bo res? Kdor bo takrat živel, bo videl. Sicer pa enotne mode vsaj pri oblekah za na cesto ne poznajo. Prof. Hacker z ene izmed kalifornijskih univerz je ugotovil, da kake mode v dozdaj običajnem smislu sploh ni več, da vlada na tem polju največja svoboda.

Vsaka stvar ima svoj konec. Tudi za našo skupino je prišel trenutek odhoda. Vkrkali smo se na mednarodnem letališču J.F. Kennedy in pomahali v slovo Ameriki, njenim ljudem in lepotam. Polet nazaj je bil slikovitejši. Oblakov je bilo manj; pod sabo smo videli ocean. Zlasti jasen je bil pogled na Alpe. Samo noč, namreč tema je bila krajša, ker smo leteli soncu nasproti. Ob dveh ponoči po ameriškem času je bilo že svetlo. Pristali smo v Milanu na letališču Malpensa ter pomaknili kazalce na urah za okoli pet ur naprej. Bila je skoraj devet. S prvim brzovlakom sem se vrnil v Trst. Vozil sem se sedem ur, torej prav tako dolgo kot iz New Yorka v Milan. Sedem ur! Amerika danes res ni prav nič daleč.

SEVERIN RES

Napis na fotografijo

*Nekoč, zgodi se, boste se spomnile,
da drobne temne bore ste sadile,
ki bodo rasli proti Sveti gori.*

*Tedaj spoznale boste, da življenja sile
uplahnejo počasi kakor v vodi vali.*

*Lahko na sliki bomo se spoznali:
orjaki nemi, v skalah bodo rasli bori,
a mi na drugi bomo že obali.*

KAZIMIR HUMAR

Naše vasi: Dol

Če se človek pelje z avtom iz Gorice v Trst preko Krasa, pride onkraj Gabrij v značilno kraško dolino, ki jo domačini na kratko imenujejo Dol. To je kakih 5 km dolga in nekaj sto metrov široka dolina, ki se konča nad Doberdobskim jezerom, kjer se seka z drugo slično kraško dolino, ki teče v smeri vzhod-zahod in ki se končuje v Doberdobskem jezeru. Dol se začenja na Čukišču, to je tam, kjer se odcepi cesta za Opatje selo in dalje proti Komnu. Danes je na Čukišču kasarna finančarjev, včasih je pa bila tam gostilna.

Dol je znan iz prve svetovne vojne. V tej kraški zarezji, ki je bila nekaj kilometrov za avstrijsko-italijansko fronto na hribu Sv. Mihaela in na doberdobski planoti, so imeli Avstrijci svojo najbolj naravno oskrbovalno bazo za vso kraško fronto. Tu po kraških njivah in senožetih so tudi pokopavali svoje padle. Isto vlogo je Dol imel za Italijane od avgusta 1916, ko se je fronta na tem predelu po padcu Gorice in Sv. Mihaela pomaknila na vzhodno stran dola proti Fajtovemu hribu. Tudi Italijani so imeli tu svojo najbližjo preskrbovalno bazo za fronto in tu so tudi oni pokopavali svoje padle. Zato je bila ta kraška dolina po prvi svetovni vojni vsa posejana z vojaškimi pokopališči. Nekaj zidovja teh pokopališč je ostalo še danes, čeprav so italijanske vojake in tudi avstrijske prenesli na pokopališče v Redipulji. Obe boreči se armadi v prvi svetovni vojni sta pustili v Dolu veliko število vojakov. Rdeča zemlja v tej dolini je rdeča tudi od človeške krvi.

Danes teče skozi Dol lepa asfaltirana cesta. Vedno pa ni bilo tako. V starih časih je skozi vasice v Dolu vodila običajna vaška pot, ki je bila pa najkrajša zveza med Gorico in morjem. Ostanke te stare poti se še vidijo na

SOLA
IN ZASILNA
KAPELICA
V DOLU

dnu doline in še vedno vežejo med seboj razne zaselke. Kajti v Dolu imamo več zaselkov in vasic, ki so posejani po celi dolini. Najprej srečaš Devetake. To so hiše na križišču, kjer se odcepi cesta za Doberdob. Med temi hišami najdeš še eno pristno staro kraško zgradbo, ki je ostala cela še izpred prve svetovne vojne. Vse druge hiše v Dolu so bile med prvo svetovno vojno porušene in po vojni obnovljene. Takoj naprej pod glavno cesto na desni so Vižintini. Do druge svetovne vojne so bili tu najmočnejši kmetje v celi dolini. Danes pa vas izumira, ker se ljudje izseljujejo. Sredi Dola je Palkišče. Tu je največ hiš in tu je danes tudi središče za vse vasi v Dolu, ker tu imajo šolo, danes tudi kapelo in trgovino. Za Palkiščem ob cesti na levi te srečajo nadaljnje hiše. To sta dva zaselka, Brni in Mikoli. Onkraj doline na levi opazi potnik še nekaj hiš tik pod hribom. To so Hišarji in Ferleti, ki so pa danes že skoro brez prebivalcev. Prav na koncu doline, tik predno preide cesta do višine nad Doberdobskim jezerom, je še ena vasica, to so Boneti.

Ko so v starih časih bili na Krasu še veliki in obširni gozdovi, je moral

biti Dol prijetna kraška dolina in tudi rodovitna. Saj je zemeljska plast na dnu doline globoka in Kraševci so jo pridno obdelovali. Vendar je morala biti svoj čas dolina malo obljudena. Zato so se že pred stoletji naselili poleg domačih Slovencev še priseljenci iz furlanskih ravnin. Ti so ustanovili naselji Vižintini in pa Boneti, kjer se še danes skoro vse družine pišejo Vižintin oziroma Boneta.

Ko je zaradi večjega števila prebivalcev začelo primanjkovati obdelovalne zemlje v Dolu, so si pridni domačini pomagali tako, da so si v Furlaniji kupili številne njive tam okrog Ronk. Rekli so jim »v Laškem«. Tako je vsak večji kmet v Dolu imel tudi njive v Laškem, kamor je hodil delat. Kraška zemlja namreč ni za vse pridelke in poleg tega marsikdaj suša pobere korožo in fižol. Oboje so Doljani pridelovali v Laškem. Poleg tega so se vedno bolj številni zaposlovali v tržiški ladjedelnici in v drugi industriji v Trziču. Iz kmetov so postajali zmeraj bolj delavci. To je postalo posebno občutno po zadnji vojni. Ko so videli, da se z delom v Trziču in v domačih javah kraškega kamna da več zaslužiti, so Do-

ljani začeli opuščati kmetovanje. Drug za drugim so poprodali njive v Laškem in tudi doma začeli opuščati delo na njivah in na gmajni. Tako so danes že vsi delavci in le kaj malega še kmetujejo. Tako daleč smo prišli, da v Dolu težko dobiš doma mleka, ker ne redijo več krav, oziroma zmeraj bolj redki so, ki imajo še kravo. Zaposlitev v Laškem je imela tudi to posledico, da so se številne družine odselile; posebno mladi rod je rajši ostal v Ronkah, Trziču ali Staranzanu, kjer so si postavili svoje hiše. Zato je število prebivalcev v Dolu že skoro katastrofalno padlo. Leta 1956 navaja Letopis goriške nadškofije, da je bilo v Dolu 312 ljudi, ob koncu leta 1968 pa samo še 202 osebi.

Ali bo šlo padanje prebivalstva nezdržno dalje?

Te male vasice v Dolu so cerkveno pravno od davna spadale pod župnijo sv. Andreja v Opatjem selu. Tam so imeli cerkev in tudi pokopališče. In kar čudno se zdi, da si Doljani niso nikdar sezidali svoje lastne podružne cerkvice, ko je običaj povsod drugod po Slovenskem, da si je vsaka vasica omislila svojo cerkvicco. Ali je morda temu bilo krivo dejstvo, da je bilo v Dolu toliko

furlanskih priseljencev, ki so se sicer že zdavnaj poslovenili, niso pa pokazali te pristno slovenske lastnosti, da hočejo imeti svojo cerkev in svojega svetnika?

Tudi v šolo so do prve svetovne vojne Doljani hodili v Opatje selo. Se-le po prihodu Italije so jim sezidali novo šolo na Palkišču, kjer je še danes.

Do septembra 1947 so Doljani hodili k maši v Opatje selo. Tedaj pa so začrtali sedanjo državno mejo med Italijo in Jugoslavijo in celo dolino z vsemi vasmi prisodili Italiji, dočim je Opatje selo prišlo pod Jugoslavijo. Doljani so tako ostali brez svoje cerkve in brez maše. Tedaj je goriški nadškof msgr. Margotti poskrbel za Dol tako, da je tam ustanovil samostojen vikariat s sedežem na Palkišču ter dušno pastirstvo v novem vikariatu poveril jameljskemu župniku g. Bernardu Špacapanu. Ta je sprva maševal v starem skednju na Palkišču, za božič istega leta so pa že dobili dovoljenje, da smejo opravljati verske obrede v eni izmed učilnic v šoli na Palkišču. Tako so dobili v Dolu prvo zasilno kapelico, ki so jo posvetili brezmadežnemu Srcu Marijinemu.

OGRODJE,
NA KATEREM
VISIJO
NOVI
ZVONOVI

Doljani so se za svojo cerkev vneto zavzeli in začeli zbirati potrebno za cerkveno opremo: zlato za mašni kelih in za monštranco, pa še za oltarne prte in za vse ostalo, saj od matične cerkve tam preko meje ni bilo nobene pomoči.

Prva velika cerkvena slovesnost je bila 8. decembra 1948, ko so slovesno prenesli v kapelo novi kip fatimske Matere božje. Tedaj je namreč romala po naši deželi fatimska Marija in trajen spomin na to njeno romanje je ravno kapela v Dolu, posvečena fatimski Mariji. Tako so bili postavljeni temelji samostojnemu dušnopastirskemu delu v doljanskih vaseh.

Prvi dve leti je imel dušno oskrbo v dolu g. Bernard Špacapan, ki je istočasno upravljal tudi Jamlje. Ko je g. Špacapan jeseni 1949 odšel v Podgoro, je na njegovo mesto prišel g. Jože Vošnjak. Za časa njegovega oskrbovanja so v Dolu dobili prve zvonove in sicer tiste, ki so bili kot vojna škoda namenjeni Opatjemu selu. Ker tista leta v Jugoslaviji niso imeli smisla za cerkvene reči, so zvonove obesili na zasilen zvonik iz hlodov kar pri cerkvi v Dolu. Leta 1951 je bilo zopet zelo slovesno, ko je po družinah v Dolu romala fatimska Marija kot že prej po drugih vaseh naše nadškofije. Leta 1955 je g. Jože Vošnjak odšel na Koroško in za njim je l. 1956 dušno oskrbo prevzel g. Joško Štanta, ki še sedaj oskrbuje Jamlje in Dol.

Ko so se verske razmere v Jugoslaviji izboljšale, so opajski župniki začeli misliti, kako bi zvonove spravili domov v Opatje selo, kamor so spadali. Potrebne korake je začel župnik Vinko Černigoj, za njim pa sedanji župnik Vinko Lukan. Težka je bila birokratska pot, da so vse potrebno uredili v Italiji in v Jugoslaviji. Končno so letos spomladi le dosegli, da so opajske zvonove odpeljali v Opatje selo. Vendar so se tako zmenili, da bo matična župnija pomagala svoji nekdanji podružnici pri nabavi novih zvonov. Saj so Doljani toliko let podpirali župno cerkev v Opatjem selu in zanjo veliko prispevali. Tako so letos z zdru-

ženimi močmi prišli Doljani do lastnih zvonov. Na rožnovensko nedeljo 1969 je bila slovesna blagoslovitev, ki jo je opravil domači župnik ob asistenci še treh duhovnikov. Zvonovi so posvečeni: najmanjši sv. Antonu Puščavniku, srednji sv. Jožefu, največji pa brezmadežnemu Srcu Marijinemu. Ogrodje, na katerem visijo novi zvonovi, je delo domačega župnika, ki so mu pomagali številni domačini. Cerkev je namreč uboga in je bilo treba štediti pri stroških. Vendar je delo solidno in trdno in bo mirno čakalo, da v Dolu zgradijo pravo cerkev z zvonikom, kamor bi potem za stalno obesili tudi nove zvonove. Toda pri tem so velike težave zaradi vojaških služnosti. Vprašanje je, kdaj bodo te težave premagane. Ali čaka tudi doljanska cerkev na protosinhrottron v Doberdodu?

Naj omenimo še, da so doljanske vasi, ki so v prvi svetovni vojni tako zelo trpele, šle skozi drugo vojno razmeroma poceni. Ena sama hiša je bila požgana pri Devetakih v septembru leta 1943. Več je bilo človeških žrtev.

Ker so v Dolu že imeli cerkev, je doberdobska občina poskrbela še za pokopališče, ki ni veliko, je pa lepo in mirno.

Podoba je torej, da imajo Doljani vse najpotrebnejše doma in da jim ni sile se izseljevati v Furlanijo. Zato je upati, da bodo nove družine ostajale doma v Dolu, da bo lahko polno zaživel kot lepa kraška vas.

HAKUSIU KITAHARA

Prevedel Severin Res

Zapuščeni vrt

Na zapuščeni vrt,
na zelenje
dež pada, pada ...
in drobni, duhteči dež
poje.

O, mačice, mačice moje,
ki cvetite kakor zublji!

Prosvetno kulturno življenje na Tržaškem v okviru Slovenske prosvete

V koledarju MD bi želeli podati pregled našega prosvetno kulturnega delovanja na Tržaškem v preteklem letu. Po eni strani bi hoteli spomniti naše ljudi na tisto, kar smo naredili, seznaniti rojake, ki morda žive daleč od nas, s tem, kar smo dosegli, obenem pa opomnili nas vse, če smo v primerjavi s preteklimi leti kje zaostali, kakemu kraju pa morda pokazali, da je mogoče tudi s skromnimi sredstvi in skromnimi močmi marsikaj doseči.

Naš pregled bo navedel delovanje tistih društev, ki so včlanjena v Slovensko prosveto, to je kulturno centralo, katere izhodišče delovanja je krščansko. Poročali bomo pa tudi o društvih, ki sicer niso včlanjena v SP, a sloni njih delo na istih principih. Vsa ta društva niso morda kake verske ali cerkvene organizacije, ampak so organizacije katoličanov, v katerih kot kristjani razvijajo svojo kulturno delavnost in ljudsko prosvetno aktivnost.

Naj takoj v začetku omenimo, da deluje poleg teh organizacij in krožkov tudi več prosvet-

nih in kulturnih ustanov med tržaškimi Slovenci, ki so včlanjene v Slovensko prosvetno zvezo, ki je, kot pravijo njeni voditelji, »laična«, to je marksistična organizacija. Seveda želimo omeniti tudi njeno delo. Predvsem je to vočje število pevskih zborov, nekaj živih prosvetnih krožkov, ki prirejajo predavanja (»Ivan Cankar« v Trstu, »Igo Gruden« v Nabrežini, posebno pa »Slovenski klub« v Trstu, ki ima vsa jesensko-zimsko sezono tedenska predavanja), nekaj društev goji dramatiko (»Prosek-Kontovel«, »Tabor« na Opčinah), Prosvetna zveza sama pa večkrat s podporo iz Ljubljane organizira ali prireditve za ljubljansko RTV, ali organizira nastope iz Jugoslavije itd.). Poklicnega gledališča v tej zvezi ne omenjamo, ker njegovo delovanje ni ljudsko prosvetnega značaja in je zamišljeno kot ustanova, ki naj bi ne bila včlanjena v SPZ, ampak bi moralo delovati samostojno.

Seveda je to le pregled delovanja v okviru SPZ, ker je že ustaljena navada, da koledar MD poroča predvsem o kulturno prosvetnem delovanju katoliške prosvete, Jadranski koledar pa o delovanju društev SPZ. V dneh, ko pišemo ta pregled, smo priče omalovažujočega gledanja na kulturno in prosvetno delovanje katoličanov, kakršnega poznamo izza stalinistične dobe, zato je toliko bolj razumljivo, da bomo skušali prinesiti kolikor mogoče objektivno sliko predvsem svojega dela, ker se zdi, da je volja po dialogu na drugi strani izginila.

Sedež SLOVENSKE PROSVETE je v ulici Donizetti 3. S skrbnim zbiranjem podpore med našimi rojaki — prijatelji slovenskega prosvetnega in kulturnega dela med nami in s podporo javnih oblasti, smo v stavbi kupili vse prvo nadstropje, to je prostor dveh nekdanjih stanovanj in si jih delno že preuredili v dvorano, delno v pisarne. Tu, v središču mesta, se zbira naša mladina, imajo sedež tudi druge organizacije, kot Zveza cerkvenih pevskih zborov, Društvo slovenskih izobražencev, Ljudsko gibanje,

POZDRAV NADSKOFA

TABOR
SLOVENSKE
PROSVETE
NA REPENTABRU

tu sta uredništvi »Mladike« in »Mostu«. Ti prostori imajo več desetmilijonsko vrednost, so sad večletnega skrbnega zbiranja denarnih sredstev, so sad ljubezni vseh tistih rojakov, ki jim je pri srcu slovenstvo in so zato radi prinašali svoje darove, da bi mogli dobiti svoje središče, v katerem bi bili svoji gospodarji. Prostore je treba še urediti, treba bi jih bilo lepo opremiti, toda tega si še ne moremo privoščiti. Naš namen je, da tudi to napravimo in upamo, da bomo uresničili, če bodo Slovenci še dalje čutili, da so darovi za te prostore dobro naloženi, ker bodo služili v dobro slovenski skupnosti. Zdaj nas seveda teži še krepek dolg.

V teh prostorih najživahneje deluje »Slovenski kulturni klub«, ker združuje študente naših višjih srednjih šol, študentje pa so mladi in živahni. Njihove so sobote. Zato imajo vsako soboto vse leto svoje »Sobotne večere« s predavanji, včasih predavanja popestrena z diapozitivi, imajo filmske večere, debatne in literarne ter družabne večere. V preteklem letu jih je obiskal ljubljanski nadškof, slovenski metropolit in še nekatere osebnosti — naše študente ima pač vsakdo rad.

Ta slovenska študentska skupnost se krepi na počitniških letovanjih v Ukvah, kamor zahajajo že dvanajst let. Vsako leto se jim pridružijo študentje iz Gorice in iz Celovca, zadnja leta pa vedno pogosteje tudi nekateri študentje slovenskih izseljencev iz Kanade, Združenih držav, Argentine ali pa študentje, ki živijo kot izseljenci v nekaterih evropskih državah. To

so čudovita spoznanja za ene in druge, to je prepletanje prijateljskih vezi, spoznavanja drug drugega in utrjevanja skupne zavesti in porekla. Že več let je mesec avgust določen za letovanja. Bivanje je sicer pod streho v skromnem hotelu, kuhinja pa je »kampingška« in pri skupnih kuhinjskih opravilih pride vsak udeleženec na vrsto. Nepozabni pa so skupni izleti in skupni družabni večeri.

S Koroško dijaško zvezo in s SKAD-om iz Gorice prireja SKS vsako drugo leto tabor zamejske mladine, izmenoma zdaj v eni, zdaj v drugi izmed treh pokrajin.

Društvo slovenskih izobražencev, ki ima tudi v tej stavbi svoj sedež, združuje slovenske izobražence na Tržaškem. V zadnjem letu je pričelo z rednimi sobotnimi večeri, ko je bil na razpolago v istem nadstropju poleg študentskih prostorov tudi na drugi strani prvega nadstropja prostor za predavanja. Omenjam nekaj najvažnejših:

Slovak dr. Lacko je predaval tedaj, ko češko-slovaška pomlad še ni bila zatrta, o položaju vzhodne Cerkve na Slovaškem. Razgovor se je dotaknil in je poglobil mnoge poglede na slovaško narodno stvarnost.

Pred veliko nočjo je imel duhovno pripravo za izobražence ljubljanski nadškof, metropolit dr. Jožef Pogačnik. Ob tisti priliki je imel tudi predavanje: Cerkev in kultura kot jo pojmuje zadnji vatikanski koncil.

Duhovno pripravo za božič je imel mariborski pomožni škof dr. Vekoslav Grmič.

Vsako leto je v okviru tega društva podeljena literarna nagrada »Vstajenje« za najboljše slovensko literarno delo. V tem letu je bila nagrada podeljena pisatelju Alojzu Rebuli za njegov obsežni roman »V Sibilinem vetru«. Na večer podelitve je bil literarni večer. To nagrado posreduje Kmečka hranilnica in posojilnica na Opčinah; to je prvi slovenski denarni zavod med nami, ki na ta način podpira slovensko kulturo. Gotovo je to najlepša reklama zanj.

Največje delo, ki ga opravlja Društvo slovenskih izobražencev pa so študijski dnevi v Dragi. Priredilo jih je že četrto leto in sicer so vedno prvo soboto, nedeljo in ponedeljek v septembru. Ti dnevi vzbujajo vedno večje zanimanje in pritegujejo vedno večje število udeležencev. Na zadnjih študijskih dneh so predavali: univ. prof. dr. Fran Zwitter iz Ljubljane o temi: Prelomna razdobja v zgodovini Slovencev v 20. stoletju. Koreferat je imel dr. Janko Zerzer, profesor v Celovcu, ki je govoril o koroškem plebiscitu, njegovih ozadjih in posledicah. V nedeljo zjutraj je predaval po jutranji maši, pri kateri so s škofovim vikarjem msgr. Lojzutom Škerlom sosahevali štirje slovenski duhovniki iz različnih pokrajin, msgr. dr. Rudolf Klinec, nadškofijski kancler iz Gorice o manjšinskem problemu v luči naravnega prava in krščanske etike. Urednik verskega lista »Družine« iz Ljubljane, Drago Klemenčič, pa je predaval o verskem stanju v današnji Sloveniji.

Popoldne je govoril pisatelj prof. Boris Pahor iz Trsta o vprašanju, kakšno pot naj izberejo Slovenci za svojo ohranitev in za najboljšo mednarodno uveljavitev. Koreferata sta imela dr. ing. Dušan Nendl iz Aachena in publicist Franc Jeza iz Trsta.

Po vseh predavanjih je bila izredno živahna diskusija, ki je poglobila razprave govornikov. Študijskih dni se je udeležilo v celoti okoli 300 izobražencev, največ s Tržaške, precej iz Gorice in s Koroške, več iz Slovenije, mnogi pa so prišli iz različnih evropskih držav, kjer živijo, nekateri pa tudi z zunanjeevropskih kontinentov. Najoddaljenejši so bili iz Argentine, nekaj jih je bilo iz Združenih držav Amerike in od drugod.

V ulici Donizetti ima nadalje svoje prostore Zveza cerkvenih pevskih zborov. Zveza ima včlanjenih kakih 30 pevskih zborov, to so v glavnem res cerkveni pevski zbori, ki pa goje poleg cerkvene pesmi tudi narodno in umetno svetno pesem. Poleg izrazito cerkvenih pevskih zborov,

PRIZOR IZ PREGLEVIH »BOŽIJIH MEJNIKOV«

je včlanjenih v Zvezo tudi nekaj prosvetnih pevskih zborov.

Zveza prireja vsako leto koncerte božičnih pesmi v mestu samem, pa tudi na deželi. Zadnje leto je bil tak zelo lep koncert v Beneški Sloveniji. Poleg koncertov nabožnih pesmi pa prireja Zveza tudi tako imenovano Revijo pevskih zborov, to je nastop zborov, na katerem sodeluje vsak zbor z dvema, tremi pesmimi. Zadnje leto je bila taka revija 30. novembra v Kulturnem domu v Trstu.

Kot smo že omenili, je v osrednjih prostorih Slovenske prosvete tudi uredništvo »Mladike«, literarno kulturne družinske revije. Izhaja vsak mesec, razen julija in avgusta. Najbolj je razširjena na Tržaškem, v nekaterih vaseh zelo, v drugih manj. Pa tudi na Goriškem ima precej naročnikov. V inozemstvu je okoli 200 čitateľjev. Poleg izvirne literature pisateljev s Tržaške in Goriške, prinaša kroniko kulturnega in prosvetnega življenja v zamejstvu, kritiko in eseistiko. Skuša zadovoljiti preprostega bravca in ga pritegniti k slovenskemu branju, po drugi strani pa ustreči tudi zahtevnejšemu izobražencu. V reviji sodelujejo tudi književniki iz Slovenije. V založbi »Mladike« je izšla pesniška zbirka Marijana Breclja z naslovom »V času odmaknjena sidrišča«, ki sta jo zelo lepo opremila in ilustrirala Pavel Medvešček in Miloš Volarič. »Mladika« je tudi založila knjigo predavanj s študijskih dni Društva slovenskih izobražencev iz preteklega leta z naslovom »Draga 1968«.

»Most«, ki je pa podoben že bolj zborniku

kot reviji, izhaja štirikrat na leto in je sedež uredništva in uprave tudi v Donizettijevi ulici. Revija prinaša eseje in razprave, ki so težji po problematiki in načinu obravnave kot v Mladiki in literaturo. Tudi v »Mostu« sodelujejo tako pri uredništvu kot tudi s prispevki nekateri kulturniki iz Slovenije.

Omenili smo že, da nekatera prosvetna društva goje tudi dramatiko in imajo gledališke predstave. Posebej moramo omeniti Slovenski oder, ki skuša pomagati okoliškim dramskim odsekom z nasveti, z dramskimi teksti in s praktičnimi dramskimi tečaji. Slovenski oder je del Slovenske prosvete, čeprav je v nekem smislu zveza okoliških dramskih skupin. Slovenski oder sam že od nekdaj pripravlja gledališke predstave, saj je z njimi začel že 1947. leta na Repentabru. V preteklem letu je krstil s svojim nastopom novi oder v Marijinem domu pri Sv. Ivanu, ko je naštudiral Pregljeve »Božje mejnike« v Peterlinovi dramtizaciji. Igro je potem ponovil tudi v Finžgarjevem domu na Opčinah in v Marijinem domu v Rojanu. Za tabor Slovenske prosvete na Repentabru pa je poleg pevskih in glasbenih nastopov s Tržaške in Goriške zaigral SO veseloigro Miroslava Vilharja »Kje je meja?«.

LJUDSKO PROSVETNO DELO V MESTU IN OKOLICI

Če pomislimo, da slovenski katoličani na Tržaškem po končani zadnji vojni nismo imeli

nobene prosvetne organizacije in nobenega prosvetnega doma, razen Marijinega doma v ulici Risorta, ki je bil last Marijine družbe, potem lahko ugotovimo, da 25 let po vojni nismo prespali. Danes ni župnije na tem ozemlju, v kateri ne bi imeli prosvetne skupine, ni župnije, kjer ne bi imeli predavanj, dramskih nastopov, koncertov slovenskih pesmi, tako imenovanih »slovenskih večerov«, na katerih se deklamira, govori o naši kulturi in zgodovini, z diapozitivi in filmi pogloblja razgledanost naših ljudi in utrjuje narodna zavednost. Skoro ni več župnije, v kateri ne bi imeli tudi že prostorov, večasih tudi lepih prostorov, dvoran in domov, kjer se vaščani zbirajo na prireditvah in nastopih. Našteli jih bomo po vrsti.

Zadnjo nedeljo v oktobru je bil odprt velik **Marijin dom v ulici Risorta 3.** Nekdanja skromna stavba z veliko tradicijo in veliko zgodovino, v kateri se je ohranjala materina beseda v najtežjih trenutkih našega naroda na tem ozemlju, tista skromna stavba se je umaknila novim načrtom. Podrobnejše poročilo je v posebnem članku.

V mestu samem imamo še veliko dvorano v **župnji sv. Vincenca**, ki jo lahko uporabljamo tudi Slovenci za svoje prireditve. V preteklem letu je bilo nekaj zelo lepих prireditev s sodelovanjem domače prosvetne skupine in z gostovanjem sorodnih prosvetnih krožkov iz mesta in iz Slovenije. Razen te dvorane pa je pri Sv. Vincencu tudi manjša dvorana, ki jo imenujejo

ROJANČANI
NA IZLETU
V ASSISLU

ROJANCANI
NA IZLETU
V ASSISIJU

»Ognjišče«. Tu so predavanja in »slovenski večeri«. Prosvetno življenje se ob precej močni tamkajšnji slovenski šoli, lepo in skladno razvija.

Fantovski in dekliški odsek v **Barkovljah** imata na razpolago župnijsko dvorano. Poleg tradicionalnega Miklavževega večera prirejata vsaj zdaj pa zdaj tudi prosvetne večere in vabita na gostovanja. Barkovljani sami pa hvalžno vsako prireditev sprejemajo.

Zelo živahno delavnost razvija **Marijin dom**

v **Rojanu**. Da naštejemo samo nekaj prireditev v preteklem letu: revija cerkvenih pevskih zborov z nastopom domačega zbora, ki je eden najboljših v tem sklopu (iz cerkve v Rojanu prenaša radio Trst vsako nedeljo sv. mašo), kulturni večer, posvečen Ivanu Cankarju (gostovanje dramske šole iz Gorice), miklavževanje, predstava Pregljevih »Božjih mejnikov« (gostovanje SO), predstava Stokovih »Treh ptičkov« (igrala domača dramska skupina), predstava duhovne igre »Marija iz Magdale« (igrala dekleta

PRVI NASTOP
GLASBENE SOLE
SLOMSKOVEGA
DOMA
V BAZOVICI

iz Rojana), proslava 100-letnice rojanske čitavnice, predavanja itd. V okviru tega doma deluje športno društvo »Dom«, ki se udeležuje tudi medkrajevnih športnih tekem; lepe uspehe je dosegel predvsem v košarki.

Ob koncu leta 1968 je bil odprt lep, moderen **Marijin dom pri Sv. Ivanu**, in je mogel razviti tako svojo delavnost šele v preteklem letu. Podrobneje o tem poročamo na drugem mestu.

V **Šklednju** imajo Kulturni dom, v katerem so kdaj pa kdaj prosvetni večeri, otroci imajo v popoldanskih urah pošolski pouk, delovala je baletna šola, ki je imela ob zaključku lep nastop, razen tega pa je odbor tega doma priredil slikarsko tekmovanje ex tempore, ki so se ga udeležili tudi pomembni in znani italijanski slikarji.

Na **Opčinah** služi za župnijsko prosvetno delovanje »Finžgarjev dom«, ki je tudi v preteklem letu razvijal živahno delavnost. Poleg gledaliških predstav, ki jih je dom sam pripravil za različne prireditve, je gostoval tudi Slovenski oder in Slovensko gledališče, »Rokovnjači« iz Ljubljane pa so pripravili prijeten in vesel glasbeni večer. Med najbolj uspele prireditve spada »Jernejevo«, ki je ob farnem patronu vsako leto. Tedaj se zbere v domu res velik del župnijske skupnosti, tako na prireditvi kot na družabnem popoldnevu ob pogrnenih mizah. Lepa je bila Prešernova proslava in Finžgarjev večer, ko je pel »Gallus« in je bil na programu slovenski film »Lucija«, izdelan po Finžgarjevih »Stricah«. V okviru Finžgarjevega doma deluje glasbena šo-

la, mladinski odsek pa zajema opensko mladino in jo vabi na družabne in prosvetne vzgojne prireditve.

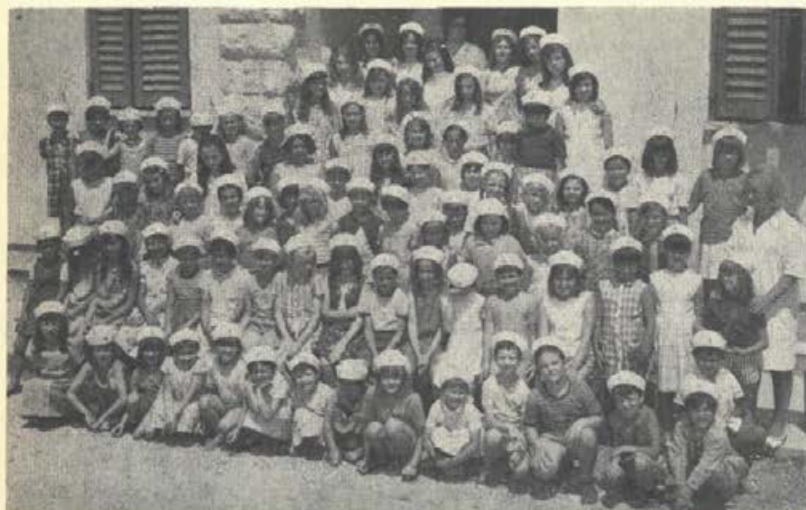
Na **Kontovelu** in na **Proseku** so manjši prostori za priložnostna srečanja predvsem z mladino, upamo pa, da bo posebno dvorana na Proseku poleg župnišča lahko spet bolj služila za prosvetne večere kot je pred leti.

V **Sv. Križu** služi župnijski skupnosti dvorana v župnišču samem za skromne prireditve. Tudi tu deluje glasbena šola, ki ima ob zaključku leta svoje prireditve. Razen tega je prosvetni odsek v fari delaven in pogosto pripravi vaščanom kak kulturni užitek.

Največ prireditev med vsemi okoliškimi prosvetnimi društvi je imel brez dvoma **Slomškov dom v Bazovici**. Najbrž nismo poiskali vseh datumov v kroniki, a vsaj 25 jih moramo omeniti. Razdelili bi jih lahko v glasbeno zabavne, kamor bi šteli: večer glasbene šole Slomškovega doma, nastop glasbene skupine »Rokovnjači« iz Ljubljane, nastop harmonikarjev »Miramar« in tako dalje. V drugo skupino bi šteli vzgojne večere: predavanja dr. Emane Pertla in prof. Mihale Pertl-Kraševca o tem, kako gleda zdravnik na sodobno in pravilno načrtovanje družine, o fiziološki in duhovni razliki med fantom in dekletom, prof. dr. Steiner je predaval o sodobnem gledanju na družino, prof. Alojz Rebula pa o problemu št. 1 (o Bogu) itd. Sem spada tudi kinoforum, ki jih je imel Slomškov dom večkrat na sporedu. V nadaljnjo skupino bi šteli dobro organizirane izlete, prvomajski praznik,

SKUPINA DEČKOV
POCITNISKE
KOLONIJE
»SLOKAD«
V DRAGI

SKUPINA DEKLIC
POCITNIŠKE
KOLONIJE
»SLOKAD«
V DRAGI

ki je postal praznični dan za vsa sorodna prosvetna društva na tem ozemlju. Ustallila se je proslava župnijskega praznika s prireditvijo pod naslovom Veselo opasilo, miklavževanje in še kaj. Večkrat je gostovalo poklicno gledališče iz Trsta in bilo je še nekaj »slovenskih večerov« s poljudno tematiko. Poleg vsega tega pa so v Slomškovem domu vsako soboto mladinska vzgojna srečanja. Za domom pa se na novem, lepo urejenem športnem igrišču srečujejo športniki na treningih in pri tekmovanjih.

V **Trebčah** se mladina srečava v malo večji sobi pri kakem predavanju s skioptičnimi slikami in pri filmskih večerih.

V **Bregu** so manjše postojanke. V **Ricmanjih** trenutno sicer še ni kake dvorane, a vendar ob nedeljskih popoldnevih lahko prihajajo župljani skupaj v večjo sobo v župnišču, kjer so ali predavanja ali filmski večeri. V načrtu pa je večja dvorana in upamo, da jo bodo Ricmanjci kmalu dobili.

Podobno kot Ricmanje ima tudi **Katinara** le nekoliko večjo sobo, kjer je možno gledati filme ali pa ob predavanjih proicirati slike na platno. Župljani so srečni, da imajo vsaj to. Morda pa bodo mislili tudi na to, da bi počasi dobili večjo dvorano.

Boršt je nekoliko na boljšem, ker ima pri šolskih sestrah dvoranico. Predvsem vas lepo proslavlja praznik farnega patrona, sv. Antona. Šolska mladina je pripravila za ta praznik igro,

nastopil je cerkveni pevski zbor, domača folklorna skupina pa je zaplesala nekaj narodnih plesov. Doraščajoča mladina ima svoja srečanja. Ker nimajo primerne prostora, prihajajo kar v župnišče. Župnijski svet je že razpravljal o načrtu za ureditev mladinskega središča (Baragov dom) v bližini župnišča.

Tudi v **Boljuncu** so še brez primernih prostorov. Prav zasilna je lesena hiša (baraka), a že naziv pove, da ta prostor ne more odgovarjati potrebam. Župnijska skupnost resno misli na novi dom — priprave so že v teku. Želimo srečo, da bi mogli v letu 1970 odpreti novi dom v Boljuncu.

Dolina je srečna, ker ima kar dva prostora, ki jih lahko uporabi za prosvetne nastope. To je stara dvorana, ki je bila sezidana tudi že po zadnji vojni in še nov dom poleg župnišča — Mladinski dom. Odprt je bil v začetku aprila. Tu se zbira dolinska mladina na družabnih večerih, na predavanjih, tu pripravljajo fantje in dekleta razne prireditve, kot miklavževanje, predstave, pevske nastope itd. Tu se tudi športno udeležujejo predvsem v ping-pongu, sestavljajo pa tudi nogometno skupino. Mladinski dom ima bogato knjižnico, ki šteje nad 1000 zvezkov in mnogo revij. Za razvedrilo služi dolinskim fantom tudi ladja »Dolina«, ki je njihova last in jih večkrat ponese na odprto morje.

In še zadnja postojanka: **Mačkovlje**. Župnijska skupnost v tej vasi je razvila že takoj po

vojni pestro in bogato prosvetno delavnost. Znan je mačkovljanski pevski zbor in njegovi nastopi. Poleg tega so imeli v vasi zelo veliko slovenskih večerov s pestro vsebino. Zadnja leta pa so bili prostori (v stari šoli) neuporabni in je bila delavnost tako zavrta. Toda delali so vneto, da bi prišli do nove dvoranice. In res se jim je posrečilo, da so z vztrajnostjo in tudi z žrtvami, nekaj pa s pomočjo deželne podpore zgradili nov župnijski dom. V njem je lepo urejena dvorana. V začetku novembra je bil ta novi dom blagoslovljen in tako je to naš najmlajši prosvetni dom na Tržaškem. Želimo mu veliko uspehov. Vsa ta leta pa so Mačkovljani imeli na prostem »Praznik češenj«. Tudi to je bila vedno lepa prosvetna prireditev, ki je privabila mnogo gostov tudi iz okolice.

ŽUPNIJSKI DOM V MACKOVLJAH

Tako bi zaključili ta pregled uspehov in prizadevanj na ljudsko prosvetnem in kulturnem področju na Tržaškem. V letu 1969 smo dobili tri nove domove in dodatni del prostorov v ulici Donizetti. Eno in drugo je bilo porojeno iz prostovoljnega dela, včasih za ceno velikih žrtev. Vse to je dokaz življenjske moči, dokaz vdanosti slovenstvu in veri naših očetov. To moč in vero želimo utrjevati v naših domovih, v majhnih, skromnih in lepih, velikih. In graditi hočemo nove. Nič nam ni mar bojazen in preplah tistih, ki nad največjimi vrednotami našega naroda obupujejo. Vsem podajamo roko in jih vabimo v okviru naše župnijske skupnosti na delo za poglobitev narodne zavesti in na delo za večje kulturne razglede in za prosvetno širino naših ljudi.

ANDREJ BRATUZ

Misli ob srečanju „MITTELEUROPA“ 1969

Gorica že četrto leto odpira svoja vrata srednjeevropskim kulturnim srečanjem. Poleg običajnih udeležencev goriškega srečanja »Mitteleuropa« iz Jugoslavije, Avstrije, Zahodne Nemčije, Češkoslovaške, Madžarske in Italije smo letos zabeležili še predstavnike Romunije. Morda bi bilo bolje govoriti o udeležbi raznih narodnosti kot pa o predstavnikih držav, kajti predvsem se gre za kulturne delavce točno opredeljenih etničnih skupnosti: slovenske, hrvaške, češke, slovaške (da se omejimo samo na najvidnejše primere opozicije »država-narodnost«) ter furlansko-julijske za Italijo. Prav slednja ne sodi med duhovne predstavnike »Mitteleurope«, se pa njena vloga bistveno spremeni v tržaško-goriškem kulturnem prostoru, ki nosi še danes viden pečat nekakega »habsburškega mita« v duhovnem svetu sploh.

Prva tri srečanja od leta 1966 dalje so bila posvečena specifičnim problemom kulture in umetnosti, namreč poeziji, prozi in folklornim tradicijam. Letošnji program je hotel v celoti zajeti problematiko srednjeevropske kulture kot mita oziroma realnosti. Razumljivo je, da daje tako široka tematika najrazličnejše možnosti za razpravljanje okrog bolj ali manj žive aktualnosti ideala »Mitteleurope«. Že dejstvo samo, da se je udomačil nemški naziv za to duhovno-geografsko področje je v nekem oziru značilno. Nekateri vidijo v vsem tem nek poskus sentimentalnega oživljanja že preživele duhovne enotnosti narodov nekdanje habsburške monarhije ali širšega podonavskega območja z Bavarsko na severu in Romunijo na jugu. Drugi zopet skušajo iskati v kulturni problematiki teh po jezikih tako različnih narodnostih še vedno skupni imenovalc neke duhovne

enotnosti, ki naj bi se kazala v miselnosti, tradicijah, zgodovini, življenjskih izkušnjah itd. Ni mogoče zanikati, da ni na tem področju res še danes nekih skupnih idealnih faktorjev, ki družijo tako Slovence in Avstrijce, Madžare in Hrvate, Slovake in Romune, severne Italijane in Čehe. Seveda je treba pri tem ločiti stvarnost od fantazije, uokviriti sedanje kulturne silnice, v njih odgovarjajoče ozadje, osvoboditi se vsake nostalgicne navlake in projicirati celotno tematiko v bodočnost. Prav to je bila naloga letošnjih srednjeevropskih kulturnih srečanj.

Ob analizi različnih posegov letošnjega goriškega srečanja smo zabeležili zlasti težnjo po izkristaliziranju pojma »Mitteleuropa« v zvezi z mitom in realnostjo. V tej smeri so razni referentje osredotočili lastna izvajanja na pomen mita in njegovo vlogo v posameznih narodnih kulturah. S slovenske strani se je tako Mira Miheličeva ustavila ob temi »Mit kot vir ustvarjanja«, Ciril Zlobec pa je razglabljal o vlogi antimita kot najmočnejšem mitu sedanjosti. Nas sicer morda bolj zanima v tem razmišljanju vloga mita »Mitteleurope« same ter njegov pomen v raznih narodnih kulturah. V tem smislu je razna gledanja zlasti dobro osvetlil avstrijski predstavnik Walter Zettl v svojem uvodnem referatu z naslovom

»Mitteleuropa kot kulturna panorama«. Tu se ustavlja predvsem ob vlogi raznih nacionalnih elementov pri nastajanju enotnega duhovnega prostora srednjeevropskih kultur. In prav ta razlika jezikov zanj ne igra tolikšne vloge kot raznolikost miselnosti. Avstrija sama je po letu 1919 le ena izmed tvorcev tega duhovnega prostora in kot *ena* izmed držav-naslednic dvojne monarhije v enaki meri prispeva k duhovnemu svetu »Mitteleurope«. Zettl je tudi omenil, da je v Avstriji istotako živa ideja srednjeevropskega duhovnega prostora, ki se javlja v raznih ustanovah ob istočasnem raziskovanju kulturnih značilnosti vseh nekdanjih habsburških dežel Podonavja.

Za sam študij »mita« je v tem oziru važna definicija, ki jo je podal tržaški germanist Claudio Magris v svojem delu »Il mito absburgico nella letteratura austriaca moderna«. Zanj je habsburški mit ne samo navadna transfiguracija realnosti, ampak popolna nadomestitev neke zgodovinske in socialne stvarnosti z drugo, namišljeno in iluzorno, poleg tega pa še sublimacija stvarne družbe v nekakem pisanem, gotovem in urejenem pravljicnem svetu. Seveda pa ni vsa ta »mitizacija« le nekaj povsem abstraktnega. Javlja se zlasti v slovstvih skoraj vseh narodnosti nekdanjega habsburškega področja. In prav to je lepo označil Aurelio Ciacchi v svojem referatu o internacionalizmu v literarnem območju »Mitteleurope«. Tako je npr. opozoril na večje italijanske pisatelje iz nekdanje avstrijske cone (Manzoni, Parini) poleg tržaških italijanskih literatov iz začetka našega stoletja (Svevo, Saba). Poudaril je tudi važnost judovskega elementa v vseh območjih srednje Evrope in njegov vpliv npr. v Pragi, na Dunaju, v Trstu. Ciacchi se je dotaknil še literarnega prispevka slovanskih avtorjev, tudi če so se le-ti izražali v neslovanskih jezikih. Nesporen je vpliv nemške kulture na nenemške pisatelje habsburškega imperija. Še večjo važnost pa lahko zasledimo v nekem internacionalističnem idealu od strani pisateljev istega ob-

SEVERIN RES

Adventno razpoloženje

Adventna jutra ... —
Jezušček, pridi! ...

Brezmadežna, daj,
podari ga
grešnemu svetu! — — —

(Na oknu se zbira
cvetek pri cvetu.)

Nebo, odpusti
čustvenemu poetu! ...

močja. V tem se gotovo še skriva ideal širšega evropskega sodelovanja, ki je takrat kulturno najbolj uspeval prav v habsburškem svetu. Veliko je še elementov, ki so odločilno vplivali na vsestranski razvoj takratnega srednjeevropskega kulturnega sveta, ki se je raztezal od Prage mimo Ljubljane do Gorice in Trsta, pa še naprej do Zagreba in na balkansko področje.

Deželni odbornik za kulturo Giust je podal nekaj tehtnih misli o ciljih evropskega kulturnega sodelovanja na področju Furlanija-Julijska krajina.

* * *

Ko sem sončno novembrsko nedeljo

skozi baročna vrata na balkonu Attemsove palače zrl na plapolanje sedmih državnih zastav v že hladnem jesenskem vetru, sem se nehote vprašal: Ali pomenijo ti rumeni, črni, rdeči, modri, beli, zeleni praporji le neko umetno oživljanje stvarnosti, ki je ni več? Ali nam lahko nudijo tudi kak otipljivejši izhod v okviru toliko zaželenega evropskega združevanja? Na to nam bo odgovorila bodočnost. Na vsak način pa upam, da nam bo prav pozitiven odgovor na drugo vprašanje potrdil veljavnost goriških srednjeevropskih kulturnih srečanj, na katerih se iz male Evrope gradi združena Evropa.

KATOLIŠKA IN PRAVOSLAVNA STOLNICA V ALBI JULIJI (ROMUNIJA)
»KDAJ BOSTA ENO?«

Praznik črešenj v Brdih

1

Praznujte, čeriešnje! Ste komaj odvele,
že vabite, kličete: »Zrele smo, zrele,
že rdač je, že stórjen naš miljeni sad.
Vsa sonca vas s toplimi žarki poljjo,
priletajo ptice na sládko gostijo,
po Brdih se vozi zelena pomlad.

2

Praznujte, čeriešnje! Nas gledate milo,
kakò se pehámo, vam delamo silo,
da ste nam življenje, vse sreče obet.
Vas božamo — eno po eno — ste čisto vabrane.
Potem iz Kozane, Biljane, Medane, Fojane
(Kožbane)
vas nosimo, vozimo tja v širni svet.

Zahrzali z njimi so iskri konjčiči,
so pokali bičji, so vriskali gričji!
Hej, črešnje! Ste lajšale težo dolgóv.

3

Ste slišale, črešnje? Nekoč, ha, pri vaši vsej slavi
nosili so vas, joj, v češtelcah na glavi
v Gorico, v Krmin in še dalje v Čedad.
Se zvijali so ozki, gibčni živóti
deklet in žená na tej trnjevi poti,
a bil jim lahák je ta briški zaklad.

4

Poslej so vozili vas v koših pleténih
na težkih kareta, škalarjih lesenih.
Zapregli so kravice, junce, pa še par volov.

5

A čas že iznašel je neko vozilo,
na dveh je kolesih šlo to motovilo,
na njem pritrdili smo rošt z dveh strani.
Na rošt smo obesili polne košare
in z vami, ponosen na te blagóđare,
bezlal je bicikel dol v laške ravni.

6

Pa zdaj, ej, pa zdaj, ko je sila motorja
odprla, razširila daljna obzorja,
razmahnil promet se je móto-koles.

Sedemdeset let družbe Marije Milostljive v Trstu

Iz Brd bela cesta asfaltna se vlje,
vas vozimo v avtih na dobre kupčije.
Vzcvetél je, vzcvetél je briških črešenj sloves.

7

Praznujte, čeriešnje! Vam — prémije, odlike,
naj divje ste, višnje ste ali cepike,
v povorki, slovesni gre vaš mimohod.
Kaj nam vsi motorji? Se žuljave róke,
naš duh in vaš vonj, skoz vse trde opoke
oživljajo Bricev prekaljeni rod.

Pojasnilo. Na Dobrovem v Brdih so lani 1969 ob proslavi stoletnice briškega tabora (1869) dodali še praznik črešenj. V slikoviti povorki so prikazali razvoj prvotnih in sedanjih prenosov, prevozov briških črešenj. Briško-ljudske noše, domači prizori, godba, pevski zbori, nastop šolarjev »črešnjevih cvetov«, narodopisne skupine od vsepovsod (tudi iz Ljubljane, Gorenjske in iz Tarcenta - Ital.) so razvili pestro nepozabno sliko med Drnovkom in Dobrovim, na prostoru, kjer so Brici taborili pred sto leti in klicali zedinjeno Slovenijo. Ravnotam so postavili spominsko znamenje.

Čeriešnje — črešnje, stórjen — dozorel, va-brane — izbrane, v čestelcah — v košarah, ki jih nosimo na glavi, v koših spletenih — iz vrbovine spletenih vozovih na dveh kolesih, na škalarjih — na širokih plató vozovih iz desk, rošt — lesena premakljiva naprava na kolesu za obešanje jerbasov na obeh straneh, poznana bajè le v Brdih, cepike — cepljene češnje, premije — priznanje, plačilo, opoka — peščena zemlja, la-por.

Na praznik Kristusa Kralja, 26. oktobra 1969 so doživeli Slovenci v Trstu enega svojih lepih dni, ki jih ni nikdar na pretek, saj ni lahko vztrajati v zvestobi veri in narodu sredi okolja, ki slovenskemu življu ni bil nikoli naklonjen.

V ulici Risorta na vzhodnem pobočju griča Sv. Justa je bil ta dan slovesno izročeni uporabi novi dom družbe Marije Milostljive v Trstu. Novi, kajti stari je že leto prej doslužil svojemu namenu. Prišli so delavci in ga porušili do tal. Buldožerji so se zarili v zemljo in pripravili temelje novi, sodobni zgradbi. Kakor bajeslovni ptič feniks, ki se, ko postane star, sam vrže v ogenj, da iz njega izide pomlajen, tako je tudi novi dom zrastel v višino óisto drugačen, kot je bil prvi: sodoben, prostoren, s številnimi sobami za bivanje, z lično dvorano in s čudovito lepo kapelo. V spodnjih prostorih je kraj za zabavo, višje sobe so za sestanke, tako za družbenice kot za skavte in skavtinje.

Bil je sedanji voditelj Marijine družbe msgr. dr. Jože Prešeren tisti, ki je, odkar je bil 13. novembra 1967 prejel od tržaškega škofa imenovanje za voditelja, začel vztrajno poudarjati, da je Marijin dom v ulici Risorta potreben temeljite obnove. Predvsem njegovi žilavi vztrajnosti, da svojo zamisel z božjo pomočjo izvede, se je treba zahvaliti, da je novi dom že živa resničnost in to prav v letu, ko praznuje tržaška Marijina družba sedemdesetletnico svojega obstoja.

Pokoncilski doba je prinesla novega duha in razkrila nove potrebe, ki jih zahteva od vernikov pokoncilski čas. Tem potrebam bo služil tudi novi dom, ne le po svoji dvorani kot doslej, temveč v svoji celoti, saj bo v skromnih mejah nudil vse, kar je potrebno za vzgojo, srčno izobrazbo, zabavo in versko vzgojo tako odraslih, zlasti družbenic, kakor naše mladine. Novi dom hoče biti odprt vsem, ki jim je po Slomškovih besedah »vera luč, materina beseda pa ključ do prave krščanske omike«.

NASTANEK TRŽASKE MARIJINE DRUŽBE

Pisalo se je leto Gospodovo 1899, ko je duhovnik Anton Štemberger, kaplan v cerkvi Novega sv. Antona, predložil tržaškemu škofu Andreju Šterku prošnjo, da bi se ustanovila Marijina družba za slovenska dekleta, bivajoča v Trstu. V svoji dušnopastirski vnemi je namreč spoznal, da marsikatero deklet, ki pride služiti v Trst, zaide na stranpota, ker nima nikakega zatočišča in varstva.

Škof Šterk je Štembergerjevi prošnji ustregel ter 22. julija istega leta ustanovil družbo Marije Milostljive s sedežem v kapelici sv. Cirila in Metoda v slovenski šoli pri Sv. Jakobu. 8. oktobra 1899 se je tam vršil prvi glavni shod, na katerem je bilo navzočih kar 250 kandidatinj. 13. maja 1900 so bile sprejete v družbo prve članice. Bilo jih je 60. Do konca leta je njih število že naraslo na 124. Za kraj shodov je škof določil armensko cerkev patrov mehitaristov. 26. aprila 1901 je škof Šterk, obdan od številnih slovenskih duhovnikov, slovesno blagoslovil kip

Marije Milostljive. Pri shodu so pele družbenice pod vodstvom slovenskih šolskih sester.

Te vzorne sestre, ustanova škofa Slomška, so od tedaj naprej ljubeče spremljale rast tržaške Marijine družbe. V začetku leta 1937 so prevzele vodstvo doma, ki je dobil ime Zavod sv. Marte. Ostale so v njem vse do njega porušitve. Toda tudi v novem domu bodo imele primerne prostore. Se naprej bodo vršile apostolat med žensko mladino in skrbele za tiste, ki so potrebne prenočišča, pa se nimajo kam zateči. S prihodom sester je Marijin dom zadela velika odlika: v njega se je naselil skriti Bog v Najsvetejšem zakramentu.

V ULICI RISORTA ZRASTE MARIJIN DOM

Ze ob začetku Marijine družbe se je porodila misel na lastne prostore. 6. oktobra 1901 je objavljen na shodu sklep, da se bo začelo zbirati sredstva za novi dom. Toda že so se pojavile izven Družbe spletke zoper to gradnjo. Ker je bil voditelj Anton Štemberger za misel najbolj zavzet, so sovražni krogi delali na to, da bi bil voditelj prestavljen. Res jim je spletko uspela: 18. oktobra 1903 je bil poslan v Drago v Istri.

Toda Štembergerjeva pobuda je že zanetila navdušenje med članicami. Same so bile spoznale, da je potrebna lastna hiša, ki naj bi postala zavetišče slovenskim dekletom. Oblast je 21. decembra 1902 odobrila pravila za Zvezo Marijin dom, nakar je sledil izredni občni zbor.

Na tem občnem zboru pa je prišlo med navzočimi članicami — bilo jih je nad dvesto — do očitnega razdora. Večina zborovalk se je postavila na stališče, da je Družba versko društvo, Zveza Marijin dom pa dobredelno društvo, da se je treba zato odtegniti varstvu in vplivu škofije ter postaviti na lastne noge. Postavljena je bila s tem v zvezi zahteva po spremembi pravil. V ozadju tega odpora zoper škofijo so bili hujskači, ki so zasledovali svoje osebne koristi ali pa bili pretirano narodnjaški, da se jim je zdela vsaka povezava s Cerkvijo že škodljiva za narodno stvar. Ne smemo pozabiti, da je bil na Tržaškem v tistih časih liberalizem zelo močan in do Cerkve hudo nestrpen.

Prvi izredni občni zbor za Marijin dom je bil 9. junija 1904. Zaradi nesoglasij ga je policijski komisar Alojzij Guštin zaključil, ne da bi prišlo do spremembe pravil. Tudi drugi občni zbor 2. julija istega leta je bil policijsko razpuščen, ker ni bil pravilno sklican. Notranji

STARI DOM MARIJINE DRUŽBE

prepri zaradi Marijinega doma so se nadaljevali. Do edinosti je prišlo šele konec leta. Tretji izredni občni zbor 16. marca 1905 je bil nato uspešen. Pravila so bila spremenjena tako kot je to želela škofija. V novi odbor sta bila med drugimi sprejeta tudi dva duhovnika: Franc Guštin in Andrej Zink.

V vodstvu Marijine družbe je Antona Štembergerja nasledil Franc Kosec, kanonik v stolni cerkvi sv. Justa. Toda že po pičlih treh letih je vodstvo odložil. Bilo je to 12. julija 1906. Se isti dan je škof imenoval za novega voditelja Franca Guština, kaplana pri Novem sv. Antonu ter blagajnika Zveze Marijin dom.

Sledil je 13. decembra 1906 občni zbor omenjene Zveze. V blagajni je bilo že zbranih 11.022 kron. Voditelj Guštin je prepričljivo razložil razmerje med Marijino družbo in Zvezo. Poudaril je, da je Marijin dom dete Marijine družbe. Ko bo to dete dorastlo, bo pa vzelo lastno mater pod streho. Treba je le delati v znamenju medsebojne ljubezni in zaupanja: žene, dekleta in duhovnik. Brez lastnih prostorov ne bo mogla Družba nikdar prav zaživeti.

31. marca 1907 si je Družba našla svoj začasn dom v ulici sv. Frančiška št. 15 v prvem nadstropju. Voditelj Guštin je ob tisti priliki dejal: »Tudi Marija se je morala pred Herodom začasno umakniti v Egipt, dokler se ni vrnila v lastni dom v Nazaretu. Tudi mi blodimo okrog. Ne marajo nas, ker smo kristjani in Slovenci. A do svojega Nazareta bomo prej ali slej prišli tudi mi!«

Iz kapelice sv. Cirila in Metoda je bil nato v novi začasni dom prenesen družbeni oltarček. 30. aprila 1907 je pričela delovati knjižnica. 4. maja je začela sestra voditelja Guština poučevati dekleta v šivanju. Ni manjkalo iger, deklamatorskih nastopov in srečolova, ki so se vrstili skoro vsako nedeljo in bili zelo dobro obiskani. Razburjeni duhovi so se polagoma pomirili; suhe veje so odpadle, ostali pa so pod voditeljevim vodstvom složno delovali.

26. junija 1909 je končno prišel zgodovinski dan: kupljena sta bila zemljišče in hiša v ulici Risorta št. 3 za 42.000 kron. Pri tem si je bilo treba izposoditi 20.000 kron. 1. maja 1910 je bil nato v hiši ustanovljen zavod za brezposelna dekleta. Na mesec je v njem našlo zatočišče povprečno petdeset deklet.

Medtem je bil izdelan načrt za gradnjo novega Marijinega doma. Stal bi od 60 do 70 tisoč (sedanjih milijonov) kron. Ker ni bilo upa-

nja, da bi se v doglednem času zbralo toliko denarja, je bilo sklenjeno, da se postavi le dvorana. Zgrajena naj bi bila tako, da bi služila verskim in prosvetnim namenom. Stroški so bili predvideni na 23.000 kron. Sredi leta 1911 se je pričelo z zidavo, 18. februarja 1912 pa je že bila svečana blagoslovitev novega prostora. Izvršil jo je sam tržaški škof dr. Andrej Karlin. Po govoru kanonika Slavca je sledil pester spored. Glavna točka je bila igra »Junaške Blejke«.

SILE PEKLA NA DELU

Tako je imela družba Marije Milostljive lastne prostore. Njen ugled je rastel iz leta v leto. Po vsej Sloveniji se je širil glas o tej Družbi in ni ga bilo skoro kraja na Slovenskem, od koder ne bi kakšno dekle šlo skozi vrste tržaške Marijine družbe. S ponosom je zapisal voditelj Franc Guštin: »Veliko se je v teh letih obstoja Marijine družbe že storilo. Smo sicer samo vejica, toda sočna vejica na deblu našega naroda in krščanstva.«

Delovanje Družbe je bilo čedalje bolj obširno in živahno. Skoro vsi slovenski duhovniki v Trstu so radi pomagali. Največkrat se omenjajo: Andrej Zink, Anton Čok, Matija Škabar in dr. Jakob Ukmar. Tudi veliki dr. Janez Evangelist Krek je obiskal družbenice in jim govoril.

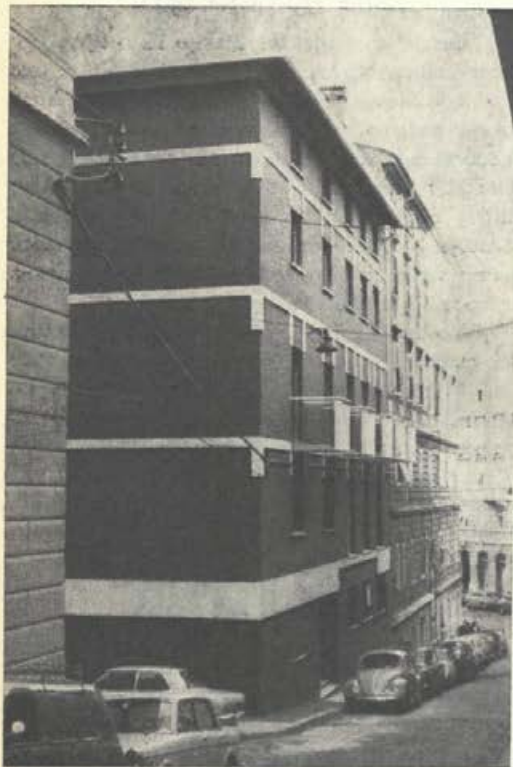
Potem je prišla prva svetovna vojna. Družba je delovala mirno naprej. Prirejala je razne prireditve, izkupiček pa naklanjala v razne dobre namene.

22. julija 1919 je Družba praznovala dvajsetletnico svoje ustanovitve. Bila je to zadnja večja prireditev v mirnem ozračju. Cutilo se je, da nove oblasti na Slovence ne gledajo prijazno. Iz besed, ki jih je voditelj Guštin zapisal, diha strah pred bodočnostjo: »Marija Milostljiva, ne daj, da bi to bila zadnja večja slovesnost, ampak izprosi nam varstvo, rast in procvit tja do petindvajsetletnice in še naprej!«

Leto 1920 že prinese s seboj izbruhe nacionalne nestrpnosti do Slovencev. Sledijo si požigi naših domov. Iz previdnosti se Marijin dom zavaruje zoper zločinski požig pri angleški družbi Lloyd za 200.000 lir. Knjižnico prevzame sprva kanonik Kosec, nato pa so knjige prenesene v župnijsko knjižnico pri Novem sv. Antonu. Članicam se svetuje, naj v dom prihajajo tako, da bodo vzbujale čim manj pozornosti. Naj se ne ustavljajo pred hišo. Tudi petja naj bo čim manj.

Nato se zgodi nezaslišano! Med razlaganjem

krščanskega nauka v cerkvi Novega sv. Antona 12. septembra 1920 vdre v cerkev tolpa škvadrstov in strelja vseprek. Eden izmed razgrajčev aretira voditelja Guština kar na prižnici in ga odvede na policijo. Tam se mu ne zgodi nič hujšega. Spustijo ga domov. Voditelj tolaži zbe-gane družbenice: »Zaupajmo v Boga! V njem je naša rešitev. Iz previdnosti naših shodov in se-stankov ne bomo več oznanjali v cerkvi. Opu-stili bomo tudi pete litanije.«

NOVI DOM MARIJINE DRUŽBE

Sledi prvi hud udarec. Prav za božič 1920 oblast dom zapre. Sestanki so prepovedani. A voditelj Franc Guštin se človeške zlobe ne ustraši. Ze 2. januarja 1921 priredi v Marijinem domu božičnico za družbenice in otroke.

Polagoma postane oblast do Družbe bolj strpna. Ze leta 1922 se lahko Družba spet udeleži telovske procesije s svojo zastavo. Petje je seveda le latinsko. Naslednja leta so mirna vse do prihoda prefekta Tienga v Trst. Ta znova prepove 10. maja 1936 zbiranje v Marijinem domu.

V času Tiengove prepovedi so se družbenice

zbirale v poletnih mesecih kar v prosti naravi: na Repentabru, Bazovici, Katinari... Po Tiengovem odhodu so pa Slovenci spet dobili pravico rabe materinega jezika v petih župnijah tržaškega mesta. Tudi Marijina družba je od jeseni leta 1936 zopet nemoteno delovala. S psalmistom bi lahko vzkliknila: »Otetni smo bili kot vrabec iz zadrge ptičarjeve. Zadruga se je pretrgala in mi smo bili rešeni.« (Ps 123). Zgodilo se je, kar pravi isti psalmist: »Pravični so klicali in Gospod jih je uslišal in otel jih je iz vseh bridkosti« (Ps 33).

Ti dolgotrajni boji za ohranitev Marijine družbe, strah in skrbi so izpodjedli zdravje vnetemu voditelju Guštinu. Prvo nedeljo v marcu leta 1937 je imel zadnji shod in že 1. aprila je zatisnil svoje trudne oči. O njem bi lahko rekli, kar je zapisano v Sirahovi knjigi: »Mnogi bodo hvalili njegovo modrost in na vekomaj ne bo pozabljen. Spomin nanj ne bo izginil in srenja bo oznanjevala njegovo hvalo« (39, 6 in 14).

Mesto voditelja je po Guštinovi smrti prevzel msgr. Ivan Omerza. Pod njegovim previdnim vodstvom je Družba v miru preživela zadnja leta fašizma ter razburkane čase druge svetovne vojne.

MARIJINA DRUŽBA V NOVIH ČASIH

Po vojni je postalo v Marijinem domu zelo živahno. Poleg verske vzgoje je vodstvo nudilo tako članicam kakor tudi drugemu občinstvu obilo kulturnega sporeda in zdrave zabave.

Leta 1956 si je voditelj msgr. Omerza pri padcu zlomil nogo in potem še težko obolel. Zato je naprosil tržaškega škofa, naj mu v pomoč dodeli msgr. dr. Jožeta Prešerna, kar se je tudi zgodilo. Tudi po okrevanju je dr. Prešeren ostal msgr. Omerzu ob strani, vse do leta 1967, ko je slednji zaradi slabega zdravja zaprosil msgr. Santina, naj ga voditeljske službe razreši. Bilo mu je ustrezno in tako je 13. decembra 1967 dr. Jože Prešeren postal peti voditelj družbe Marije Milostljive v Trstu.

Ob sedemdesetletnici svoje ustanovitve zre tržaška Marijina družba s hvaležnostjo nazaj in se obenem z zaupanjem obrača v nove čase. Bil je sam Bog tisti, ki jo je po Materi božjega Sina učil in varoval. Kakor orel je razpel svoje peruti, vzel jo je in nosil na svojih ramah. Tudi v bodoče bo tako, saj še nihče ni bil osramočen, ki je v Gospoda zaupal.

Gorica

kulturni posrednik

dveh svetov

Zadnja leta so pokazala, da je z dobro voljo možno premostiti tudi razne zgodovinske težave, ki so v preteklosti ovirala naravno kulturno poslanstvo našega mesta, tj. stik s slovenskim in sploh s srednjeevropskim svetom. Mnogo tovrstnih pobud je že rodilo obilnih sadov, od večjih manifestacij na glasbenem in umetniškem področju do folklornih revij in nastopov. V niz teh se predvsem uvršča mednarodno tekmovanje pevskih zborov »Seghizzi«, ki si vedno bolj utira pot v goriško in sploh deželno javnost ter zadobiva iz leta v leto večji mednarodni obseg. Sem štejemo pa tudi premnoge umetniške, zlasti glasbene nastope, ki so našemu mestu dali že značaj tradicionalnega prireditelja raznih gostovanj.

Ne mislim se tu ustavljati ob vseh koncertnih prireditvah, a le ob nekaterih najpomembnejših. Že lansko poletje smo v dneh češke tragedije poslušali Kühniv Smišeny Sbor iz Prage, ki je v svoja izvajanja izlil poleg nedvomne umetniške dovršenosti še takratno duševno razpoloženje celotnega češkega ljudstva. Letos smo ga spet poslušali v Gorici, tokrat tudi v Katoliškem domu. Gotovo je vsem, ki so se koncerta udeležili, večer ostal v neizbrisnem spominu. Brucknerjeva »Ave Maria«, Poulencove in Martinujeve božične pesmi, Bachovi in Palestrinovi moteti, Lottijev »Crucifixus«, nato Dvorakove moravske narodne ali Foersterjevi »Praški zvonovi«. Ves koncert je nedvomno predstavljal edinstven umetniški užitek.

Med ansambli s Češkoslovaške smo letos poslušali tudi zbor CKD iz Prage ter akademski zbor »Tehnik« iz Bratislave. Zlasti slednji je pokazal zavidljivo raven pevskega poustvarjanja, kot npr. v motetih Černohorskega.

Zadnji v seriji glasbenih obiskov s Češke sodi pa gostovanje zbora in orkestra cerkve sv. Jakoba iz Prage z zelo bogatim, zlasti baročnim in klasičnim češkim repertoarjem. Praški umetniki so nastopali v dvorani palače Attems ter v travniški cerkvi sv. Ignacija, kjer so peli tudi pri slovenski maši. Goriškemu občinstvu so predstavili svoje velike glasbene mojstre: Černohorskega, Lineka, Brixija, Mašata, Škroupa. Njih genialnost smo lahko zasledili v velikih motetih, kantatah, mašah, instrumentalnih zasedbah. Mislim, da je prav odkrivanje nam morda manj znane češke klasične muzike zelo koristno in umestno.

Pri tem kratkem pregledu sem se nalašč bolj ustavil ob sodelovanju Gorice s češkimi skupinami, saj spada to že v neko tradicijo zadnjih let. Prav je tudi, da se je v to sodelovanje letos uvrstila tudi slovenska kulturna skupnost v Gorici. Saj je prav slednja morda najbolj poklicana za vzdrževanje prijateljskih stikov z drugimi slovanskimi narodi. Morda bodo že stkanе vezi v bodočnosti rodile še druge uspehe na področju medsebojne kulturne izmenjave med Čehi oz. Slovaki in Slovenci v zamejstvu, saj se vsi trije slovanski narodi vključujejo v duhovni »milieu« zahodnega slovanskega sveta.

SLEPA ULICA, ALI O POEZIJI BEAT

Po navadi uporabljamo besedo beat kot oznako mladih dolgotrajskih kričavcev, kot sinonim »nerednega« iskanja mladih in toliko opevane poplave mamil, degeneracije in čudaštva »presitih«. Čas je že, da pometemo s temi površnimi oznakami, ki so sad časnikarske deformacije in škandalistične dobronamernosti, v imenu modnega farizejskega moraliziranja.

Besedo beat je prvi uporabil, v petdesetih letih, pisatelj Jack Kerouack kot definicijo generacije, ki je zrastle po drugi svetovni vojni; glagol »to beat« pomeni v angleščini udariti, biti, tolči, in nosi v sebi ves občutek poraza in nemoči povojne generacije, ki se je prva zavedala smrti človeka in človečnosti v masifikaciji vseh vrednot, v zmagi nasilja in hlaskanja za uspehom, v neracionalnem uporabljanju znanstvenih odkritij, ki niso prinesla blagostanja za vse, kot je trdila uradna propaganda, ampak je le povečala nevarnost nove vojne; zavest smrti individuuma v morju konformizma, ki je postal edini kredo.

Beat je postal vsakdo, ki se je postavil na Dantejevo pot iskanja skozi pekel; vsak, ki je stopil z izhojenih poti obrabljenih norm na nove poti negotovosti in pristnosti, kot se je izrazil Gregory Corso. (Beat kot ritmična oznaka za muziko novih popevk je dosti poznejša iznajdba, ki s pravim beat nima kaj opraviti.)

Kot antikonformistični upor v prvem desetletju po drugi svetovni vojni bi lahko takoj povezali beats in eksistencialiste v Franciji ali pa s predvojnimi post-ekspresionističnimi gibanji dadaistov in surrealistov. Toda s temi primerjavami zelo lahko spregledamo pravo vlogo, resnične dosežke in pomanjkljivosti gibanja beat, ki je tipično

ameriški produkt in je pod vplivom okolja in tradicije, iz katere rase. Povojna evropska literarno-idejna gibanja so vsa politično aganžirana, vsa so si dala programe, po katerih so pričela boj za globoke socialne spremembe. Menda je že v evropski tradiciji, da v obdobjih krize umetnik sprejme vlogo reformatorja in agitatorja, ki mora nekaj novega zgraditi, ali pa vsaj pokazati novo pot.

Ameriška tradicija je precej drugačna: na dnu vedno skriva optimistično vero v pravljično svobodo, zaupanje v demokracijo, v večno mladost in napredek Novega kontinenta. V primeri s temi ideali je realno stanje organizirane družbe mnogokrat (vedno?) v velikem nasprotju. Iz tega preloma vstane pesnik-prerok, ki prične v imenu idealov, ki so vedno želja po povratku v legendarno preteklost, boj proti velikemu sovražniku, proti družbi, polni konvencionalnosti, egoizma, površnosti; z eno besedo, proti masi, ki udušuje posamezne osebnosti, nositelje in izvrševalce mesijanskih idealov. Iz te tradicije so zrastle v ameriški literaturi Melville, Whitman, Twain in še Steinbeck, Miller, Wright, Mailer, se pravi skoraj vsi veliki ustvarjalci.

Na tej podlagi so se oglasili tudi beat, za katere je bila poezija nujna in težka človeška potreba. Beats niso organizirano gibanje, nimajo nobenega izdelanega programa, nimajo kritičnih in ideoloških definicij ali političnih ciljev. Pričeli so se bojevati za lastni jaz, iskali so, kako bi najbolj izvirno in neposredno izrazili intimna doživljanja svojega življenja. Iskanje, ki se ni ustavilo pred tabuji splošne morale, pred problemom mamil, spolnosti, anarhije, upora proti vsem normam, popolni izkoreninjenosti. Popoln osebni propad

je bil večkrat cena, za katero so beats hoteli odkupiti svobodo. Oklenili so se temeljnih kategorij, življenja, smrti, ljubezni, spolnosti, vere, kategorij, ki jih tudi najhujša masifikacija ne more prepiti in katerim konformizem ne more odvzeti značaja osebne prizadetosti.

Poezija je postala v njih rokah sredstvo, ki naj dovoli posamezniku izvirnost izražanja, kot edino komunikacijsko sredstvo med ljudmi, kot edini pristni znak tega, kar človek zares je, ne tega, kar ga družba dela. Poezija pa ni v njih rokah nikoli postala orožje za preureditev sveta, bila je samo reakcija na družbo v imenu zapostavljene osebnosti; ni iskala, kako vskladiti življenje poedinca z zahtevami družbe, kako ustvariti novo, boljše družbo.

Iskali so »razširjenje zavesti« z vedno globljo introspekcijo in pristali so v avtokontemplativnosti, v mysticismu (zanimanje za budizem Zen), v hermetističnem izrazu, ki naj bi bil prepis atomov doživljanja. Poti do drugega človeka pa niso znali poiskati. Ko so skušali konkretizirati vsa občutja in doživljanja, so se nujno zaprli vase in niso več znali poslušati, pa tudi ne govoriti s sočlovekom.

Odtod njih politična sterilnost: razen generičnega odpora proti vojni beats niso našli nobenega skupnega imenovalca s tolikimi progresivnimi gibanji v USA. Ostali so izkoreninjeni in izolirani na samo literarno polje, čeprav so se rodili kot odjek socialnih problemov ameriške družbe in kot odpor proti elitnemu pisarjenju akademskih literatov.

Ko se je družba zavedela omejenosti in utopičnosti individualnega upora beats, jih je tudi sprejela, kot nov dokaz svoje demokratičnosti, ki dovoli tudi upor (kadar ji ne škodi). V trenutku, ko je družba predstavila beat kot svoj normalen proizvod, ki ga je torej mogoče prodajati, je nevtalirala uničevalno moč literature beat, Beats so se prelevili v bitnike in s tem dokazali svoj poraz.

ALLEN GINSBERG

Če pomislimo na te značilnosti gibanja beat, z lahkoto razberemo razlike z istodobnimi ali podobnimi evropskimi gibanji, za katera je bil osrednji problem, kako vplivati na družbo in kako zgodovinsko uresničiti intelektualne dosežke.

Po tem bežnem in površnem pregledu socialno-kulturnega ozadja poezije beat, (ki velja tudi za prozo), moramo pogledati še na umetniške dosežke novega pesniškega izraza. Ne glede na razlike v vrednosti med posameznimi pesniki, lahko izluščimo nekaj skupnih značilnosti. Prelom s formalno pesniško tradicijo; prosti verz vedno bolj odgovarja zahtevam po novem ritmu, ki ni več matematično abstraktno začrtan po starih kalupih, ampak vzame za mero človeško dihanje: zgradbo in notranje ravnovesje poezije lahko razumemo šele, ko jo preberemo na glas. Verz se plastično spreminja, kot zahteva glasno branje in pa emocionalna obarvanost verzov. Model za novo sintakso so beat dobili v »bop« jeziku, to se pravi v muzikaličnem stavku jazz-muzike.

Analogija in spontane asociacije besed, ki so podlaga našega razumskega delovanja, so izrazna sredstva, s kate-

rimi se beat skušajo približati najenostavnejšim osnovam človeškega psihičnega doživljanja. To iskanje jih tudi najbolj približuje nadrealistom in dadaizmu, ki jih lahko smatramo za njih oblikovne učitelje.

Težko bo vse to razumeti z branjem petih pesmi, ki jih prinaša Koledar. Izbral sem jih, ker vsebujejo vse značilnosti, ki sem jih zgoraj opisal, in to ne da bi se preveč oddaljile od splošnega okusa. Tako sem moral opustiti mnogo boljših pesmi (predvsem velja to za dela Ginsberga, ki je gotovo eden največjih živečih pesnikov in čigar KRIK in KADDISH je treba poznati, ko govorimo o poeziji beat), olajšal pa sem si s tem prevajanje, ki je skoraj vedno dobessedno. Nalašč sem za konec izbral Corsovo pesem, ki ni samo obračun njegovega življenja, ampak tudi obračun vsega pesniškega in idejnega delovanja beats. V obeh primerih opazamo enako integracijo. Toda zaradi tega še ne moremo zavreči ali zmanjšati pomena gibanja beat. Če je pravi beat izginil, opazamo njegov vpliv v vseh sodobnih oblikah umetniškega izražanja: pop-art, filmi in teater underground in happening. Prav v luči tega vidnega in nevidnega oplajanja bo treba nekega dne oceniti vse gibanje beat.

ALLEN GINSBERG

Za realnostjo

*Železniške kretnice v San Jose
potepal sem se v obupu
pred tovarno tankov
in sedel na klopi
ob kretničarjevi kolibi.*

*Cvet je ležal na senu na
asfaltirani cesti
— cvet senene bojazni
sem pomislil — Imel je
krhko črno steblo in*

*krono rumenkastih umazanih
trnov, palec dolgih, kot Jezusova
krona, in umazan
kosem bombaža s posušenim srcem
kot rabljen brivski čopič,
ki je celo leto
ležal za garažo.*

*Rumeni, rumeni cvet, in
cvet industrije,
čprav grd cvet s samimi trni
še vedno cvet,
s podobo velike rumene
Vrtnice v možganih!
To je cvet tega sveta.*

LAWRENCE FERLINGHETTI

Iz zbirke »Coney Island razuma«

16.

*Kafkov Grad stoji nad svetom
kot zadnja bastilja
Skrivnosti bivanja
Njegova slepa zblizanja nas zasmehujejo
Strme steze
se potapljaajo od tam v prazno
Ceste izžarevajo v zraku
kot labirintske žice
telefonske centrale
kjer ni mogoče nobenega klica
nikoli povezati
Tam gori
je nebeško ozračje
Duše plešejo brez oblek
med seboj
in kot postopači
ob robu semnja
poželjivo gledamo nedosegljivo
izmišljeno skrivnost
Daleč na drugi strani pa
kot vhod na ploščad v cirkuškem šotoru
je široka široka odprtina v nazobčanih okopih
kjer tudi sloni
plešejo valček*

20.

Mala slaščičarna zadaj za El
 kjer sem se prvič
 zaljubil
 v irealnost

Sladkorčki so žareli v polmraku
 tistega septembrskega popoldneva
 Mačka na pultu se je premikala med
 vaniljevimi palčkami
 lešnikovo čokolado
 in chewing-gumom

Zunaj je listje odpadalo kot je odmrlo

Veter je bil odpihal proč sonce

Dekle je priteklo noter
 Njeni lasje so bili mokri od dežja
 Njene prsi so sople v malem prostoru

Zunaj je listje padalo
 in kričalo

Prezgodaj! prezgodaj!

gleda iz srca
 goreča v čistosti —
 ker tovor življenja
 je ljubezen,

mi pa nosimo težo
 utrujeni,
 in zato moramo počivati
 v objemu ljubezni
 končno,
 moramo počivati v objemu
 ljubezni.

Ni počitka
 brez ljubezni,
 ni spanja
 brez sanj
 o ljubezni —
 zmedenih, ledenih,
 obsedenih od angelov
 ali od strojev,
 zadnja želja
 je ljubezen
 — ne more biti grenka,
 ne more zanikati
 ne more vsega obseči
 če jo zanikamo:

teža je prevelika
 — mora razdajati
 in ne terjati ničesar
 kot je dana
 misel

v samoti,
 v vsej izrednosti
 svoje neizmernosti.

Topla telesa
 se blestijo skupaj
 v mraku,
 roka se premika
 proti središču
 mesa,
 koža drhti
 od sreče
 in duša prihaja
 srečna v oči —
 da, da
 prav to
 sem hotel,
 sem vedno hotel,
 sem vedno hotel,
 vrniti se
 k telesu
 v katerem sem se rodil.

PESEM

Teža sveta
 je ljubezen.
 Pod tovorom
 samote,
 pod tovorom
 nezadovoljstva
 teža,
 teža, ki jo nosim,
 je ljubezen.

Kdo bo zanikal?
 V sanjah
 se dotika
 telesa,
 v mislih
 zgradi
 čudež,
 v domišljiji
 gineva,
 dokler ne postane
 človeška —

Napisano na predvečer svojega 32. rojstnega dne

Star sem 32 let
in končno tudi kažem svoja leta, če ne še več,
ali je dober obraz, ki ni več obraz otroka?
Zdi se bolj okrogel. In moji lasje
niso več nakodrani. Moj nos je velik?
Ustnice so vedno iste.
In oči, oči so vedno lepše.
32 in nič žene nič otrok; da ni otrok me boli
pa je še mnogo časa.
In tudi neumnosti ne uganjam več.
Zato sem moral poslušati vse takozvane prijatelje
»Spremenil si se. Bil si tako nor, tako velik.«
Ne počutijo se dobro z menoj, kadar sem resen.
Pustite, naj gredo v Radio City Music Hall.
32 videl sem vso Evropo; srečal milijone ljudi;
dober z nekaterimi, z drugimi grozen.
Spominjam se svojega 31. leta, ko sem zaklical
»Morda bom lahko šel naprej še drugih 31 let.«
Sedaj se ne počutim več tako.
Cutim, da hočem postati moder, s sivimi lasmi, v veliki knjižnici
v širokem naslanjaču ob ognju.
Spet eno leto, v katerem nisem ukradel ničesar.
8 let je že, kar ne kradem več.
Končal sem krasti!
Toda vsako toliko se še zlažem
in sem še nesramen, toda ves v zadregi, ko se zgodi,
da prosim za denar.
32 let star in štiri trde smešne žalostne slabe čudovite
knjige poezij
— svet mi dolguje milijon dolarjev.
Mislim, da sem preživel zares čudovitih 32 let
In nobeno ni bilo odvisno od mene, niti eno.
Nisem imel dveh poti na izbiro; če bi jih imel
bi gotovo izbral obe.
Z veseljem mislim, da le čisto slučajno vlečem za zvon.
Ključ do vsega je morda v moji ponosni izjavi:
»Jaz sem lep primer bivanja nečesa, ki se imenuje duša.«
Ljubim poezijo, ker mi daje ljubezen
in mi kaže življenje.
In med vsemi ognji, ki umirajo v meni,
eden gori kot sonce;
morda ne sveti dovolj v moje osebno življenje,
na moje stike z ljudmi,
v moje delo za družbo,
toda pravi mi, da ima moja duša senco.

O čem so govorili škofje na drugi Sinodi?

Sinoda je sad drugega vatikanskega vesoljnega zbora. Novi duh, ki je zavel s koncilom, zahteva nove oblike mišljenja, dela in vladanja. Ena od teh je Škofovska Sinoda. Sinoda je zgovorno in jasno znamenje novih časov. Sinoda je pomemben korak naprej v razvoju pokoncilске Cerkve.

Toda Sinoda je komaj na začetku svojih let. Kakor vsak nov stroj ali motor je še v rodaciji. Mora se uteči. Po tem, kar smo do sedaj videli, moramo priznati, da je sinoda opravila važno delo in da se je izkazala kot dragoceno sredstvo v vodstvu Cerkve. Povsem utemeljeno je upanje, da se bo v bodoče razvila v organ, ki spada med najvažnejše v moderni cerkvi. Res je sicer, da je tik pred drugo Sinodo zavel neki pesimističen veter, češ, saj ne moreš kaj prida pričakovati. Toda uspeh je bil brez dvoma zelo pozitiven.

Ustanovitev Sinode je prvič napovedal papež Pavel VI. na početku zadnjega zasedanja vatikanskega koncila. Ustanovil jo je z odlokom »Apostolica sollicitudo« dne 15. septembra 1965.

Takole je papež orisal namen in značaj Sinode: »Sinoda je direktni odsev škofovske zbornosti okrog Petrovega naslednika; ima posvetovalno funkcijo glede širokih smernic v akciji Cerkve« (govor v konzistoriju 30. aprila 1969).

Sinoda hoče pripomoči za ožje sodelovanje med papežem in škofi, nuditi neposredne in natančne informacije o problemih in o situaciji v življenju in v delovanju Cerkve, omogočiti, da se hitreje ustvari soglasje v bistvenih točkah nauka in o tem, kako naj gre v bodoče življenje Cerkve. Na splošno ima po pravilih le posvetovalno funkcijo. Za poedine primere ji papež lahko podeli odločevalni glas.

Prvič je Sinoda zasedala pred dva letoma, jeseni 1967 (29. sept.-29. okt.).

Vdrugič se je sestala v nekoliko ožjem obsegu kot izredna sinoda jeseni 1969 (od 11. do 27. oktobra). Tajnik Sinode je poljski škof L. Rubin. Sklicanih je bilo 147 škofov; zborovali so malo več ko štirinajst dni.

Priprave so bile zelo skrbne. Komisija pod vodstvom kardinala Confalonierija je zbrala material na osnovi predlogov, ki so jih poslale škofovske konference. Osnutek je bil konec maja razposlan konferencam znova v pretres. Osnutek obsega tri dele: doktrinalni del; ožje sodelovanje škofov s papežem; ožje sodelovanje škofovskih konferenc med sabo.

V četrtek, 16. oktobra so sinodo obiskali ameriški vesoljci, ki so z ladjo Apollo 11 prvi stopili na Luno. V soboto, 25. oktobra je bilo popoldne sklepno bogoslužje v baziliki Sv. Marije Snežne. Papež Pavel VI. je v nagovoru dejal: »Sinoda je pokazala nov izraz bratske ljubezni v skupni službi vseh Kristusu in Cerkvi.«

Osrednji predmet razpravljanj: zbornost ali kolegialni značaj oblasti v Cerkvi

Cerkev je ljudstvo božje, a to ljudstvo je hierarhično zgrajeno. Hierarhija je v službi vseh, čeprav prejema oblast ne iz tal, od vernikov, ampak od vrha, to je od Kristusa. Vprašanje je, kako se ta oblast izvršuje, da bo tem bolj v korist vernemu ljudstvu, da bo odgovarjala naravi in poslanstvu Cerkve ter bo potem v korist vsemu človeštvu.

Oblast ima zborni značaj, je zatrdil Koncil. To se pravi: kakor je Kristus dal vrhovno oblast vsem apostolom skupaj in apostolu Petru posebej osebno, tako zdaj v Cerkvi oblast pripada vsem škofom skupaj in posebej osebno papežu, ki je Petrov naslednik.

Oblast je ena sama, a izvršuje se na dva načina: ali jo izvršuje papež sam ali pa skupno ves zbor škofov s papežem na čelu. Iz tega se hitro vidi, da mora vladati notranja harmonija v izvajanju oblasti in da je zelo važno, kakšno razmerje je med zbornostjo škofov in papeževim prvenstvom.

Univerzalnost Cerkve zahteva nove oblike vodstva: tesnejše sodelovanje škofov s papežem

V naši dobi, ko je Cerkev dejansko razširjena po vseh delih sveta in zajema najrazličnejše narode, postaja to vprašanje še bolj pereče. Razmere so tako različne po raznih krajih in problemi tako zapleteni, da že domača modrost pove: tu ne more en sam človek vsega, pa naj bo tudi papež! Pa tudi ni božja volja, da bi vladal sam, ampak da vlada skupno s škofi, v soglasju s škofovskim zborom in obenem z njim.

Papež Pavel VI. se globoko zaveda te svoje apostolske naloge. Najprej mora kot poglavar Cerkve skrbeti, da se praktično izvedejo tozadevni sklepi in naročila drugega vatikanskega koncila. Potem vidi, kako je to sodelovanje škofov za sedanje razmere nujno potrebno. Vesoljne, svetovne Cerkve ni mogoče voditi brez resnega sodelovanja krajevnih oblasti in ta krajevna oblast so škofje in škofovske konference. Zato je papež postavil za cilj Sinode ravno to nalogo: najti nova pota za čim tesnejše sodelovanje škofov s papežem, škofijskih konferenc s Sv. Sedežem.

Po domače bi lahko rekli takole: prej je bila oblast Cerkve močno centralizirana, osredotočena v osebi papeža in v rokah rimskih vrhovnih uradov, kongregacij. Ta oblika pa ne ustreza več v celoti novim zahtevam časa. Nuj-

no je, da ima pri vodstvu Cerkve več besede tudi periferija, to je škofje okrog po svetu. Pri zakramentu škofovskega posvečenja so vsi škofje prejeli milost in odgovornost ne samo za majhno okrožje svoje škofije, ampak obenem za vso Cerkev v celoti. Dejstvo je, da se te odgovornosti danes po koncilu škofje vedno bolj zavedajo. Porasel je v njih čut odgovornosti za vso Cerkev in tudi za vse človeštvo, kakor je Kristus naročal apostolom: »Pojdite in učite vse narode!« Po božjem naročilu so dolžni, da pomagajo pri vodstvu Cerkve. Nikomur ni namreč dovoljeno, da bi prelepe talente samo zakopal. Vse je namreč Bog dal za korist vseh.

Teološka osnova ali doktrinalni del

Prvi del razprav se je sukal okrog teološkega nauka o zbornosti škofov in o primatu. Koncil je tu postavil vrhovna načela, a s tem še ni vse rečeno. Tudi sinoda ni rešila vsega, ampak je nazadnje poverila nadaljnji študij mednarodni teološki komisiji. To je zelo važno.

Prvo, kar je treba poudariti je to: sodelovanje škofov pri vodstvu vesoljne Cerkve nikakor ni na škodo papeževih vrhovnih oblasti, ampak je njemu v pomoč. Hitro je postalo jasno iz debat, da nihče nima namena zanikati ali zmanjševati papeževega prvenstva. To je neovržna dogma izza prvega vatikanskega koncila. Vprašanje je drugod. Vprašanje je, kako naj se prvenstvo izvršuje, da bo v skladu s Kristusovo voljo in potrebami Cerkve. In tu so bila mnenja deljena, kaj je dandanes v resnici praktično potrebno. Cilj Sinode ni bil razglabljanje idej, ampak iskanje koristnih praktičnih ukrepov. Papeževo prvenstvo nikakor ni absolutna monarhija, so poudarjali tisti, ki žele, da bi se zbornost zelo široko uveljavila. Toda papež ni samo prvi med enakimi, marveč ima resnično oblast nad vsemi verniki in tudi nad škofi, zato mora biti popolnoma svoboden v odločanju in v vodstvu, so naglašali tisti, ki dajejo

prednost centralni oblasti pred zbornostjo. S tem je označena problematika Sinode in sedanje Cerkve sploh.

Vse te debate se navadnemu zemljanu zde precej temne in oddaljene od našega življenja. V resnici pa ni tako. V začetnem govoru je papež sam pojasnil zadevo. Kaj je pravzaprav ta zbornost, je vprašal. V čem obstoji zborni značaj cerkvene oblasti? Pavel VI. je odgovoril: kolegialnost, zbornost je izraz ljubezni, soglasja, razumevanja in sodelovanja med škofi. In pravzaprav tudi med vsemi udi Cerkve. Zbornost pomeni soodgovornost in solidarnost vseh škofov pri vodstvu ene in vesoljne Cerkve. Sloni na polnosti mašniškega posvečenja, ki ga imajo škofje v vsej polnosti. In po zakramentu se razširja v manjši obliki tudi na duhovnike in diakone. Kristus privzame škofo v svojo službo, ki je služba ljubezni. Vsa juridična pooblastila lahko postanejo mrzla forma, ako jih ne oživlja ljubezen. Zbornost je končno oblika in izraz ljubezni, ki vlada v Cerkvi.

Od škofov se ta povezanost, solidarnost razširja na duhovnike. In preko njih na vse telo Cerkve. Duhovništvo ni samo sebi cilj: je za blagor vernikov. Podlaga duhovništva je krst, brez tega bi ne bilo veljavno. Po krstu so pa vsi škofje in duhovniki v življenjski zvezi z vsemi drugimi verniki.

Zadnji zaključek je torej poglobitev solidarnosti v vsej Cerkvi. Stvar se ne tiče samo škofov, ampak nas vseh.

Sodelovanje škofov je v podporo papežu

Papež sam je tožil, kako mučno je breme, ki ga mora na svojih ramenih nositi vrhovni pastir Kristusove črede. Škofje so njegovi bratje po zakramentu posvečenja. Zato mu morajo pomagati.

Cerkev ni zgrajena po človeških načrtih. Nobena izmed oblik, ki jih najdemo v množici naših organizacij, društev in družb na zemlji, ni popolnoma enaka po svoji zgradbi Kristusovi Cerkvi. Med njimi je sicer podobnost, pa

tudi razlika. Cerkev je skrivnost božjega življenja v nas, a je tudi organizacija z vidnimi ustanovami. Vendar Cerkev ni v pravem smislu ne republika ne monarhija, dasi ima od vsake nekaj značilnega na sebi.

Zbornost poveže vse sile v Cerkvi v enoto ljubezni in v nadnaravno solidarnost. Zbornost ni centralizacija, je skoro njeno nasprotje, je pa resnična koncentracija vseh zdravih, dejavnih sil.

Odkod to soglasje? Končno izvira iz Sv. Duha. Sv. Duh je vir te notranje harmonije, ki je moč Cerkve.

Duh povezuje. Duh je vir edinosti in aktivnosti v Cerkvi.

Ob tej priliki so škofje jasno izrazili željo, naj jim bo dana večja možnost dela in širše kompetence njih konferencam. Poudarjali so princip solidarnosti. To je: kar morejo storiti nižji organi v Cerkvi, tega naj si višji ne prilaščajo in naj ne zožujejo podrejenih brez potrebe. Zakaj s takim pridrževanjem se lahko zgodi, da samo ovirajo uspešen potek dela. Vsak naj vrši svoje. Višji pa to, kar nižji ne more: in bo imel dela več ko zadosti. Izjeme so le tedaj, kadar to zahteva dobro vse Cerkve.

Govorili so svobodno in odkrito. Ako bo to imelo uspeh, tedaj bodo škofje imeli večji vpliv na delo rimske kurije. Težko je reči, ali bo res prišlo tako daleč, da bo kurija kot uradni stroj vrhovne oblasti obenem na uslugo papežu in v službi škofovskemu zboru.

Center in periferija: enota in vesoljnost

Papež je znamenje edinosti, je središče. Škofje predstavljajo vsak svojo škofijo, njene skrbi in potrebe in njen posebni značaj. Predstavljajo lokalne ali krajevne Cerkve. V sodelovanju papeža in škofov se strinjata dve bistveni potezi Cerkve: enota in vesoljnost. To ustvarja neko edinstvo v pestri raznolikosti. Enota namreč, ne enoličnost.

Ljudje smo različni. Vsak narod ima svoje posebnosti in zato tudi pravico, da te posebnosti pridejo do izraza tu-

di v verskem življenju. Pogoj je le ta, da ne razbijajo skupnosti. So namreč darovi, ki jih je Bog po naravi in po milosti razdelil med narodi. Enoličnost je dolgočasje. Razlika in pestrost v enoti je znak življenja in notranjega bogastva.

Za ožje sodelovanje med škofovskimi konferencami in Sv. Sedežem

O tem se je sukal drugi, konkretni del posvetovanj.

Tu so prišle na dan želje, ki so jih mnogi že leta nosili v sebi. Na dan je prišlo tudi kritično gledanje in padla je marsikatera kritična opazka na račun centralnih organov. Toda ni dvoma, da je bila ta svobodna kritika zares konstruktivna. Kdo sploh more reči, da je njegovo delo tako popolno, da bi ne potrebovalo kritike? Kdor pa kritike ne prenese, s tem pokaže, da je v njem nekaj nezdravega, kakor je seveda po drugi strani nezdrava tudi vsaka pretirana in razdiralna kritika.

Mimogrede so padli predlogi: naj bi papeža volili ne več samo kardinali, ampak obenem tudi zastopniki škofov, zaradi pomembnosti papeške funkcije v Cerkvi.

Najbolj nujno potrebno bi bilo, da bi med najvišjimi organi in med škofovskimi konferencami tekla stalna izmenjava informacij navzdol in navzgor. Konference imajo važno koordinacijsko vlogo. Izrazili so željo, naj papež pred velikimi odločitvami pogosteje vpraša konference za svet. In naj se konference pred svojimi odločitvami ozirajo na stališče Sv. Stolice.

V disciplinskih zadevah morajo konference biti pozorne, da ne bodo z odločitvami, ki so primerne za ene razmere, povzročile nemir ali zmedo v drugih krajih in krajevnih Cerkvah.

Takšno trajno sodelovanje bi lahko postalo pred vsem svetom znamenje notranje in organične povezanosti različnih krajevnih Cerkvá, iz katerih sestoji in v katerih živi edina Kristusova Cerkva.

Najvažnejši predlog pa je bil, naj bi škofovska sinoda dobila v Rimu stalni sekretariat. To je predlagal predsednik italijanskih konferenc, kardinal Poma. Ta sekretariat bi pripravljaval nova zasedanja in bi skrbel, da se izvrše sklepi sinod.

Za ožje sodelovanje škofovskih konferenc med sabo

Same po sebi se danes v Cerkvi ustvarjajo krajevne in skupinske enote, ki imajo iste probleme in potrebe.

Ne živimo več ločeno, marveč povezani v skupnost. Ni mogoče v tej fari tako, v drugi pa čisto drugače. In ni mogoče, da bi v tej škofiji veljalo ravno nasprotno, kar v sosednji. Neke razlike so sicer nujne, a potrebno je jasno soglasje v temeljnih rečeh.

Kar se v enem kraju dogaja, odmeva drugod. Naenkrat se vse razve. Moderna občila nas povezujejo v eno družino.

Odgovorni voditelj verske črede je škof. A vsak škof mora gledati tako rekoč z enim očesom na potrebe in razmere v svojem kraju, z drugim pa na potrebe pri sosedih in v vesoljni Cerkvi. Vsaka odločitev vpliva povsod okoli. To velja za liturgične zadeve, za pastoralna navodila, za predpise o filimih, noši, zakonu, vzgoji. Razlike morajo biti, a ne smejo motiti soglasja v skupnosti. Tako se ustvarja solidarnost.

Zato je nujno, je dejala Sinoda, da se razne skupine v Cerkvi skrbno obveščajo med sabo, zlasti škofijske konference sosednih narodov. Pri svojih sklepih se morajo ozirati drug na drugega. Za tiste zadeve, ki se tičejo mnogih, bi bila koristna skupna posvetovanja raznih pokrajinskih hierarhij, da si izmenjajo poročila, mnenja, sklepe. S tem se vsaj izognejo neprijetnemu položaju, da bi v eni škofiji veljalo to, kar bi lahko v sosednji močno motilo življenje.

Tako naj bi škofovske konference podpirale druga drugo. Afriški in azijski škofje so podali pretresljivo sliko razmer in so prosili pomoč drugih. Žal

so padle tudi trde besede o razliki med »revnimi« in »bogati« Cerkvami, o katerih je težko reči, da bi bile povsem pravične.

Debata po krožkih

Po splošni obravnavi je Sinoda svoje delo nadaljevala v ožjih skupinah. Razdelila se je v manjše skupine, na krožke po dvajset oseb, istega jezika. Tako je bilo devet krožkov: dva francoska, dva španska, dva angleška, eden nemški, eden italijanski, eden latinski.

Poročilo o debatah in predlogih, ki so jih izdelali krožki, je bilo silno zanimivo. Na tej osnovi se je vršilo končno glasovanje, v podobni obliki ko na koncilu. Mnogi predlogi so bili dani pismeno. Ko se je Sinoda zaključila in so se škofje razšli, še niso utegnili pregledati vseh predlogov. To delo čaka tajništvo Sinode.

Važni sklepi

Je li sinoda dosegla kaj važnega?

Vsekakor. Trije zaključki so velikega pomena: vsaki dve leti se bo sinoda shajala; imela bo stalno, razširjeno tajništvo v Rimu; konference lahko predlagajo točke dnevnega reda.

Sinoda ima sicer samo posvetovalni glas, a v zaključnem govoru je papež Pavel VI. jasno povedal, da bo resnobno premislil in v vesti pretehtal vse njene predloge in želje. Obenem je povedal, da se je že odločil za troje najvažnejših postavk.

Prva: Sinoda se bo vršila vsaki dve leti. Sinoda je s tem dobila trajno obliko. Življenje se naglo odigrava. Pri naša vedno nove probleme. Vsaki dve leti bodo škofje pretresali položaj. Prihodnja sinoda bo l. 1971.

Druga: Škofovska sinoda bo imela v Rimu stalno tajništvo. To bo tako rekoč stalno predstavništvo episkopata v centru. In bo trajna povezava med papežem in škofi. Sestavlja jo 15 škofov; od teh je 13 voljenih, dva imenuje papež.

Tretja: Doslej je dnevni red določal samo papež; odslej bodo škofovske konference lahko predlagale, kar imajo za nujno, da pride na razpravo. To je znaten napredek, v primeri z dosedanjo prakso, čeprav utegne marsikdo reči, da so to reči, ki se precej same ob sebi razumejo.

V tem smislu je res, da mora izvrševanje oblasti v Cerkvi vedno ostati hierarhično, ker je neposredno božjega izvora, toda privzema dandanes tiste bolj demokratične oblike, ki so v skladu z evangelijem in s svojsko naravo Cerkve.

Če hočemo prav presoditi pomen te Sinode, pomislimo zlasti na ta, da bi takšne debate celo pa takšni predlogi bili pred komaj petnajstimi leti nekaj nemogočega v rimski Cerkvi na uradnem zborovanju.

S tem je tudi rečeno, da Sinoda nikakor ni konec razvoja. Odprla so se vrata v bodočnost. Ni začetek. To je bil koncil. Je pa važna vmesna etapa, prehodna stopnja.

Sinoda je dovolj krepek, dovolj odločen korak naprej. Cerkev ne drvi naprej, se ne prenegli. A tudi ni več tako statična in prikovana na eno točko kot je bil videz prej. Giblje se, napreduje — in to je važno.

Zlasti stalnost, ki je zagotovljena s tajništvom sinode, je pomembna reč. Institucionalni organ je tu. Zadostuje nekoliko dobre volje, pa pride v tek, začne delovati, se razraste in tako odpre možnosti uspešnejšega delovanja.

Začetek je tu. Ni vse. Je pa mnogo.

Kakor je papež pritegnil škofo k ožjemu sodelovanju, tako je na dlani, da bodo tudi škofje pritegnili duhovnike v nove oblike skupnega dela in da bodo morali duhovniki vedno tehtneje upoštevati mnenje in sodelovanje laikov.

Niso dovolj juridične strukture. Prav tako nujna in še bolj nujna je ljubezen. Ljubezen je dosti več ko zunanji okvir. Ljubezen je duša strukture. Ta ljubezen pa prihaja od Sv. Duha, ki je resnična duša Cerkve.

III. DEŽELNI KONGRES O HRANJENJU IN PREHRANI

Našemu stoletju so vzdeli naslov »stoletje otroka«. Mislim, da popolnoma upravičeno. Veliko pozornosti se v modernem svetu posveča otroku, njegovi vzgoji, prehrani, razvoju. Vzgojitelji, psihologi, sociologi, zdravniki se trudijo, da bi poglobili spoznanje otroka, njegove duševnosti pod vplivom velikih in malih pretresov, ki jih doživlja. Novo, popolnoma drugačno okolje in spremenjeni način življenja nas vseh, še toliko močnejše zajame današnjega otroka, ki je že tako in tako izšel iz našega, od vojnih in povojnih razburkanih let živčno zelo zrahljanega rodu. Vsi ti pogoji so postavili pred nas kopico problemov, ki jih je treba sproti reševati. Naš članek se ne namerava dotikati vzgojne plati, pač pa bomo kratko očrtali tisto smer, ki si jo je stavil III. deželni kongres o hranjenju in prehrani, ki se je vršil v dneh od 26. - 27. aprila 1969 v Gorici. Kongres je predlagal in organiziral deželni svet za higieno in zdravstvo, pod pokroviteljstvom ministrstva za zdravstvo. Prvi tozadevni kongres se je vršil leta 1965 v Trstu, drugi v aprilu 1968 v Vidmu. Letošnji, tretji, ki ima ožji naslov: »Problemi prehrane v razvojni dobi«, pa se je vršil v Gorici, v veliki dvorani na Gradu. Udeležili so se ga zastopniki vseh štirih šolskih skrbništev dežele Furlanija-Juljska Benečija, zdravniki, lekarnarji, šolniki in razni strokovnjaki, ki preučujejo področje hranjenja in prehrane.

V soboto, 26. aprila, po pozdravu goriškega župana Martine, je imel uvodni govor deželni svetnik za zdravstvo in higieno dr. Devetag. Državni podtajnik Usvardi je navzoče pozdravil v imenu ministra za zdravstvo. Znanstveno delo se je pričelo ob 10.30, ko je krat-

ko spregovoril prof. Cesare Mancini v imenu zadržanega predsednika Državnega zavoda za prehrano v Rimu.

Prvi referat je imel naslov: »Problemi prehrane v razvojni dobi kot vpliv na poznejšo dobo«. Zelo zanimivo predavanje, skupno delo prof. C. Bianchija, ravnatelja splošne medicinske klinike na univerzi v Parmi in prof. M. Rinettija, je prebral prof. Rinetti sam. Jutranje delo je zaključil sprejem, ki ga je goriška občina priredila zborovalcem. Popoldne ob 16. uri je bilo drugo predavanje. Prof. F. Mancini, direktor Inštituta za znanstvo o hranjenju na univerzi v Ferrari, si je izbral temo: »Sedanje gledanje in vrednotenje nutricijskih potreb v razvojni dobi«. Nato je predaval prof. S. Nordio, ravnatelj Inštituta za prehranbeno znanost na tržaški univerzi in fiziopatološkega centra otroške bolnice »Burlo Garofolo« v Trstu. Govoril je o odporu do gotovih živil. Zadnji referat je imel v soboto prof. F. Fidanza iz univerze v Perugii: »Otroška antropometrija (merjenje človeškega telesa) kot metoda presojanja prehrabnega načina prebivalstva«.

Po končanih predavanjih je sledila vrsta poročil, ki so jih podali zdravniki, zobozdravniki, lekarnarji in strokovnjaki dežele Furlanija-Juljska Benečija.

V nedeljo, 27. aprila je prvi predaval ravnatelj Inštituta za fiziologijo in ravnatelj medicinske fakultete v Trstu, prof. P. Zatti: »O fizioloških problemih v potrebi in izbiri živil«. Zadnje predavanje je imel primarij otroškega oddelka goriške bolnice, prof. Carrara. Govoril je o sedanjem načinu otroške prehrane.

Večerna molitev

*Hvala Ti, Gospod, za zvezde,
za te daljne svetove,
ki si jih ustvaril
in razobesil nam za svetilke.*

*Hvala Ti za mehko temo,
ki sprejema vase zadnji ščebet ptičev,
žužnjanje čebel, klice otrok
in vonj rož.*

*Hvala, Gospod, za milost življenja,
za kruh in vodo in sol.
Zapri mi zdaj oči s svojo dlanjo,
truden sem od obilja čudežev. Amen.*

Ko so bila izčrpana vsa predvidena predavanja, je sledila debata za okroglo mizo. Vodil jo je dr. L. Fogher iz Trsta. Sukala se je okoli teme: »O sodobnem gledanju na agrobiologijo«, to je znanost o splošnih zakonitostih in uporabi biologije v kmetijstvu. Kongres je zaključil deželni svetnik Devetag.

Namenoma nismo navajali nobenih nadrobnosti iz predavanj. Strokovnjaki uporabljajo svoj način izražanja in bi ne bilo lahko poenostavljati njih znanstvenih izvajanj. Zelo razveseljivo pa je dejstvo, da naša deželna uprava pripravlja take kongrese, ki so v splošno korist, zlasti še ko gre za otroke — naš up in našo nado.

Deželni prispevki za kmetijstvo

Tudi za kmetijstvo je deželni odbor odobril nove zneske. Za odplačilo obresti na posojila, katera so nabavile zadruge ali posamezna posestva in so bile prizadete od izrednih naravnih nesreč, je dežela določila 100 milijonov. Vedno za odplačila obresti na posojila,

ki so ga najela posestva zaboljšanje kmetijskih naprav, je bilo določenih 43 milijonov. Drugih 100 milijonov je namenjenih za ureditev kmečkih poti in za preskrbo s pitno vodo v nerazvitih področjih. Nadalje je dežela določila 50 milijonov za pogozditev goličav in gmajn, za izboljšanje obstoječih gozdov in za nasade vetrobranov. Iz državne blagajne je dežela odredila 40 milijonov za elektrifikacijo v kmetijstvu. Drugih 14 milijonov je dežela odobrila kot prispevek v letu 1969 za prireditve in pobude, ki imajo namen ovrednotiti kmetijske pridelke; prispevki bodo podeljeni pokrajinskim upravam, občinam in raznim drugim ustanovam. Namen je, na primeren način prikazati razumno obdelovanje, konzerviranje, predelavo in prodajo donosnejših pridelkov.

Deželni prispevek za šolstvo

V novembru 1969 je deželni odbor na predlog odbornika Giusta odobril vrsto raznih prispevkov za šolstvo in to v znesku 460 milijonov lir. Iz letošnjega proračuna so razdelili 340 milijonov, ki bodo šli v prid ubožnim učencem osnovnih šol in otrok, ki posečajo otroške vrtce. Za nakup opreme strokovnim šolam za bolničarje je določenih 100 milijonov; ostalih 20 milijonov je pa določenih za širjenje prosvete.

Prvi znesek 360 milijonov lir bodo podelili na podlagi deželnega zakona števil. 19 iz leta 1965, ki pooblašča deželno upravo, da dodeli občinam razne prispevke za njihove neobvezne izdatke, in to za nakup šolskih knjig ter znesek za prevoz ubožnih učencev osnovnih šol in otroških vrtcev. Znesek 100 milijonov bodo pa razdelili na podlagi zakona števil. 13 iz leta 1966.

Teh prispevkov bodo deležne vse občine.

ROMAN BRANDSTAETTER

Iz poljščine prevedel
Severin Res

Madona ateistov

Bdim nad temi,	In ga prosim,
ki ne verujejo	naj se usmili
v mojega Sina.	njihovih trupel.
Zelim jim pomagati.	Zanlkujočih.
Moji otroci so.	Neverujočih.
Kakor vsi.	Ne obstoječih.
Čeprav nič o tem	Pravim :
ne vedo.	Ustvari jih,
Molim.	ti moj preljubi Sin!
Molim	Napolni jih
za te,	s svojo vsebino.
ki ne molijo.	Napolni jih
Ko krvavijo,	s svojo večnostjo.
s svojo molitvijo	Razžari jih
kakor s povojem	s svojo bolečino.
ovijam	Naj bodo
njih rane.	tvoj ščit.
Ko se utapljajo	Naj bodo
mečem jim	tvoj križ.
svojo molitev	Umri zanje!
kot rešilni pas.	Umri še enkrat!
Ko umirajo,	Se enkrat.
jim je moja molitev	Poslednjč.
vzglavje	Ti moj najljubši sin!
za njih izmučeno	Roti te za to
spanje.	tvoja mati.
In potem vzamem v roke	Roti te za to
njih sikajoči pepel.	Madona ateistov.
In ga položim	
k nogam svojega Sina.	

K sv. Jožefu v Ricmanje

(OB DVESTOLETNICI ROMARSKÉ CERKVE)

Nad glavnim oltarjem sv. Jožefa v Ricmanjih je v marmorju vklesana letnica »A. D. 1770«. To pomeni, da je bil v Gospodovem letu 1770 postavljen novi oltar sv. Jožefa. Takrat se je namreč gradila nova veličastna cerkev, ki je še danes v okras ne le skromni vasi ob robu tržaškega Brega, ampak spada nekako v zakladnico celotne slovenske domovine.

Gradbena dela so se sicer zaključila l. 1771, ko je bila cerkev tudi slovesno posvečena in postala največje svetišče sv. Jožefa na Slovenskem. Zato bodo glavne slovesnosti ob tej pomembni 200-letnici na vrsti prihodnje leto. Vendar ne bo odveč, če bodo mohorjani že letos poučeni o tem dogodku, ki zato ne sme neopazno mimo nas; saj je zgodovina ricmanjske cerkve v marsičem srečuje z našo narodno zgodovino na Tržaškem in Goriškem.

KAKO JE BILO NEKOC

Niso namreč ravno tako daleč za nami časi, ko je bil na jožefovanju v Ricmanjih zastopan tako rekoč slovenski človek od vseh koncev naše domovine. Do konca prejšnjega stoletja, deloma še pred prvo svetovno vojno, so v Ricmanje priromali celo s Kranjskega, zlasti iz Notranjske in Dolenjske v značilnih narodnih nošah. Starejši ljudje se še spominjajo zlasti Ribničanov, ki so v Ricmanjih razstavljali svoje domače izdelke. Prodajali so tudi neke vrste lesenih piščalk, ki so jim domačini pravili »slavčki« in jih še kje hranijo za spomin. Najbolj zvesti romarji so bili, seveda, naši Kraševci in Brkini pa tudi ljudi iz Istre ter iz samega Trsta ni manjkalo v Ricmanjih.

Romarji so navadno prihajali kar peš, nekateri celo bosí. Bolj oddaljeni tudi na vozovih ali s kočijo. V Spodnjem Ključu, kjer še danes stoji kamnito znamenje sv. Družine, so se uvrstili v procesijo ter ob prijetnem pritrkavanju zvonov, z molitvijo in petjem na ustih, krenili proti vasi. Ob poti je bilo takrat še nekaj svetih znamenj. Seveda je to bilo navadno že

dan pred praznikom in mnogi so si stiskali roke v pozdrav z voščilom: »Vesele praznike sv. Jožefa!«. Spovednic in spovednikov je bilo na predvečer vedno premalo, ker so mnogi hoteli ravno v Ricmanjih opraviti tudi svojo velikonočno dolžnost. Prenočili so nekateri kar v cerkvi, ko je dolgo v noč odmevala iz nje pesem. Drugi so našli zavetišče po zasebnih hišah in gostilnah. Sicer za mnoge, in teh je bilo največ, so bili dobri tudi kmečki skednji.

Spet drugi romarji, zlasti oni s Krasa in Brkinov, so še najrajši krenili na pot čez Pesek in Jezero in nato prispeli proti večeru v Boršt. Od svojih staršev sem slišal, koliko romarjev je na poti v Ricmanje prenočevalo v stari cerkvi v Zabrežcu in pozneje v Borštu, tam opravilo zvečer sv. spoved in naslednjega jutra krenilo proti Ricmanjem, da so bili tam pri prvi zgodnji maši, ko je bilo skupno obhajilo romarjev.

Nato je sledila še »velika maša«, katere ni smel razen gospodinj nihče zamuditi. Sele nato je začel pravi semenj sv. Jožefa. Zapeli so »slavčki«, zapiskale piščalke, rdeči balončki so hiteli v nebo. Sčasoma so prišli na vrsto vrtljaki, ki so jih postavili na glavnem trgu ali po večjih dvoriščih, da je bilo veselja za male in velike. Celo nekaj divjih živali iz cirkusa je bilo na ogled in spretni možje so hiteli kazati svoje umetnije v plezanju po vrvi in skakanju po bodečih žicah. Ceste so bile kajpak preozke in vas premajhna, da bi vse tujce lahko sprejela in primerno pogostila. Pa kletvine nisi slišal takrat po sejmišču.

NEKAJ IZ ZGODOVINE

Na mestu sedanje župnijske cerkve je stala še pred dobrimi 200 leti cerkev sv. Jurija mučenca, podružnica obširne dolinske župnije, pod katero je spadal takrat še ves Breg in še proti Krasu in Istri je segala oblast dolinskih župnikov kakor tudi graščakov na Socerbu. Tudi ljudje v Ricmanjih so bili skoraj vsi tlačani in so bile vse domačije last socerbskih grofov, de-

loma tudi tržaške škofije. Ravno tako skromna ni mogla biti tedanja podružna cerkev, če je imela tudi več stranskih oltarjev, ki so se deloma ohranili tudi v novi cerkvi. Posebnost zase pa je morala biti skupinska slika sv. Jožefa, odnosno sv. Družine, pred katero so se domačini še najrajši mudili. Morda segajo začrtki te pobožnosti v daljno preteklost okrog l. 1550 ali še prej, ko je tudi v teh krajih razsajala huda kuga in je veliko ljudi umiralo. Nič čudnega, če se je v takih okoliščinah ljudstvo oklenilo češčenja sv. Jožefa in se temu nebeskemu zavetniku priporočalo še posebno za svojo zadnjo uro. Tako je morala nastati »Bratovščina sv. Jožefa, zavetnika umirajočih«, ki jo je papež Inocenc XII. s posebnim odlokom potrdil 18. septembra 1693. Ta ustanovna listina se še hrani v župnijskem arhivu. Člani bratovščine so se pogostoma zbirali pred oltarjem sv. Jožefa, odnosno sv. Družine, ter med drugim skrbeli, da je pred oltarjem stalno gorela »večna luč« za srečno zadnjo uro.

Vendar je prvotna gorečnost članov »Bratovščine sv. Jožefa« morala vsekakor popustiti in so poznejši rodovi prav gotovo začeli pozabljati na zaobljubo svojih prednikov, če je Bog sam posegel vmes in z nenavadnimi znamenji hotel vzpodbuditi k češčenju in zaupanju do zemeljskega rednika svojega Sina. To se je zgodilo l. 1749, ko je več časa ta »sveta luč« gorela brez vsake snovi in ne da bi jo kdo prižigal. Uradno je to dokazano za čas od 18. marca, predvečer praznika sv. Jožefa, do 23. maja istega leta. Vendar so ljudje trdili, da so ta izredna znamenja videli že veliko poprej. Cerkvene oblasti so postopale vsekakor zelo previdno, kakor je to običaj v podobnih prilikah, in zelo kritično ocenile vse te dogodke v cerkvi. Šele po natančnih ugotovitvah o verodostojnosti omenjenih izrednih znamenj, ki se nikakor niso dale razložiti na zgolj naravni način, je najvišja cerkvena oblast izdala dovoljenje, da se iz Trsta razvije proti Ricmanjem velika procesija več tisoč romarjev in častivcev sv. Jožefa. Poročila govori, da je le deseti del udeležencev procesije mogel v cerkev. S tem je nova božja pot doživela svoj krst. Navdušenje je bilo tako, da je še istega dne padla misel, da bi cerkev sv. Jurija prekrstili v svetišče sv. Jožefa. Baje je prišlo tudi do nekaterih izrednih ozdravljenj, kar so ljudje pripisali priprošnji in varstvu sv. Jožefa.

Toda skromna vaška cerkev se je kmalu izkazala za odločno premajhno za množice, ki so začele prihajati v Ricmanje. Bilo je treba misliti na novo božjo stavbo. S pomočjo dobrotnikov in domačinov je ta načrt tudi kmalu dozorel. Darovi so prihajali celo iz Dunaja s cesarskega dvora, saj je prestolonaslednik nosil ime Jožef in ga je mati Marija Terezija baje še pred rojstvom izročila varstvu sv. Jožefa. Škoda, da so staro cerkev do tal porušili. Le stranski oltarji so se deloma ohranili, čeprav v nekoliko spremenjeni obliki. Gradbena dela so se začela l. 1769 in se nadaljevala do 1771, ko je bila cerkev posvečena. V knjigi cerkvenega inventarja beremo, da je načrt stavbe izdelal zidarski mojster Rudolf Deretti iz Trsta in je celotno delo stalo 6.351 beneških zlatih kron, medtem ko so domačini in drugi dobrotniki dali brezplačno na razpolago vse potrebno gradivo. Seveda, predstavlja največjo vrednost glavni oltar, ki je ves iz marmorja in je delo umetnika Janeza Calzuttija iz Trsta. Ohranjeni so tudi podatki glede stroškov v zvezi z novim oltarjem, ki znašajo 13.159, kar je nekaj čez 7.000 beneških zlatov. Iz tega je razvidno, da so stroški za sam veliki oltar daleč presegli stroške celotne cerkvene zgradbe.

Nekaj let pozneje, l. 1778, je ricmanjska cerkev postala kaplanija in dobila tudi svojega stalnega duhovnika. Istega leta so se začele pisati tudi vse matične knjige in urejevati arhiv. Za ta čas je značilno, da je prišlo do največjega razmaha božje poti, ko so romarske skupine prihajale v Ricmanje s svojimi duhovniki. Vendar je že proti koncu stoletja prišlo do prvega večjega zastoja v tem romarskem gibanju, ker so se tudi v Ricmanjih pojavili francoski vojniki, ki so v vasi postavili celo svojo postojanko. Splošno je znano, da so se jim Ricmanjci junško uprli ter jih začasno pregnali iz vasi. Vendar so se Francozi kmalu vrnili in je padlo med domačini tudi nekaj žrtev, ko so s silo zatrli ljudski upor. Zdi se, da so se vojaki Ricmanjem zamerili predvsem zato, ker so jim cerkev onečastili in jo baje vsaj začasno uporabljali za svojo vojašnico. Temu se ni veliko čuditi, ker je bila takrat v Franciji na višku znana revolucija, ki je zlasti pri mladini začela dajati dokaj vidne sadove brezboštva. Iz tega časa (1797) je tudi znamenita oljnata slika na lesu,

LEPA SI, RICMANJSKA CERKEV, KOT NEVESTA

ki velja kot zaobljubljeno darilo (ex-voto) neznanega častilca sv. Jožefa, ki se je v veliki stiski, verjetno sredi bitke med Francozi in Avstrijci v bližnji tržaški okolici, zatekel k sv. Jožefu za pomoč ter mu obljubil lastnoročen prikaz zadnjih vojnih spopadov. Slika nima sicer velike umetniške vrednosti, ker je delo domačega umetnika, vendar je za kraj sam in njegovo zgodovino velikega pomena.

Prav tako je za domačo zgodovino nadvse važna tako imenovana »Zlata knjiga Bratovščine sv. Jožefa«, ki se začneja z letom 1750. Po vsej verjetnosti so se člani bratovščine vpisovali že poprej, vendar se ti seznanji niso ohranili. Prvi se je v novo »Zlato knjigo« lastnoročno podpisal avstrijski nadvojvoda Jožef, poznejši cesar Jožef II. Za njim so postali udje omenjene bratovščine odlični dunajski in tržaški gospodje, saj je v knjigi kar 40 grofovskih in baronskih imen, 63 pa je škofov in duhovnikov. Kmalu je število vpisanih naraslo na 5.480 imen. Večina so s Tržaške in Goriške pa tudi iz Istre, Kranjske, štajerske, Koroške, Hrvaške in celo iz Nemčije jih je nekaj. Vsekakor značilno je dejstvo, da je še isti cesar Jožef II. to bratovščino tudi zatrl z znanim odlokom, s katerim je prepovedal vse podobne ustanove. Za Ricmanje je bil to nov velik udarec, ker je bratovščina ostala za več časa pozabljena. Nanovo jo je priklical k življenju šele kaplan A. Kuhn l. 1877, ki je sam zbral veliko častilcev sv. Jožefa. Pa tudi temu je kmalu sledila velika preizkušnja, ko je v Ricmanjih začel v začetku 20. stoletja cerkveni razkol, ki je trajal skoraj deset let in zasejal med ljudstvo nevarne kali in povzročil veliko duhovno škodo, ki še traja. Obe svetovni vojni ter neurejene cerkvene in politične razmere na Tržaškem niso mogle nikakor prispevati k olajšanju duhovne stiske, ki je prišla nad to prijazno vasico v tem stoletju. Nekaj pa so v Ricmanjih dosegli v tem času: priznana jim je bila župnija, za katero so se domačini prizadevali že od l. 1866 dalje in zanjo doprinesli precejšnje žrtve. Ustanovna listina sega sicer v leto 1905, vendar se je normalno župnijsko življenje začelo komaj v letu 1909, ko so se razmere toliko izboljšale, da je mogel priti v vas prvi župnijski upravitelj, ki je po svojih močeh začel celiti hude rane, ki so jih žalostni dogodki usekali v duhovni organizem Cerkve v Ricmanjih.

Še nekaj besed o notranjščini cerkvene stavbe. Po slogu je renesančna. Še danes prešine vsakogar veličastnost te božje hiše. Ob vstopu sili pogled takoj k velikemu oltarju. Kadar ga obsijejo sončni žarki, je kot dragocen biser. Na sprednji strani oltarne mize je v belem marmorju izklesana slika, ki predstavlja beg svete Družine v Egipt. Nad mizo se dviga kamnit tabernakelj. Nad njim, sredi stebrov, potuje sv. Družina. Iz lesa izdelana ter pozlačena skupina je ista, pred katero je v stari cerkvi sv. Jurija čudežno gorela »luč sv. Jožefa«. Na vsaki strani stebrov sta kipa sv. Petra in Pavla. Visoko pod strop pa se vzpenja kamnita soha sv. nadangela Mihaela. Pred oltarjem še vedno svetlika in gori svetilka sv. Jožefa, ki služi obenem kot večna luč pred tabernakljem.

V prezbitერიju so stene skoraj v celoti poslikane z dekoracijami, ki so bile pred nekaj leti obnovljene. Obnovljena je tudi velika slikarija na stropu v cerkveni ladji, ki predstavlja smrt sv. Jožefa, štiri evangeliste in še druge cerkvene zavetnike. Ohranjeni so še štiri stranski oltarji: sv. Antona puščavnika, sv. Mohorja in Fortunata, sv. Ane in sv. Jurija. Žal, sta pred nekaj leti izginila dva starinska oltarja: sv. križa in duš v vicah s čudovito lepo sliko. Upati in želeti je, da bi bilo mogoče v kakšni obliki obnoviti to praznino v cerkvi. Visoko pod okni sta še dva lepa kipa: Dobrega Pastirja, po vzorcu iz katakomb, in sv. Jožefa z Jezusom v naročju. Cerkev krasijo tudi številne svetilke, ki so jih v preteklosti poklonili razni tržaški stanovi. Lep je še umetniški kropilnik, ki nosi na sebi grb znane tržaške grofovske rodbine. Veličastna prižnica spada v novejši slog. Svoj čas je nad njo kraljevala čudovita soha z Mojzesom in tablama zaveze, ki je pred leti padla z višočine ter se razbila v koščke.

Bodi še omenjeno, da hrani cerkev dragocena mašna oblačila. Nekateri je darovala cesarica Marija Terezija. Svoj čas so se Ricmanjci ponašali z edinim misalom v glagolici. Sedaj ga hranijo baje v nekem muzeju v Beogradu.

Za zunanost cerkve sta značilna dva krepka zvonika ob pročelju. Na enem zvonu je zapisana letnica 1806 in nosi pečat iz Ljubljane. Spada torej med zelo stare v deželi. Prav ta prijazno vabi še danes vernike in romarje v cerkev, kakor že pred mnogimi leti naše prednike.

Za zaključek naj še spomnim, da je некоč za Ricmanje veljal izraz »pri sv. luči«. »Pojdimo k Luči!« so pravili некоč romarji in ta izraz se je še marsikje ohranil. Če popotnika zanese v sredah ali ob nedeljah, pa tudi v mesecu marcu vsak dan, v ricmanjsko cerkev, bo ostal prijetno presenečen, ko bo videl, da gori sv. Jožefu v čast dolga vrsta rdečih svetilk, ki jih čistilci zlasti iz mesta prižigajo kot izraz hvaležnosti

temu nebeškemu zavetniku pa tudi kot priprošnja za srečno uro in večno zveličanje svojih duš.

Vsi smo potrebni LUCI, v življenju in smrti. Naj bi nam sv. Jožef pomagal do te LUCI neugasljive in da bi ji zvesti ostali še naprej! Prav gotovo bo to najlepši spomin na jubilejno leto, na katero se že letos z veseljem pripravljajo v Ricmanjih.

Deželni izdatki v proračunu za leto 1970

Deželni svet Furlanije-Julijske Benečije je razpravljal o proračunu za leto 1970, ki ga je predložil skupno z obračunom avtonomne uprave za leto 1968. Skupna vrednost proračunskih postavk znaša približno 50 milijard. Velik del teh sredstev je namenjen finansiranju že veljavnih deželnih zakonov. Neko novost v proračunu predstavlja »globalni sklad«, torej tisti oddelek, v katerem so v glavnem predvideni vsi izdatki, ki jih deželna uprava namera pripraviti in jih predložiti v razpravo svetu pred koncem leta 1970. Predvideni izdatki v višini 4 milijarde in 710 milijonov lir; od teh je 4.350 milijonov namenjenih kapitalnim naložbam, 360 milijonov pa za tekoče izdatke. Teh 360 milijonov bodo razdelili za podporo emigrantom in njihovim družinam, za obrtno vajeništvo, za matere delavke v kmetijstvu, šolskim menzam, pošolskemu pouku, študentovskim domovom in za razvoj speleološke dejavnosti.

posegom na socialnem področju, zlasti če upoštevamo, da spadajo sem tudi posegi za stanovanjsko izgradnjo.

250 milijonov predvidenih za šolstvo, prosveto in znanost, bodo porabili v korist zgodovinsko-arheoloških središč dežele. Od skupnih 300 milijonov namenjenih stanovanjski gradnji bo 100 milijonov investiralo odbornišstvo za kmetijstvo pri gradnji hiš kmetijskih delavcev; 200 milijonov pa bo služilo novemu finansiranju deželnega zakona za gradnjo ljudskih stanovanj.

Znesek, ki je določen socialnemu področju, bo razdeljen za športne in rekreativne objekte; 600 milijonov bo dobilo odbornišstvo za zdravstvo v korist civilnih bolnišnic in sanitarnih enot; 1 milijarda in 200 milijonov je pa na razpolago odborništvu za javna dela, ostalih 300 milijonov bo služilo pri gradnji, rekonstrukciji in modernizaciji naprav in opreme v domovih za stare osebe in onemogle. Na gospodarskem področju bosta največ sredstev dobili odborništvu za kmetijstvo in urbanistiko. Ostanek 30 milijonov in še 20 milijonov je namenjen hidrogeološkim in klimatskim raziskavam ter za nov poseg v korist deželnega letališča v Ronkah.

Te številke predstavljajo samo navet, kajti po izglasovanju proračuna bo potrebno omenjene posege spremeniti v prave zakonodajne ukrepe.

Posegi kapitalov naložb se delijo:

Solstvo, prosveta, znanost	250 milijonov
Stanovanjska izgradnja	300 »
Na socialnem področju	2.200 »
Na gospodarskem področju	1.600 »

Skupaj 4.350 milijonov

Kakor je razvidno je več kot polovica novih izdatkov dežele namenjenih

Kje je kaj

Kalendarij	1-27
Koledar 1970 (<i>msgr. Lojze Škerl</i>)	28
Liturgična obnova (<i>msgr. Lojze Škerl</i>)	30
V novo življenje (<i>Jožko Kragelj</i>)	34
Oglejski patriarh Pavlin (<i>Zorko Harej</i>)	34
Sto let Sueškega prekopa (<i>prof. A. Tul</i>)	42
Jožef Marchet (<i>Albert Rejec</i>)	51
Iz kulturne zakladnice (<i>Martin Jevnikar</i>)	65
Župnik Filip Kavčič (<i>msgr. Rudolf Klinec</i>)	78
Venceslav Belè (<i>Jožko Kragelj</i>)	83
Marijin dom pri Sv. Ivanu v Trstu (<i>Peter Sorli</i>)	92
Ivan Pregelj in župnik Jože Fabijan (<i>Jožko Kragelj</i>)	96
Skupno romanje v svetišča treh dežel (<i>Jože Jurak</i>)	98
Opajske zgodbe (<i>Humar Kazimir</i>)	104
Veličastna blagoslovitev vogelnega kamna Slovenika	105
V blisku in gromu poveličana šentviška gora (<i>Fervidus</i>)	108
Za študentovskih let (1. z.)	110
V Spomin Emilu Komelu (<i>Zorko Harej</i>)	114
Stoletnica Citalnice v Štandrežu (<i>Jože Žorž</i>)	116
Pok. dekan Alojzij Pavlin (<i>dr. Rudolf Klinec</i>)	122
Kulturno življenje na Goriškem (<i>Jože Jurak</i>)	126
Odmev s Krasa (<i>Fervidus</i>)	138
Kronika 1969 (<i>p. k.</i>)	141
Ekumensko potovanje (<i>Zora Piščanc</i>)	152
Bežni vtisi s poti po Združenih državah (<i>Anton Kacin</i>)	164
Naše vasi: Dol (<i>Kazimir Humar</i>)	168
Prosvetno življenje na Tržaškem (<i>E. N.</i>)	172
Misli ob srečanju »Mitteleuropa« 1969 (<i>Andrej Bratuž</i>)	179
Sedemdeset let Marijine družbe v Trstu (<i>Josip Dolenc</i>)	183
Gorica kulturni posrednik dveh svetov (<i>a. b.</i>)	187
Slepa ulica, ali o poeziji Beat (<i>Peter Komac</i>)	188
O čem so govorili škofje na drugi Sinodi (<i>dr. Janez Vodopivec</i>)	193
III. Deželni kongres o hranjenju in prehrani (<i>J.</i>)	198
Deželni prispevki za kmetijstvo	199
Deželni prispevki za šolstvo	199
K sv. Jožefu v Ricmanje (<i>dr. A. Kosmač</i>)	201
Deželni proračun za leto 1970	204

Pesmi

Spomin na Belo krajino (<i>Vinko Beličič</i>)	32
Novoletna zdravica (<i>I. z. Fervidus</i>)	82
Petero Pesmi (<i>Vinko Beličič</i>)	119
Na Svete Višarje (<i>Vinko Beličič</i>)	125
Razpadajoča hiša (<i>Karel Mauser</i>)	140
Dež (<i>Karel Mauser</i>)	167
Napis na fotografijo (<i>Severin Res</i>)	168
Zapuščeni vrt (<i>Hakušiu Kitahara - Severin Res</i>)	171
Adventno razpoloženje (<i>Severin Res</i>)	180
Praznik črešenj v Brdih (<i>I. z. Fervidus</i>)	182
Za realnostjo (<i>Allen Ginsberg - P. K.</i>)	190
16. (<i>Lawrence Ferlinghetti - P. K.</i>)	190
20. (<i>Lawrence Ferlinghetti - P. K.</i>)	191
Pesem (<i>Allen Ginsberg - P. K.</i>)	191
Napisano na predvečer svojega 32. rojstnega dne (<i>Gregory Corso - P. K.</i>)	192
Večerna molitev (<i>Karel Mauser</i>)	199
Madona ateistov (<i>Roman Brandstaetter - Severin Res</i>)	200

NATISNJENO 6. DECEMBRA 1969

REGISTRIRANO NA SODIŠČU V GORICI, DNE 26. 8. 1968 - ŠTEV. 3080
ODGOVORNI UREDNIK: DR. KAZIMIR HUMAR

UREDIL MAKS KOMAC

